

TÜRKİYE'DE UYGULANAN ŞARTLI NAKİT TRANSFERİ
PROGRAMININ FAYDA SAHİPLERİ ÜZERİNDEKİ
ETKİSİNİN NİTEL VE NİCEL OLARAK
ÖLÇÜLMESİ PROJESİ
FİNAL RAPORU

Ankara
Aralık – 2012

T.C.
AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI
SOSYAL YARDIMLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRKİYE'DE UYGULANAN ŞARTLI NAKİT TRANSFERİ PROGRAMI'NIN
FAYDA SAHİPLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN NİTEL VE NİCEL OLARAK
ÖLÇÜLMESİ PROJESİ

Proje Koordinatörü:

Cemalettin ÇOĞURCU
Genel Müdür Yardımcısı

Projeden Sorumlu Daire Başkanı:

Şebnem AVŞAR KURNAZ
AR-GE ve Tanıtım Daire Başkanı

İdari Proje Sorumlusu:

A. Fatih ORTAKAYA
Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanı

Proje Değerlendirme ve İzleme Komisyonu:

Ersin BİÇER
Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanı
Caner ESENYEL
Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanı
Samet GÜNEŞ
Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanı
Nazlıhan ÖZGENÇ
Aile ve Sosyal Politikalar Uzman Yard.
Pınar YAVUZKANAT
Aile ve Sosyal Politikalar Uzman Yard.

Proje İzleme Komisyonu:

Cemalettin ÇOĞURCU
Genel Müdür Yardımcısı
Şebnem AVŞAR KURNAZ
Daire Başkanı
Prof. Dr. Servet ÖZDEMİR
Gazi Üniversitesi
Nurhan PARLAK ŞAHİN
Kalkınma Bakanlığı Planlama Uzmanı
Hande HACİMAHMUTOĞLU
Kalkınma Bakanlığı Planlama Uzmanı
Nilay EROL
TÜİK Takım Sorumlusu
Yılmaz ERŞAHİN
TÜİK Takım Sorumlusu

Proje Yürütücüsü ve Araştırma

Ekibi Koordinatörü:

Prof. Dr. Servet ÖZDEMİR
Gazi Üniversitesi

Proje Araştırma Ekibi:

Prof. Dr. Muhittin ACAR
Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Nezir KÖSE
Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Jülide YILDIRIM ÖCAL
TED Üniversitesi
Doç. Dr. Adnan BOYACI
Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Ferudun SEZGİN
Gazi Üniversitesi

Saha Koordinatörleri:

Prof. Dr. Sefer AYCAN
Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet AYPAY
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Bilal GÜNEŞ
Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa SAFRAN
Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Necati CEMALOĞLU
Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Bülent GÜLOĞLU
Pamukkale Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

1.GİRİŞ	5
2.ŞNT: TANIM VE ÖZELLİKLER.....	7
3.İLGİLİ LİTERATÜR.....	10
4.TÜRKİYE'DE ŞNT İLE İLGİLİ MEVCUT DURUM.....	13
4.1. Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi.....	13
4.2. Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımları Modülü.....	15
5.ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	16
6.ARAŞTIRMA SONUÇLARI	18
6.1. Örneklem	18
6.2. Demografik Yapı.....	19
6.3. Nitel Analiz Sonuçları.....	23
6.3.1.ŞNT'nin Tanımlanmasına İlişkin Bulgular	23
6.3.2.Ailelerin, ŞNT'yi En Çok Hangi İhtiyaçları İçin Kullandıklarına İlişkin Bulgular	26
6.3.3.ŞNT yardımlarının Kadınların Güçlenmesi Üzerine Etkileri	27
6.3.4.ŞNT'nin Eğitime Etkisi	29
6.3.5.ŞEY'e Başvururken Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Bulgular	32
6.3.6. Yardım Alma Sürecinin Kolaylaştırılması İçin Neler Yapılabileceğine İlişkin Bulgular.....	34
6.3.7.Başvuru Sürecine İlişkin Bulgular	34
6.3.8.Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Okul Müdürü Görüşme Değerlendirmeleri.....	36
6.3.9.Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Öğretmen Görüşleri Değerlendirmeleri.....	39
6.3.10.Şartlı Sağlık Yardımı (ŞSY) Sağlık Personeli Görüşme Değerlendirmeleri.....	44
6.4. Nicel Analiz Sonuçları	49
6.4.1. MEB E-Okul Verilerinin Analizi.....	49
6.4.2. Ampirik Sonuçlar	53
6.4.2.1. Tanımlayıcı İstatistikler.....	53
6.4.2.2. Devamsızlık Üzerinde ŞNT Programının Etkisi: Doğrusal Regresyon Modeli.....	62
6.4.2.3. Liseye Devam Oranı Üzerinde ŞNT Programının Etkisi: Lojistik Model	73
6.4.2.4. Bağımlı Örneklerde İki Oran Farkı İçin McNemar Testi	80
6.4.2.5. Sağlık Personelinden Memnuniyet: Doğrusal Regresyon Modeli.....	82
6.4.2.6. Harcama Türlerinin Analizi.....	89
7.SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ	107
8.KAYNAKLAR.....	157

KISALTMALAR

DPT:	Devlet Planlama Teşkilatı
IFPRI:	International Food Policy Research Institute (Uluslararası Gıda Politikaları Araştırma Enstitüsü)
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
RDD:	Regression Discontinuity Desing (Regresyon Süreksizlik Tasarımı)
SOYBİS:	Sosyal Yardım Bilgi Sistemi
SRAP:	Sosyal Riski Azaltma Projesi
SYGM:	Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (08.06.2011 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.)
SYDTK:	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu
ŞEY:	Şartlı Eğitim Yardımı
ŞNT:	Şartlı Nakit Transferi (T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün 15.09.2010 tarihinde alınan Bakanlık oluru ile ŞNT ismi değiştirilmiş olup Şartlı Eğitim Yardımı [ŞEY] ve Şartlı Sağlık Yardımı [ŞSY] olarak kullanılmaktadır.)
ŞSY:	Şartlı Sağlık Yardımı
TÜBİTAK:	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırmalar Kurumu
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

Yoksulluk pek çok farklı boyuta sahip sosyal bir meseledir. Gelir yoksulluğu ve insani yoksulluk iki önemli boyutunu oluşturmaktadır. Gelir yoksulluğu, insanın temel ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli gelirin eksikliği olarak tanımlanabilir. İnsani yoksulluk ise kötü yaşam beklentisi, kötü anne sağlığı, cehalet, yetersiz beslenme düzeyi, güvenli içme suyuna erişimin olmayışı gibi beşeri yeteneklerinin eksikliği olarak tanımlanabilir (UNDP, 2003). Ancak ekonomik kaynakların eksikliği yoksulluğun tek belirleyicisi değildir. Konunun toplumsal bağlamı da göz önüne alınmalıdır. Bu bağlamda, yoksulluk tanımı kişinin içinde yaşadığı topluma katılma kapasitesi açısından değerlendirilmektedir. Böylece yoksulluk doğrudan sosyal içerme ile bağlantılıdır (Atkinson ve Marlier, 2010).

Yoksulluğun azaltılması ve daha fazla sosyal uyum ve sosyal içermenin sağlanmasına yönelik çabalar devam etmektedir. 2001 yılında Türkiye'de ülkenin modern tarihindeki en büyük ekonomik kriz yaşanmıştır. Finansal krize hızlı bir yanıt olarak, 2001 yılında Dünya Bankası tarafından mali olarak desteklenen Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) başlatılmıştır. SRAP son ekonomik krizin yoksul haneler üzerindeki etkilerini hafifletmek, mevcut sosyal güvenlik ağı programlarını genişletmek ve güçlendirmek amacıyla tasarlanmıştır. Bu hedeflere ulaşmak için SRAP çerçevesinde Şartlı Nakit Transferi Programı (ŞNT) başlatılmıştır. ŞNT yoksulların eğitim ve sağlık hizmetlerine olan talebini teşvik etmek için, olumlu davranış değişikliği şartına bağlı olarak sürekli nakit transferleri sağlar. Bu programlar devletin arz odaklı yaklaşımından, talep odaklı yaklaşıma odaklanan bir değişimi temsil etmektedir. ŞNT dezavantajlı kişileri hedefler ve acil yoksulluğun giderilmesini sağlamanın yanı sıra, gelecekteki beşeri sermayeyi artırmayı hedefler. ŞNT programları informal sektörde istihdam edilen, sosyal koruma programlarının dışındaki, özellikle dışlanmış gruplara ulaşmada başarı sağlayarak dünya çapında popülerlik kazanmışlardır. ŞNT programlarının önemli özellikleri olan çocuklu hanelerin hedeflenmesi ve para transferilerinin kadınlara yapılması daha fazla sosyal bütünleşmelerine yönelik çabalara katkıda bulunur.

1986 yılında kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, ülke çapında yoksulluğun azaltılması programları yürütmeyi ve yerel Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla savunmasız insanlara yardım sağlamayı amaçlamaktadır. Yarı sivil Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) Fon faaliyetlerini koordine etmek ve merkezi düzeyde kaynaklarını yönetmek için bir Genel Sekreterlik'e bağlı olarak her il ve ilçe merkezinde kurulmuştur. Uzmanlaşmış kurum ve personel için artan ihtiyaca yanıt olarak ve Fon kaynaklarının etkin kullanımını artırmak için Genel Sekreterlik, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü SYDGM adıyla 2004 yılında Başbakanlığa bağlı olarak yeniden düzenlendi. 2011 yılında, yakın zamanda kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) olarak yeniden düzenlenmiştir. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, ülke çapında yoksulluğun azaltılması yönünde programlar uygulamaktadır.

Yılda yaklaşık 2.5 milyon hane, SYGM sosyal yardım ve proje destek programlarından yararlanmaktadır. Bu yardımların yüzde 85'i nakdi, kalanı ise aynı olarak gerçekleştirilir. Toplam sosyal

koruma harcamalarının GSYİH içindeki payında istikrarlı bir artış olsa da, AB üyesi ülkeler ile karşılaştırıldığında oldukça düşüktür. Son OECD rakamlarına göre toplam sosyal koruma harcamaları 2011 yılında GSYİH'nın yaklaşık yüzde 17'sini oluşturmaktadır. Bazı Avrupa ülkelerinde, Fransa ve İsveç gibi, bu oran yüzde 25-30 ve OECD ülkeleri için ortalama yüzde 19,3'dir (OECD Sosyal Harcama İstatistikleri). Sosyal koruma harcamalarında artış olmasına rağmen, refah ve yoksullukla mücadelede kamu harcamaları mütevazı olmuştur. Toplam sosyal yardım harcamalarının GSYİH'ye oranı ise yıllar itibarı ile şöyle gerçekleşmiştir: 2008 yılında yüzde 1.03, 2009 yılında yüzde 1.37 ve 2010 yılı için yüzde 1,18¹.

Sosyal yardım programlarının yürürlükte olduğu her ülkede bu yardım programlarının eğitim, sağlık, yoksulluk, kadın-erkek eşitliği, ev içi ilişkiler, çocuk işçiliği ve beslenme üzerine etkilerini araştıran çalışmalar yapılmaktadır. Burada amaç, programın etkinliğini ve yatırımların verimliliğini belirlemektir. Eğer programda aksayan yönler varsa programın daha etkin olabilmesi için programın tasarımında ve uygulanmasında iyileştirmeler yapılabilir. Bir diğer önemli husus ise fayda sahiplerinin programa nasıl yanıt (tepki) verdiklerini anlamaktır. Etki analizleri ayrıca, programın şeffaflığına ve hesap verebilirliğine katkıda bulunur. Etki analizlerinin sonuçlarını takiben programın yapısında ve uygulamasında gerekli görülen değişiklikler yapılarak daha etkin, uygulaması daha kolay ve şeffaf bir sosyal yardım mekanizması oluşturulabilir. Bu raporun amacı, Türkiye'deki ŞNT programının etkisini değerlendirmektir.

ŞNT Etki Analizi Araştırması üç temel boyutta gerçekleştirilmiştir: Araştırmanın birinci boyutu öntest-sontest kontrol gruplu yarı-deneysel araştırma deseni ile gerçekleştirilmektedir. Örneklem grubunda ifade edilen yöntem ve nicelikte seçilen kontrol grubu ŞNT programına başvuran ve puanlama sonucunda hak sahibi olamayan kesme noktasına en yakın grupta yer alan insanlardan oluşmaktadır. Deney grubu ise puanlama sonucu hak sahibi olan kesim arasından seçilmiştir. Araştırmanın ikinci boyutu, ŞNT programına dâhil olan ailelerin çocuklarının başarı, devam ve okul terki durumlarına ilişkin olarak Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki e-okul veritabanında yer alan verilerin boylamsal bir analizini kapsamaktadır. Araştırmanın bu boyutu panel veri analizine bağlı olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın üçüncü boyutu, paydaş katkılarının yöntem çeşitlenmesi ile araştırılmasını içermektedir. Bu bölümde fayda sahipleri, yardım için başvuranlar, okul yöneticileri, öğretmenler, sağlık hizmeti verenler, muhtarlar ve vakıf çalışanları ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

ŞNT Etki Analizi İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgeleme sistemine göre kent/kır ayrımı esas alınarak yapılmıştır. İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgeleri kent-kır ayrımında dikkate alındığında araştırmanın tahmin boyutu 24 olmaktadır. Yapılan inceleme sonucunda İstanbul Bölgesi kırsal alanında araştırma kapsamında yer alan birim sayısı olmadığından tahmin boyutu 23 olarak ele alınmıştır. Araştırmada her tahmin boyutu bir tabaka olmak üzere basit tesadüfi tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Tabakalara birimlerin dağıtımında uzlaşık dağıtım yöntemi esas alınmıştır. SYGM adres verilerine dayalı olarak oluşturulan çerçeveden örnek birimleri sistematik olarak seçilmiştir. Araştırma Mart – Nisan 2011 ve bundan tam bir yıl sonra, sırasıyla, 10.797 ve 8.752 başvuru sahibine yüz yüze anket yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Gerçekleşme oranları ilk

1 <http://www.unicef.org.tr/en/content/detail/52/appendix-budget-for-social-protection-2.html>.

ankette yüzde 74 ve ikinci ankette yüzde 69 olmuştur. Cevapsızlık oranındaki artışın en önemli nedeni hedef kitlenin iş bulma umuduyla çok sık taşınması olabilir.

ŞNT Etki Analizi, nicel analiz sonuçları genel olarak ŞNT yardımlarının eğitim ve sağlık üzerine olumlu etkisi olduğunu göstermiştir. Araştırma sonuçlarına göre, ŞNT programının Türkiye genelinde her bölgede etkili olduğu ifade edilebilir. Ayrıca, ŞNT programının en fazla etkili olduğu kırsal alan Batı Anadolu bölgesi olarak belirlenebilir. Bu bölgeyi Doğu Marmara, Orta Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinin kırsal alanları izlemektedir. Kentsel alanlar bakımından ise ŞNT programının en etkili olduğu bölge Güneydoğu Anadolu'dur. Bu bölgeyi Akdeniz, Orta Anadolu ve Ortadoğu Anadolu Bölgelerinin kentsel alanı takip etmektedir. Araştırma sonuçları ŞNT programının kent ve kırdaki liseye devam oranı üzerinde farklı etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, deney ve kontrol gruplarının kent ve kırdaki liseye devam olasılıkları bakımından farklılaştığı görülmektedir. Araştırma sonuçları ŞNT programının ortalama devamsızlık üzerindeki etkisinin kent/kır ayrımında İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I Bölgelerinde farklılaşmadığını göstermektedir.

2. ŞNT: TANIM VE ÖZELLİKLER

Türkiye'de ŞNT, yoksul ailelere nakdi destekle eğitim çağındaki çocuklarının eğitimini, 0-6 yaş grubundaki çocuklarının ise sağlık kontrollerini tamamlamalarını ayrıca anne adaylarının ise düzenli olarak kontrollerini yaptırarak hastanede doğum yapmalarını teşvik etmeyi amaçlayan şartlı bir sosyal yardım programıdır. Bu programın ana hedefi, anneler adına açılan banka hesapları aracılığıyla şartları yerine getirdikçe (eğitim-çocuklarını düzenli olarak okula göndermek, sağlık-çocuklarını ise düzenli olarak sağlık ocağına götürmek) yapılan doğrudan nakit yardımlarla ailelerin sağlık ve eğitim konularında olumlu davranış geliştirmelerini sağlayarak yoksulluğun kuşaklararası transferini engellemektir.

ŞNT programları, bir ülkenin devlet tarafından sağlanan sosyal güvenlik ağını oluşturan sosyal yardım programının bir parçasıdır. Sosyal güvenlik ağları, yoksulluğu azaltma ve uzun dönemde ekonomik büyümeyi sağlama konusunda önemli rol oynarlar. Geleneksel olarak sosyal yardım programları; geliri, ihtiyacı olanlara yeniden dağıtarak onların kısa dönemde yoksulluğu yenmelerini ve beşeri sermayeyi arttırmayı amaçlayan hedefleme mekanizmalarıdır. ŞNT programları, genellikle çocukların eğitimi ve sağlığına ilişkin olan bazı şartları yerine getirmelerine karşılık yoksullara, nakit ödeme yapılmasını öngörür. Nakit transferleri, yararlanıcıya parayı nasıl harcayacağına ilişkin serbestlik tanıdığı için aynı yardımdan farklıdır. ŞNT doğrudan hane halkı gelirini artırır ve zaruri sağlık hizmetlerinin fiyatını düşürür. Faaliyete koşullu ödemeler, hane halkının kız çocuklara daha az beşeri yatırım yapmasını öngören sosyal normları ortadan kaldırabilir ya da etkisini azaltabilir. Sağlık hizmeti verenlerin, hane halkının ihtiyaçlarına ve isteklerine daha hassas olmalarını sağlayarak kaynakların daha verimli kullanılmasına neden olur.

Türkiye'de ŞNT programı üç ana bileşenden oluşmuştur: sağlık, eğitim ve gebelik yardımı. Şartlı Nakit Yardımları okula devam etme şartı ile hedef grubundaki ilköğretim öğrencileri için, bu çocukların annelerine verilmektedir. Bir kez yararlanıcı olmaya hak kazananlar, hibe almaya devam

edebilmek için en az yüzde 80 okula devam mecburiyetindedirler. Kız çocuklarının okullaşmasını teşvik etmek amacıyla ailelere verilen kız çocukları için verilen eğitim yardımı miktarı daha yüksektir. 2012 rakamlarına göre bir ilkokul öğrencisi kız çocuğu ayda 35 TL; ilkokul öğrencisi erkek çocuğu ise ayda 30 TL almaktadır. Ortaöğretimde ise ailelere kız çocukları için ayda 55 ve erkek çocuklar için ayda 45 TL ödenir. Sağlık desteği, 0 - 6 yaş arası çocuklar için, aşıların tamamlanması ve sağlık merkezine düzenli ziyaretler koşullarına bağlı olarak ödenen ayda yaklaşık 30 TL yardımlardır. Ayrıca, Ocak 2005 itibariyle kadınların düzenli sağlık merkezi ziyaretlerine şartlı olarak, hamile kadınlar için sağlık desteği de sağlanmaktadır. Bu destekler gebeliğin 2. Ayından lohusalığın 2. Ayına kadar devam eder ve aylık miktarı 30 TL'dir. Ayrıca doğumun bir sağlık kuruluşunda gerçekleştirilmesi şartı ile tek defaya mahsus olmak üzere 70 TL yardım yapılmaktadır.

Birçok acil yardım ve yoksulluğu önleme programı hem anında tüketimin hem de beşeri sermayenin (fiziki altyapının) yaratılması ve /veya korunmasına yönelik yatırımların artmasını hedeflemektedir. Eğer amaç, gelecek nesillerin sağlığına ve eğitimine yatırım yaparak nesillerarası yoksulluk döngüsünü kırmak ise bu çift amaçlı politika başarıya ulaşmak için çok önemlidir (Levy, 2006). Genelde yoksullar geleceğe yapılan yatırımlara daha az değer verirken doğrudan yardımlar ile güncel (cari) tüketimi artırmayı tercih ederler. Dolayısıyla yoksul bir ailenin tüketim kalıplarını değiştirerek geleceğe dönük beşeri sermaye yatırımları yapmasını sağlayabilmek için ilk olarak bu ailenin güncel tüketimini gerçekleştirecek miktarda doğrudan transfer alması gerekmektedir. ŞNT programlarının tasarımı bu ikili politika stratejisine dayanmaktadır.

ŞNT yoksulluğun nesillerarası döngüde sosyo genetik bir faktör olmasının engellenmesi (Rawlings ve Rubio, 2003), insan sermayesinin geliştirilmesi, etkili sosyal koruma ve güvenlik ağları sağlanmasına yönelik özellikleriyle kapsayıcı büyüme stratejisi yaklaşımlarında etkili bir sosyal ve ekonomik araç olarak kabul edilmektedir. ŞNT'nin kısa dönemli amacı, yoksul ailelere yardım sağlamak olarak tanımlanırken uzun dönemdeki amacı, şartların gerçekleştirilmesiyle birlikte beşeri sermayenin gelişimidir. Toplumsal refahla birlikte ortaya çıkan gelirin yeniden dağıtımı ve toplumsal açıdan kapsayıcı olmak programın diğer önemli amaçları arasında yer almaktadır (Heinrich, 2007). Kronik yoksulluğun azaltılması, ŞNT programlarının ancak dolaylı ve uzun dönem hedefi olabilir. ŞNT kapsamındaki çocukların gelecekte daha sağlıklı ve eğitilmiş olmaları beklendiği için ŞNT yardımıyla sağlanan beşeri sermaye birikiminin, nesillerarası kronik yoksulluk geçişini sonlandırması öngörülmektedir. Dolayısıyla ŞNT kapsamındaki nesil, gelecekte kolaylıkla istihdam edilecek ve kendileri de sağlıklı ve iyi eğitilmiş çocuklar yetiştirebileceklerdir. Bu nedenle ŞNT programlarının kronik yoksulluğu hemen azaltması beklenmemelidir. ŞNT programları, yoksulluğu azaltmada önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu programlardan bazıları Latin Amerika'da başarılı olmuştur. Meksika, Brezilya, Nikaragua, Honduras, Jamaica, Şili gibi ülkelerin yanısıra Pakistan, Bangladeş ve Filipinler'de de bu tür programlar uygulanmaktadır.

Uygulanan bu programların her ülkede farklı sonuçlar verdiği görülmektedir. Ancak bu uygulamaların gözden geçirilmesi bir dizi iyileştirmeyi gerekli kılmaktadır ve başka ülkeler bu uygulamalardan kendi koşullarına en iyi uyanları seçebilmektedir. Farklı ülkelerdeki deneyimler, bir ŞNT programının fizibilitesini değerlendirmek için şu noktalara dikkat edilmesi gerektiğini göstermektedir (Son, 2008):

- İnsan sermayesine ilişkin olarak önemli sınırlılıkların belirlenmesi,
- Şartsız nakit desteğinin insan sermayesi çıktılarını önemli ölçüde artırmayacağı,
- Transfer etkinliklerinin izlenmesinin ve sıkı bir değerlendirmenin ŞNT programının etkilik ve başarısı için önemli olduğu,
- İyi bir yönetim sisteminin ve ŞNT programına yönelik sağlanacak politik desteğin ŞNT programının uygulanmasında önemli bir rol oynadığı.

Şartlı nakit transfer programları sosyal hizmetlere olan talebi ve bu hizmetlerin kullanımını artırmaya yönelik müdahalelerdir. Yoksul kesimin bu hizmetlerden yetersiz yararlanmasının nedeni, bu hizmetlerin varlığı hakkında yeterli bilgi sahibi olmamaları, hizmetlere ulaşmada karşılaşılabilecek maliyetler (ulaşım, harç ve okul giysisi gibi) ve / veya bu hizmetlerden faydalanmanın fırsat maliyeti (eğer çocuk çalışıyorsa okula gitmesi durumunda kaybedilecek olan gelir) olabilir. Tipik bir ŞNT programı bu engelleri, mümkün olduğu ölçüde ortadan kaldırmaya yöneliktir.

ŞNT programı uygulayan ülkelerde nakit transferinin kendi başına okula devamı önemli ölçüde sağlamada yeterli olmayacağı, ŞNT'nin uygulanmasını ve ancak bununla birlikte her nakit transfer programı yoksulluğun azaltılmasını hedefleyerek yönetildiğinde okullaşmanın kalitesinin de artacağı ifade edilmektedir. İkinci olarak ŞNT programının izlenmesinin ve etkililiğinin titizlikle değerlendirilmesinin gerekli olduğu ifade edilmektedir. Üçüncü olarak, ŞNT programının iyi yönetilmesinin önemli bir bileşen olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir. Programın yürütülmesi şeffaf olmalı, geniş kitlelerin programın nasıl işlediğini öğrenmeleri sağlanmalıdır. Son olarak, programın uygulanmasında yüksek düzeyde politik destek gerekmektedir çünkü bir ŞNT programının iyi uygulanması için, özellikle eğitim, sağlık ve sosyal yardım sektörlerinin koordinasyonu gerekmektedir (Son, 2008).

Politika belirleyicileri, ŞNT gibi etkili bir sosyal programı uygularken birçok güçle ve seçimle karşı karşıya kalırlar. Bir yandan hedefleme mekanizmaları ve şartlı olması programın etkisi ve etkililiğini en üst düzeye çıkarırken hedefleme ve izleme yararlanıcı başına düşen maliyeti artırır. Bu da programın etkililiğini düşürmektedir. Diğer yandan zayıf ve hedefleme mekanizması belli olmayan bir program faydalanıcı başına düşen maliyeti azaltır ancak yoksul olmayanların faydalanmasını sağlayabilir. Bu durum ise programın etkisini ve etkililiğini azaltmaktadır (Son, 2008). Türkiye'deki değerlendirme mekanizmasının bazı sınırlılıklarının olduğu ileri sürülebilir. Değerlendirme amacıyla kullanılan ölçme aracının subjektif bazı özellikler içermesi, değerlendirilen hususların bölgeye göre farklılık göstermesinde bir etkidir. Bu durumu gören bazı uygulayıcı vakıflar, kendi değerlendirmeleri için farklı ölçme-değerlendirme mekanizmaları kurmuşlardır.

ŞNT programının başarısı için tamamlayıcı sosyal politikaların programla birlikte uygulanması daha iyi sonuçlar verebilir. Tamamlayıcı programların, hizmetlerin arzını sağlayarak ve hedeflenen hane halkının davranışının heterojen olmasını sağlayarak ŞNT programının etkililiğini artırabileceği önerilmektedir (Son, 2008). Sonuç olarak Türkiye'de uygulanan ŞNT programının sonuca odaklı bir program olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca Türkiye'deki programın gelişime yönelik bir hedefleme mekanizması yoktur. Örneğin, belli bir gelişme kaydeden ailelere belli oranlarda artış sağlamamakta ve miktar sürekli aynı kalmaktadır. Varolan durumun değiştirilmesine yönelik olarak bir teşvik söz konusu değildir. İkinci olarak ŞNT sisteminin sürekli bir izleme, denetleme ve değerlendirme mekanizması kurulmalıdır.

3. İLGİLİ LİTERATÜR

İlk kez uygulamaya konulduğu doksanlı yılların başından itibaren Şartlı Nakit Transferi Programları ekonomistler ve politika yapımcıları tarafından ekonomik kalkınma ve gelir eşitliğini sağlamaya yönelik en etkili müdahalelerden biri olarak tanımlanmıştır. Günümüzde birçok gelişmekte olan ülkelerde Şartlı Nakit Transferleri (ŞNT) programları bu amaçla uygulanmaktadır. ŞNT programları genellikle kısa dönemde yoksulluğun azaltılmasını ve uzun vadede yoksulluğun nesiller arası geçişini ortadan kaldırmayı hedefler. İlk amaç ailelere doğrudan nakit yardımlar yapılarak gerçekleştirilir. İkinci amaç ise yararlanıcıların çocuklarının beşeri ermayesine yatırımlarını arttırmaları yönünde teşvikler ve koşulları oluşturma çabalarını içerir: Nakit transferini alabilmek için anne-babaların çocuklarının eğitim ve uygun tıbbi bakım almalarını sağlamaları gerekir. Halihazırda Latin Amerika ülkeleri ile yaklaşık 15 Asya ve Afrika ülkesi ŞNT programı uygulamaktadır. Bu ülkelerin pekçoğunda etki değerlendirme analizleri gerçekleştirilmektedir. Meksika ve Brezilya'daki uygulamaların eğitim ve sağlık üzerine olumlu etkisi olduğunu gösteren çalışmalar, ŞNT programlarının diğer ülkelere yayılmasında etkili olmuştur.

Çeşitli ülkeler için gerçekleştirilen etki analizi çalışmalarında genellikle hane halkı anketlerinden (sağlık, eğitim ve işgücü anketleri gibi) veya bu amaçla gerçekleştirilen özel anketlerden elde edilen veriler kullanılmaktadır. Bu anketlerin yanı sıra derinlemesine nitel analizler de gerçekleştirilmektedir. Ayrıca yardım alan öğrencilere ait okul devam ve başarı kayıtları ile sağlık göstergeleri de incelenmektedir. Etki analizi çalışmaları (şartlı) nakit transferlerinin genel olarak yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunduğunu ifade etmektedir. Bu çalışmalar, yardımların okullaşma oranını artırdığını ve çocuk işçiliğini azalttığını göstermektedir. Diğer taraftan ise sağlık yardımları ile çocuklar daha iyi beslenebilmekte ve dolayısıyla daha sağlıklı olmaktadır. Literatürde şartlı nakit yardımlarının gelir etkisi ve görelî fiyatlardaki değişme kanalı ile etkisini gösterdiği varsayılır. Schady ve Rosero (2007) sosyal yardımların kadınlara verilmesinin programın etkinliğini artırdığını ifade eder.

ŞNT programlarının eğitime yönelik genel hedefi, çocukların okul yerine işe başlamasını engellerek okullaşmalarını sağlamaktır. Böylece yoksul ailelerin çocuğun kazanabileceği gelire ihtiyaç duymadan çocukların gelecekte yoksulluktan kurtulmalarına olanak sağlayabilmektedir (Silva, 2000). ŞNT programlarının çoğunun programlardan eğitim ve sağlık konusunda olumlu etkilerinin olduğu değerlendirmeleri de mevcuttur. Örneğin, Meksika'da uygulanan ŞNT programı, hem erkeklerin hem de kızların okula kayıt oranlarında önemli bir artış sağlamıştır. Bu program özellikle kızların kayıt oranlarını daha fazla artırmıştır. Ortaöğretim kayıtlarında erkeklerin kayıt oranlarında %6 ve kızların kayıt oranlarında ise %9 artış sağlamıştır. Programdan önce kızlar genellikle ortaöğretimde okulu terk ederken ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranlarında %15'lik bir artış sağlamıştır (Son, 2008). De Janvry ve diğerleri (2006), Brezilya'da uygulanan programın çocukların okulu terk oranlarında yüzde 7.8'lik bir azalmaya neden olduğunu ifade etmektedir. Chaudhury ve Parajuli (2008) Pakistan'da uygulanan ŞNT programının kız çocuklarının okullaşma oranını yüzde 9 artırdığını rapor etmektedir. Fakat Borraz ve Gonzales (2009) ise Uruguay'da uygulanmakta olan ŞNT programının, çocukların okullaşmasına anlamlı bir etki yapmadığını göstermiştir.

Türkiye ve Kolombiya'da ise özellikle ortaöğretimde kayıt oranlarını artırmıştır. Bununla birlikte bu ülkelerdeki programlar okula devam, okul başarısı ve okulu terk edenlerin okula dönüşlerini sağlamada görece olarak düşük bir etki sağladığı ifade edilmektedir. Bu konuların ortaya koyduğu temel parametrelerin dikkate alınarak programın başta hedefleme mekanizması olmak üzere yönetim süreçlerinin yeniden tasarlanması, ŞNT yardım sisteminin bütününe entegre edilmesi ya da tamamlayıcı programlarla desteklenmesi önerilmektedir. ŞNT programı öncesi kayıt oranlarının çok düşük olduğu ülkelerde ŞNT'nin kayıt oranları üzerindeki etkisinin daha yüksek olması beklenmektedir. Bu durum Türkiye, Meksika ve Kolombiya'da ŞNT programının ilköğretimde kayıt oranlarını, çok az artırdığını göstermektedir. Bunun nedeni ise bu ülkelerde ŞNT uygulanmadan önce kayıt oranlarının yüksek olmasıdır (Son, 2008).

Gelişmekte olan ülkelerde yoksullukla mücadele çalışmaları çerçevesinde yürütülen ŞNT programları ile ihtiyaç sahibi çocuklara eğitim ve sağlık desteği verilmesi, çocukların gelişmelerini olumlu yönde etkilemektedir. Hemen hemen bütün gelişmekte olan ülkelerde yoksul ailelerin küçük çocukları, yoksulluktan en çok etkilenen kesimdir. Bu çocuklarda özellikle besin yetersizliği ve bulaşıcı hastalıklar daha sık görülmektedir (Desai ve Alva, 1998 and Haddad ve diğerleri, 2003). Bu durum, çocukların duygusal, sosyal ve bilişsel yeteneklerinin gelişimini de olumsuz yönde etkilemektedir. Gertler ve Fernald (2004), düşük gelirli Meksikalı çocukların gelir durumu iyi olan yaşlılarına göre kelime hazinelerinin daha sınırlı olduğunu ve bilişsel gelişim testlerinde daha düşük sonuçlar aldıklarını ifade eder. Paxson ve Schady (2007) ise Ekvator'da yaşayan çocuklar için benzer sonuçlara varmıştır. Grantham-McGregor vd. (2007) ise gelişmekte olan ülkelerde yaşayan 5 yaş altındaki 200 milyon çocuğa ait veriler ile yaptıkları analiz sonucunda yoksul çocukların okulda başarısız olup ileri hayatlarında düşük gelir getiren işlerde çalışma ihtimallerinin yüksek olduğunu belirtir. Bu çocuklar, ileri hayatlarında çok sayıda çocuk sahibi olup çocuklarına iyi imkânlar sunamayacakları için yoksulluğun nesiller arasında geçişine neden olacaklardır.

Sosyoekonomik faktörlerin çocukların sağlığını ve gelişmesini olumlu yönde etkilediğini gösteren çalışmalar, yoksul ailelere nakit yardımı yapılarak çocukların gelişmelerinin iyileştirilebileceği fikrini desteklemektedir. Bu nakit yardımlar koşulsuz olabileceği gibi çocukların sağlık hizmetlerinden yararlanmasını ya da okula devam etmesi koşuluyla da verilebilir. İkinci durumda amaçlardan biri de yoksul ailelerin eğitim ve sağlık hizmetleri konusunda davranışlarını değiştirmektir. Duflo (2004), Agüero ve diğerleri (2006), yarı deneysel yöntemler ile Güney Afrika'da uygulanan transfer programının çocukların sağlık durumlarını olumlu yönde etkilediğini göstermişlerdir. Aileleri nakit yardımından yararlanan kızların boy ve kilolarında iyileşme görülmüştür. Diğer taraftan Gertler (2004), Behrman ve Hodinott (2005) ile Rivera ve diğerleri (2004) Meksika'da uygulanan Oportunidades Programı çerçevesinde yardımlardan yararlanan çocukların boylarının ilk 18 ay sonunda yardımlardan yararlanmayan yaşlılarından 1 cm daha uzun olduklarını göstermişlerdir. Maluccio ve Flores (2004) Nikaragua'da ŞNT çerçevesinde yapılan yardımların çocukların beslenmelerini iyileştirdiğini rapor etmektedir.

Leroy ve diğerleri (2009), ŞNT programlarının çocukların beslenmelerini birkaç farklı yoldan etkilediğini ifade etmektedir. Öncelikle ŞNT yardımları, hane halkının gelirini artırarak daha

yüksek besleyici değeri olan yiyecekler almalarına ve beslenme kalitesinin yükselmesine neden olabilir. Program çerçevesinde yardımlar kadınlara verildiği için ŞNT yararlanıcısı kadınların hane nin kaynaklarının tahsisi konusunda daha çok söz sahibi olmaları, çocukların eğitim, sağlık ve beslenmelerine daha fazla kaynak ayırmalarına neden olabilir. Diğer taraftan sağlık yardımları çerçevesinde hane halkının sağlık hizmetlerine kolay erişimi ve temel sağlık hizmetlerinden kolaylıkla yararlanması çocuk hastalıklarının, özellikle bulaşıcı hastalıkların azalmasına ve beslenmenin iyileşmesine yol açmaktadır. Öte yandan, ŞNT eğitim yardımları ile kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe gelecek nesillerdeki çocuklar daha iyi sağlık, eğitim ve beslenme imkanlarına sahip olacaklardır. Çocuklukta iyi beslenmenin çocukların bilişsel gelişimlerine ve eğitimdeki başarılarına katkıda bulunarak ileriki yaşamlarında üretkenliklerini artıracak (hatta iyi ücret alacakları) ifade edilmektedir (Ruel ve Hoddinott, 2008). ŞNT yardımlarının çocukların beslenmeleri üzerine etkilerini araştıran çalışmaların sonuçlarına göre bu yardımlar çocukların beslenmelerinin dolayısıyla da sağlıklarının iyileşmesine neden olmuştur. Meksika'da uygulanan Progres Programı hem kırsal hem de kentsel alanda, kontrol grubu ile karşılaştırıldığında fayda sahibi çocuklarda görülen kansızlığı önemli ölçüde azaltmıştır (Rivera ve diğerleri, 2004). Meksika'da programdan faydalanan çocukların hastalık oranlarında %12 azalma ve yetişkinlerin hastalık ve işe devamsızlığında ise %19'luk bir azalma görülmüştür. Honduras'ta uygulanan programın çocukların sağlık hizmetlerini kullanımını %15-21 arasında arttırdığı ifade edilmektedir.

Türkiye'de ŞNT Programı, nüfusun en yoksul %6'lık dilimine destek sağlamak amacıyla başlatılmış olup daha sonra bu oranın %12'ye çıktığı tahmin edilmektedir. Faydalanıcıların okula devam oranlarını yükseltmek, okul terk oranlarını düşürmek, aşılama ve sağlık taramalarından yararlanmalarını sağlamak amaçlarını taşımaktadır. Kullanılan hedefleme mekanizması 0-6 yaş çocuklar ile 6-17 yaş arası okul çağ nüfusu, gebe anne adayları, gebelik sonrası yoksulları belirleme ve bu olanaklardan yararlanmalarını sağlamaktır. Yapılan değerlendirme çalışmaları (SYDGM ve IFPRI, 2006) yöntemsel, teknik ve fiziksel sınırlılıklarla karşı karşıya kalındığını belirtmektedir. Etki değerlendirme araştırması verileri iki nicel ve iki nitel çalışma sonucunda toplanmıştır. Çalışmalarda verilerin toplanması üç ilde (Samsun, Diyarbakır ve Van) yapılmıştır. Bunlardan birincisinde, yapılan değerlendirme çalışmasında bir karşılaştırma grubu bulunmamaktadır ve görel olarak zayıf ve rastgele seçilmeyen örneklem kullanılmıştır. İkincisinde, etki değerlendirme çalışması kapsamında kesitsel ve iki aşamalı bir alan araştırması yapılmıştır. Ancak alan araştırmasında seçilen hanelere ulaşmadaki güçlükler, tatiller ve kış koşulları çalışmaların tamamlanmasında zorluklara ve gecikmelere yol açmıştır. Bunlara ek olarak kurumsal sınırlılıklar olduğu belirtilmektedir.

Türkiye'deki etki değerlendirme sonuç raporu bulguları da faydalanıcıların program hakkında bilgilerinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Özellikle yararlanıcıların programa başvuru ve kabul kriterleri konusunda az ya da herhangi bir bilgiye sahip olmadıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Bilgilendirme ŞNT programının güvenilirliği ve etkililiği açısından önemlidir. ŞNT programı konusunda faydalanıcılar sosyal ağlar ve eğitim kurumlarının erişim konusunda yardımcı olduğunu belirtmektedirler. Kurumsal ve yönetsel problemlerin, personel eksikliği, personelin iş yükü ve personelin programın devamlılığı konusunda şüphelerinin olmasının program kapsamının genişletilmesi ve faydalanıcılar üzerindeki olumlu etkilerinin devamını riske attığı belirtilmektedir (SYDGM ve IFPRI, 2006). ŞNT personeli ile faydalanıcılar arasında iletişim eksikliği de önemli bir sınırlılık olarak belirtilmektedir.

4. TÜRKİYE’DE ŞNT İLE İLGİLİ MEVCUT DURUM

ŞNT, Türkiye’de yoksulluk nedeniyle eğitim ve sağlık alanında sunulan hizmetlerden faydalanamayan muhtaç durumdaki ailelerin nakit transferleri yoluyla bu hizmetlere erişimini hedeflemektedir. Daha açık bir ifade ile ŞNT, 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu (SYDTK) kapsamında yoksulluk nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen ya da okuldan almak zorunda kalan, okulöncesi çocuklarının sağlık kontrollerini düzenli olarak yaptıramayan ve doğumlarını bir sağlık kuruluşunda gerçekleştiremeyen yoksul durumdaki aileleri desteklemeyi hedefleyen şartlı nakdi bir sosyal yardım programıdır.

ŞNT programı, 2001 yılında Dünya Bankası kredisiyle uygulanan ‘Sosyal Riski Azaltma Proje’sinin (SRAP) bir bileşenidir. ŞNT programı, 2003 yılında 6 ilde pilot olarak uygulanmaya başlanmış; 2004 yılı başından itibaren kademeli olarak yurt genelinde yaygınlaştırılmıştır. SRAP’ın 31 Mart 2007 tarihinde sonlandırılması neticesinde ŞNT kapsamındaki bütün uygulamalar, SYGM bünyesinde devam etmektedir.

ŞNT eğitim yardımı, Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) kapsamında nüfusun en yoksul %6’lık diliminde yer alan ailelerin eğitim çağındaki çocuklarını okullara kaydettirmeleri, eğitimine devam eden ilk ve ortaöğretim çağındaki (1-12. sınıflar) çocuklarının ise en az %80 devam oranıyla eğitimlerini sürdürmeleri şartıyla düzenli nakdi yardımlar şeklinde yapılmaktadır.

ŞNT sağlık yardımı Şartlı Sağlık Yardımı (ŞSY) kapsamında nüfusun en yoksul %6’lık diliminde yer alan ailelerin 0-6 yaş arasındaki çocuklarının düzenli sağlık muayenelerini ve aşılarını yaptırmaları, kontrollerini yaptırarak sağlık kliniklerinde verilen sağlık eğitimi programlarına düzenli olarak katılmaları şartıyla düzenli nakdi yardımlar şeklinde yapılmaktadır.

Ocak 2005’ten itibaren uygulanmakta olan ŞNT gebelik yardımı kapsamında hedef kitle içerisinde yer alan anne adaylarının gebelik dönemi süresince düzenli olarak sağlık kontrollerini yaptırmaları, doğumlarını sağlık kuruluşlarında gerçekleştirmeleri ve doğum sonrası gerekli bakım hizmetlerinin ilgili sağlık kuruluşlarından sağlanması koşulu ile düzenli nakdi yardımlar yapılmaktadır. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) tarafından yürütülmekte olan ŞNT programında sadece 2008 yılında 38.478 anne adayına toplam 550.000 TL gebelik yardımı, 0-6 yaş arasındaki 1.026.725 çocuğa ise toplam 118.25 milyon TL sağlık yardımı amaçlı kaynak aktarılmıştır. 2008 yılında 293.51 milyon TL kaynak ŞNT eğitim desteği için aktarılmış böylece sistemden aktif olarak faydalanan eğitim fayda sahibi çocuk sayısı 1.951.420’ye ulaşmıştır (SYDGM, 2009).

4.1. Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından Bilgi Toplumu Stratejisi kapsamında Yüksek Planlama Kurulunca kabul edilerek Resmi Gazetede yayımlanan 2006–2010 dönemi Eylem Planında “Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri” adıyla bir eylem öngörülmüştür. Söz konusu eylemde sorumlu kuruluş olarak SYGM belirlenmiş ve adı geçen eylemin hayata geçirilmesi görevi SYGM’ye verilmiştir.

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ile SYGM arasında projenin birlikte yürütülmesi için 5 Aralık 2008 tarihinde ön protokol hazırlanmıştır. 16.01.2009 tarihinde ise Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Nazım EKREN, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hayati YAZICI ve Devlet Bakanı Prof. Dr. Mehmet AYDIN tarafından projenin TÜBİTAK ile işbirliği içerisinde yapılmasına ilişkin niyet protokolü imzalanmıştır. 11 Mayıs 2010 tarihinde “Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi Sözleşmesi” taraflarca imzalanmıştır.

Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesinin amaçları şunlardır;

- Devlet tarafından verilen tüm sosyal yardımların tek çatı altında toplanması,
- Sosyal yardımlarla ilgili veri tabanlarının entegre edilerek hanehalkı yaklaşımının geliştirilmesi,
- Çeşitli sosyal yardım başvurularının elektronik kanallardan yapılabilmesi,
- Özürlüler veri tabanı da dahil olmak üzere veri tabanları arasında bilgi paylaşımı ve etkin denetimin sağlanması,
- Sosyal yardım bilgilerinin bütüncül bir şekilde yönetilmesi ile sosyal yardım kararlarının etkinleşmesi ve daha adil kaynak dağıtımının sağlanması,
- Vatandaşlara sosyal yardımlarla ilgili tüm bilgilerin tek noktadan ulaştırılması, sosyal yardım konusunda etkin yönlendirmenin yapılabilmesinin sağlanması,
- Oluşturulacak karar destek sistemi ile sosyal güvenlik politikalarının desteklenmesi.

Projenin paydaşları İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sosyal Güvenlik Kurumu, SHÇEK, Valilikler, Yerel Yönetimler ile diğer ilgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ve ilgili Sivil Toplum Kuruluşları olarak belirlenmiştir. Yapılan ilk teknik incelemelerde proje 3 aşamalı olarak kurgulanmıştır. Buna göre ilk aşamada SYGM ve SYDVler arasında Yönetim Bilgi Sistemlerinin oluşturulması; ikinci aşamada SYGM, SHÇEK, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve SGK'nin veri tabanlarının entegre hale getirilmesi ve son aşamada da kamu kurumları ile yerel yönetimler ve STK'lar arasında bilgi paylaşımına olanak sağlayan bir mekanizma oluşturulması hedeflenmektedir. Görüldüğü üzere Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi çok yönlü, çok kullanıcı ve hayata geçirilmesi zaman alacak bir e-devlet projesidir. Bu nedenle bahsi geçen projenin faaliyete geçmesi beklenmeksizin SYGM tarafından da eş anlı ve hızlı bir şekilde çalışmalar sürdürülmektedir. Bu kapsamda SYGM tarafından temel alt yapı sorunlarının aşılması, SYDV'lerin acil gereksinimlerinin karşılanması ve TÜBİTAK'a yardımcı olmak amacıyla 13 kurum ile görüşmeler yapılmış, protokoller hazırlanmış ve eş anlı olarak da teknik çalışmalar yürütülmüştür. Yürütülen çalışmalar üç ana başlıkta üç ana hedefe yöneliktir:

- Sosyal yardım başvurusu yapan vatandaşlarımızın muhtaçlıklarını tespit etmeye ve kişisel verilerini temin etmeye yönelik çalışmalar,
- Mükerrer yardımların önlenmesine yönelik işbirliği geliştirmek ve kurumlar arası (online) veri paylaşımı yoluyla sunulan hizmetleri hızlı ve kaliteli hale getirmeye yönelik çalışmalar,
- Vatandaşlarımıza yapılan sosyal yardım ödemelerini daha hızlı, güvenilir ve insan odaklı hale getirmeye yönelik çalışmalardır.

Söz konusu çalışmaların ürünü olarak Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS) oluşturulmuş ve kullanılmaya başlanılmıştır. Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi kapsamında hayata geçirilen ilk modül ise Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımları Modülüdür (SYGM, 2012).

4.2. Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımları Modülü

Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesinin ilk aşama çalışmaları kapsamında, SYGM tarafından yürütülen en önemli yardım programlarından birisi olan Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımı Programı modülünün yazılımı tamamlanmıştır. Şartlı Eğitim ve Sağlık Yardımları Programı Modülü bahsi geçen yardım programına başvuran kişinin muhtaçlığının merkezi veritabanları (13 ayrı kurumdan 28 web servisi ile sorgulama) kullanılmak suretiyle tespitini, eğitime devam durumlarının online olarak Milli Eğitim Bakanlığı e-Okul veritabanından ve sağlık kontrollerine ilişkin verilerin de Aile Hekimliği Bilgi Sisteminden (AHBS'den) online olarak çekilmesini ve tüm işlemlerin web tabanlı olarak yürütülmesini sağlayan e-Devlet uygulamasıdır. 2009 yılı Aralık ayı itibarıyla Ankara İlinde pilot uygulamaya açılan Şartlı Eğitim ve Sağlık Yardımları Programı modülü ile Ziraat Bankası ve PTT'den yapılacak ödemelere ilişkin veri alışverişi mekanizması oluşturulmuştur. Yeni modül ile yardımlardan faydalanan çocukların okula devam ve sağlık kontrollerine ilişkin bilgiler ilgili sistemlerden alınmaktadır (SYGM, 2012).

Şartlı Eğitim ve Sağlık Yardımları Modülünün hayata geçirilmesine gerekçe niteliği taşıyan hususlar şunlardır:

- Muhtaçlık tespiti için kişinin farklı kurum ve kuruluşları dolaşarak bilgi ve belge toplaması gerekliliği; zaten muhtaç durumda bulunan vatandaşların yol masraflarına katlanması ve ciddi zaman kaybetmesi,
- Yardım programında şartların sağlanıp sağlanmadığının takibi için SYD vakıflarında bulunan takip formlarının ilgili eğitim ve sağlık kurumlarından onaylanarak SYD vakıflarına periyodik olarak götürülmesi,
- Eğitim yardımı takibine ilişkin formların eğitim-öğretim yılı boyunca her ay (9 kez), sağlık yardımı takibine ilişkin formların ise yıl boyunca her ay SYD vakıflarına ilgili eğitim ve sağlık kuruluşlarından onaylanarak teslim edilmesi,
- Kağıt ortamındaki söz konusu formların SYD Vakıflarınca manuel olarak sisteme girilmesi,
- Sosyal yardım başvurusunda bulunan vatandaşların sayısı düşünüldüğünde, bu formların SYD Vakıflarının iş yüklerini ciddi anlamda arttırması,
- Sistemde hak sahibi sayısının yüksek olması ve takiplerin kağıt ortamında fayda sahibi sayısı kadar çoğaltılması sebebiyle önemli ölçüde kağıt israfının oluşması,

Yeni sistemle birlikte;

Başvurularda sadece T.C. numarası kullanılmakta, MERNİS veritabanı ile sorgu yapılmakta;

Online çekilebilen veriler sayesinde takip bilgileri manuel yapılmamakta ve ciddi süre kazanımı sağlanmakta,

Kişilerin başvuruları sistemde anlık olarak değerlendirilmekte ve hak sahipliği ya da hak eden olamama durumları anında sonuçlanmakta,

Belirli zaman aralıkları ile yapılan merkezi sorgulamalar neticesinde hanelerin muhtaçlık seviyelerindeki (sosyal güvence, taşınır-taşınmaz mal bilgileri, çalışma durumları gibi) değişiklikler anında saptanarak hanelerin yardım hak edip hak edememe veya yardıma devam etme durumları takip edilmekte,

Şartların yerine getirildiğine dair bilgiler e-okuldan ve AHBS'den alınmakta,

Ödemeler sistemden anlık olarak hesaplanmakta,

Hak sahiplerine ödemeler alacak usulüne göre yapılmaktadır. Başka bir ifade ile paralar kişilerin hesabında değil, SYGM merkez hesabında tutulmakta ve yalnızca hak sahibi parasını almaya geldiğinde hesabında gözükmektedir, parasını almaya gelmediğinde ise para havuzda tutulmaya devam etmektedir, böylece hesaplardan çekilmeyen paraların atıl durumda olması engellenmektedir. Ayrıca, gönderilen yardım tutarının ne kadarının kişilere ulaştığı bilgisi anlık olarak izlenebilmektedir.

2010 yılı Ocak ayında Ankara'da pilot çalışmaları tamamlanan Modül için eğitimler Mart ayında başlamıştır. Haziran ayı itibarıyla, TÜBİTAK bünyesinde devam eden söz konusu eğitimler tüm bölgeler için tamamlanmış olup 218 SYD Vakfında görevli 235 personel sistem kullanıcıları il eğitimini olarak sertifika almaya hak kazanmıştır. TÜBİTAK tarafından eğitilen söz konusu 235 il eğitimcileri modülün illerde yaygınlaştırma çalışmaları çerçevesinde toplam 721 SYD Vakfında görevli 739 kullanıcının eğitimini tamamlamışlardır.

Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımları modülü, 15.09.2010 tarihinde Türkiye genelinde tüm SYD Vakıflarının kullanımına açılmıştır (SYGM, 2012).

5. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma üç temel boyutta gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın birinci boyutu öntest-sontest kontrol gruplu yarı-deneysel araştırma deseni ile gerçekleştirilmektedir. Örneklem grubunda ifade edilen yöntem ve nicelikte seçilen kontrol grubu ŞNT programına başvuran ve puanlama sonucunda hak sahibi olamayan kesme noktasına en yakın grupta yer alan insanlardan oluşmaktadır. Deney grubu ise puanlama sonucu hak sahibi olan kesim arasından seçilmiştir. Şekil 1'de görüldüğü üzere, A=Do-Ko aralığı deney ve kontrol gruplarının başlangıç düzeyindeki veri setini temsil etmektedir. Do noktasının göreceli olarak yüksek bir ortalama ile başlamasının ŞNT programına temel teşkil eden puanlamadan kaynaklandığı varsayılmaktadır. C=Do-D1 deney grubunun programa kabul sonrasında takip çalışmasında (1 yıl sonra) değişim beklentisini ifade etmektedir. B=D1-KA1 ise başlangıçta ŞNT programında hak sahibi olamayan ve 1 yıl sonra programa giren kontrol grubu ile deney grubunun arasındaki değişim beklentisine karşılık gelmektedir. Araştırmada deney ve

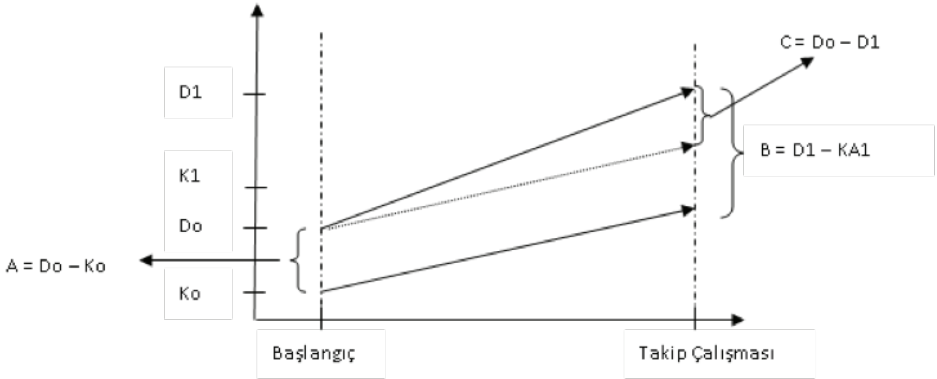

kontrol gruplarına ilişkin başlangıç veri olmadığından araştırma RDD tasarım mantığına bağlı olarak gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda ŞNT kabul ön koşulu oluşturan puanlamanın geçerli ve güvenilir olduğu, başlangıçta gruplar arasında gözlenebilir ya da gözlenemeyen farklılıklar olduğu ve ŞNT programına dahil olma ya da olmama durumunda da katılımcılarda diğer faktörlerden kaynaklanan değişimler olabileceği varsayılmaktadır.

Araştırmanın ikinci boyutu, ŞNT programına dâhil olan ailelerin çocuklarının başarı, devam ve okul terki durumlarına ilişkin olarak Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki e-okul veritabanında yer alan verilerin boylamsal bir analizini kapsamaktadır. Araştırmanın bu boyutu panel veri analizine bağlı olarak gerçekleştirilmektedir.

Araştırmanın üçüncü boyutu, paydaş katkılarının yöntem çeşitlemesi ile araştırılmasını içermektedir. Araştırmanın bu boyutu tarama modeli ile gerçekleştirilmektedir.

Bu araştırmada hem nicel hem de nitel araştırma yöntemleri birlikte (triangulation method) kullanılmaktadır. ŞNT uygulamalarının değerlendirilmesine yönelik nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanılması daha büyük bir veri havuzu sağlaması ve daha sağlıklı bir çözümsel araç sağlaması açısından yöntemlerin tek başına sağladığı katkıdan daha büyük bir katkı sağlar (Brewer ve Hunter, 1989; Creswell 1995). Tek bir çalışmada farklı veri tiplerinin kullanıldığı yöntem çeşitlemesi (triangulation) sonuçların çapraz kontrolünün sağlanması ve kullanılacak tek bir yöntemin sınırlılıklarını azaltması açısından önem taşır.

- D:** Deney grubu
- Do:** Deney grubu başlangıç verisi
- D1:** Deney grubu takip verisi
- K:** Kontrol Grubu
- Ko:** Kontrol grubu başlangıç verisi
- KA1:** Kontrol grubunun ŞNT programına girişi sonrasında elde edilen veri

Şekil 1. Araştırma Deseni

6. ARAŞTIRMA SONUÇLARI

6.1. Örneklem

ŞNT Etki Analizi İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgeleme sistemine göre kent/kır ayrımı esas alınarak yapılmıştır. İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgeleri kent-kır ayrımında dikkate alındığında araştırmanın tahmin boyutu 24 olmaktadır. Yapılan inceleme sonucunda İstanbul Bölgesi kırsal alanında araştırma kapsamında yer alan birim sayısı olmadığından tahmin boyutu 23 olarak ele alınmıştır. Araştırmada her tahmin boyutu bir tabaka olmak üzere basit tesadüfî tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Tabakalara birimlerin dağıtımında uzlaşık dağıtım yöntemi esas alınmıştır. SYGM adres verilerine dayalı olarak oluşturulan çerçeveden örnek birimleri sistematik olarak seçilmiştir. Araştırma Mart – Nisan 2011 ve bundan tam bir yıl sonra, sırasıyla, 10.797 ve 8.752 başvuru sahibine yüz yüze anket yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Gerçekleşme oranları ilk ankette yüzde 74 ve ikinci ankette yüzde 69 olmuştur. (Yıllık olarak yaklaşık 14.590 hane araştırma kapsamında ziyaret edilmiştir) Cevapsızlık oranındaki artisan en önemli nedeni hedef kitlenin iş bulma umuduyla çok sık taşınması olabilir. Tablo 1’de deney ve kontrol gruplarının örneklem dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 1. İBBS 1 Seviyesi Örneklem Dağılımı (devam)

Deney Grubu	Birinci Araştırma				İkinci Araştırma			
	Kır		Kent		Kır		Kent	
	n	%	n	%	n	%	n	%
İstanbul	-	-	164	100.0	-	-	133	100.0
Batı Marmara	85	39.0	133	61.0	61	34.9	114	65.1
Ege	229	37.4	384	62.6	174	36.5	303	63.5
Doğu Marmara	139	38.4	223	61.6	113	38.8	178	61.2
Batı Anadolu	133	29.2	322	70.8	117	27.9	303	72.1
Akdeniz	190	30.3	438	69.7	137	28.1	350	71.9
Orta Anadolu	197	77.3	58	22.7	145	76.3	45	23.7
Batı Karadeniz	265	57.0	200	43.0	210	55.0	172	45.0
Doğu Karadeniz	171	62.9	101	37.1	134	62.9	79	37.1
Kuzeydoğu Anadolu	267	57.4	198	42.6	228	58.6	161	41.4
Ortadoğu Anadolu	400	68.4	185	31.6	251	67.1	123	32.9
Güneydoğu Anadolu	462	43.2	607	56.8	376	43.8	483	56.2
Toplam	2538	45.7	3013	54.3	1946	44.3	2444	55.7

Tablo 1. İBBS 1 Seviyesi Örneklem Dağılımı (devam)

Kontrol Grubu	Birinci Araştırma				İkinci Araştırma			
	Kır		Kent		Kır		Kent	
	n	%	n	%	n	%	n	%
İstanbul	-	-	276	100.0	-	-	218	100.0
Batı Marmara	115	76.2	36	23.8	100	76.3	31	23.7
Ege	226	35.6	408	64.4	174	34.0	338	66.0
Doğu Marmara	68	27.3	181	72.7	57	28.9	140	71.1
Batı Anadolu	160	14.1	974	85.9	149	14.3	895	85.7
Akdeniz	172	39.7	261	60.3	126	38.2	204	61.8
Orta Anadolu	164	82.0	36	18.0	124	80.0	31	20.0
Batı Karadeniz	242	36.2	427	63.8	192	34.3	367	65.7
Doğu Karadeniz	205	60.7	133	39.3	170	60.5	111	39.5
Kuzeydoğu Anadolu	187	82.4	40	17.6	168	87.0	25	13.0
Ortadoğu Anadolu	239	58.3	171	41.7	188	60.6	122	39.4
Güneydoğu Anadolu	183	34.9	342	65.1	155	35.9	277	64.1
Toplam	1961	37.4	3285	62.6	1603	36.7	2759	63.3

6.2. Demografik Yapı

Hanede yaşayan ortalama kişi sayısı Türkiye genelinde deney grubunda 4.8179, kontrol grubunda ise 4.7556 olarak tahmin edilmiştir. TÜİK 2000 yılı nüfus istatistiklerine göre hanede yaşayan ortalama kişi sayısı Türkiye geneli için 4.502'dir. Araştırmadan elde edilen tahminler TÜİK nüfus istatistikleri sonucu ile örtüşmektedir. Buna karşın, araştırmanın kapsamında yer alan ve yoksul olarak nitelendirilecek hanelerde ortalama hanede yaşayan kişi sayısı Türkiye genelinden azda olsa bir fazlalık göstermektedir.

Araştırmada Türkiye genelinde özürli kişi oranı deney grubunda %14.95 kontrol grubunda ise %14.32 olarak tahmin edilmiştir. Sosyal güvenliğe sahip olmama ve ücretli olarak herhangi bir işte çalışmama oranları Türkiye genelinde hem deney hem de kontrol gruplarında oldukça yüksek seviyelerde tahmin edilmiştir. Bu durum araştırmanın kapsamında yer alan bireylerin yoksul ve genellikle anne olmasının doğal bir sonucudur.

Göç, çocuk istihdamı ve çalışma hayatına bakış ile ilgili parametre tahminleri Türkiye geneli için incelendiğinde, göç oranının deney grubunda beşte bir kontrol grubunda ise üçte bir olarak tahmin edilmiştir. Buna karşın, araştırmada 2010 yılında göç edenlerin oranı Türkiye geneli için ellide bir olarak bulunmuştur. TÜİK göç istatistiklerine göre 2009–2010 dönemi için Türkiye genelindeki göç oranı otuzüçte birdir. Bu rakam referans alındığında araştırma kapsamında yer alan bireyler için göç oranının daha düşük olduğu görülmüştür.

Araştırmada “18 Yaş Altı Çalışan Kişi Oranı” deney grubunda da kontrol grubunda da ellide bir olarak belirlenmiştir. TÜİK Çocuk İşgücü Araştırması 2006 raporuna göre 6–17 yaş arası çalışan nüfus oranı onbeşte birdir. Bu oran araştırmadan elde edilen tahmin sonuçları ile karşılaştırıldığında daha yüksek seviyededir. Çalışan çocuk oranının araştırmada daha düşük seviyede bulunmasının nedeni, araştırma kapsamında yer alan bireylerin yardım almaları ya da yardım alma durumlarından dolayı çalışan çocuğun gizlenmesine bağlanabilir.

Türkiye genelinde araştırma bulgularına göre “Kadınların İş Hayatında Çalışmasını Destekleyenlerin Oranı”, “Kız Çocuklarının Okula Gitmesi Gerektiğini Düşünenlerin Oranı” ve “Erkek Çocuklarının Okula Gitmesi Gerektiğini Düşünenlerin Oranı” göstergelerinin hem deney hem de kontrol grubunda oldukça yüksek seviyelerde belirlendiği görülmüştür.

Deney ve kontrol grupları arasında Türkiye geneli için “Göç Oranı” ve “Kadınların İş Hayatında Çalışmasını Destekleyenlerin Oranı” ve “Erkek Çocuklarının Okula Gitmesi Gerektiğini Düşünenlerin Oranı” bakımından %5 anlamlılık düzeyinde istatistikî olarak bir farklılaşma olduğu sonucuna varılmıştır. Söz konusu oranlar deney grubunda daha düşük seviyede belirlenmiştir.

Kiracı oranları deney grubunda üçte bir iken bu oran kontrol grubunda beşte ikisinden fazla seviyede çıkmaktadır. TÜİK konut istatistikleri 2000 yılı sonuçlarına göre Türkiye genelinde kiracı oranı beşte birdir. Bu rakam referans alındığında hem deney hem de kontrol grubu için kiracı oranının yüksek seviyede kaldığı söylenebilir.

Çalışma kapsamında yer alan bireylerden deney grubunda olanların otuz üçte biri kira yardımı almakta iken bu oran kontrol grubunda ellide bir seviyesine gerilemektedir. ŞNT Dışında SYDV’ye yardım başvurusu yapanların oranı deney grubunda %55.7 iken bu oran kontrol grubunda beşte üç seviyesine çıkmaktadır. Burada yer alan üç oran için de deney ve kontrol grupları arasında istatistikî olarak farklılaşma bulunması dikkati çekmektedir.

Araştırma sonuçları “ŞNT Yardımlarının Niçin Verildiğinin Bilinme Durumu” hariç farkındalığın ve adil davranma kanaatinin deney grubunda daha yüksek oranda olduğunu göstermektedir.

Türkiye geneli için aylık ortalama harcamalar incelendiğinde, ortalama olarak en yüksek seviyedeki harcama kalemleri hem deney hem de kontrol grubu için sırasıyla Gıda, Kira ve Sigara olarak tahmin edilmiştir. En düşük harcama kalemleri ise sırasıyla Haberleşme, Temizlik ve Sağlık şeklindedir. Türkiye genelinde aylık ortalama harcamalar bakımından deney ve kontrol grupları arasında istatistikî olarak farklılaşma tespit edilemeyen harcama kalemleri Giyim ve Haberleşme olarak belirlenmiştir.

Deney-Kontrol grubu için Kent-Kır ayırımında harcama kalemlerinin gelir esneklikleri incelendiğinde, “Mobilya, Ev Aletleri Ve Bakım Hizmetleri” harcama kalemi için gelir esnekliği 1.166 seviyesinde 1’den daha büyük olarak tahmin edilmiştir. Bu sonuç beklentilerimiz ile uyumludur. Araştırma sonuçları, “ŞNT Eğitim Yardımı Olmasaydı Çocuklarımı Okula Göndermezdim” di-

yenilerin oranının Türkiye genelinde Erkek çocuklarda onbeşte bir iken bu oran Kız çocuklarda yirmi beşte bir seviyesinde olduğunu göstermektedir. Bu parametreler istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre, sağlık yardımı almadan önce çocuklarını sağlık kontrolüne götürülenlerin oranı beşte üçe yakın iken bu oran yardım parası alındıktan sonra üçte ikiden fazla bir seviyeye yükselmiştir. ŞNT programı öncesi ve sonrası, çocukların sağlık kontrolüne götürülme oranları arasındaki bu artış istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Elde edilen bu sonuç ŞNT sağlık yardımı programının etkili olduğunu göstermektedir.

Deney ve kontrol grubunun yaklaşık %23'ü büyük ölçüde ilçelerden öncelikle geçim sıkıntısı (%66'sı), iş bulma fırsatı yakalayabilmek ve evlilik nedeniyle şu an ikamet ettikleri yerlere göç etmiştir. İkamet edilen yerde bulunma süresi dikkate alındığında her iki grubun da yaklaşık %30'unun 21-30 yıl, %25'inin 31-40 yıl ve %11'inin 41-50 yıl arasında oturdukları yerde ikamet ettikleri gözlenmektedir. Göç yılları göç literatürüne uyumlu bir biçimde 1970'lerin başlarından itibaren artarak devam etmiştir. Sosyolojik açıdan değerlendirildiğinde her iki grubun önemli ölçüde ekonomik olarak varlıklarını sürdürebilmek amacıyla farklı dönemlerde göç ettikleri gözlenmektedir. Ancak 2001 yılı deney ve kontrol grubunda bir kırılma noktası olmuştur. Deney grubunun yaklaşık %46'sı ve kontrol grubunun %43'ü 2001 yılından sonra göç etmiştir. 2001 yılında yaşanan ekonomik ve mali kriz düşünüldüğünde, yoksulluğun 2001 yılı itibarıyla kentsel alanlarda geçmişte yaşanan göçlerden daha farklı dinamiklerde yeniden yapılandığı düşünülebilir. Bu dinamikleri oluşturan iki temel etmen vardır. Öncelikle göç dinamiğinde göç edilen yer köyden ilçeye kaymıştır. İkinci olarak ise geniş aileye özgü göç eden bireylere aynı destek mekanizması zayıflamıştır. Bu mekanizma yerini göçmenlerin göç ettikleri yerle bağlarının zayıfladığı kent tipi çekirdek aileye bırakmıştır. Hanelerin yaklaşık %31'lik kısmının dört, %23'lük kısmının beş kişiden oluşması bu yeni yapının aile büyüklükleri ve biçimleri açısından en önemli göstergesi olurken, araştırmanın hedef kitlesindeki her iki grupta yer alan hanelerin yaklaşık %96'sı memleketten, köyden, akrabalarından yardım almamaktadır. Bu bakımdan, ŞNT programı kentsel alanlarda yoksullukla mücadelede belirsizleşen geleneksel aile desteğine kurumsal bir telafi mekanizması oluşturmuştur.

Yardım alan ve yardım başvurusunda bulunan hanelerin sosyo-ekonomik özellikleri dikkate alındığında araştırma bulguları Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) programının %6'lık en yoksul kesime yönelik hedefleme mekanizmasının etkili işlediğini göstermektedir. Deney ve kontrol grubunda yer alan hanelerin demografik açıdan benzer özelliklere sahip olmaları ŞNT programının yoksulluğa ilişkin homojen bir yapıyı seçebildiğinin bir göstergesidir.

Yardımdan yararlananlar (a) hedef kitlenin hane tüketim giderleri, (b) gelir kaynakları, (c) istihdam nitelikleri, (d) göç durumuna bağlı olarak akrabalık ağlarından sağlanan aynı ya da nakdi gelir, (e) sahip olunan menkul ve gayrimenkuller ve (f) gelir yaratmaya dönük eğitim durumları açısından değerlendirildiğinde ŞNT programının hedefleme mekanizması doğrultusunda puanlama formülünün hedeflenen kitleyi seçebilmeyi mümkün kıldığı gözlenmiştir.

Eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde deney ve kontrol grubunun yaklaşık %22'sinin okuryazar olmadığı ve yaklaşık %53'nün ilkokul mezunu olduğu gözlenmiştir. şNT programının hedef kitlesinin eğitim düzeyinin dşuk olması istihdama ilişkin sorunlar yaratmaktadır. Bu nedenle gücün en temel gerekçesi iş bulmak ve ekonomik sıkıntılar olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde kronik işsizlik sorunu karşısında toplumsal yapıda ailenin bir kurum olarak desteklenmesinde şNT programı ciddi bir destek sunmaktadır.

şNT programı kurumsal örgütlenmesi, hedefleme mekanizması, veriye dayalı seçim ve yönetim sistemiyle yoksullukla başa çıkmada ciddi bir destek sunarak toplumsal açıdan bir telafi mekanizması oluşturmuştur. Öte yandan yoksullukla başa çıkarken yoksulluğun sosyo-genetik bir faktör olarak nesiller arası geçişini önlemeye yönelik özgün bir sosyal politika alanı oluşturmuştur. Zira bu kesimlerin yoksulluğu bir kuşak içinde oluşmamış ve bir kuşakla sınırlı kalmamıştır. şNT programı kentsel alanlarda sosyal bir telafi mekanizması oluşturarak kentsel alanlarda en yoksul kesimle diğer kesimlerin arasında doğabilecek sosyal gerilimi azaltmaya yönelik proaktif bir yapı getirmiştir.

Tablo 2. Demografik Değişkenler

	Birinci Araştırma				İkinci Araştırma			
	n	%	n	%	n	%	n	%
Cinsiyet								
Kadın	5303	95.5	4175	95.1	4983	95.1	4176	95.7
Erkek	248	4.5	215	4.9	263	5.0	186	4.3
Yaş								
18-25	1197	21.6	686	15.6	847	16.1	609	14.0
26-35	2159	38.9	1834	41.8	2205	42.0	1726	39.6
36-45	1359	24.5	1198	27.3	1535	29.3	1311	30.1
46-60	762	13.7	608	13.8	605	11.5	655	15.0
61 and over	74	1.3	64	1.5	54	1.0	61	1.4
Medeni durum								
Hiç evlenmemiş (bekar)	218	3.9	78	1.8	278	5.3	64	1.5
Evlı (eşi ile aynı evde)	4681	84.3	3791	86.4	4337	82.7	3746	85.9
Dul (eşi ölmüş)	212	3.8	153	3.5	172	3.3	162	3.7
Boşanmış	271	4.9	219	5.0	280	5.3	235	5.4
Evlı fakat eşi terk etmiş	43	0.8	39	0.9	47	0.9	39	0.9
Evlı fakat eşi ceza evinde	53	1.0	45	1.0	39	0.7	38	0.9
Evlı fakat eşi askerde	11	0.2	7	0.2	6	0.1	3	0.1
Evlı fakat eşi uzakta alışıyor	15	0.3	18	0.4	36	0.7	25	0.6
Evlı fakat ayrı yaşıyor	47	0.8	40	0.9	51	1.0	50	1.1
Eğitim								
Okur-yazar değil	1556	28.0	997	22.7	938	17.8	955	21.9
Okur-yazar ilköğretim terk	432	7.8	354	8.1	603	11.5	327	7.5
İlkokul mezunu (5 yıl)	2698	48.6	2317	52.8	2832	54.0	2343	53.7
İlköğretim devam ediyor	14	0.3	9	0.2	8	0.2	11	0.3
İlköğretim terk	157	2.8	134	3.1	164	3.1	136	3.1
İlköğretim mezunu (8 yıl)	446	8.0	346	7.9	391	7.5	341	7.8
Lise terk	63	1.1	54	1.2	72	1.4	63	1.4
Lise mezunu	175	3.2	161	3.7	229	4.4	182	4.2
Üniversite terk	7	0.1	10	0.2	8	0.2	2	0.0
Üniversite mezunu	2	0.0	2	0.0	2	0.0	2	0.0
Toplam	5551	100.0	4390	100.0	5246	100.0	4362	100.0

6.3. Nitel Analiz Sonuçları

Nitel araştırmaya 12 ilden (Adana, Ankara, Çankırı, Denizli, Edirne, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul, Malatya, Sivas ve Trabzon) veri toplanmıştır. Yardım alan aile görüşme sayısı 94, yardım almayan aile görüşme sayısı 46, okul müdürü görüşme sayısı 28, öğretmen görüşme sayısı 39, muhtar görüşme sayısı 72, sağlık personeli görüşme sayısı 65 ve vakıf yöneticisi görüşme sayısı 53 olmak üzere toplam 397 kişiyle görüşme yapılmıştır (bkz. Tablo 3). Araştırmanın temel bulguları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3. Nitel Araştırma İl, İlçe ve Görüşme Sayıları

İl	İlçe	Görüşme Sayısı	Toplam
Adana	Karataş	16	33
	Seyhan	17	
Ankara	Altındağ	17	35
	Bala	18	
Çankırı	Kızılırmak	15	33
	Merkez	18	
Denizli	Merkez	18	34
	Sarayköy	16	
Edirne	Meriç	14	31
	Merkez	17	
Erzurum	Narman	13	34
	Yakutiye	21	
Eskişehir	Çifteler	19	36
	Odunpazarı	17	
Gaziantep	Şahinbey	16	33
	Yavuzbey	17	
İstanbul	Çatalca	12	32
	Sultanbeyli	20	
Malatya	Merkez	15	30
	Yeşilyurt	15	
Sivas	Merkez	19	31
	Zara	12	
Trabzon	Merkez	20	35
	Tonya	15	
Genel Toplam			397

6.3.1. ŞNT'nin Tanımlanmasına İlişkin Bulgular

Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) alanların bu yardımın ne anlama geldiğini ve bu yardımın kimlere verildiği hakkında bilgilerinin ölçüldüğü sorular incelendiğinde ŞEY hakkında farklı tanımlamaların yapıldığı söylenebilir. Görüşülenlerin büyük çoğunluğu (n=69) ŞEY'in "ihtiyaç sahiplerine", "yardıma muhtaç olan insanlara", "mağdurlara" ya da "eğitime muhtaç olanlara verilen bir para" olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Verilen cevaplardan bazıları aşağıya çıkarılmıştır.

Yıldız A. “Mağdurlara fakirlere durumu benim gördüğün kadarıyla hep durumu olmayanlara hep mağdur olanlara ben bunu gördüm.”

Emine Ç. “Bir şey olmadığı için oradan aldığım para ile elbise alıyorum yiyecek alıyorum tatlım ne yapacağım bir yerden bir gelirimiz yok ablada biliyor benim durumumu yani ne duracak evim var ne bu yönden yani yiyecek şeyim var (...).”

Tuba Ç. “Fakirlere genellikle veriyorlar durumu olmayanlara engelli çocuklarına veriyorlar (...).”

Ayfer Karagöz: “Mağdur ailelerin aldığı yardım. Mağdur olanlara, yeşil kartı olanlara.”
Saadet S. “(...) çocuk parası 3 ayda bir alıyorum. Çocuklara yardım olsun diye. Devletimiz sağ olsun (...).”

Özlem D. “(...) eşi çalışmayan sigortası olmayan kişilere ve aynı zamanda ihtiyacı olan kişilere.”

Emine Ç. “Durumunu iyi olmayanlara ihtiyacı olanlara galiba tam olarak pek bilgim yok”.

Ayla K. “Bende alıyorum ancak çok fazla bir bilgim yok. Yardıma muhtacı olanlar, ihtiyaç sahiplerine verilen bir yardım olarak biliyorum.”

Yukarıdaki örnekler incelendiğinde bir yandan bu yardımı alan kişilerin ŞEY hakkında doğru bilgiye sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. Diğer taraftan ŞEY’in Vakıflar aracılığıyla yapılan diğer yardımlarla karıştırıldığı da söylenebilir. Bu anlamda en dikkati çeken örnek aşağıda verilmektedir. Esmâ Ç. “Bu konuda bildiklerim düşkünlere veriliyor heralde. Benim eşimin işi olmadığı için bende başvuru yaptım. Başvuru yaptım (...) C. beye gittim iki sene boyunca beni oyaladı (...). Yeşil kartı veren bana dedi ki boşan gel dedi eşinden boşan gel ben sana veriyim dedi eşin olduğu için veremem dedi. Neymiş kaynatamın traktörüyle çalıştığı için. Çalışıyor ama yarısı oraya yarısı bana yazın çalışıyor kısım bir şey neyle geçinicez (...).”

Verilen cevaplar incelendiğinde beş kişinin (n=9) ŞEY hakkında hiçbir bilgisi olmadığı, bunun ne amaçla verildiğini bilmediğini belirtmiş olmaları dikkate değer bulunmaktadır. Bu kişilere görüşmeciler tarafından ŞEY hakkında ip uçları verilmiş olmasına rağmen ısrarla ŞEY’in kimlere, ne amaçla ne kadar verildiği hakkında bilgilerinin olmadığını ifade etmektedirler.

Diğer taraftan ŞEY hakkında oldukça bilinçli aile bireylerinin varlığından söz edilebilir. Bu bireylerin tanımlamalarından bazıları aşağıya çıkarılmıştır.

Filiz Ö.: “(...) çocuklarımızı okutmak için bir yardım (...) bizim yetişemediğimiz yerde bazı şeyleri alamıyoruz onlara (...) çocuklarımızı okutuyoruz o para ile (...).”

Aysel Y. “*Şartlı eğitim yardımı çocuklarınız için aldığımız eğitim yardım parasıdır.*”

Araştırmada görüşleri alınan tüm bireyler ŞEY’in kendileri için faydası olduğunu ancak ihtiyaçları karşılama konusunda yetersiz olduğunu belirtmektedirler. Aşağıda, görüşülen aile bireylerinden bazılarının dikkati çeken ifadelerine yer verilmektedir.

Gönül E. “*(...) az çok karşılıyor. Yeterli olmasa da yani biraz daha yani şey oluyor.*”

Şengül B. “*(...) karşılamıyor ama ne yapalım.*”

Aysel Y. “*(...) karşılamıyor, yetmiyor. Faydası oluyor ama yetmiyor İşte en azından az da olsa ihtiyacı görüyorsun.*”

Hacer A. “*(...) karşılamıyor ama idare ediyor Allah razı olsun devletimizden (...).*”

Araştırmaya katılan bireylere “Sizce insanların ŞEY’den yeterince haberi oluyor mu? Daha çok kişinin ŞEY’den haberinin olması için sizce neler yapılabilir?” sorusu yöneltilmiştir. İlgili soruya verilen tüm cevaplar incelendiğinde; genellikle kendilerine benzer ekonomik durumda olan ve kendi çevrelerinde olan insanların ŞEY’den haberdar oldukları belirlenmiştir. Bunun benzer durumda olan kişilerin kendi aralarındaki iletişimlerinden kaynaklandığı söylenebilir. Sorunun ikinci kısmı daha çok kişinin ŞEY hakkında bilgilendirilmesi için kullanılacak yöntemlerle ilgilidir. Elde edinilen verilere dayalı olarak söz konusu yöntemlere ilişkin aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Görüşülen kişilere “Sizce ŞEY almayı kimler hak ediyor yani bu yardımların kimlere verilmesi gerekir? Yardımların gerçek hak sahiplerine dağıtılabilmesi için neler yapılabilir?” soruları sorulmuştur. Verilen cevaplar incelendiğinde görüşmecilerin tamamına yakını (n=89) yardımı alacakların çok iyi araştırılması gerektiği konusunda birleşmektedir. Bu süreçte okul yönetiminden, öğretmenlerden, muhtarlardan ve kaymakamlık çalışanlarından beklentilerin daha fazla olduğu sonucu çıkarılabilir. Bu araştırma sürecinin daha iyi yapılabilmesi için daha farklı neler olabilir, sizin bir fikriniz var mı biçimindeki detaylandırıcı (sonda) soruya ise görüşmecilerin 49’u “ben bilemem”, “bir fikrim yok” biçiminde cevap vermektedirler.

Cevaplar incelendiğinde mevcut araştırma sürecinde aktif rol oynayan T.C. kimlik numarası ile yapılan sorgulamanın herkes tarafından bilindiği ve bu sorgulamaya güvenin yüksek olduğu belirlenmiştir. Aşağıya görüşülenlerin bazılarının ifadeleri çıkarılmıştır.

Emine Ç. “*(...) Valla şu anda çoğu insanlar yani doğru söylemiyorlar araştırma gerekiyor nasıl gerçekten kendi gözünüzle evine gidip durumunun gerçekten öyle olmasını nüfustan incelenmesini üzerine bir şey var mı yok mu işi var mı yok mu o şekilde yani.*”

Beyhan D. “*(...) Düzgün araştırma kimlik numarası ile girildiği zaman ailenin üzerine ne var maddi manevi çıkıyor.*”

6.3.2. Ailelerin, ŞNT'yi En Çok Hangi İhtiyaçları İçin Kullandıklarına İlişkin Bulgular

ŞNT programlarının en önemli amaçlarından birisi kısa dönemde hanehalkının tüketim seviyesini artırarak anlık yoksulluğun etkilerini hafifletmektir. ŞNT yardımları işsizlik, çalışmaya engel hastalık veya gelirdeki ani düşüşler karşısında hanelerin yoksulluk ile başetmelerinde yardımcı olmaya çalışır. Genellikle bu yardımlar 4 kategoride harcanır: ŞNT yardımlarının koşullarını (çocukları okula yollamak ya da hastaneye gitmek için yol parası; okul gereçleri gibi) sağlamak üzere yapılan harcamalar; ŞNT koşulları ile ilgisi olmayan hanenin temel ihtiyaçları (yiyecek, barınma, yaka- cak gibi) karşılamak için yapılan harcamalar; yatırımlar ve tasarruflar. Bunların içinde en önemli olan gıda harcamalarıdır.

Literatürde ŞNT ile yapılan transferlerin hanelerin yiyecek harcamalarını arttığı yönünde bulgular vardır (Fizbein vd., 2009). Kısa dönemde hem yiyecek tüketimi hem de tüketilen yiyeceğin kalitesi artar. Öyle ki aileler daha önce alamadıkları yüksek protein içeren yiyecekleri, et, süt, peynir gibi, alırlar. Bu da çocukların gelişimi için çok önemlidir. Dolayısıyla kısa dönemde yoksulluğun giderilmesi uzun dönemde iyi beslenme yoluyla çocukların daha sağlıklı bireyler olmasına neden olur. Attanasio vd. (2012) nakit transferinin annelere verilmesinin, kadınların evde daha fazla söz sahibi olmasına ve aldıkları parayı daha çok çocukları için harcamasına neden olduğunu belirtir. Bu raporun sonuçları da literature doğrular yöndedir. Anneler ŞNT yardımlarını daha çok tüketim harcaması için kullanmışlardır. Çocuklarına az da olsa cep harçlığı vermişlerdir.

Araştırmaya katılanlara “ŞEY’i, en çok hangi ihtiyaçlarınızı karşılamak için kullanıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar incelendiğinde, ŞEY’i aşağıda tabloda belirtilen ihtiyaç alanlarına harcadıklarını ifade etmektedirler (Tablo 4).

Tablo 4. ŞEY’in Hangi İhtiyaçlara Harcandığı

ŞEY En Çok Hangi İhtiyaçlara Harcanıyor	n
Evin mutfak masrafı	48
Çocuğa-çocuklara kahvaltılık	43
Çocuğa-çocuklara ayakkabı, giysi	36
Kırtasiye ihtiyaçları	30
İlaç	17
İnternet	12

Beyhan D. “*Tabii yeri geliyor ev içinde harcıyoruz çocuklar içinde harcıyorum, beslenmeleri olsun, işte kalem defter boya kağıt türü ihtiyaçları var okuldan verilen ödevler var internet ödevleri onları çıkartıyorum.*”

Filiz B. “*Ya işte daha ilk sefer aldık bilmiyorum ki yani yine önlüktür ayakkabıdır çantadır ıvır zıvır işte.*”

Şengül Ç. “En çok ihtiyacım çocuklarımın kimseye imrenmemesi. Hiçbir şeyden mahrum kalmaması için kullanıyorum. Meyve istedikleri zaman bir kilo meyve alabiliyorum.”

Nursabah U. “Üst baş alıyorum çocuğuma , bazen canı bir şeyler istiyor olanları alıyorum. Zeytin peynir kahvaltılık türü, anne ayakkabım yok ayakkabı alıyorum.”

Figen Ç. “Valla kardeşim şimdi oruçluyum yalanda söyleyemem aldığım şeyler çocuğum hani okul ihtiyaçlarına değil eşim yani şey olduğu için işsiz olduğu için anca gırtlak diye-yim gırtlak yardımımıza yapabildik anca.”

Özgür S. “Çocuklara harçlık için ev için kumanya için, onla gönderiyoruz aç karna gön-dermiyoruz. (...) bide ilaç paralarını karşılarım çocuklar sürekli hasta olduğu için.”

6.3.3. ŞNT Yardımlarının Kadınların Güçlenmesi Üzerine Etkileri

Kadınlar, çocuklarının ve ailelerinin hayatlarında iyileştirme yapma güçlerine sahip oldukları-ndan, ŞNT programlarının başarısında önemli rol oynamaktadırlar. Anneler ŞNT programlarının şartlarını yerine getirmek konusunda politika yapımcıları ile yazılı olmayan bir anlaşma içerisindedirler. ŞNT programlarının koşullarının (eğitime devam, hastane ziyaretleri) yerine getirilmesin-de anneler büyük görevler yüklenmişlerdir. Bu nedenle ŞNT programları annelere sorumluluk yüklemektedir. Böylece anneler ailelerinin ve çocuklarının geleceğini iyileştirme yönünde kararlar almaktadırlar. Dolayısıyla programın ikincil amacı kadınların güçlendirilmesi, sosyal hayata katılımı, finansal özgürlüğe sahip olmaları ve söz sahibi olmalarıdır.

Raporun bu bölümünde ŞNT yardımların kadınların yardımların alıcısı konumunda programa dahil edilmesinin, ailenin refahını, aile yapısını ve kadınların toplum içerisindeki durumunu nasıl etkilediği araştırılmıştır.

Katılımcılara “Sizce ŞEY, neden anneye (kadına) veriliyor? Bu uygulamanın doğru olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya paralel olara katılımcılara “paranın nerelere harcanacağına kim karar veriyor?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya paralel olarak katılımcılara “ŞEY’in özellikle annelere verilmesi, sizce kadınların kendilerini aile içerisinde daha güçlü daha sözü geçen bir kişi gibi görmelerini sağlıyor mudur?” sorusu da sorulmuştur.

Katılımcıların tamamı ŞEY yardımının anneye verilmesini doğru bulduğunu ifade etmektedirler. Bunun nedeni, (n=49) olarak ağırlıklı olarak babaların parayı kendi ihtiyaçları için hemen harcayabileceği gösterilirken, bazı katılımcılar (n=19) ise babaların duyarısız olabileceğini belirtmektedirler. Konuya ilişkin ilginç bazı tespitler aşağıda belirtilmiştir. Katılımcılar ŞNT’in kadınların kendilerini aile içerisinde daha güçlü daha sözü geçen bir kişi gibi görmelerini sağlaması konusunda olumlu yönde etkilediğini belirtmektedirler. Katılımcıların büyük çoğunluğu (n=66) ŞEY ile birlikte evde kendilerinin sözünün eskiye oranla daha etkili olduğu yönünde bir değişme olduğunu bildirmektedirler.

Filiz Ö. “Bütüün çileyi anne çektiği için Evet bu uygulamayı doğru buluyorum.”

Şengül B. “Babalar içki filan içer diye kahvede kumar oynar diye onun için annelere veriliyor. (...). Doğru beyim öyle değil ama yine doğru benim beyimin kötü alışkanlığı yok çok şükür.”

Beyhan D. “Evde kadın idare ettiği için çocuklarla kadın ilgilendiği için büyük bir ihtimal bunun için herhalde. Evet doğru buluyorum tabii.”

Dursun B. “Valla bilmiyorum o zaman hocamız benim üzerime yaptırmıştı çocuklar benim üstüme. (...) Doğru buluyorum . Çünkü babalar sigara ile bazı babalar içki ile kumarda yedikleri için annelerde çocukların yiyeceğine giyeceğine uğraştığı için doğru buluyorum.”

Filiz B. Ya şimdi erkekler içeni var Allah a şükür benim eşimde öyle bir şey yokta içeni oluyor kumar oynayanı oluyor bence çok iyi bir şey gerçi ben alıyorum bizde ayrı gayrı yok biz eşimle paylaşıyoruz.

Figen Ç. “Tabi ki ben çocuğumun nesi eksik oraya mı verilecek buraya mı verilecek okula mı verilecek karnımı doyurulacak ona tabi ben karar veriyorum ama sade başıma değil eşimin fikrini de tabi bana yardımcı oluyor.”

Ayşegül B. “Ya herhalde eşime verilse eşim işte gider ya sigara alır yani sigara alır kahveye gider ama bana geldiği zaman ben önce öncelikle çocuğumun elbisesiydi çorabıydı defteriydi kalemiydi onlara harcadığım için yani tabi ki kadına verilmesi daha iyi. (...). Tabi ki kadına verilse daha iyi olur yani her baba yani benim eşim için söylemiyorum kimi adamlar var içerler sigara içerler ya oraya buraya giderler kötü huylu alışkanlığı olan insanlar olur onu alır o dakikada harcar o zaman çocuk mağdur kalır yani.

Esennur S. “Beylerimiz içtiği için şimdi beylerimize verseler içki içecek belki yiyecek . Anne çocuklarımın ihtiyaçlarını daha iyi bilir ve onlara harcar.”

Emine Ç. “Çocuğunu daha güzel eğitsin daha güzel yerlere gelsin okusun diye.”

Ayla K, “(...) Tabii ki doğru buluyorum. Karadeniz erkeği kaçınılmaz bir şey genelde hepsi kendi zevki üzerine verecektir ama anne çocuğa emektar çocuğa daha düşkün kendinden kısıp çocuğa verme taraftarıdır.”

Katılımcıların yarısından fazlası (n=57) paranın nerelere harcanacağına kim karar veriyor biçimindeki soruya kendilerinin karar verdiğini, (n=21) kararı kocasıyla birlikte verdiklerini belirtmektedirler. Geri kalanlar ise (n=16) “duruma göre” biçiminde görüş bildirmektedirler.

Katılımcılara “ŞEY almadan önce ailenizde ekonomik nedenlerle kavga ve tartışmalar oluyor muydu? ŞEY almaya başladıktan sonra bu tartışma ve kavgalarda bir azalma veya sonlanma oldu mu?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcılardan yalnızca sekizi (n=8) ŞEY öncesi ve sonrası hiç ekonomik nedenlerden dolayı tartışma ya da kavga yaşamadıklarını belirtirken, diğer tümü (n=86) bu konuda evde hep tartışma ya da kavga olduğunu ancak ŞEY’den sonra evdeki şiddetin azaldığını (n=61), ifade ederken (n=25) kişide artık evdeki şiddetin sona erdiğini belirtmektedirler.

Bulgulardan hareketle ŞEY ile evdeki şiddetin azalması ya da yok olması arasında anlamlı bir ilişki olduğu yorumu yapılabilir.

Katılımcılardan bazılarının ifadeleri aşağıda özetlenmektedir.

Gönül E. “(...) bazen oluyordu yani sıkıntımız para yüzünden çok yani yıprandık (...) işte biraz yani azalma ya başladı zaten.”

Yıldız A. “Sürekli kavga (...) parasızlıktan doğuyordu sürekli ben eşimle kavga ediyordum sürekli ben şiddet gördüm hani o yüzden yani kendisi hatta şiddet yediğimden dolayı benim kızım da karnımda özürlü oldu işte bu büyük kızım işte bu özürlü çocuğum. (...) yardımı aldıktan sonra azaldı eskisi gibi değil.”

Aysel Y. “(...) oluyordu. Azalma var Nedeni hani çocuk istekleri olduğu zaman alamıyorduk (...).”

Hanife G. “Çok oluyordu. Son buldu. Çünkü çocukların ihtiyacı kalmadı. Eşime söylüyordum yok diyordu. Bu sefer ben üzülüyorum bağıriyorum. Yokluktan çok dövüştük. Sadece benim evim için değil tüm yoksul aileler için, kavga yoksulluktan çıkar.”

Hanım S. “Oluyordu (...). Azalma oldu çünkü kendi param gibi harcıyorum çocuklarıma harcadıktan sonra kalanından yiyecekler alıyorum evimi de bu yardımlarla yaptım.”

6.3.4. ŞNT’nin Eğitime Etkisi

Katılımcılara “ŞEY almak, çocuklarınızın okula devam etme şartına bağlanmıştır. ŞEY almaya başladıktan sonra çocuklarınızın okula devam durumlarında bir değişiklik oldu mu? Ne tür değişiklikler yaşandığını anlatır mısınız?” sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplar incelendiğinde; katılımcıların hemen hemen yarısı için (n=46) çocukları devam konusunda ŞEY etkili bir değişken olarak algılanmamaktadır. Söz konusu bu grup için çocuklar zaten okula devam konusunda kendileri bir isteklilik gösteriyorlar ve okula severek gitmektedirler. Grubun diğer bir kısmı için ise (n=32) durum okula gitmeden önce çocuklarının kahvaltı yapabiliyor, ceplerinde harçlıkları oluyor ve okula daha bir keyifle gidebiliyorlar biçiminde tanımlanırken, bu grup çocukların da okula devam ile ilgili bir sorunu olmadığı anlaşılmaktadır. Aşağıda, bazı annelerin ifadeleri örnek oluşturması bakımında verilmektedir.

Gönül E. “Yok (...).”

Şengül B. “Yok olmadı.”

Aysel Y. “Yok olmadı zaten aynı gidip geliyorlar.”

Dursun B. “Yok aynılar”

Nursabah U. “Olmadı. Daha önce de devam ediyorlardı şimdi de devam ediyorlar düzenli olarak.”

Fatoş U. “Tabi ki de değişiklikler yaşandı daha feraha kavuştum biraz sıkıntılarım geçti.”

Filiz Ö. “Daha iyi gitmeye başladılar yani daha önce okul harçlığı bile veremiyordum kendilerine”

Beyhan D. “Devam durumu büyüümde oldu ikizler o kadar çok başardı diyemeyeceğim. Tabi ki okula gitmeyi istiyorlar.”

Hacer A. “Olmadı Evet bazen oğlan benim kaçamak yapıyor öpüyorum bir şeyler yapıyorum gidiyor.

Nebahat B. “Oldu tabi ki... Ne gibi bir değişiklik her gün düzen güzel gidiyor hiç kimseye bir zararı yok başka bir alışkanlıkları hiç olmadı olmaz da bu zamana kadar kendine yani öyle 250 kuruş artıyor o 250 kuruşu bile cebine koyup eve getiriyor ihtiyacını bana bile yardımda bulunuyor benim oğlum”

Yıldız A. “Evet oldu çünkü bu yardımları aldığımız zaman mesela ister istemez onları eşya alıyoruz yeni eşyalar ayakkabı, kitap, normal hikaye alıyoruz çocuklarımıza mesela. Eşya alıyoruz çantalarına koyuyoruz seviniyorlar ve sevindikleri içinde seve seve okula gidiyorlar.”

Araştırmaya katılanlara “ŞEY aldıktan sonra çocuğunuzun okula karşı sevgisinde, okula gitmeyi isteyip istememesinde, okumayı isteyip istememesinde bir değişiklik oldu mu? Bu konudaki düşüncelerinizi anlatır mısınız?” sorusu sorulmuştur.

Görüşmeye katılan 94 kişiden 48’i ŞEY’in çocuğun okula karşı sevgisinde ya da okula gitmeyi isteyip istememesinde bir fark yaratmadığını söylerken, 19 kişi olumlu yönde (daha mutlu, huzurlu ve kendine güvenen biçimde) etkiden söz etmektedir. Katılımcıların 14’ü bu soruya bilmiyorum, 13 kişi de çocuğa ŞEY hakkında bilgi vermediği için farkın olup olmadığı konusunda fikir belirtmeyeceğini ifade etmektedir.

Bu soruya verilen en dikkati çeken cevap Asiye K.’nın İfadeleri olarak gösterilebilir. Asiye hanım

“Çocuklar çok seviyor ben bu seferde aldım kitap getirdim, vallahi dört aydır bir parça et alamadım eve getiremedim, tavuk getirdim pişirdim çocuklara verdim. Oğlum bu sizin paranız dedim. Öyle sevindiler öyle sevindiler ki büyük oğlan liseye gidiyor o zaman ben gidip kola alacağım dedi.”

Aşağıda diğer bazı ifadeler sunulmaktadır.

Filiz Ö. *“Tabii o zaman daha iyi gidiyorlar daha sevinçli gidiyorlar anne diyor öbür çocuklar şöyle yapıyor böyle yapıyor biz yapamıyoruz biz bunu alamıyoruz çocuklarda çok üzülüyor bu konuda onlar üzülünce bende üzülüyorum.”*

Şengül B. *“Okumak istiyorlar ayaklarının üstünde durmak istiyorlar.”*

Emine Ç. *“Güvene güvene gidiyor o parayı alınca güvene güvene gidiyor.”*

Sevcan A. *“Oldu.... Okula gidersem bana para veriyorlar eşya kıyafet alıyorlar sevip gidiyor.”*

Araştırmaya katılanlara “ŞEY almak çocuklarınızın okul başarısını, okuldaki davranışlarını etkiledi mi? Etkilediyse nasıl etkiledi yani olumlu yönde mi olumsuz yönde mi bir etki oldu, biraz anlatır mısınız?” sorusu sorulmuştur. Görüşmeye katılanların 24’ü bu soruya “hiç değişiklik olmadı”, 11’i “bilmiyorum” biçiminde karşılık vermişlerdir. ŞEY’in çocuğun okul başarısına olumlu katkısını söyleyenler ise grubun yarısından fazlasını (n=59) oluşturmaktadır. Verilen cevaplardan özellikle dikkati çeken üçü aşağıda verilmektedir.

Fatoş U. *“Tabii ki etkiledi. (...) Kendine öz güveni geldi arkadaşları mesela arkadaşlarım niye bu şekilde giyiniyor arkadaşlarım niye bu kitapları arkadaşlarım niye böyle davranıyor bunları derdi bunları dememeye başladı çocuğum bu yardımı aldıktan sonra”*

Yıldız A. *“Evet yükseltti. Mesela ilk başta yarı aç yarı toklardı azda olsa karınları doyuyor gözleri başka çocuklarda kalmıyor onlar mesela canları biri şey istediği zaman kendileri gidip alıyorlar o yüzden yani hiç akılları bir şeyde kalmadığı için okuyorlar.”*

Ayşegül B. *“Tabii ki faydası oldu yani işte kitapları her istediği olduğu zaman çalışma isteği de yani fotokopi kağıdı falan yani sorun yaşamıyor yani olmadığı zaman yani param acaba annem benim çıkartırım ama çıktı kağıdının parasını verir mi vermez mi tereddüdünde şimdi paranız var şimdi onu size harcıyorum dediği zaman yani bana sormadan da fotokopi çektirebiliyorlar.”*

Araştırmaya katılanlara “ŞEY almadan önce kız çocuklarının okula gitmesi konusunda ne düşünüyordunuz, ŞEY almaya başladıktan sonra bu konudaki düşüncelerinizde bir değişiklik oldu mu? sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların hemen hepsi (n=83) hangi şart altında olursa olsun kız çocuklarının okula gönderilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Bunlardan yalnızca bir kısmı (n=9) kız çocuklarının yalnızca ilköğretim okumasını yeterli görürken, diğer tümü “okuyabildiği yere kadar okusun” biçiminde görüş bildirmektedirler. ŞEY ile kız çocuklarının okula gitmesi konusundaki fikirlerimde değişme oldu, daha önce karşıydım (n=2) şimdi değilim, kız çocukları da okula gönderilmeli diyenlerinde varlığından söz edilebilir.

Katılımcılardan bazılarının ilgili soruya verdikleri cevaplar aşağıda belirtilmektedir.

Şengül Ç. *“Karşıydım. Ama okuması lazım.(...) En fazla sekizinci sınıfa kadar”*

Filiz Ö. *“Ben okumamışım ama bütün dünyada kız çocukları okusun.”*

Meliha S. *“Mesela şu anda benim iki kızım okuyor devlet bana destek vermese ben okutamam farzet kızım dışarıyı kazandı ben neyle okutacağım bir babanın çalışmasıyla bir asgari ücret ile zaten asgari ücret alıyor”*

Gülsade K. *“Muhakkak okumalılar yani ben burada insanların ağız kokusunu çekiyorum bekçilik yapıyorum. Bekçilik yaparken kira karşılığında oturuyorum. Ben çocuklarım için çekiyorum hani”*

Mediha A. *“ama yardım ama şey ben kızımı mecburdum yollamaya. Ben kendim kör cahilim, okuma bilmem imza bile zor atıyorum.”*

Gülsade K. *“Muhakkak okumalılar yani ben burada insanların ağız kokusunu çekiyorum bekçilik yapıyorum. Bekçilik yaparken kira karşılığında oturuyorum. Ben çocuklarım için çekiyorum hani.”*

Mercan D. *“İşte o çok önemli kız çocuklarının okula gitmesi çok önemli kendi ayaklarının üstünde durur kimseye muhtaç olmaz en azından yani kendi mesleği olur kendi parasını kazanır mağdur olmaz kimseye muhtaç olmaz”*

Hanife G. *“Okumanın kızı erkeği olmaz. Herkes okusun bir meslek sahibi okusun.”*

Nurhayat B. *“(…) bize kalsa olsa da okusalar kendilerini kurtarsınlar.”*

Beyhan D. *“Kızların okuması taraftarıyım bende yani eski nesiller kızlar okumasın kızlar evde oturur yani kesinlikle karşıyım buna şimdi de gerçekten çok önem veriliyor kız çocuklarına çok güzel.”*

6.3.5. ŞEY’e Başvururken Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Bulgular

Görüşme yapılanlara “ŞEY’e başvururken herhangi bir güçlükle karşılaştınız mı? Mesela kime başvurulacağını biliyor muydunuz, bu kişilere ulaşmakta bir sorun yaşadınız mı, başvuru belgelerini almakta ve doldurmakta sıkıntı çektiniz mi ya da buna benzer başka sorunlarla karşılaştınız mı, bunlardan biraz bahsedebilir misiniz?” sorusu yöneltilmiştir.

Görüşülen bireylerin büyük çoğunluğu (n=61) hiçbir güçlükle karşılaşmadığını belirtirken görüşülenlerin üçte biri (n=33) sürecin kolay olduğunu, görevlilerin kendilerine çok yardımcı olduğunu ifade etmektedirler.

Meliha S. “Hayır hiçbir zorlukla karşılaşmadım. Vakfa gidiyordum benim ki şeye de giriyor belediye bursu var ya hep geliyor mesela çocuğunda hep taktiri var ben okuyan kızıma başvurduğum için hep taktir alıyor taktirlerin hepsi de evde hiç atmadım. İlk başta bilmiyordum oğlanınkini attım. Babam kızdı, atma bunları, bu onlara ilerde lazım olur. Kızımın (...) hep reddediliyor neden reddediliyor bilmiyorum çalışkan olana neden veriliyor neden hak tanınmıyor anlamıyorum.”

Filiz Ö. (...) “Yaptığımız kâğıtları hemen Gönül Hanım halletti yani bize sağ olsun (...).”

Gönül E. “(...) mesela yeşil kartım yoktu yeşil kartı mücadele ettim işte nüfusa gittim nüfus tan işte dediler ki kayıt öyle getireceksin bir sürü yani işlerle uğraştım yani (...).”

Yıldız A. (...) Hayır, özellikle kaymakamlıkta kiler yani çok çok ilgi gösterdiler çok çok şey yaptılar bizimle ilgilendiler dosyalarımız aldılar hemen internetlere koydular hemen yaptılar hiç biz zorluk vermediler bize.”

Hacer A. “Hiç karşılaşmadım Allah razı olsun müdür bana yardımcı oldu Raif hoca okul müdürümüz bana yardım etti böyle böyle dedi.”

Behan D. (...) Eskiden yani ben beş sene öncesi başvurduğum tabi baya bir yer dolaştırmıştım ama şimdi o kadar zorluğu yok kimlik fotokopisi ile başvurabiliyorsun kaymakamlığa.”

Fadime A. “Karşılaşmadım. Komşularımız gittiler. Onları gördüm sen niye başvurmuşsun dediler. Onların isteği üzerine gittim ben gitmiyordum aslında ama ikizlerim var, bunların eğitimlerine katkıda olsun diyerekten, başka bir şeyim yok.”

Fadime Ç. “Gidip kaymakamlıktan bilgi aldım nerelere başvuracağımı onlar bana gösterdi öğretmenlerde yardımcı oldu zaten durumumuzu da biliyordu öğretmenler yani çok ta zor olmadı yani (...).”

Şengül Ç. “Formları yazıp verdim ancak onaylanmamış. En sonunda muhtarın sayesinde çıktı.”

Ayfer K. “Çekiyoruz yani uzaklara imza attırıyor mesela her yere gidiyorum kağıt doldurmak için belgeleri gezdirip uzaklarda imzalattırmak zor oluyor?”

Nuran A. “Yok her şey çok kolay. Yok zaten beni öğretmen bilgilendirmişti öyle ben şey yaptım.”

Ayla K. “Hayır Yönlendiriyorlar. Ama yenilemek için aynı evrakları tekrar tekrar istemeleri çok kötü. İnsan uğraşmak istemiyor.”

6.3.6. Yardım Alma Sürecinin Kolaylaştırılması İçin Neler Yapılabileceğine İlişkin Bulgular

Görüşme yapılanlara “Yardımları almanın kolaylaştırılması için sizce neler yapılabilir?” sorusu yöneltilmiştir. Cevapların hemen hepsi sürecin zaten zor olmadığını (n=51), yaşanan zorlukların okuma-yazma bilmemek, derdini uygun ifade edememek gibi nedenlerle yardımı alan kişilerden kaynaklandığını (n=43) ifade etmektedirler. Görüş bildiren (n=33) kişi daha farklı neler yapılabileceğine ilişkin bir fikri olmadığını belirtmektedir. Form doldurmak, imzalatmak vb bürokratik süreçlerde (n=11) şikayet edenlerin yanı sıra (n=8) kişi ise kendilerine kaba davranıldığını belirtmektedirler.

Bu soruya verilen ifadelerin neredeyse bir birinin aynısı olduğu söylenebilir. Aşağıda birkaç çarpıcı ifade fikir vermesi amacıyla sıralanmıştır.

Fatoş U. “(...) Kolaylaştırılması için bilgilendirmek gerekir insanlarımızı.”

Filiz Ö. “(...) Şimdi bankalarda çok zor şey yaşıyoruz kağıt imzalatıyorlar okuma bilmiyoruz.”

Beyhan D. “(...) memurlar gezebilir okullarda öğretmenler bilgi sahibi olabilir öğretmenler öğrencilere yardımcı olabilir bu konuda en güzel öğretmenler”

Aynur H. “(...) Gittiğimde oradakilerin daha anlayışlı olması daha yardımcı olması lazım.”

Ayfer K. “(...) Mesela bildirseler telefonla gelin paranızı buyurun alın diye.”

Zeynep A. “(...) Yok her şey güzel kolay bir zorlukla karşılaşmadık yani şimdiye kadar.”

6.3.7. Başvuru Sürecine İlişkin Bulgular

Görevlilerin yardım talebinde bulunanlara nasıl davrandığının ve nasıl davranmalarının beklendiğinin belirlenmesi için “Yardım almak için başvuru yaparken ya da yardımları alırken görevli kişiler, size nasıl davrandılar; sizce görevlilerin yardım alan kişilere nasıl davranması gerekir?” sorusu yöneltilmiştir.

Cevapların biri olumlu diğer olumsuz iki boyutta toplandığından söz edilebilir. Görüşülen kişilerin çoğunluğu (n=39) görevlilerin kendilerine çok iyi davrandığını belirtirken, bir kısmı (n=17) iyi davrandığını belirtmektedirler. Diğer taraftan görüşülen kişilerin yalnızca küçük bir kısmı (n=9) durumdan şikayet ederek görevlilerin kendilerine birkaç kez kaba davrandıklarını ifade etmektedirler.

Görüşülen bazı kişilerin ifadeleri olumlu düşünceler ve olumsuz düşünceler biçiminde aşağıda iki farklı bölümde sunulmaktadır.

Olumlu:

Fatoş U. “Yok şimdiye kadar çok iyi davrandılar halada aynı şekilde devam ediyor. Nazik davranması gerekir karşısındaki insan ona nasıl davranıyorsa o şekilde davranması gerekiyor.”

Gönül E. “(...) Ya iyisi de var kötüsü de var mesela.”

Aysel Y. “İyi davrandılar. İyi davranıyorlar yani bir şeye gerek duymuyoruz.”

Beyhan D. “Yok ben öyle düzgün davrandıklarımı düşünüyorum yani ters falan şey söylemediler.”

Emine Ç. “Çok iyi davrandılar hiç öyle şey etmeden valla seve sev verdiler bana (...) para aldım hiçbir sorun çıkmadan aldım ben.”

Aysel K. “(...) Güzel davrandılar. Güzel davrandılar işte, çok hoş davrandılar.”

Nursabah U. “İyi, hiçbir konuda şikayetim yok.”

Figen Ç. “Çok güler yüzlü yani normal (...) Biraz da anlayışlı davranmaları gerekiyor tabi karşı yani her iki tarafta anlayışlı olması gerekiyor onların işi kolay değil bir sürü insanla uğraşmak kolay değil tabi ama şimdi çoğumuzda cahil insanlar mesela başta ben yani tamam okuma yazmam varama her konu da bilgili değilim yani o bakımdan.”

Neziha B. “Çok iyi davrandılar hala da öyle davranıyorlar, Allah razı olsun kurban olduğum Allah hepinizin işlerini çorap sökücü gibi rast getirsin.”

Ayla K. Aslında güzel davranıyorlar yönlendiriyorlar. Nasıl yaklaşırın öyle de dönüyorlar sana. Ben memnun sayılırım.”

Olumsuz:

Hanife G. “2 kere bloke edildiği zaman sert çıktılar. İyi şekilde davransınlar güzel yol gösterebilirler zengin bir insan olsak zaten gitmeyiz o duruma düşmeyiz.”

Ayfer K. “Tabi çoğu zaman da başından savuyorlar.”

Yemen T. “Görevli kişiler ilgilenir gibi görünüyorlar ama ilgilenmiyorlar ben kaç kere başvurdum valiliğe.”

Mediha A. “İtip kakıyorlar bizi.”

Bu soruya verilen cevapların içinde en olumsuz olarak tanımlanabilecek iki cevap aşağıda verilmektedir.

Emine Ç. “Valla işin açıkçası ben bir iki sefer tersliklerle karşılaştım. Ya işte ne sorup duruyorsunuz bir sefer söyledik biz size (...) ben sinirlendim orda siz mecbursunuz dedim ben buraya geliyorsan sizde burada çalışıyorsanız görevliyseniz bakmaya ve söylemeye mecbursunuz dedim, ben bu tepkiyi verince bana kızdılar niye öyle davranıyorsun ben dedim davranmıyorum hakkımı arıyorum öyle bir terslikle karşılaştım (...) Ya sadece sorulan soruya karşılık verseler yine yeter insanları rencide etmeye veya buradan yardım alıyor diye azarlamaya gerek yok biz de insanız sonuçta ha durumumuz böyle diye biz istemedik Allah yine dediğim gibi devletimizden geri koymasın ama azarlanması bence hoş bir şey değil.”

Esmâ Ç. “Benim bildiğim kaymakamlıktaki iki görevlide çok sert davranıyor (...) kızıyorlar bu bilmem kaç yetimin hakkı bilmem şuydu bilmem buydu çok azarlıyorlar. (...) Görevli orda aylığıyla bekliyor sessiz sakin anlatarak davransa daha güzel olur kızarak değil çok aşırı kızıyor kovuyor bile yani.”

6.3.8. Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Okul Müdürü Görüşme Değerlendirmeleri

ŞEY yardımına ilişkin olarak görüşlerine başvuru alan okul müdürlerinin buldukları iller ve sayıları belirtilmiştir. Çalışmada görüşlerine başvuru alan okul yöneticilerinin büyük çoğunluğunun (n=17) ŞEY'in ne amaçlarına ve verilme süreçlerine hakim olduğu söylenebilir. Görüşlerine başvuru alan (n=7) kişi bu konunun hassas ve özel bilgiler içerdiğini, bu nedenle de bazı bilgileri paylaşmak istemediklerini ifade etmektedir.

Tablo 5. ŞEY Yardımına İlişkin Görüşme Yapılan Okul Müdürleri

İl	n	Okul Müdürü
Adana	2	Yavuz E., Yusuf K.
Ankara	3	Ayhan T., Durmuş Ç., Taylan Ş.
Çankırı	1	Hilmi K.
Denizli	4	Halil A., Halil K., Mahmut A., Ömer M.
Edirne	2	Nezahat H., Nevdet D.
Erzurum	2	Orhan Ç., Yusuf O.
Eskişehir	3	Erdem Ö., Ertuğrul B., Yaşar I.
Gaziantep	2	Ökkeş T., Salih B.
İstanbul	2	Aykut B., Fevzi N.
Malatya	3	Hüseyin Ö., Nevin C., Doğan D.
Sivas	2	Hasan K., Mustafa T.
Trabzon	2	Abdullah T., Ahmet İ.
Toplam	28	

Okul yöneticilerinin programdaki rollerine ilişkin olarak üç kategoriye ayrıldıkları söylenebilir. Okul yöneticilerinin bir kısmı (n=11) "üstlendikleri rollerinin önemli olduğunu daha da artırılması gerektiğini", bir kısmı (n=8) "üstlendikleri rolün basit bürokratik roller olduğunu ve özellikle ihtiyaç sahibi çocukların belirlenmesin muhtarların daha aktif olmalarının gerektiğini" ifade ederken üçüncü grupta yer alan yöneticiler (n=9) ise bu süreçte aktif yer almanın doğru olmadığını, önceliklerinin eğitim-öğretim etkinlikleri olduğu, ailelerin kendilerini para-yardım işlerine bakan çalışanlar olarak gördüklerini" belirterek bu durumdan rahatsız olduklarını belirtmektedirler.

Çalışmaya katılan bazı okul yöneticilerinin dikkati çeken ifadelerine aşağıda yer verilmektedir.

Aykut B. "Çocukların okula devamını sağlamak ancak görevinin dışına çıkıyor öğretmenler bu konuda zorluk çekiyor dolayısıyla velilerden tepkiyi yiyen fırçayı yiyen küfrü de yiyen yine öğretmenler oluyor benim çocuğumu niye yazmadın onu niye yazdın filan."

Yavuz E. "Öğrenci tespitinde öğretmenlerin belirlemiş olduğu isimlerin kontrollerini yaparız beyanlar doğrultusunda üst makamlarla irtibat kurarız."

Halil K. "36, şu an ki aşamada öğrencilerimizi şartlı nakit yardımı konusunda bilgilendirerek maddi durumlar konusunda sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfına yardımcı

oluyoruz. Ayrıca devam konusunu devamlı olarak e-okul sistemine işliyoruz şu anki okul müdürlerinin etkinliğini yeterli diye düşünüyorum.”

Orhan Ç. “314, Bence çok ta büyük rol almaları özellikle velilerin okullara sadece yardım kuruluşu olarak bakmaları yani eğitim kurumu değilde okul müdürlerinin çok aktif olarak bu işte görev almalarını sakıncalı görüyorum çünkü bizim işimiz eğitim öğretim. Biz bu yardım konusunda özellikle muhtarlarla işbirliği yapılmasının daha faydalı olacağını düşünüyoruz. (...) bizim aileleri tanıma konusunda eksiklerimiz var biz ailenin yapısını maddi durumları bilmemiz çok zor sadece çocuklardan aldığımız bilgilerle ancak onlara yaklaşabiliyoruz veya öğretmenlerinin yaptığı birkaç anketle onları tanıyabiliriz.

Yusuf O. “Okulumuzda yardım alan öğrenci var kesilmeler olduğu için bir şey demem doğru olmaz. Okul müdürlerinin yardımdaki etkileri şöyledir ki; isimler bize geliyor bizde resmi olarak kayıtlara bakıyoruz. Devam edip etmediklerini ve başarılarını bildiriyoruz.”

Orhan Ç. “314, bence çok ta büyük rol almaları özellikle velilerin okullara sadece yardım kuruluşu olarak bakmaları yani eğitim kurumu değil de okul müdürlerinin çok aktif olarak bu işte görev almalarını sakıncalı görüyorum çünkü bizim işimiz eğitim öğretim biz bu yardım konusunda özellikle muhtarlarla işbirliği yapılmasının daha faydalı olacağını düşünüyoruz. Özellikle bizim aileleri tanıma konusunda eksiklerimiz var biz ailenin yapısını maddi durumları bilmemiz çok zor sadece çocuklardan aldığımız bilgilerle ancak onlara yaklaşabiliyoruz veya öğretmenlerinin yaptığı birkaç anketle onları tanıyabiliriz.”

Yusuf O. “Okulumuzda yardım alan öğrenci var kesilmeler olduğu için bir şey demem doğru olmaz.”

Ahmet İ. “Hazırlıklı değilim bakmak lazım kayıtlarda mevcuttur yaklaşık olarak önceki uygulamada aylık olarak periyodik liste geliyordu ya oradan biliyorduk şu an periyodik olarak gelmediğinden bilmiyorum.”

Çalışmada görüşlerine başvuru olan okul yöneticilerinin ŞEY’in amaçlarına ulaşma konusunda farklı düşündükleri belirlenmiştir. Görüşlerine başvuru olan okul yöneticilerinden (n=3)’ü yardımların amacına ulaşmadığını, (n=7) bir oran vererek %10-%20 arasında ulaştığını, (n=12)’si ise amaca ulaştığını ancak yetersiz olduğunu ifade etmektedirler. Bazı okul yöneticilerinin soruya verdikleri cevaplar aşağıda özetlenmektedir.

Hilmi K. “Şimdi şöyle söyleyeyim aileye özellikle de çocuğa demek ama ben bu yardımların direk öğrenciye yansıttığını zannetmiyorum.”

Halil K. “(...) etkin bir biçimde faydası oluyor. Ulaşıyor”

Doğan D. “(...) özellikle de yardımcı olup o paraları oradaki verilen artık neyse onu ailelere kısa zamanda dağıtıyordum ve bundan da büyük mutluluk duyuyordum ama arttırılmasını tekrar söylüyorum.”

Nevdet D. “Adı üzerinde eğitimde devam olayıyla alakalı olduğunu biliyoruz biz, okula devam et eğitime devam et ki biz de devlet biz olarak size şu katkıyı sağlayalım mantığıyla doğduğunu biliyoruz. (...) çocukların üzerinde etkisi oldu mu? Bence %10.”

Orhan Ç. “(...) bence yardımı oluyor mu bilemiyorum. Aldıkları maddi olarak 30-40 lira alıyor. Ancak bunun ne kadarını çocukları için harcıyor mu bilemiyorum. Bunu bizim takip etme şansımız yok. Bunun ne amaçla kullanıldığını denetleme şansımız yok. İşte amacına ulaşıyor mu dersiniz belki %20 oluyordur.”

Okul yöneticilerinin hemen hepsi (n=17) bu yardımların öğrenciyi eğitime teşvik edeceği yönünde görüş bildirmektedirler. Bu teşviğin özellikle ortaöğretimde daha etkili olabileceğine ilişkin görüş bildirenlerin (n=5) yanı sıra, öğrenciler arasında etkileşimden kaynaklı bir sürecin okula olan ilgiyi tetiklediğini savunanlarda (n=7) bulunmaktadır. Diğer taraftan bu yardımın geçici olduğu, çok da etkili olmadığını ifade eden okul yöneticilerine de (n=5) rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra verilen ŞEY miktarının “yetersiz”, az olduğunu ifade eden (n=11) okul yöneticilerinin yanı sıra, bu miktarı “çok az” olarak nitelendirenlerinde (n=4) olduğu belirlenmiştir.

Okul müdürlerinden bazılarını önemli ifadeleri aşağıda verilmektedir.

Ahmet İ. “Günümüz koşullarında zaten verilen para miktarı düşük onlarla eğitim öğretim faaliyetlerini yürütme şansları yok ben okul müdürü olarak 8 yıllık eğitime tabi olan öğrencilerimizde bir devam devamsızlık problemimiz yok belki doğu anadolu güney doğu anadolu bölgesi gibi kırsal kesimlerde zorunlu eğitim dahilinde çocuklarını okula göndermeyen veliler açısından para miktarı belki biraz daha yükseltirse faydalı olabilir ama ben kendi okulum için konuşursam böyle bir durum yok .devam devamsızlık gibi bir sıkıntımız olmadığından dolayı teşvik amaçlı paranın verilmesini gerekli görmüyorum.”

Hasan K. “Özellikle lise öğrencilerinde edebilir. Lise zorunlu olmadığı için veliler ekonomik durum bahane gösterip çocuklarını ortaöğrenime devam ettirmiyorlar ekonomik bir destek ile bunlar yalnız nakit para şeklinde değil ama servis yemek gibi ücret ile şeyler verilerek ayarlanarak olabilir hizmet satın alınarak alınabilir olabilir.”

Nevin C. “Edebileceğini düşünüyorum çünkü gerçekten başarılı olup ta bu katkıyı alamayıp pek çok ihtiyacını karşılayamayan öğrencimizin olduğunu düşünüyorum.”

Aykut B. “Bakın bir gerçeği daha söylüyorum öğrencilerin %70 inin fakir olduğu bir yer burası. Bu tür yardımları aldıklarında çocuklar okula geliyor. Ancak aldıklarının 2 gün sonrasında kayboluyorlar bu farklı bir olay gibi geliyor bana. Yani buradan onu görebiliyorum.”

Orhan Ç. “Valla eğitim gönül işi eğitimi maddi olarak düşünmek çok doğru değil.acaba o maddi kısmı belki birkaç aileyi ikna ediyor ama bence esas temelde bunu sevdirmek

bunun bir zorunluluk olduğunu çocukların okula gönderilmesi gerektiğini farklı yollarla yani işte bunu adam diyor ki parayı verin göndereyim çocuğu.bu açıdan düşünmekte çok ters geliyor bana.”

Araştırmaya katılan okul yöneticilerine “ŞEY alan öğrencilerin ailelerinin okulla olan ilişkilerinde herhangi bir değişim gözlemlediniz mi?” sorusu yöneltilmiştir. ŞEY alan öğrencilerin okulla olan ilişkilerinde olumlu yönde değişim gözlediğini ifade eden okul yöneticileri (n=18) velilerin okula daha mutlu ve severek, en azından korkmadan geldiklerini, okulda daha rahat hareket edebildiklerini ve iletişimde daha saygılı olduklarını ifade ederken, bir kısım okul yöneticisi (n=6) ise anlamlı bir değişim gözlemlemediklerini belirtmektedirler. Okul yöneticilerinin bazı ifadeleri aşağıda sunulmaktadır.

Halil K. *“Yardım alacak velilerimiz yardım dönemlerinde okulla ilişkileri daha fazla diğer zamanlarda bu kadar değil yardımla birlikte okula ilgileri artıyor.”*

Durmuş Ç. *“Değişim yok benim okul ile ilgili hiç bir şeyleri yoktur yakınlıkları onları sadece para almakla meşguller.”*

Nezahat H. *“(…) çocukların izinsiz okula gitmemek gibi özürsüz okula gitmemek gibi nedenlerinin oradan kalkması velinin okul yönetimi öğretmenlerle olan iletişimde daha saygılı daha mesafeli olmasında katkıda bulunuyor.”*

Orhan Ç. *“Şunu söyleyeyim sıkıntı yaşıyoruz biz mesela öğrenci belgesi veriyoruz biz bu belgelerle sosyal yardımlaşmaya gidiyorlar ve bazı aileler bu yardımı alamıyor. Sosyal yardımlaşma bunu neye göre yapıyor bilemiyorum.bunu bilme şansımız yok.alamayan aileler bizi suçluyor.”*

Yaşar I. *“Evet eskiden aileler gelirken korka korka geliyorlardı artık daha rahatlar.”*

6.3.9. Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Öğretmen Görüşleri Değerlendirmeleri

ŞEY yardımına ilişkin olarak görüşlerine başvuru alan öğretmenlerin buldukları iller ve sayıları belirtilmiştir.

Tablo 6. ŞEY Yardımına İlişkin Görüşme Yapılan Öğretmenler

İl	n	Öğretmen
Adana	5	Binnur E., Birdal T., Emel Ç., Hakan G., Hüseyin T.
Ankara	2	Aysel A., Ayşe Ç.
Çankırı	5	Tahsin A., Filiz A., Halil B., Özgür S., Hüseyin Ç.
Denizli	2	Meral Ö., Tacettin B.
Edirne	2	Emel S., Kenan B.
Erzurum	4	Fatih A., Murat A., Şeyma G., Yavuz K.
Eskişehir	4	Aytül Ç., Emine K., Ersan A., Umut B.
Gaziantep	2	Sinan T., Rauf K.
İstanbul	4	Ayşenur K., Merve Ö., Rahmi A., Sibel S.
Malatya	1	Fatih Ö.
Sivas	4	Aslan T., Ayten K., Hatice Ş., Ufuk A.,
Trabzon	4	Fatma K., Hacer L., İlhan T., Melike K.,
Toplam	39	

Araştırmada görüşlerine başvurulmuş öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun (n=31) ŞEY kapsamı ve şartları hakkında açık ve hemen hemen ŞEY’i kapsayıcı bir biçimde cevap verdiği görülmektedir. Yalnızca 7 kişi “tahminleri” ile soruyu yanıtlamayı tercih etmiştir. ŞEY’in amaca ulaşmış olmadığını konusunda ise öğretmenlerin büyük bir kısmı (n=18) amaca ulaşmadığını, (n=11) kişi “kısmen amaca hizmet ettiğini”, (n=10) öğretmen ise amaca ulaştığını belirtmektedir.

Binnur E. *“Yani ben daha önce bununla ilgili bir şey bilmiyordum onu söyleyeyim bari sadece bir sosyal vakıftan gelen bir yardım olarak düşünüyordum.(...) Yani benim öğrencimde ulaştı ama diğerlerini bilinmiyorum ama benim öğrencimde ulaştı.”*

Emel Ç. *“Bana göre şey yardımının amacı maddi durumu kötü olan öğrencilere yardımda bulunmak (...) Yeterince amacına ulaşmadığını düşünüyorum . Çünkü birincisi verilen miktar çok az diye düşünüyorum ikincisi de çocuklar arasında seçim yapmak zorunda kalıyoruz bu da benim hiç hoşuma gitmiyor”*

Aysel A. *“Şartlı eğitim yardımları nı alacak öğrenciler tespit edilirken biz sınıf öğretmenleri olarak gerçekten ihtiyacı olanları tespit ediyoruz ve onlara veriliyor bu yardımlar ancak tam olarak amacına ulaştığını düşünmüyorum neden diye sorarsanız verilen bu yardım parası çocukların gerçekten okul masrafları için yani okul masrafları için değil başka amaçlarla kullanıldığını düşünüyorum.”*

Ayşe Ç. *“Bence çocukların arasındaki fırsat eşitliğini yaratmak hani tamamlamak için devlet tarafından verilmiş bir şey olması gerekiyor Genel bunu ailelerin eğitim amaçlı kullanmıyorlar takip edebildiğim kadarıyla kendi nasıl anlatayım kendi ihtiyaçlarını karşılamada daha çok kullanıyorlar”*

Murat A. *Şartlı eğitim yardımının amacı, okuldaki fakir öğrencilere yardımda bulunabilmek maddi manevi yardımlarda bulunabilmek kısmen amacına ulaşıyor. Okulda 10 tane öğrenci varsa fakir bunların en az 6-7 tanesi yardımdan faydalanıyor.”*

Öğretmenlere “Sınıfınızda ŞEY yardımı alan öğrencilerin genel profilleri hakkında biraz bilgi verebilir misiniz? Aile durumları, ailelerin okula ilgisi, çocukların okul sürecine katılımları, çocukların başarı düzeyleri, geldikleri sosyo-kültürel köken gibi.” Sorusu yöneltilmiştir. Bazı öğretmenlerin (n=2) sınıfında ŞEY alan öğrenci olup olmadığını bilmediğini ifade etmiştir. Bu öğretmenleri değerlendirme açısından önemli bir bulgu olarak ifade edilebilir. Öğretmenlerin ŞEY alan öğrenci profilini tanımlarken kullandıkları tanımlama ifadeleri aşağıdaki tablo oluşturulmuştur (Tablo 7).

Tablo 7. ŞEY Yardımı Alan Öğrencilere İlişkin Genel Profil Tanımlaması

Profil Kategorileri	n
Evde şiddet	6
Anne-Baba hasta	7
Yalnız anne hasta	9
Yalnız baba hasta	12
Anne ya da babadan biri ölmüş	14
Göç etmiş aile	16
Maddi geliri hiç olmayan	17
Boşanmış aile çocukları	18
Tarım işçisi-geçici işçi ebeveyn	20
Mevsimlik işçi ebeveyn	28
Sosyo-ekonomik düzey alt	33

Hatice Ş. “Şimdi ben net olarak kimlerin aldığını çok iyi bilmiyorum açıkçası ama alanlar var bir kaç tanesi bu evrakları yaparken görmüştüm aslında baktığımızda sınıfın çoğunun buna ihtiyacı var sosyal olarak aileler mevsimlik işçi babaları özellikle anneler çalışmıyor zaten babaları da mevsimlik işçi genelde inşaatlarda çalışıyorlar çoğunun sigortası yok yeşil kartlılar yani ihtiyacı olduklarını düşünüyorum.”

Emel Ç. “Başarı yönünden bu değişiyor bazı öğrenciler başarılı oluyor bazı öğrencilerim vasat yani başarısız öğrencim bile oluyor.”

Hakan G. “Genelde fakir aile çocukları, evde şiddet olan aileler maalesef”

Filiz A. “Ekonomik yönden çok kötü genelde anne babalar ayrı burada ki öğrencilerin yüzde doksanı ayrı maddi yönden gelirleri hiç yok ama yeterli değil miktar.”

Halil B. “Özellikle köyden gelen öğrencilerimiz aileleri çiftçi maddi durumları çok iyi değil genelde tarladan çıkan mahsulle senelerini geçirmeye çalışan insanlar.”

Hüseyin T. “Şimdi ben okul bazında düşüneneğim rehber öğretmen olduğum için genelde ailelerine sosyo-ekonomik düzeyleri düşük özetle dar gelirli ailelerin çocukları (...)”

Görüşlerine başvuru alan öğretmenlere, “ŞEY yardımı alan öğrencilerin performanslarında, okul ve derslere karşı tutumlarında bu yardımı almalarının ardından bir farklılık yaşandı mı? Bu farklılığı

gözlemediyseniz, bunu neye bağlıyorsunuz?” ve ŞEY yardımı alan öğrencilerin okula devamlarında herhangi bir değişiklik yaşandı mı? Eğer varsa bu değişimin düzeyi hakkında biraz bilgi verebilir misiniz?” soruları yöneltilmiştir. Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin okul ve derslere karşı tutumlarında bir farklılaşma gözlemediğini düşünenler (n=13), bu konuda “kısmen bir farklılaşma” olduğunu düşünenler (n=9), “hiç farklılaşma olmadı” biçiminde görüş bildirenler ise (n=17)dir.

Öğretmenlerin büyük bir kısmı (n=26) ŞEY’in özellikle öğrencilerin okula devamı konusunda önemli bir etkide bulunduğu ifade etmektedirler. Devam konusuna etkisinin temel nedeninin ise ŞEY yardımının devam edebilmesinin okula devamı gerektirmesini göstermektedirler.

Halil B. *“Çok fazla bir değişiklik yok aslında ticaret odalarından bu yardım eşya kırtasiye gibi*

Hacer L. *“Sanki daha iyi oluyor yani öğretmenim diyolar o parayla işte ihtiyaçları olan şeyleri alınca daha çok hoşlarına gidiyor motive olmuş oluyorlar*

İlhan T. *“Öncesine göre mutlaka bir fark var ama çok fazla bir değişiklik yok.”*

Melike K. *“Bu yardımda çok cuzi olduğu için çok bir farklılık görülüyor çocuğa çok fazla katkısı yok gözle görülür derecede.”*

Emel Ç. *“Okula karşı tutumlarında veya başarı anlamında hayır bir değişiklik söz konusu değil. (...)*

O konuda hiçbir etkisi olmadı yani yine aynı şekilde çocuk okuluna devam ediyor.”

Hakan G. *“Çocuklar bu yardımlarla beraber derslerine daha iyi çalışmaya başladılar okula devamları devam devamsızlıkları yünden devamları sağlandı daha fazla devam eder duruma geldiler. Devamsız olan öğrencilerimiz vardı bu gelen şartlı nakit yardımı sayesinde bu öğrencilerimiz okula devamları sağlandı artık devamsız öğrenci olmaktan çıkıp aktif öğrenci durumuna geçtiler.”*

Araştırmada görüşlerine başvurulmuş öğretmenlere “Sizce ŞEY yardımları, doğrudan doğruya çocukların eğitimi için mi kullanılıyor? (Her iki koşulda da) Bu kanıya nasıl vardığınızdan bahsedebilir misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu konuda üç gruba ayrıldığından söz edilebilir. İlk grup (n=9) ŞEY yardımlarının doğrudan doğruya çocukların eğitimi için kullanıldığına “kesin” olarak inanırken, ikinci grup (n=16) “kısmen ya da dolaylı kullanıldığına”, üçüncü grup ise (n=14) alınan yardımın eğitim için değil evin gıda, kira, giyim vb. diğer öncelikleri için harcandığına inandıklarını, gözlemediklerini ya da velilerden duyduklarını ifade etmektedirler.

Şeyma G. *“Kesinlikle hayır. Çocuklarda hiçbir farklılık yok. Giyimleri kuşamları istediğimiz dergiler kitaplar da hiçbir değişiklik olmuyor. Düşündüğüm kendileri için harcıyorlar.*

Yavuz K. *“Doğrudan kullanmadığını düşünüyorum .*

Halil B. “Çocukların eğitimi için kullanılmadığına eminim. Şöyle zaten diyor ki ben bir sene boyunca o aldığım paranın hayli hayli fazlasını çocuğa geri döndürdüğüm için şeklinde düşünüyor (...).

Özgür S. “Yani pek öyle düşünmüyorum işin açıkçası alıştırıldıktan sonra her şeyi devletten bekleniyor para olarak verildiğinde para onların kendi ihtiyaçlarına gidiyor.

Meral Ö. “Kullanılmıyor bana göre . İşte bi değişiklik gözlemlemediğim için.”

Emel S. “(...) dolaylı olarak diyelim tamamı ile olmasa bile onların gerekirse yiyecek bakımından da takviyesi gerekli bir şekilde kullanılıyor.”

Öğretmenlere “ŞEY yardımı alan öğrenciler arasında kızlar mı yoksa erkekler mi daha başarılılar? ŞEY’in bu duruma herhangi bir katkısı var mı?” sorusu yöneltilmiştir.

Görüşleri alınan öğretmenlerin yarısından fazlası (n=22) ŞEY ile okul başarısı arasında doğrudan bir ilişkinin söz konusu olmadığını belirttiği görülmektedir. Öğretmenlerin (n=24)’ü ŞEY’den bağımsız olarak zaten kızların erkeklere göre başarıya daha meyilli olduklarını gözlemlediklerini, ŞEY’in aileler üzerinde olumlu bir etkisinin olabileceğini ve dolaylı olarak da bu durumun öğrenci başarısına etki edebileceğini ifade etmektedirler.

Birdal T. “(...) kızlar neden başarılı olmak istiyor ezilmişliğin verilmiş olduğu bir duygu var özellikle kırsal bölgelerde gerçekten illaki kızlar okumak istiyor.”

Emel Ç. “Böyle bir kriterim yok açıkçası benim sınıfımda yani öyle bir şey gözlemlemedim ben sınıflarda.”

Hüseyin T. “Bunun direk cinsiyete yansımaları olacağına inanmıyorum.”

Tahsin Aydın Kızlar daha başarılı ŞEY’in etkisi oluyor

Filiz A. “Kızlar (...) düşünüyorum tabii ki etkisi büyük.

Murat A. “Başarı kızlarda daha fazla, gözlemlenebiliyor. (...) kıyaslama yaparsak kızlar daha başarılıdır diye düşünüyorum.

Emel S. “(...) kızlar daha istekli mutlaka.”

Rahmi A. “Kızlar daha başarılıdır diyebilirim - Var dediğim gibi en azından okulda sürekliliğin devamını sağlama açısından bu önemli bir etken.”

Araştırmaya katılan öğretmenlere “ŞEY uygulaması ile birlikte kızların okul devamında bir artış gözlemlediniz mi?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bir kısmı (n=10) kızların okula devamında ŞEY’in etkisine ilişkin bir gözlemi olmadığını, (n=13)’si kızların okula devamı üzerinde etkisinin olabileceğini, (n=16)’sı ise kızların okula devamında ŞEY’in etkisini gözlemlediğini belirtmektedir.

Binnur E. “(...) burada kaç kişi alıyor hangi şartlarda alıyor inanın o konuda bilgim yokta yani

Aysel A. “Kızların okul devamlılığında yani bu bölgede bir sorun olmadığı için tam bir fark gözlemleyemiyorum ama daha önce ben Van Erciş’te çalışmışım o bölgede tabii yani eğitim yardımı alanların nispeten devamlılığı daha fazla oluyor.”

Hakan G. “Şu an çalıştığım okulda değil ama daha önceki çalışmış olduğum Erzurum da bunun bizzat kendim de bu işin içindeydim zaten gördüm Erzurum da çok fazla kız öğrencimizi bu sayede okula kazandırdık.”

Hüseyin T. “Yok direk gözüme çarpan bir durum olmadı bununla ilgili.”

Halil B. “(...) kızların okula devamlılık problemi yok aslında.”

Ayşe Ç. “Gözlemlemiyorum yani babaya bir külfet olmadığı için onlarda hani daha çok okutmak ister diye düşünüyorum.”

Hatice Ş. “Etkisi olduğunu düşünüyorum biliyorlarsa kesinlikle etkilidir yani çünkü biz parayı çok seviyoruz.”

Ufuk A. “Yani bizde problem olmadığı için şu anda okulumuzda ya da sınıfımızda devamsızlık problemimiz olmadığı için bu konuda bir gözlemlerde bulunamadım.”

6.3.10. Şartlı Sağlık Yardımı (ŞSY) Sağlık Personeli Görüşme Değerlendirmeleri

Tablo 8’de, araştırma kapsamında görüşme yapılan sağlık personeli ve çalıştıkları iller verilmektedir.

Tablo 8. Sağlık Personeli ve İller

İl	n	Sağlık Personeli
Adana	6	Bayram T., Erkan G., Nazan G., Oya P., Rafet K., Şengül B.
Ankara	7	Abdullah Ç., Cem A., Fatma Ç., Gülseren T., Harun Y., Seda A., Sultan G.
Çankırı	4	Elif Seda D., Hatice K., Merve B., Sibel K.
Denizli	5	Nazmiye Ç., Tülin E., Elif Y., Sevcan E., Şükran Ç.
Edirne	6	Ercan D., Hale T., Kadriye Ö., Ozan Y., Yaser T., Yeşim K.
Erzurum	6	Çetin A., Abdüsselam G., Orhan Ş., Selma V., Suat G., Üzeyir G.
Eskişehir	6	Zeynep A., Mustafa T., Fatma S., Nilüfer H., Özlem Y., Yasemin S.
Gaziantep	5	Aynur T., Fatih G., Mehmet Ö., Osman B., Nilay E.
İstanbul	3	Ayşe L., Emel Y., Zeynep Y.
Malatya	5	Ayşegül A., Fuat Ö., Halil A., Şahin T., Rukiye K. D.
Sivas	6	Ayça D., Ayla K., Cahit Y., Esra E., Hasan Ö., Serdar A.
Trabzon	6	Mihriban Ö., Sinan E., Saadet K., Hüseyin S., Aylin Y., Elif B.
Toplam	65	

Araştırmada görüşlerine başvurulmuş ve yüz yüze görüşülen sağlık personelinin ŞSY'in amacı hakkında neler bildiğini belirlemek için "ŞSY'nin amacı nedir?" sorusu sorulmuştur. Cevaplar incelendiğinde çalışmaya katılan 63 sağlık personelinin yarısından daha azı (n=22) ŞSY'yi doğru tanımladıkları belirlenmiştir. Sağlık personelinin (n=11)'i ŞSY için bir yönüyle sağlık konusunda parasal yardım olduğunu, (n=10)'u "maddi durumu kötü ailelere devlet tarafından yapılan maddi yardım", (n=7)'si "Sağlık standartlarını yükseltmek" biçiminde tanımlarken, (n=13) kişi ise ŞSY hakkında bir bilgisi olmadığını ifade etmektedirler. Bu durum söz konusu programın sağlık personeline yetince tanıtılmamış olduğunu göstermektedir.

Fuat Ö. "Hiç şey değil yani nasıl diyeyim bu idari konular beni aslında çok geriyor ben daha önce vakıf toplantılarına katılıyordum ama hani detaylı olarak bütün şeyleri aileleri yardım ne diyeyim, sınıflandırmaları oldu da çok fazla bilmiyorum."

Bayram T. "Yani ihtiyacı olan vatandaşlarımıza ihtiyacının en azından giderilmesi için devletin kısmide olsa bir yardımda bulunması"

Nazan G. "İhtiyacı olan kişiler yardımda bulunmaktadır."

Oya P. "Yani ekonomik seviyesi düşük insanlara yardımcı olmak herhalde her konuda."

Şengül B. "Amacı yani ekonomik durumu bozuk olanlar ihtiyacı olan kişilere devlet tarafından verilmiş olan bir miktar olarak duydum."

Araştırmaya katılan sağlık personeline "ŞSY'nin bu yardımlardan yararlanan çocuklara ve ailelere etkisi ne olmuştur?" sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplar incelendiğinde görüşlerin üç grupta toplandığı söylenebilir. İlk grup "bilgisinin olmadığını" (n=12), "çocuklara ve ailelere etkisi olmuştur" görüşünde (n=32) olanlar ve son grup ise "kısmen etkisi olmuştur" görüşünde (n=14) olanlardan oluşmuştur.

Sağlık çalışanlarının bazılarının ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

Nazan G. *“Yani sosyo ekonomisi düşük olanlar yani hastanede de maddi sıkıntıdan dolayı gidemedikleri için hani sağlık ocaklarında rahatlıkla muayene oluyorlar ve özellikle mesela tahliller ücretsiz yapılıyor burada bu hastaların hoşuna gidiyor.”*

Yaser T. *“Bence özendirici olmuştur daha önce aşuya gelmeyen bireylerin sayısında artış olduğunu düşünüyorum zaten genelde yoksul ve beyliklerde oturan insanlar bu tür yardımı alamıyorlar ve bu tür hizmeti bilmiyorlar böyle bir ödül koyulduğu zaman başvuru daha iyi oluyor.”*

Orhan Ş. *“daha düzenli bir yaşam sürmüşlerdir gebelikleri boyunca maddi imkansızlıklar nedeniyle sosyal yardımdan sağlıkla ilgili hizmetlerden yararlanmışlardır hastanelere yönlendirilmişlerdir süt parası verilmiştir.”*

Ayşe L. *“En azından biz görüyoruz hani o parayı nasıl harcadıklarını bilmiyoruz yanlarında olmadığımız için ama belli aralıklarla bize gelmek zorundalar en azında bebeğe iyi bakılıyor mu? Bunu ölçebiliyoruz. Çünkü gelip kilo ve boy ölçümü olduğunda neyle beslediğini soruyoruz bu parayı nereye harcadığını soruyoruz. Doktor hanım muayenesini yapıyor herhangi bir patoloji var mı bunu anlamış oluyoruz.”*

Sağlık personeline “ŞSY'nin bu yardımlardan yararlanan gebelere etkisi ne olmuştur?” sorusu sorulmuştur. Görüşlerine başvurulmuş sağlık personelinin yarısı (n=32) söz konusu yardımın gebelere etkisi olduğunu, (n=12) kısmen etkisi olduğunu ifade ederken, (n=14) kişi ise bir etkisi olmadığını düşünmediğini ifade etmektedir. Görüşülen bazı sağlık personeli (n=5) böyle bir istatistiğin olmadığını, dolayısıyla net bir şey söyleyemediklerini belirtmişlerdir.

Mustafa T. *“Etkisi olmuştur ancak bunu istatistiksel olarak henüz bir raporla sunulmadığı için bilemeyiz.”*

Zeynep A. *“Gebeler daha sık bir şekilde kontrollerini yapmaya gelmeye başlamışlardır ve daha sonrasında takiplerini daha düzenli bir şekilde yapmışlardır.”*

Zeynep Y. *“Şu anda gebelere başlamadık ama gebe olarak gelen yok ama bölgemiz problemlili yani çünkü çok fazla anemi var beslenme eksikliğinden dolayı nüfus kalabalık sık doğumlar var olduğu zaman gebelere de ettirdiğimiz zaman daha rahat olacak.”*

Ayşegül A. *“Beslenmelerine fayda sağlamış olduğunu umut ediyorum ama az önce söylediğim gibi babaları iyi ise eşleri iyi ise.”*

Aylin Y. *“Gebelerin bize daha iyi ulaşmasını sağlamıştır bir de gebelerimizin ufak tefek ihtiyaçlarını karşılamasına yardımcı olmuştur.”*

Çalışmada görüşlerine başvuru alan sağlık personeline “Gebelerin ŞSY’yi alması, bölgenizde gebelik sayısını etkiledi mi?” sorusu sorulmuştur. Cevaplar incelendiğinde görüşlerine başvuru alan kişilerin (n=32) “etkilemedi”, (n=13) “gözlemim yok ama etkilemiş olamaz”, (n=9) “etkilemiş olabilir” ve (n=9) kişi gebeliği etkilediğini ve gebelikte bir artışın olduğunu kesin ifade ile belirtmektedir.

Yaser T. *“Yani ben gebelik sayısını etkilediğini düşünmüyorum sadece kayıt altına alınmasını etkilemiştir çünkü daha önce gebe olup da doğumunu bilmediğimiz ya da kayıtları olmayan gebeler vardı bunlar kayıt altına alındığı zaman böyle bir artış olmuş olabilir ama gebe sayısını değiştireceğini düşünmüyorum.”*

Suat G. *“Etkiledi”*

Ayşegül A. *“Etkiledi, özellikle para alınıyor diye hemen hamile olur olmaz geliyorlar, belki de o yüzden hamile oluyorlar.”*

Şahin T. *“Yani gebe sayısını arttırdı diye düşünüyorum.”*

Görüşlerine başvuru alanlara “Bölgenizde genel olarak ŞSY’den yararlanan çocukların, sağlık kuruluşuna getirilme durumlarında bir artma ya da azalma oldu mu? Olduysa nedenlerini anlatabilir misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Cevaplar incelendiğinde çalışmaya katılan grubun büyü çoğunluğu (n=41) ŞSY’nin çocukların sağlık kuruluşuna getirilmesinde olumlu bir etkisinin olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Bu artışın temel nedeninin de hemen hemen herkesin ortak kanısı, çocuğun sağlık kuruluşuna düzenli getirilmemesi durumunda alınan paranın kesiliyor olması olarak belirlenmiştir. Görüşlerine başvuru alan sağlık personelinin (n=12)’si ŞSY’nin çocukların sağlık kuruluşuna getirilmesinde bir etkisi olmadığı yönünde görüş bildirmektedir.

Elif S. D. *“Daha dikkat ediyorlar izlemleri kaçırmıyorlar normalde köylerde yaptığım izlemede bu nedenle daha çok katılıyorlar katılım arttı. Yani işin ucunda para sonuçta daha çok para almak için birde ilgi alaka artıyor geldikleri zaman daha çok ilgileniyoruz bu olabilir.”*

Merve B. *“(…) artması sağlandı.”*

Şükran Ç. *“Artma oldu. İşte buraya gelirse parayı düzenli alacağız diyorlar tamam diyoruz düzenli gelin muayenesini yapıyoruz kilosunu boyunu ölçüyoruz.”*

Mustafa Tosun. *“Vakıftan öğrendiğimiz kadarıyla artması olmalı lazımdır.”*

Zeynep A. *“Artma olmuştur diye tahmin ediyorum çünkü genelde yardım aldıkları için daha fazla getirdiklerini düşünüyorum özellikle ilk okulda da getiriliyor sanırım çocuklar belli bir yaştan sonrada aşuları bittikçe çocukların aileler çok özen göstermiyor sanırım kontrole getirme konusunda ama şartlı sağlık yardımı sonrasında getirme sayısı artmıştır diye düşünüyorum.”*

Ayşe L. *“Artıyor mecburen en azından parayı almak bile olsa amaç çocukları getiriyorlar. Artışın nedeni eğer o ay gelmezse parasını alamayacak. O yüzden mecburda olsa her koşulda çocuğunu getiriyor.”*

Sorulan “Sizce, ŞSY kapsamında verilen para, bölgenizin genel sağlık düzeyinin iyileştirilmesine katkıda bulundu mu?” biçimindeki soruya sağlık personelinin büyük bölümü (n=39) “olumlu etkisi/katkısı oldu” biçiminde cevap verirken, (n=16) kişi ise bir “katkısı olduğunu düşünmediğini” ifade etmektedir.

Verilen cevaplar incelendiğinde sağlık personelleri, ŞSY’nin genel sağlık düzeyine olumlu katkısının özellikle ailelerin sağlık konusunda bilinçlerinin artış göstermesi ve düzenli olarak doktora gitme alışkanlığı kazandırması boyutlarında olduğunu ortaya koymaktadır. Katkısı olmadığını düşünenlere göre verilen para miktarı beklenen iyileştirme düzeyi için yeterli değildir.

Sağlık çalışanlarının bu soruya verdiği cevaplardan bazıları aşağıda verilmektedir.

Rafet K. *“Bulunmuştur. Bizim yaşadığımız ilçe aslında çok zengin bir ilçe değildir fakir durumu iyi olmayan vatandaşımız çoktur onların daha düzenli doktora gelmeleri sağlık ocağına başvurmaları veya hastaneye başvurmaları imkanı artmıştır bence.”*

Hale T. *“(…) Bulundu en azından ilaçlarını rahatlıkla alabiliyorlar.”*

Kadriye Ö *“Evet bence bulunmuştur . Bölge açısından değil ailenin kalkınması açısından katkıda bulunmuştur.”*

Yaser T. *“Yok o kadar etkili olacağını düşünmüyorum.”*

Cem A. *“Çok etkilediğini düşünmüyorum. Yani insanların sağlığını şey yani daha bir çok faktör var sadece hani bir şey bir madde ile değiştiremezsiniz bu şeyleri (...)”*

Sevcan E. *“Bulunamadı çünkü yeterli miktar değil.”*

Emel Y. *“Yani ben açıkçası bu konuda ailelerin parayı hani sağlık ocaklarında muayene amaçlı değil de kendilerine bir gelir olarak kullanıldığını düşünüyorum hele ki aile hekimliği sisteminde ücretsiz muayenelerin olduğu takiplerin olduğu her bebeğin aşısının düzenli aralıklarla takip edildiği bir dönemde ailelere de hani bunun için ekstra para verilmesi ve ailelerin de çocuklarını gelir kaynağı olarak düşünmesini onaylamıyorum.”*

6.4. Nicel Analiz Sonuçları

6.4.1.MEB E-Okul Verilerinin Analizi

Araştırmanın bu bölümünde Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde bulunan e-Okul² verilerinden hareketle ŞNT programının eğitim üzerindeki etkilerini istatistikî analizlere dayalı olarak incelemiştir. ŞNT eğitim yardımı kapsamında nüfusun en yoksul %6'lık diliminde yer alan ailelerin eğitim çağındaki çocuklarını okullara kaydettirmeleri, eğitimine devam eden ilk ve orta öğretim çağındaki (1-12. sınıflar) çocuklarının ise en az %80 devam oranıyla eğitimlerini sürdürmeleri şartıyla düzenli nakdi yardımlar yapılmaktadır. Bu bağlamda ele alındığında Şartlı Eğitim Yardımlarının öğrencilerin okula devamsızlık sayılarında bir azalışa neden olması beklenmektedir. Ayrıca ŞNT eğitim yardımlarının bir diğer hedefi de zorunlu eğitim olan ilköğretimden zorunlu olmayan ortaöğretime geçişte bir artış sağlamasıdır. Özellikle kız çocuklarının orta öğretime devam etmeleri yönünde ŞNT uygulamasının pozitif katkı sağlaması beklenmektedir. Yukarıdaki hedefler dikkate alındığında ŞNT yardımlarının eğitime etkileri

- i) Öğrencilerin okula devamsızlık sayısı
- ii) İlköğretimden orta öğretime geçiş oranı parametreleri dikkate alınarak araştırılabilir.

Çalışmada başlangıç yılı 2007/2008 eğitim öğretim dönemi olarak seçilmiştir. Bu yıl için hem deney hem de kontrol grubunda yer alan öğrenciler ŞNT eğitim desteği almayanlardan oluşacaktır. Devam eden yıllar ise 2008/2009 ile 2009/2010 eğitim öğretim dönemleridir.

Araştırma kapsamında yer alan bireylerin kır-kent ayrımında NUTS1 bölgelerine göre gerek kontrol gerekse de deney grupları için dağılımı Tablo 9'da verilmiştir. Kontrol grubunda Türkiye geneli için 43.926'sı kır, 40.593'ü kent yerleşim yerlerinde olmak üzere toplam 84.519 gözlem bulunmaktadır. Deney grubunda ise 56.778 kır, 55.112 kent olmak üzere toplamda 111.890 veri mevcuttur. Tablo 9 incelendiğinde gözlemlerin Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yoğunlaştığı görülebilir. Bu durum ŞNT yardımı alanların bölgelere göre dağılımı ile uygunluk göstermektedir. Gözlem sayılarının NUTS1 ve kır-kent ayrımında tahminlerin verilmesini sağlayacak büyüklükte olduğu söylenebilir. En düşük gözlem sayısı kontrol grubunda 53 ve deney grubunda 27 olmak üzere İstanbul'un kırsal kesimindedir. Bu durum İstanbul için kırsal yerleşim yerlerinin sınırlı sayıda olmasından kaynaklanmaktadır.

---

2 E-okul, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okul/kurumlarda öğrenci ve yönetimle ilgili iş ve işlemlerin elektronik ortamda yürütüldüğü ve bilgilerin saklandığı sistemi ifade etmektedir.

Tablo 9. NUTS1'e Göre Kırsal-Kent Ayrımında Kontrol ve Deney Gruplarının Frekans Dağılımı

Bölgeler	Kontrol						Deney						Genel Toplam
	Kırsal	Kırsal (%)	Kent	Kent (%)	Toplam	Toplam (%)	Kırsal	Kırsal (%)	Kent	Kent (%)	Toplam	Toplam (%)	
İstanbul	53	0.12	3936	9.70	3989	4.72	27	0.05	2275	4.13	2302	2.06	6291
Batı Marmara	523	1.19	1238	3.05	1761	2.08	483	0.85	576	1.05	1059	0.95	2820
Ege	2104	4.79	3240	7.98	5344	6.32	1186	2.09	1789	3.25	2975	2.66	8319
Doğu Marmara	949	2.16	1642	4.05	2591	3.07	425	0.75	812	1.47	1237	1.11	3828
Batı Anadolu	742	1.69	2368	5.83	3110	3.68	1134	2.00	3062	5.56	4196	3.75	7306
Akdeniz	2817	6.41	4380	10.79	7197	8.52	4926	8.68	8103	14.70	13029	11.64	20226
Orta Anadolu	2763	6.29	2426	5.98	5189	6.14	2831	4.99	2417	4.39	5248	4.69	10437
Batı Karadeniz	3074	7.00	2100	5.17	5174	6.12	1196	2.11	754	1.37	1950	1.74	7124
Doğu Karadeniz	3308	7.53	733	1.81	4041	4.78	1106	1.95	333	0.60	1439	1.29	5480
Kuzeydoğu Anadolu	8366	19.05	3694	9.10	12060	14.27	5113	9.01	1203	2.18	6316	5.64	18376
Ortadoğu Anadolu	9975	22.71	3974	9.79	13949	16.50	16969	29.89	9337	16.94	26306	23.51	40255
Güneydoğu Anadolu	9252	21.06	10862	26.76	20114	23.80	21382	37.66	24451	44.37	45833	40.96	65947
Genel Toplam	43926	100	40593	100	84519	100.00	56778	100.00	55112	100.00	111890	100.00	196409

Çalışmada ilk olarak devamsızlık sayısı üzerinde ŞNT programının etkisi ele alınacaktır. Bu programın devamsızlık üzerindeki etkisinin araştırılmasında kullanılacak uygun yöntem “çift-farklar” (double-difference) yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda deney (müdahale edilen yani eğitim yardımı alanlar) ve kontrol (eğitim yardımı almayan ancak deney grubuna yakın derecede ihtiyaç sahibi olanlar) grupları için işlem öncesi ve işlem sonrası verilerin toplanmasına ihtiyaç vardır.

Çift-farklar yöntemi aşağıda verilen Tablo 10 yardımıyla açıklanabilir. Bu tablodaki kolonlar deney ve kontrol gruplarını (E: Deney, C: Kontrol) ayırt ederken, satırlar ŞNT eğitim yardımı programı öncesi ve sonrasını (0: Öncesi, 1: Sonrası) tanımlamaktadır.

Tablo 10. Ortalama Program Etkisinin Çift-Farklar Yöntemi ile Tahmini

	Deney Grubu	Kontrol Grubu	Gruplar Arası Fark
Başlangıç Yılı	E_0	C_0	E_0-C_0
Devam Eden Yıl	E_1	C_1	E_1-C_1
Zamana Göre Fark	(E_1-E_0)	(C_1-C_0)	Çift-Fark $(E_1-E_0)-(C_1-C_0)$

Başlangıç yılı için hem deney hem de kontrol grubunda yer alan öğrenciler ŞNT eğitim yardımını almayan bireylerdir. Buna karşın devam eden yılda deney grubunda yer alanlar eğitim yardımını almış bireylerden, kontrol grubundakiler ise bu yardımı almayan bireylerden oluşmaktadır. Bu durumda (E_1-E_0) farkı deney grubunda yer alan bireyler için devamsızlık sayısı bakımından ortalama etkinin tahmini olacaktır. Bu deney tasarımı işlem öncesi ve işlem sonrası olarak adlandırılır. (E_1-E_0) farklarının ortalaması istatistikî olarak sıfırdan küçük ise programın etkili olduğu kararına varılabilir. Ancak, zaman boyutunda ŞNT eğitim yardımı dışında kalan (eğitim yatırımlarının artması, eğitime katılmaya dönük kampanyalar gibi) ortalama bazı faktörler de devamsızlık sayısı üzerinde negatif yönde etkiye sahip olabilir. Diğer bir ifadeyle ŞNT eğitim yardımı dışında kalan faktörlerin etkisi ile kontrol grubu için (C_1-C_0) farklarının ortalaması da istatistikî olarak sıfırdan küçük olarak bulunabilir. Bu durumda ŞNT programının net etkisini ortaya çıkarabilmek için $(E_1-E_0)-(C_1-C_0)$ ile ifade edilen farkların tekrar farkı (çift-fark) elde edilmelidir. Çift fark ile ifade edilen yeni değişkenin ortalaması istatistikî olarak sıfırdan küçük ise ŞNT programının devamsızlık sayısı üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

E-Okul veri tabanından yatay kesitte öğrenciler ve 2007/2008, 2008/2009 ve 2009/2010 eğitim öğretim yılları olmak üzere zaman boyutunda üç yılın yer aldığı panel veri seti elde edilmektedir. Yukarıda açıklanan çift-farklar yönteminin panel veri kümesi ile ifadesi aşağıdaki regresyon eşitliği ile gösterilebilir.

$$Y_{it} = \alpha_0 + \beta_1 A_{1,it} + \beta_2 A_{2,it} + \beta_3 D_{it} + \delta_1 A_{1,it} D_{it} + \delta_2 A_{2,it} D_{it} + \varepsilon_{it}$$

Burada i simgesi bireyleri t ise zamanı göstermektedir. Eşitlikte yer alan tanımlara ait açıklamalar ise aşağıdaki gibidir.

Y_{it} : i . öğrencinin anındaki devamsızlık sayısı

A_1 : 2008/2009 eğitim öğretim yılı için 1 diğer dönemlerde sıfır değerini alan kukla değişken

A_2 : 2009/2010 eğitim öğretim yılı için 1 diğer dönemlerde sıfır değerini alan kukla değişken

D : Deney grubunda yer alan bireyler için 1 diğer durumlarda sıfır değerini alan kukla değişken

ε = Rastgele hata terimi

Çift-farklar yönteminde 2007/2008 eğitim öğretim yılına kıyasla 2008/2009 yılında programın ortalama etkisini, δ_1 yine 2007/2008 eğitim öğretim yılına kıyasla 2009/2010 yılındaki ŞNT eği-

tim yardımının ortalama etkisini ise δ_2 parametresi göstermektedir. Yukarıda verilen regresyon eşitliğinin parametreleri Birleştirilmiş (Pooled) En Küçük Kareler yöntemi ile tahmin edildikten sonra δ_1 ve δ_2 parametrelerinin istatistikî olarak anlamlı ve sıfırdan küçük bulunması ŞNT eğitim yardımlarının devamsızlık sayısı üzerinde etkili olduğunun bir kanıtı olarak değerlendirilebilir. Yukarıdaki regresyon eşitliğine cinsiyet, oturulan bölge (NUTS 1), oturulan yerin kent ya da kır olması gibi değişkenler ilave edilebilir. Böylece sözü geçen göstergeler bakımından ŞNT eğitim yardımları etkisindeki farklılaşmalar ayrı ayrı ele alınabilir.

Çalışmada ikinci olarak orta öğretime (lise) devam etme oranı üzerinde ŞNT programının etkisi ele alınmıştır. e-Okul veri tabanında ilköğretimden mezun olan öğrencilerin liseye devam durumları yer almaktadır. Araştırmada 2007/2008 eğitim öğretim yılında 8. sınıf iken 2008 sonunda mezun olanların 2008/2009 eğitim öğretim yılında liseye devam etme durumları (devam ediyor ise 1 değilse 0) şeklinde kukla (dummy) değişken olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, 2008/2009 yılındaki 8. sınıf öğrencilerinin bu yılı takip eden 2009/2010 eğitim öğretim sezonunda liseye devam durumları (devam ediyor ise 1 değilse 0) şeklinde tanımlanmıştır. Böylece yatay kesitte öğrenciler ve zaman boyutunda 2 yıldan oluşan birleştirilmiş (pooled) veri kümesi oluşturulmuştur. 2008/2009 eğitim öğretim yılında kontrol grubunda 14.921, deney grubunda ise 1.023 gözlem bulunmaktadır. 2009/2010 eğitim öğretim yılındaki gözlem sayıları ise kontrol grubunda 12.354 iken deney grubunda 1.723 olmuştur. Kontrol grubuna göre deney grubundaki gözlem sayılarının daha az olmasının nedeni kontrol grubundaki öğrenci sayısının 7 ve 8. sınıflarda yoğunlaşmasına karşın deney grubundaki öğrencilerin daha alt sınıflarda yoğunlaşmasıdır.

Araştırmanın sonuç (bağımlı) değişkenlerinden olan liseye devam durumu iki değerli kukla değişken şeklinde tanımlandığından, bu değişken üzerinde ŞNT programının etkisi iki seçimli lojistik model yardımıyla incelenebilir. Bu modelin gösterimi aşağıda verilmiştir:

$$\ln \left[\frac{P_{it}}{1 - P_{it}} \right] = \alpha_0 + \beta_1 D_{it} + \beta_2 C_{it} + \beta_3 YD_{it} + \sum_{j=1}^{11} \theta_j B_{j,it} + \delta_1 C_{it} D_{it} + \delta_2 YD_{it} D_{it} + \varepsilon_{it}$$

Burada i simgesi bireyleri t ise zamanı göstermektedir. Eşitlikte yer alan tanımlara ait açıklamalar ise aşağıdaki gibidir.

P_{it} : i . öğrenci t anında liseye kayıt yaptırdı ise 1 değilse 0 değerini alan kukla değişken

D : Deney grubunda yer alan bireyler için 1 diğer durumlarda sıfır değerini alan kukla değişken

C : Cinsiyet değişkeni olup kızlar için 1 erkekler için 0 şeklinde tanımlanmıştır.

YD : Yerleşim yeri olup kent için 1 kır için 0 olarak tanımlanmıştır.

B : NUTS1 bölgelerine karşılık gelen kukla değişkenler.

ε : Rastgele hata terimi

Bu modelde β_1 katsayısı istatistikî olarak sıfırdan farklı ve pozitif bir değere sahipse ŞNT programının liseye devam etme üzerinde etkili olduğu diğer bir ifadeyle liseye kayıt olma olasılığını art-

tırdığı söylenebilir. Ayrıca, cinsiyet ve yerleşim yeri değişkenlerine ait katsayıların istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunması liseye devam etme üzerinde bu değişkenlerin etkili olduğunu gösterecektir. Bununla birlikte δ_1 katsayısı pozitif ve istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunması ŞNT programındaki kız öğrencilerin liseye devam etme olasılıklarının program dışında kalanlara kıyasla daha yüksek olduğu anlamını taşıyacaktır.

6.4.2. Ampirik Sonuçlar

6.4.2.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmanın bu bölümünde değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir. Bu istatistikler kontrol ve deney grupları ayırımında ele alınmıştır. Araştırma kapsamında yer alan öğrencilerin baba ve annelerinin eğitim düzeylerine ait frekans dağılımları sırasıyla Tablo 11 ve Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 11. Babanın Eğitim Düzeyi

Babanın Eğitim Durumu	Kontrol	Kontrol (%)	Deney	Deney (%)	Genel Toplam
Okuma Yazma Bilmiyor	2997	7.16	3667	8.66	6664
Okuma Yazma Biliyor	4461	10.66	5256	12.41	9717
İlkokul	28737	68.69	26354	62.25	55091
İlköğretim	4160	9.94	4688	11.07	8848
Lise	1344	3.21	2229	5.26	3573
Yüksek Okul	35	0.08	68	0.16	103
Lisans	56	0.13	43	0.10	99
Lisansüstü	43	0.10	32	0.08	75
Belirsiz	42686		69553		112239
Genel Toplam	84519		111890		196409

Tablo 12. Annenin Eğitim Düzeyi

Annenin Eğitim Durumu	Kontrol	Kontrol (%)	Deney	Deney (%)	Genel Toplam
Okuma Yazma Bilmiyor	13985	34.27	24595	39.70	38580
Okuma Yazma Biliyor	4739	11.61	8296	13.39	13035
İlkokul	20200	49.51	25846	41.72	46046
İlköğretim	1561	3.83	2386	3.85	3947
Lise	280	0.69	764	1.23	1044
Yüksekokul	4	0.01	20	0.03	24
Lisans	11	0.03	11	0.02	22
Lisansüstü	23	0.06	34	0.05	57
Belirsiz	43716		49938		93654
Genel Toplam	84519		111890		196409

Babanın eğitim düzeyinin hem kontrol hem de deney grubunda %68.69 ve %62.25 oranları ile ilkokul seviyesinde somutlaştığı görülmüştür. Okuma yazma bilmeyenlerin oranları ise kontrol grubunda %7.16 iken deney grubunda %8.66 olarak belirlenmiştir. Ayrıca herhangi bir okul mezunu olmayıp okuma yazma bilenlerin oranları kontrol grubunda %10.66, deney grubunda ise %12.41 olarak tahmin edilmiştir. Bu oranlarda dikkate alındığında hem kontrol hem de deney grubu için babanın eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğu söylenebilir.

Annenin eğitim düzeyi bakımından da benzer bir eğilimin olduğu gözlenmiştir. Buna karşın okuma yazma bilmeyen annelerin kontrol grubunda %34.27, deney grubunda ise %39.70 oranlarında olması dikkati çekmektedir. Gerek babanın eğitim düzeyi gerekse de annenin eğitim düzeyi bakımından kontrol ve deney gruplarında aynı eğilimin gözlenmesi, bu iki grubun ilgili değişken bakımından eşleştiğini göstermektedir.

Tablo 13. Baba ve Annenin Sağ / Ölü Durumları

			Babanın Durumu			Toplam	Toplam (%)
			Belirsiz	Ölü	Sağ		
Kontrol	Annenin Durumu	Belirsiz	5	153	592	750	0.89
		Ölü	5	101	952	1058	1.25
		Sağ	515	3195	79001	82711	97.86
		Toplam	525	3449	80545	84519	
		Toplam (%)	0.62	4.08	95.3		
Deney	Annenin Durumu	Belirsiz	1	73	718	792	0.71
		Ölü	5	31	662	698	0.62
		Sağ	1085	1821	107494	110400	98.67
		Toplam	1091	1925	108874	111890	
		Toplam (%)	0.98	1.72	97.3		
Genel Toplam			1616	5374	189419	196409	

Araştırma kapsamında yer alan öğrencilerin baba ve annelerinin sağ olup olmadığına ilişkin durumu gösteren çapraz tablo düzenlenerek yukarıda verilmiştir. Gerek kontrol gerekse deney grubu için baba ve annenin %98 civarında sağ olduğu görülmüştür. Hem baba hem de annenin ölü olduğu öğrenci sayıları kontrol grubu için 101 iken bu sayı deney grubunda 31 olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin NUTS1 bölgelerine göre ortalama kardeş sayıları Tablo 14’te verilmiştir. Türkiye genelinde kontrol grubu için ortalama kardeş sayısı 1.07 iken deney grubunda 4.12 seviyesine çıkmaktadır. NUTS1 bölgelerine göre ortalama kardeş sayıları incelendiğinde, deney grubundaki ortalamaların daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo 14. Bölgelere Göre Ortalama Kardeş Sayıları

Bölgeler	Kontrol	Deney	Genel Ortalama
İstanbul	1.54	4.27	2.53
Batı Marmara	0.91	2.64	1.56
Ege	0.95	3.01	1.69
Doğu Marmara	1.18	3.45	1.91
Batı Anadolu	1.00	2.89	2.08
Akdeniz	0.99	3.38	2.53
Orta Anadolu	0.93	3.34	2.14
Batı Karadeniz	0.81	2.59	1.30
Doğu Karadeniz	0.79	2.68	1.28
Kuzeydoğu Anadolu	1.23	3.31	1.95
Ortadoğu Anadolu	1.06	3.99	2.98
Güneydoğu Anadolu	1.11	4.94	3.77
Türkiye Ortalaması	1.07	4.12	2.80

Araştırmanın önemli parametrelerinden birisi olan ortalama devamsızlık sayısının yıllar itibariyle NUTS1 bölgeleri ve kırsal-kent ayrımıdaki dağılımı Tablo 15'te verilmiştir. Araştırmanın başlangıç dönemi (temel devresi) olan 2007/2008 eğitim öğretim yılında kontrol ve deney grupları için ortalama devamsızlık sayılarının farklılaştığı gözlenmiştir. Araştırma kapsamındaki 3 yıl için de kontrol grubunda ortalama devamsızlık sayıları deney grubundakinden daha büyüktür. Ayrıca yıllar itibariyle ortalama devamsızlık sayısının arttığı da görülmektedir. Buna ilaveten hem kontrol hem de deney grubunda kent yerleşim yerindeki ortalama devamsızlığın kırsal kesime göre genellikle daha büyük olduğu dikkati çekmektedir. Türkiye genelinde bakıldığında, kontrol grubu için 2007/2008 döneminde 4.17 ile başlayan ortalama devamsızlık sayısı takip eden dönemlerde 4.47 ve 5.36 seviyelerine çıkmaktadır. Deney grubu için bu ortalamalar sırasıyla 2.14, 2.28 ve 3.07 olarak belirlenmiştir.

Tablo 15. Yıllara Göre Bölgeler İtibariyle Kır-Kent Ayrımında Ortalama Devamsızlık Sayıları

Bölgeler	Yaşanan Yer	Kontrol			Deney		
		2007/2008	2008/2009	2009/2010	2007/2008	2008/2009	2009/2010
İstanbul	Kır	4.57	4.29	5.75	3.87	3.57	4.36
	Kent	4.33	5.03	6.42	2.57	3.10	4.75
	Genel	4.33	5.02	6.41	2.58	3.11	4.74
Batı Marmara	Kır	4.14	4.45	5.29	3.49	3.50	3.92
	Kent	4.35	4.91	7.01	3.61	3.32	4.79
	Genel	4.29	4.77	6.49	3.56	3.41	4.40
Ege	Kır	4.61	5.11	6.45	3.03	3.18	4.54
	Kent	4.74	5.05	6.49	2.73	3.33	4.68
	Genel	4.69	5.08	6.47	2.85	3.27	4.63
Doğu Marmara	Kır	4.60	5.40	6.34	3.33	3.22	3.78
	Kent	4.47	4.67	6.47	2.87	3.06	4.61
	Genel	4.52	4.94	6.42	3.03	3.12	4.33
Batı Anadolu	Kır	4.59	5.39	7.25	2.58	2.46	3.31
	Kent	4.52	4.99	6.62	2.49	3.00	4.43
	Genel	4.54	5.07	6.73	2.51	2.85	4.12
Akdeniz	Kır	3.74	3.60	4.51	1.90	1.81	2.70
	Kent	3.83	4.32	5.66	1.86	2.12	3.00
	Genel	3.80	4.05	5.24	1.87	2.00	2.88
Orta Anadolu	Kır	4.55	4.99	5.58	2.68	2.70	3.44
	Kent	4.36	4.78	5.99	2.31	2.47	3.66
	Genel	4.46	4.88	5.80	2.51	2.59	3.54
Batı Karadeniz	Kır	4.88	4.85	5.77	2.96	3.08	4.40
	Kent	4.46	5.03	5.60	2.75	3.27	4.77
	Genel	4.71	4.93	5.69	2.88	3.15	4.54
Doğu Karadeniz	Kır	4.42	5.13	5.44	3.09	3.45	4.11
	Kent	4.33	4.83	5.61	2.82	3.52	4.60
	Genel	4.40	5.07	5.48	3.03	3.46	4.23
Kuzeydoğu Anadolu	Kır	3.88	3.74	3.95	2.59	2.61	2.99
	Kent	3.26	3.47	3.78	2.57	2.62	3.63
	Genel	3.68	3.66	3.89	2.58	2.62	3.11
Ortadoğu Anadolu	Kır	4.03	4.25	4.39	2.11	1.98	2.38
	Kent	4.27	4.60	5.77	2.35	2.56	3.32
	Genel	4.10	4.35	4.82	2.20	2.18	2.71
Güneydoğu Anadolu	Kır	3.97	3.93	4.56	1.94	2.01	2.52
	Kent	4.15	4.70	5.74	1.80	2.11	3.11
	Genel	4.06	4.33	5.19	1.86	2.07	2.83
Türkiye	Kır	4.16	4.31	4.84	2.18	2.18	2.72
	Kent	4.19	4.65	5.84	2.10	2.40	3.43
	Genel	4.17	4.47	5.36	2.14	2.28	3.07

Tablo 16. Yıllara Göre Bölgeler İtibariyle Cinsiyet Ayrımında Ortalama Devamsızlık Sayıları

Bölgeler	Cinsiyet	Kontrol			Deney		
		2007/2008	2008/2009	2009/2010	2007/2008	2008/2009	2009/2010
İstanbul	Erkek	4.53	5.44	6.96	2.67	3.30	5.01
	Kız	4.07	4.46	5.72	2.49	2.91	4.47
	Genel	4.33	5.02	6.41	2.58	3.11	4.74
Batı Marmara	Erkek	4.85	5.17	7.23	3.49	3.43	4.68
	Kız	3.61	4.32	5.69	3.61	3.38	4.14
	Genel	4.29	4.77	6.49	3.56	3.41	4.40
Ege	Erkek	5.04	5.71	7.04	3.07	3.43	4.99
	Kız	4.32	4.43	5.95	2.66	3.13	4.30
	Genel	4.69	5.08	6.47	2.85	3.27	4.63
Doğu Marmara	Erkek	4.80	5.09	6.66	3.10	3.35	4.65
	Kız	4.22	4.78	6.16	2.96	2.91	4.03
	Genel	4.52	4.94	6.42	3.03	3.12	4.33
Batı Anadolu	Erkek	5.08	5.49	7.25	2.61	3.03	4.38
	Kız	4.01	4.70	6.31	2.42	2.69	3.89
	Genel	4.54	5.07	6.73	2.51	2.85	4.12
Akdeniz	Erkek	4.29	4.56	5.94	2.02	2.15	3.11
	Kız	3.25	3.50	4.51	1.73	1.84	2.66
	Genel	3.80	4.05	5.24	1.87	2.00	2.88
Orta Anadolu	Erkek	4.84	5.36	6.24	2.65	2.70	3.77
	Kız	4.08	4.41	5.35	2.39	2.50	3.34
	Genel	4.46	4.88	5.80	2.51	2.59	3.54
Batı Karadeniz	Erkek	5.10	5.13	6.26	3.16	3.55	5.18
	Kız	4.29	4.71	5.10	2.60	2.76	3.90
	Genel	4.71	4.93	5.69	2.88	3.15	4.54
Doğu Karadeniz	Erkek	4.70	5.50	6.15	3.17	3.57	4.39
	Kız	4.09	4.63	4.83	2.90	3.36	4.07
	Genel	4.40	5.07	5.48	3.03	3.46	4.23
Kuzeydoğu Anadolu	Erkek	4.07	4.27	4.69	2.70	2.75	3.31
	Kız	3.22	3.02	3.13	2.46	2.48	2.90
	Genel	3.68	3.66	3.89	2.58	2.62	3.11
Ortadoğu Anadolu	Erkek	4.46	4.69	5.44	2.30	2.25	2.89
	Kız	3.45	3.79	4.05	2.09	2.12	2.53
	Genel	4.10	4.35	4.82	2.20	2.18	2.71
Güneydoğu Anadolu	Erkek	4.53	4.86	5.93	1.94	2.17	3.03
	Kız	3.47	3.67	4.40	1.79	1.97	2.63
	Genel	4.06	4.33	5.19	1.86	2.07	2.83
Türkiye	Erkek	4.56	4.93	5.99	2.24	2.39	3.28
	Kız	3.69	3.95	4.69	2.04	2.18	2.86
	Genel	4.17	4.47	5.36	2.14	2.28	3.07

Ortalama devamsızlık sayısının yıllar itibariyle NUTS1 bölgeleri ve cinsiyet ayrımıdaki dağılımı Tablo 16'da verilmiştir. Araştırmanın başlangıç dönemi (temel devresi) olan 2007/2008 eğitim öğretim yılında kontrol grubundaki ortalama devamsızlık sayılarının deney grubuna göre daha büyük olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamındaki 3 yıl için de hem erkek hem de kız öğrenciler bakımından kontrol grubunda ortalama devamsızlık sayıları deney grubundakinden daha büyük olarak belirlenmiştir. Ayrıca yıllar itibariyle ortalama devamsızlık sayılarının hem erkek hem de kız öğrenciler için arttığı da görülmektedir. Buna ilaveten hem kontrol hem de deney grubunda erkek öğrenciler için ortalama devamsızlığın kız öğrencilere göre daha büyük olduğu dikkati çekmektedir. Türkiye genelinde bakıldığında, kontrol grubunda erkek öğrenciler için 2007/2008 döneminde 4.56 ile başlayan ortalama devamsızlık sayısı takip eden dönemlerde 4.93 ve 5.99 seviyelerine çıkmaktadır. Deney grubu için bu ortalamalar sırasıyla 2.24, 2.39 ve 3.28 olarak belirlenmiştir. Kız öğrenciler için ise kontrol grubunda 2007/2008 döneminde 3.69 ile başlayan ortalama devamsızlık sayısı takip eden dönemlerde 3.95 ve 4.69 seviyelerine çıkmaktadır. Deney grubu için bu ortalamalar sırasıyla 2.04, 2.18 ve 2.86 seviyesindedir.

Tablo 17 yıllar itibariyle öğrencilerin kaçınıcı sınıfta olduklarını göstermektedir. Kontrol grubundaki öğrencilerin sınıflara göre dağılımı üst sınıflarda yoğunlaşırken deney grubundaki yoğunlaşma daha alt sınıflarda gözlenmiştir. Bu durum öğrencinin sınıfı bakımından kontrol ve deney gruplarının örtüşmediğini göstermektedir.

Tablo 17. Yıllar İtibariyle Sınıflara Göre Öğrencilerin Dağılımı

	Yıllar	Sınıflar								
		1	2	3	4	5	6	7	8	Belirsiz
Kontrol	2007/2008	469	1537	3346	5352	7853	9105	13383	14990	28484
	%	0.84	2.74	5.97	9.55	14.01	16.25	23.88	26.75	-
	2008/2009	395	458	1434	3174	4980	7653	7434	12490	46501
	%	1.04	1.2	3.77	8.35	13.1	20.13	19.55	32.85	-
	2009/2010	308	154	466	1480	3181	5421	7110	7139	59260
	%	1.22	0.61	1.84	5.86	12.59	21.46	28.15	28.26	-
Deney	2007/2008	52198	22240	13951	8883	5589	4063	1746	1024	2196
	%	47.59	20.27	12.72	8.1	5.1	3.7	1.59	0.93	-
	2008/2009	2770	50239	22149	13948	8868	5636	4026	1727	2527
	%	2.53	45.94	20.25	12.75	8.11	5.15	3.68	1.58	-
	2009/2010	149	2855	49999	22118	13902	8950	5588	4045	4284
	%	0.14	2.65	46.46	20.55	12.92	8.32	5.19	3.76	-

Araştırmanın önemli parametrelerinden birisi de liseye devam oranlarıdır. Sekizinci sınıfta iken takip eden dönemde liseye gidenler için 1 diğer durumda 0 değerini alan iki terimli kukla değişken olarak tanımlanan liseye devam durumu için hesaplanan ortalamalar 0 ile 1 arasında değişen bir

oran olacaktır. Çalışmada 2007/2008, 2008/2009 ve 2009/2010 dönemlerini kapsayan 3 yıllık veriler elde edilmiştir. Böylece liseye devam durumları 2008/2009 ve 2009/2010 dönemleri için hesaplanabilmektedir. Tablo 17'deki veriler öğrencinin sınıfı bakımından kontrol ve deney gruplarının örtüşmediğini göstermektedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak 2008/2009 eğitim öğretim yılındaki gözlem sayıları kontrol grubunda 14.921, deney grubunda 1.023 iken 2009/2010 eğitim öğretim yılındaki gözlem sayıları kontrol grubunda 12.354 iken deney grubunda 1.723 olmuştur. Yıllara göre NUTS1 bölgeleri ve kıır-kent ayırımında liseye devam oranları Tablo 18'de verilmiştir. Bu tablo incelendiğinde iki durum dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki deney grubunda liseye devam oranının kontrol grubuna kıyasla çok daha büyük olduğudur. İkincisi ise 2008/2009 yılından 2009/2010 yılına geldiğinde kontrol grubunda liseye devam oranı bakımından anlamlı bir artışın gözlenmesidir. Ayrıca kıır-kent ayırımında bir inceleme yapıldığında, kontrol grubunda kentsel alanda liseye devam oranının kırsala kıyasla önemli derecede büyük olmasına karşın deney grubu için kıır-kent ayırımında bir farklılaşmanın olmadığı dikkati çekmektedir.

Yıllara göre NUTS1 bölgeleri ve cinsiyet ayırımında liseye devam oranları Tablo 19'da verilmiştir. Bu tabloda dikkati çeken ilk unsur, kontrol grubunda kız öğrencilere göre erkek öğrencilerde liseye devam oranlarının göze çarpacak şekilde daha büyük olmasına karşın deney grubunda cinsiyet farklılaşmasının liseye devam etme oranlarını fazla değiştirmedir. Ayrıca, deney grubuna kıyasla kontrol grubunda liseye devam etme oranları azalmaktadır. Bu durum liseye devam etme üzerinde ŞNT programının etkili olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 18. Yıllar İtibariyle Bölgelerde Kıır-Kent Ayırımına Göre Liseye Devam Oranları

Bölgeler	Yaşanan Yer	Kontrol		Deney	
		2008/2009	2009/2010	2008/2009	2009/2010
İstanbul	Kıır	58.33	77.78	0.00	0.00
	Kent	36.98	50.94	50.00	72.31
	Genel	37.40	51.35	45.45	72.31
Batı Marmara	Kıır	37.80	48.00	75.00	100.00
	Kent	48.62	66.67	100.00	87.50
	Genel	45.25	61.93	83.33	93.33
Ege	Kıır	35.69	50.76	87.10	85.37
	Kent	42.60	54.15	74.29	74.07
	Genel	39.87	52.65	80.30	78.95
Doğu Marmara	Kıır	42.18	68.00	100.00	100.00
	Kent	37.01	58.01	90.00	88.89
	Genel	39.23	61.94	95.24	92.86
Batı Anadolu	Kıır	34.15	49.56	85.71	74.07
	Kent	47.86	61.49	82.50	73.96
	Genel	44.01	58.39	83.33	73.98

Tablo 18. Yıllar İtibariyle Bölgelerde Kır-Kent Ayrımına Göre Liseye Devam Oranları (Devam)

Bölge	Kır/Kent/Genel	2008/2009		2009/2010	
		Oran (%)	Oran (%)	Oran (%)	Oran (%)
Akdeniz	Kır	34.89	54.72	78.95	82.80
	Kent	41.04	57.38	74.29	80.16
	Genel	38.31	56.28	75.12	80.86
Orta Anadolu	Kır	32.29	47.09	90.00	79.41
	Kent	43.34	55.73	62.96	74.19
	Genel	36.91	50.88	74.47	76.92
Batı Karadeniz	Kır	26.65	37.21	76.47	83.33
	Kent	38.44	48.13	82.61	83.87
	Genel	30.90	41.55	80.00	83.61
Doğu Karadeniz	Kır	38.93	56.08	97.30	83.33
	Kent	39.01	51.18	100.00	100.00
	Genel	38.94	55.22	97.67	86.49
Kuzeydoğu Anadolu	Kır	36.79	54.40	56.52	67.61
	Kent	46.90	66.25	90.00	78.57
	Genel	39.73	57.88	62.50	69.41
Ortadoğu Anadolu	Kır	35.32	54.34	79.37	77.05
	Kent	46.81	63.71	85.51	82.07
	Genel	38.07	56.71	82.58	79.78
Güneydoğu Anadolu	Kır	28.84	44.25	79.80	72.51
	Kent	44.10	62.73	88.27	85.36
	Genel	36.55	52.89	85.42	80.26
Türkiye	Kır	33.95	50.92	79.38	77.07
	Kent	43.08	58.74	79.53	80.90
	Genel	37.93	54.31	79.47	79.40

Tablo 19. Yıllar İtibariyle Bölgelerde Cinsiyete Göre Liseye Devam Oranları

Bölgeler	Cinsiyet	Kontrol		Deney	
		2008/2009	2009/2010	2008/2009	2009/2010
İstanbul	Erkek	35.77	52.71	33.33	71.88
	Kız	39.84	49.38	56.52	72.73
	Genel	37.40	51.35	45.45	72.31
Batı Marmara	Erkek	42.41	60.18	85.71	83.33
	Kız	49.52	64.29	80.00	100.00
	Genel	45.25	61.93	83.33	93.33
Ege	Erkek	40.72	54.48	77.27	78.05
	Kız	38.88	50.31	81.82	79.63
	Genel	39.87	52.65	80.30	78.95

Tablo 19. Yıllar İtibariyle Bölgelerde Cinsiyete Göre Liseye Devam Oranları (Devam)

Doğu Marmara	Erkek	39.34	64.65	87.50	83.33
	Kız	39.09	59.02	100.00	95.45
	Genel	39.23	61.94	95.24	92.86
Batı Anadolu	Erkek	44.21	58.30	76.19	72.88
	Kız	43.75	58.49	87.88	75.00
	Genel	44.01	58.39	83.33	73.98
Akdeniz	Erkek	41.20	56.89	73.40	80.00
	Kız	34.75	55.53	76.47	81.67
	Genel	38.31	56.28	75.12	80.86
Orta Anadolu	Erkek	39.38	54.04	52.94	73.53
	Kız	34.18	47.87	86.67	80.65
	Genel	36.91	50.88	74.47	76.92
Batı Karadeniz	Erkek	33.22	45.53	85.00	76.67
	Kız	28.03	37.19	75.00	90.32
	Genel	30.90	41.55	80.00	83.61
Doğu Karadeniz	Erkek	45.01	66.05	94.12	81.82
	Kız	32.05	43.27	100.00	93.33
	Genel	38.94	55.22	97.67	86.49
Kuzeydoğu Anadolu	Erkek	40.24	59.33	63.64	74.47
	Kız	38.90	55.91	60.87	63.16
	Genel	39.73	57.88	62.50	69.41
Ortadoğu Anadolu	Erkek	38.58	58.17	77.14	84.25
	Kız	36.65	53.18	88.71	74.38
	Genel	38.07	56.71	82.58	79.78
Güneydoğu Anadolu	Erkek	37.94	57.55	80.72	80.50
	Kız	34.03	44.99	91.47	80.00
	Genel	36.55	52.89	85.42	80.26
Türkiye	Erkek	39.17	57.19	75.20	79.43
	Kız	35.95	50.08	83.49	79.36
	Genel	37.93	54.31	79.47	79.40

6.4.2.2. Devamsızlık Üzerinde ŞNT Programının Etkisi: Doğrusal Regresyon Modeli

Regresyon Modeli

Araştırmada “devamsızlık sayısı (gün)” bağımlı değişken iken bağımsız değişkenler aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

$$\text{DUM2009} = \begin{cases} 1 & \text{2008 – 2009 eğitim öğretim yılı için} \\ 0 & \text{Diğer dönemler için} \end{cases}$$

$$\text{DUM2010} = \begin{cases} 1 & \text{2009 – 2010 eğitim öğretim yılı için} \\ 0 & \text{Diğer dönemler için} \end{cases}$$

$$\text{TİP} = \begin{cases} 1 & \text{Deney grubu için} \\ 0 & \text{Kontrol grubu için} \end{cases}$$

$$\text{CİNSİYET} = \begin{cases} 1 & \text{Kız öğrenciler için} \\ 0 & \text{Erkek öğrenciler için} \end{cases}$$

$$\text{KENTKIR} = \begin{cases} 1 & \text{Kent için} \\ 0 & \text{Kır için} \end{cases}$$

$$\text{BOL2} = \begin{cases} 1 & \text{Batı Marmara için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$\text{BOL3} = \begin{cases} 1 & \text{Ege için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$\text{BOL4} = \begin{cases} 1 & \text{Doğu Marmara için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$\text{BOL5} = \begin{cases} 1 & \text{Batı Anadolu için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$\text{BOL6} = \begin{cases} 1 & \text{Akdeniz için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$\text{BOL7} = \begin{cases} 1 & \text{Orta Anadolu için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$\text{BOL8} = \begin{cases} 1 & \text{Batı Karadeniz için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$\text{BOL9} = \begin{cases} 1 & \text{Doğu Karadeniz için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$\text{BOL10} = \begin{cases} 1 & \text{Kuzey Doğu Anadolu için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$\text{BOL11} = \begin{cases} 1 & \text{Ortadoğu Anadolu için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$\text{BOL12} = \begin{cases} 1 & \text{Güneydoğu Anadolu için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

Kontrol grubunda 84.519 deney grubunda 111.890 olmak üzere toplamda 196.409 öğrenciye ait yatay kesit verileri zaman boyutunda üç eğitim-öğretim yılı için gözlemlenmiştir. Böylece dengeli bir panel veri seti elde edilmiştir. Panel veri setinde gözlem sayısı 589.227 olmaktadır. Derse devamsızlık bağımlı değişken olmak üzere 5 farklı tanımlama dikkate alınarak birleştirilmiş (pooled) EKK yöntemi ile parametreleri tahmin edilen modellere ait sonuçlar Tablo 20 ve 21’de rapor edilmiştir.

Model-İde Türkiye geneli için devamsızlık sayısı üzerinde ŞNT programının etkisi ele alınmıştır. Bu modeldeki bağımsız değişkenlere ilişkin katsayıların tamamı %1 anlamlılık düzeyinde sıfırdan farklı bulunmuştur. DUM2009 ve DUM2010 değişkenlerine ait katsayıların pozitif olarak tahmin edilmesi 2007/2008 eğitim öğretim yılına göre 2008/2009 ve 2009/2010 eğitim öğretim yıllarında Türkiye geneli için devamsızlık sayılarının ortalama olarak arttığını göstermektedir. TİP değişkenine ait katsayı ise negatif olarak tahmin edilmiştir. Bu durum kontrol grubuna göre deney grubunda Türkiye genelinde ortalama devamsızlık sayısının daha düşük olduğuna işaret etmektedir. Ancak bu durumun ŞNT programının etkisi ile mi yoksa başka bir nedenle mi olduğunu söylemek mümkün değildir. Buna karşın ŞNT programının devamsızlık sayısı üzerindeki etkisini DUM2009*TİP ve DUM2010*TİP şeklinde tanımlanan etkileşim değişkenlerine ait katsayılar verecektir. Bu katsayıların %1 düzeyinde sıfırdan farklı bulunması ŞNT programının devamsızlık sayısı üzerinde istatistikî olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu katsayıların her ikisi de negatif olarak tahmin edilmiştir. Bu durum 2007/2008 yılına göre, hem 2008/2009 hem de 2009/2010 yıllarında ŞNT programının ortalama devamsızlık sayısını azalttığını gösteren bir kanıt olarak değerlendirilebilir. Model-İ’den hareketle ortalama devamsızlık sayısı üzerinde ŞNT programının etkilerini gösteren katsayılar, 2008/2009, 2009/2010 eğitim öğretim yılları ile deney ve kontrol gruplarına göre çapraz tablo şeklinde elde edilebilir. Şöyle ki; 2008/2009 eğitim öğretim yılı ve deney grubu için ŞNT programının ortalama devamsızlığı ne kadar azalttığı DUM2009, TİP ve DUM2009*TİP katsayılarının toplamı $(0.304-2.030-0.161=-1.887)$ ile bulunabilir. Benzer şekilde 2008/2009 eğitim öğretim yılı için kontrol grubunun ortalama devamsızlıktan farklılaşması sadece DUM2009 değişkenine ait katsayı (0.304) kadar olacaktır. Bu şekilde yapılan hesaplamalar kullanılarak yıl ve deney-kontrol ayırımıındaki katsayılar Tablo 22’de verilmiştir. Bu tablo incelendiğinde, Türkiye için ortalama devamsızlık sayısından sapmaların her iki yıl için de deney grubunda negatif yönde, kontrol grubunda ise pozitif yönde olduğu görülmektedir. Bu durum ŞNT programının her iki yılda da ortalama devamsızlığı azalttığını ve dolayısıyla devamsızlık üzerinde arzu edilen etkiyi yaptığını göstermektedir.

Tablo 20. Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Açıklayıcı Değişkenler	Model I	Model II	Model III
Sabit Terim	4.171* (202.841)	4.558* (106.558)	4.155* (98.376)
DUM2009	0.304* (9.273)	0.369* (5.785)	0.152* (2.403)
DUM2010	1.186* (29.999)	1.432 (19.298)*	0.682* (9.453)
TİP	-2.030* (-89.081)	-2.318* (-51.178)	-1.971* (-44.315)
DUM2009*TİP	-0.161* (-4.510)	-0.217* (-3.214)	-0.159* (-2.407)
DUM2010*TİP	-0.261* (-6.117)	-0.396* (-5.074)	-0.141** (-1.877)
CİNSİYET	-	-0.864* (-19.867)	-
CİNSİYET*TİP	-	0.668* (13.979)	-
CİNSİYET*DUM2009	-	-0.115** (-1.684)	-
CİNSİYET*DUM2010	-	-0.435* (-5.290)	-
CİNSİYET*TİP*DUM2009	-	0.095 (1.276)	-
CİNSİYET*TİP*DUM2010	-	0.215* (2.436)	-
KENTKİR	-	-	0.033 (0.659)
KENTKİR*DUM2009	-	-	0.310* (4.042)
KENTKİR*DUM2010	-	-	0.969* (10.946)
TİP*KENTKİR	-	-	-0.120** (-2.233)
KENTKİR*TİP*DUM2009	-	-	-0.003 (-0.041)
KENTKİR*TİP*DUM2010	-	-	-0.180** (-1.912)
F-istatistiği	5337.042*	2644.533*	2557.419*
F-istatistiği (p_değeri)	0.000	0.000	0.000

Tablo 21. Model IV ve Model V İçin Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Açıklayıcı Değişkenler	Model IV	Model V
C	4.333* (43.922)	4.917* (7.619)
DUM2009	0.684* (4.550)	-0.629 (-0.690)
DUM2010	2.078* (12.993)	0.833 (0.695)
KENTKIR	-	-0.592 (-0.914)
TİP	-1.751* (-13.978)	-1.641* (-12.077)
BOL2	-0.043 (-0.224)	-0.783 (-1.133)
BOL3	0.355* (2.733)	-0.220 (-0.336)
BOL4	0.188 (1.273)	-0.266 (-0.401)
BOL5	0.204*** (1.393)	-0.372 (-0.561)
BOL6	-0.537* (-4.377)	-1.167** (-1.790)
BOL7	0.126 (0.937)	-0.350 (-0.533)
BOL8	0.381* (2.791)	-0.080 (-0.122)
BOL9	0.071 (0.524)	-0.491 (-0.749)
BOL10	-0.653* (-5.620)	-1.116** (-1.724)
BOL11	-0.236** (-2.048)	-0.907*** (-1.397)
BOL12	-0.269* (-2.477)	-0.863*** (-1.330)
TİP* DUM2009	-0.156 (-0.823)	0.922 (0.724)
TİP *DUM2010	0.081 (0.398)	0.255 (0.193)
TİP*KENTKIR	-	-0.110** (-1.835)
BOL2*KENTKIR	-	0.813 (1.180)
BOL3*KENTKIR	-	0.577 (0.875)
BOL4*KENTKIR	-	0.383 (0.572)
BOL5*KENTKIR	-	0.582 (0.878)
BOL6*KENTKIR	-	0.667 (1.024)
BOL7*KENTKIR	-	0.366 (0.556)
BOL8*KENTKIR	-	0.286 (0.431)
BOL9*KENTKIR	-	0.473 (0.702)
BOL10*KENTKIR	-	0.223 (0.339)
BOL11*KENTKIR	-	0.916*** (1.407)
BOL12*KENTKIR	-	0.611 (0.939)

Tablo 21. Model IV ve Model V İçin Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları (devam)

KENTKIR*DUM2009	-	1.332*** (1.452)
KENTKIR*DUM2010	-	1.263 (1.047)
BOL2*DUM2009	-0.200 (-0.684)	0.942 (0.932)
BOL2*DUM2010	0.122 (0.363)	0.328 (0.252)
BOL3*DUM2009	-0.295*** (-1.469)	1.044 (1.124)
BOL3*DUM2010	-0.293*** (-1.327)	0.919 (0.755)
BOL4*DUM2009	-0.268 (-1.178)	1.379*** (1.444)
BOL4*DUM2010	-0.179 (-0.705)	0.856 (0.693)
BOL5*DUM2009	-0.150 (-0.657)	1.478*** (1.537)
BOL5*DUM2010	0.118 (0.461)	1.875 (1.465)
BOL6*DUM2009	-0.427** (-2.267)	0.482 (0.521)
BOL6*DUM2010	-0.630* (-3.013)	-0.071 (-0.058)
BOL7*DUM2009	-0.260 (-1.271)	1.051 (1.130)
BOL7*DUM2010	-0.741* (-3.251)	0.184 (0.150)
BOL8*DUM2009	-0.471** (-2.281)	0.643 (0.693)
BOL8*DUM2010	-1.097* (-4.571)	0.098 (0.080)
BOL9*DUM2009	-0.019 (-0.088)	1.329*** (1.427)
BOL9*DUM2010	-1.005* (-4.241)	0.183 (0.151)
BOL10*DUM2009	-0.705* (-3.939)	0.573 (0.626)
BOL10*DUM2010	-1.868* (-9.505)	-0.688 (-0.570)
BOL11*DUM2009	-0.429* (-2.426)	0.872 (0.950)
BOL11*DUM2010	-1.351* (-6.829)	-0.452 (-0.374)
BOL12*DUM2009	-0.419* (-2.484)	0.506 (0.552)
BOL12*DUM2010	-0.948* (-4.999)	-0.325 (-0.267)
TİP*BOL2	1.017* (4.103)	1.003* (3.988)
TİP*BOL3	-0.087 (-0.522)	-0.131 (-0.779)
TİP*BOL4	0.261*** (1.335)	0.230 (1.171)
TİP*BOL5	-0.276*** (-1.583)	-0.307** (-1.752)
TİP*BOL6	-0.172 (-1.167)	-0.214*** (-1.443)
TİP*BOL7	-0.197 (-1.211)	-0.260*** (-1.577)
TİP*BOL8	-0.085 (-0.475)	-0.157 (-0.864)

Tablo 21. Model IV ve Model V İçin Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları (devam)

TİP*BOL9	0.378** (2.063)	0.299*** (1.592)
TİP*BOL10	0.654* (4.471)	0.516* (3.397)
TİP*BOL11	-0.149 (-1.065)	-0.248** (-1.725)
TİP*BOL12	-0.448* (-3.334)	-0.499* (-3.677)
TİP*KENTKİR*DUM2009	-	-1.093 (-0.858)
TİP*KENTKİR*DUM2010	-	-0.179 (-0.135)
BOL2*DUM2009*TİP	-0.478*** (-1.289)	-1.228 (-0.902)
BOL2*DUM2010*TİP	-1.442* (-3.480)	-0.996 (-0.699)
BOL3*DUM2009*TİP	0.189 (0.740)	-1.079 (-0.836)
BOL3*DUM2010*TİP	-0.091 (-0.321)	-0.389 (-0.290)
BOL4*DUM2009*TİP	-0.172 (-0.576)	-1.690 (-1.280)***
BOL4*DUM2010*TİP	-0.686** (-2.056)	-1.405 (-1.024)
BOL5*DUM2009*TİP	-0.036 (-0.134)	-1.908*** (-1.456)
BOL5*DUM2010*TİP	-0.666** (-2.205)	-2.254*** (-1.614)
BOL6*DUM2009*TİP	0.025 (0.110)	-0.858 (-0.669)
BOL6*DUM2010*TİP	-0.520** (-2.085)	-0.211 (-0.158)
BOL7*DUM2009*TİP	-0.186 (-0.757)	-1.313 (-1.020)
BOL7*DUM2010*TİP	-0.387*** (-1.421)	-0.497 (-0.370)
BOL8*DUM2009*TİP	0.218 (0.805)	-0.896 (-0.693)
BOL8*DUM2010*TİP	0.599** (1.953)	0.175 (0.129)
BOL9*DUM2009*TİP	-0.076 (-0.266)	-1.260 (-0.972)
BOL9*DUM2010*TİP	0.041 (0.130)	-0.247 (-0.184)
BOL10*DUM2009*TİP	0.210 (0.943)	-0.928 (-0.725)
BOL10*DUM2010*TİP	0.234 (0.958)	-0.088 (-0.066)
BOL11*DUM2009*TİP	-0.110 (-0.513)	-1.306 (-1.022)
BOL11*DUM2010*TİP	-0.293 (-1.232)	-0.373 (-0.280)
BOL12*DUM2009*TİP	0.092 (0.448)	-0.699 (-0.548)
BOL12*DUM2010*TİP	-0.244 (-1.062)	-0.160 (-0.119)
BOL2*KENTKİR*DUM2009	-	-1.094 (-1.059)
BOL2*KENTKİR*DUM2010	-	0.231 (0.173)
BOL3*KENTKİR*DUM2009	-	-1.377*** (-1.449)

Tablo 21. Model IV ve Model V İçin Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları (devam)

BOL3*KENTKIR*DUM2010	-	-1.208 (-0.975)
BOL4*KENTKIR*DUM2009	-	-1.857** (-1.892)
BOL4*KENTKIR*DUM2010	-	-0.927 (-0.734)
BOL5*KENTKIR*DUM2009	-	-1.728** (-1.762)
BOL5*KENTKIR*DUM2010	-	-1.889*** (-1.444)
BOL6*KENTKIR*DUM2009	-	-0.685 (-0.732)
BOL6*KENTKIR*DUM2010	-	-0.194 (-0.157)
BOL7*KENTKIR*DUM2009	-	-1.318*** (-1.385)
BOL7*KENTKIR*DUM2010	-	-0.632 (-0.507)
BOL8*KENTKIR*DUM2009	-	-0.846 (-0.886)
BOL8*KENTKIR*DUM2010	-	-1.125 (-0.898)
BOL9*KENTKIR*DUM2009	-	-1.503*** (-1.517)
BOL9*KENTKIR*DUM2010	-	-0.979 (-0.770)
BOL10*KENTKIR*DUM2009	-	-1.233*** (-1.310)
BOL10*KENTKIR*DUM2010	-	-1.058 (-0.862)
BOL11*KENTKIR*DUM2009	-	-1.312*** (-1.408)
BOL11*KENTKIR*DUM2010	-	-0.208 (-0.169)
BOL12*KENTKIR*DUM2009	-	-0.580 (-0.625)
BOL12*KENTKIR*DUM2010	-	-0.108 (-0.087)
BOL2*DUM2009*TİP*KENTKIR	-	0.566 (0.412)
BOL2*DUM2010*TİP*KENTKIR	-	-0.548 (-0.377)
BOL3*DUM2009*TİP*KENTKIR	-	1.412 (1.086)
BOL3*DUM2010*TİP*KENTKIR	-	0.387 (0.285)
BOL4*DUM2009*TİP*KENTKIR	-	1.780*** (1.336)
BOL4*DUM2010*TİP*KENTKIR	-	0.996 (0.713)
BOL5*DUM2009*TİP*KENTKIR	-	2.147*** (1.628)
BOL5*DUM2010*TİP*KENTKIR	-	2.050*** (1.445)
BOL6*DUM2009*TİP*KENTKIR	-	0.787 (0.612)
BOL6*DUM2010*TİP*KENTKIR	-	-0.556 (-0.413)
BOL7*DUM2009*TİP*KENTKIR	-	1.190 (0.917)
BOL7*DUM2010*TİP*KENTKIR	-	0.108 (0.079)

Tablo 21. Model IV ve Model V İçin Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları (devam)

BOL8*DUM2009*TİP*KENTKIR	-	1.214 (0.929)
BOL8*DUM2010*TİP*KENTKIR	-	0.826 (0.599)
BOL9*DUM2009*TİP*KENTKIR	-	1.566 (1.163)
BOL9*DUM2010*TİP*KENTKIR	-	0.619 (0.441)
BOL10*DUM2009*TİP*KENTKIR	-	1.484 (1.148)
BOL10*DUM2010*TİP*KENTKIR	-	1.095 (0.814)
BOL11*DUM2009*TİP*KENTKIR	-	1.442 (1.124)
BOL11*DUM2010*TİP*KENTKIR	-	-0.153 (-0.113)
BOL12*DUM2009*TİP*KENTKIR	-	0.532 (0.415)
BOL12*DUM2010*TİP*KENTKIR	-	-0.289 (-0.215)
F İstatistiği	464.952*	261.1585*
F İstatistiği (p_ değeri)	0.000	0.000

*, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 22. Yıllar İtibariyle Deney ve Kontrol Grupları İçin Ortalama Devamsızlıkların Türkiye Ortalamasından Sapmaları

	Deney	Kontrol
2008/2009	-1.887	0.304
2009/2010	-1.105	1.186

Model-II'de Türkiye geneli için devamsızlık sayısı üzerinde ŞNT programının etkisi cinsiyet faktörü de dikkate alınarak incelenmiştir. Bu modelde CİNSİYET*TİP*DUM2009 etkileşimini gösteren değişken hariç diğer değişkenlerin tamamında katsayılar istatistikî olarak %1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine ait katsayı -0.864 olarak tahmin edilmiştir. Bu sonuç, Türkiye genelinde kız öğrencilerin ortalama devamsızlık sayısının erkek öğrencilere göre daha düşük olduğunu ve bu farklılaşmanın istatistikî olarak anlamlı bulunduğunu göstermektedir. ŞNT programının Türkiye genelinde ortalama devamsızlığı azaltan bir etkiye sahip olduğu Model-I yardımıyla kanıtlanmıştır. Buna ilaveten cinsiyet ayırımında ŞNT programının ortalama devamsızlığa etkisinde bir farklılaşma olmuş mudur? Bu sorunun cevabı "evet"tir çünkü CİNSİYET*TİP değişkenine ait katsayı istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Buna karşın CİNSİYET*TİP*DUM2009 değişkenine ait katsayı istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunamamış iken CİNSİYET*TİP*DUM2010 etkileşimine ait katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum 2008/2009 eğitim öğretim yılında ortalama devamsızlık üzerinde cinsiyet etkisinin anlamlı bir fark oluşturmadığı ancak 2009/2010 eğitim öğretim yılı için cinsiyet faktörünün önemli olduğuna işaret etmektedir. Model-II deki katsayılarından hareketle deney-kontrol, yıl ve cinsiyet ayırımında ortalama devamsızlıktan farklılaşmalar bulunabilir. Örneğin deney grubunda 2008/2009 yılında erkekler için Türkiye genelindeki ortalama devamsızlıktan sapma DUM2009, TİP ve TİP*DUM2009 değişkenlere ait katsayıların toplamı kadar

olacaktır. Bu toplam $0.369-2.318-0.217=-2.165$ olarak bulunabilir. Benzer şekilde deney grubunda 2008/2009 yılında kızlar için Türkiye genelindeki ortalama devamsızlıktan sapma $DUM2009$, $TİP$, $CİNSİYET$, $TİP*DUM2009$, $TİP*CİNSİYET$, $CİNSİYET*DUM2009$ ve $TİP*CİNSİYET*DUM2009$ değişkenlerine ait katsayıların toplamı kadar olacaktır. Bu toplam $0.369-2.318-0.868-0.217+0.668-0.115+0.095=-2.381$ olarak bulunabilir. Bu şekilde yapılan hesaplamalar kullanılarak üçlü çapraz çizelge olarak oluşturulan katsayı toplamları Tablo 23'te verilmiştir.

Tablo 23. Yıl, Cinsiyet Ayırımında Deney/Kontrol Grupları İçin Ortalama Devamsızlıkların Türkiye Ortalamasından Sapmaları

	Deney		Kontrol	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız
2008/2009	-2.165	-2.381	0.369	-0.609
2009/2010	-1.282	-1.698	1.432	0.133

Bu tabloda dikkate çeken husus, 2009/2010 eğitim öğretim yılında deney grubunda yer alan kız öğrencilerin Türkiye için ortalama devamsızlıktan sapmaları negatif yönde iken bu sapma kontrol grubunda pozitifdir. Tablo incelendiğinde kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla daha az devamsızlık yaptığı ve deney grubunda yer öğrencilerde ortalama devamsızlığın kontrol grubuna göre çok daha düşük olduğu söylenebilir.

Model-III'de Türkiye geneli için devamsızlık sayısı üzerinde ŞNT programının etkisi kent-kır ayrımında tekrar ele alınmaktadır. Bu modelde KENTKIR değişkenine ait katsayı istatistikî olarak anlamlı değildir. Bu sonuç devamsızlık sayısı bakımından yerleşim yerinin kent-kır şeklindeki ayrımının Türkiye ortalamasını değiştirmedığı anlamına gelmektedir. Buna karşın KENTKIR değişkeni ile modelde yer alan diğer değişkenlerin etkileşimini gösteren katsayılar $TİP*KENTKIR*DUM2009$ hariç istatistikî olarak anlamlıdır. $KENTKIR*DUM2009$ ve $KENTKIR*DUM2010$ etkileşim terimlerine ait katsayıların %1 düzeyinde sıfırdan farklı bulunmasına ilaveten pozitif olarak tahmin edilmesi, 2007/2008 eğitim-öğretim yılına göre hem 2008/2009 hem de 2009/2010 yıllarında kırsal alana göre kentsel yerleşim yerlerinde ortalama devamsızlık sayısının arttığını göstermektedir. $TİP*KENTKIR$ etkileşimine ait katsayı da istatistikî olarak anlamlı olup negatif olarak tahmin edilmiştir. Bu sonuç deney grubunda kent yerleşim yerlerinde kontrol grubuna kıyasla ortalama olarak devamsızlığın azaldığına ve dolayısıyla ŞNT programının kentsel alanlarda etkili olduğuna işaret etmektedir. Model-III deki katsayılardan hareketle deney-kontrol, yıl ve kent-kır ayrımında ortalama devamsızlıktan farklılaşmalar bulunabilir. Örneğin, deney grubunda 2008/2009 yılında kırsal alan için Türkiye genelindeki ortalama devamsızlıktan sapma $DUM2009$, $TİP$ ve $TİP*DUM2009$ değişkenlerine ait katsayıların toplamı kadar olacaktır ve bu toplam $0.152-1.971-0.159=-1.979$ olarak bulunabilir. Benzer şekilde, deney grubunda 2008/2009 yılında kentsel alan için Türkiye genelindeki ortalama devamsızlıktan sapma $DUM2009$, $TİP$, $KENTKIR$, $TİP*DUM2009$, $TİP*KENTKIR$, $KENTKIR*DUM2009$ ve $TİP*KENTKIR*DUM2009$ değişkenlerine ait katsayıların toplamı kadar olacaktır. Bu toplam $0.152-1.971+0.033-0.159-0.120+0.310-0.003=-1.760$ olarak bulunabilir. Bu şekilde yapılan hesaplamalar kullanılarak oluşturulan katsayı toplamlarına ait üçlü çapraz çizelge Tablo 24'te verilmiştir.

Tablo 24. Yıllara Göre Kent/Kır Ayırımında Deney/Kontrol Grupları İçin Ortalama Devamsızlıkların Türkiye Ortalamasından Sapmaları

	Deney		Kontrol	
	Kır	Kent	Kır	Kent
2008/2009	-1.979	-1.760	0.152	0.494
2009/2010	-1.431	-0.729	0.682	1.683

Tablo 24 incelendiğinde, hem kent hem de kırsal alanda ŞNT programının etkili olduğu söylenebilir. Çünkü hem kent hem de kırsal kesimde deney grubundaki katsayı toplamları negatif iken kontrol grubunda bu toplamların tamamı pozitif değere sahiptir. Ayrıca deney grubu için kırsal alanlardaki sapmalar kentsel alana göre mutlak değer olarak daha büyüktür. Bu sonuç, ŞNT programının kırsal alanda daha büyük bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Model-IV'de Türkiye geneli için devamsızlık sayısı üzerinde ŞNT programının etkisi NUTS1 bölgeleri ayırımında ele alınmaktadır. Bu modelde dikkati çeken ilk unsur, TİP* DUM2009 ve TİP* DUM2010 etkileşim terimlerine ait katsayıların istatistikî olarak anlamlı olmamasıdır. Bu sonuç ŞNT programının ortalama devamsızlık üzerindeki etkisinin NUTS1 bölgeleri ayırımında farklılaşmadığı anlamına gelmektedir. ŞNT programın NUTS1 bölgelerine göre etkilerinde farklılaşma olup olmadığını 2008/2009 eğitim öğretim yılı için yansıtan BOL*TİP*DUM2009 etkileşim terimlerine ait katsayıların tamamı istatistikî olarak sıfır bulunmuştur. Bu sonuçlar, 2007/2008 eğitim öğretim yılına göre 2008/2009 eğitim öğretim yılında ŞNT programının NUTS1 düzeyinde yer alan 12 bölge için aynı büyüklükte bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Buna karşın 2009/2010 eğitim öğretim yılı için ŞNT programın NUTS1 bölgelerine göre etkilerindeki farklılaşmaları yansıtan BOL*TİP*DUM2010 etkileşim terimlerine ait katsayılarından bazıları istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Bunlar Batı Marmara, Doğu Marmara, Batı Anadolu, Akdeniz ve Batı Karadeniz bölgeleridir. Bu bölgelerden Batı Karadeniz Bölgesi için ilgili katsayı pozitif diğer bölgelerde ise negatif olarak tahmin edilmiştir. Bu sonuç, 2007/2008 yılına göre 2009/2010 yılında Batı Marmara, Doğu Marmara, Batı Anadolu ve Akdeniz Bölgelerinde ŞNT programının ortalama devamsızlık sayısını daha fazla azalttığını göstermektedir. Buna karşın aynı dönemler için Batı Karadeniz Bölgesinde ŞNT programının devamsızlık sayısı üzerindeki etkisi daha az olmuştur. Model-IV deki katsayılardan hareketle deney-kontrol, yıl ve NUTS1 bölgeleri ayırımında ortalama devamsızlıktan farklılaşmalar bulunarak Tablo 25'te verilmiştir.

Tablo 25. Yıllar İtibariyle Bölgelere Göre Deney/Kontrol Grupları İçin Ortalama Devamsızlıkların Türkiye Ortalamasından Sapmaları

	Deney		Kontrol	
	2008/2009	2009/2010	2008/2009	2009/2010
İstanbul	-1.22	0.41	0.68	2.08
Batı Marmara	-0.93	0.06	0.44	2.16
Ege	-1.06	0.29	0.74	2.14
Doğu Marmara	-1.21	0.01	0.60	2.09
Batı Anadolu	-1.48	-0.21	0.74	2.40
Akdeniz	-2.33	-1.45	-0.28	0.91
Orta Anadolu	-1.74	-0.79	0.55	1.46
Batı Karadeniz	-1.18	0.21	0.59	1.36
Doğu Karadeniz	-0.87	-0.11	0.74	1.14
Kuzeydoğu Anadolu	-1.72	-1.22	-0.67	-0.44
Ortadoğu Anadolu	-2.15	-1.62	0.02	0.49
Güneydoğu Anadolu	-2.27	-1.50	0.00	0.86

Tablo 25'te yer alan katsayılar bir bütün olarak değerlendirildiğinde ŞNT programının 2009 yılı için Akdeniz Bölgesi'nde daha fazla etki yaptığı söylenebilir. Ayrıca hem 2009 hem de 2010 yılları bir arada ele alındığında, Akdeniz bölgesinin yanı sıra Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde ortalama devamsızlık sayısı üzerinde ŞNT programının diğer bölgelere nispeten daha olumlu sonuçlar verdiği söylenebilir.

Model-V'de Türkiye geneli için devamsızlık sayısı üzerinde ŞNT programının etkisi kent/kır ayrımında NUTS1 bölgelerinde incelenmiştir. Bu modelde de dikkati çeken ilk unsur, TİP* DUM2009 ve TİP* DUM2010 etkileşim terimlerine ait katsayıların istatistikî olarak sifra eşit bulunmasıdır. Bu sonuç ŞNT programının ortalama devamsızlık üzerindeki etkisinin kent/kır ayrımında NUTS1 Bölgelerinde farklılaşmadığı anlamına gelmektedir. 2008/2009 eğitim öğretim yılı için BOL*TİP*DUM2009 etkileşim terimleri ile 2009/2010 yılı için BOL*TİP*DUM2010 etkileşim terimlerine ait katsayıların tamamı istatistikî olarak sıfır bulunmuştur. Bu sonuçlar, 2007/2008 eğitim öğretim yılına göre 2008/2009 ve 2009/2010 eğitim öğretim yıllarında ŞNT programının NUTS1 düzeyinde yer alan 12 bölgenin kentsel ve kırsal alanları için aynı büyüklükte bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Model-V deki katsayılardan hareketle deney-kontrol, yıl, NUTS1 bölgeleri ve kent/kır ayrımında ortalama devamsızlıktan farklılaşmalar bulunarak Tablo 26'da verilmiştir.

Deney grubu için gerek 2008/2009 gerekse de 2009/2010 yıllarında hem kent hem de kırsal alanda Türkiye ortalamasından sapmaların tamamı negatiftir. Kontrol grubunda ise Türkiye ortalamasından sapmaların büyük bir çoğunluğu pozitif olarak gözlenmiştir. Bu sonuçlar ŞNT programının Türkiye genelinde her bölgede etkili olduğunun bir kanıtı olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, Tablo 26'daki bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, ŞNT programının en fazla etkili olduğu kırsal alan Batı Anadolu bölgesi olarak belirlenebilir. Bu bölgeyi Doğu Marmara, Orta Anadolu ve

Ortadoğu Anadolu bölgelerinin kırsal alanları izlemektedir. Kentsel alanlar bakımından ise ŞNT programının en etkili olduğu bölge Güneydoğu Anadolu'dur. Bu bölgeyi Akdeniz, Orta Anadolu ve Ortadoğu Anadolu Bölgelerinin kentsel alanı takip etmektedir.

Tablo 26. Yıllar İtibariyle Bölgeler ve Kent/Kır Ayırımına Göre Deney/Kontrol Grupları İçin Ortalama Devamsızlıkların Türkiye Ortalamasından Sapmaları

Bölge	Deney				Kontrol			
	2008/2009		2009/2010		2008/2009		2009/2010	
	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent
İstanbul	-1.35	-1.81	-0.55	-0.17	-0.63	0.11	0.83	1.50
Batı Marmara	-1.41	-1.59	-1.00	-0.12	-0.47	-0.01	0.38	2.09
Ege	-1.73	-1.59	-0.37	-0.24	0.20	0.14	1.53	1.57
Doğu Marmara	-1.70	-1.85	-1.14	-0.31	0.48	-0.25	1.42	1.55
Batı Anadolu	-2.46	-1.92	-1.61	-0.49	0.48	0.07	2.34	1.70
Akdeniz	-3.11	-2.80	-2.22	-1.92	-1.31	-0.59	-0.40	0.74
Orta Anadolu	-2.22	-2.45	-1.48	-1.25	0.07	-0.14	0.67	1.07
Batı Karadeniz	-1.84	-1.65	-0.52	-0.15	-0.07	0.11	0.85	0.68
Doğu Karadeniz	-1.47	-1.40	-0.81	-0.31	0.21	-0.08	0.53	0.69
Kuzeydoğu Anadolu	-2.30	-2.29	-1.93	-1.29	-1.17	-1.44	-0.97	-1.14
Ortadoğu Anadolu	-2.94	-2.36	-2.53	-1.60	-0.66	-0.32	-0.53	0.85
Güneydoğu Anadolu	-2.90	-2.80	-2.40	-1.80	-0.99	-0.21	-0.35	0.82

6.4.2.3. Liseye Devam Oranı Üzerinde ŞNT Programının Etkisi: Lojistik Model

Bağımlı değişken liseye devam durumu iki değerli kukla değişken (liseye devam ediyor ise 1, devam etmiyor ise 0) şeklinde tanımlandığından, bu değişken üzerinde ŞNT programının etkisi iki seçimli lojistik model yardımıyla incelenebilir.

2008/2009 eğitim öğretim yılında kontrol grubunda 14.921, deney grubunda ise 1.023 olmak üzere 15.944 gözlem bulunmaktadır. 2009/2010 eğitim öğretim yılındaki gözlem sayıları ise kontrol grubunda 12.354 deney grubunda 1.723 olmak üzere toplam 14.077'dir. Bu iki yıla ait veriler bir arada alınarak toplam 30.021 gözlemden oluşan panel veri seti elde edilmiştir.

Liseye devam durumu bağımlı değişken olmak üzere 5 farklı tanımlama dikkate alınarak En Çok Olabilirlik yöntemi ile parametreleri tahmin edilen Lojistik Modellere ait sonuçlar Tablo 27'de rapor edilmiştir.

Tablo 27. Lojistik Model Sonuçları

Açıklayıcı Değişkenler	Model I	Model II	Model III	Model IV	Model V
Sabit Terim	-0.337* (-20.650)	-0.665* (-28.920)	-0.216* (-10.520)	-0.564* (-19.720)	-0.515* (-6.180)
TİP	1.598* (21.110)	2.014* (15.780)	1.394* (13.810)	1.663* (10.030)	0.333 (1.060)
YIL	-	0.702* (21.150)	-	0.762* (18.150)	0.569* (4.860)
CİNSİYET	-	-	-0.326* (-9.570)	-0.280* (-5.800)	-
KENTKIR	0.344* (13.990)	0.387* (11.380)	0.247* (7.820)	0.289* (6.680)	-
BOL2	-	-	-	-	0.324** (2.170)
BOL3	-	-	-	-	0.104 (0.980)
BOL4	-	-	-	-	0.077 (0.620)
BOL5	-	-	-	-	0.274** (2.330)
BOL6	-	-	-	-	0.039 (0.380)
BOL7	-	-	-	-	-0.021 (-0.200)
BOL8	-	-	-	-	-0.290* (-2.720)
BOL9	-	-	-	-	0.065 (0.600)
BOL10	-	-	-	-	0.098 (1.040)
BOL11	-	-	-	-	0.029 (0.310)
BOL12	-	-	-	-	-0.037 (-0.400)
TİP*KENTKIR	-0.194** (-1.960)	-0.378** (-2.320)	-0.104 (-0.770)	-0.271 (-1.250)	-
TİP*YIL	-	-0.838* (-5.280)	-	-0.639* (-3.050)	0.573*** (1.340)
KENTKIR*YIL	-	-0.070*** (-1.400)	-	-	-
CİNSİYET*YIL	-	-	-	-0.136** (-1.960)	-
TİP*CİNSİYET	-	-	0.509* (3.330)	0.843* (3.220)	-
KENTKIR*CİNSİYET	-	-	0.267* (5.280)	0.272* (3.870)	-
KENTKIR*YIL	-	-	-	-0.066 (-1.020)	-
TİP*BOL2	-	-	-	-	1.467** (1.740)

Tablo 27. Lojistik Model Sonuçları (devam)

TİP*BOL3	-	-	-	-	1.483* (3.330)
TİP*BOL4	-	-	-	-	3.101* (2.880)
TİP*BOL5	-	-	-	-	1.517* (3.100)
TİP*BOL6	-	-	-	-	1.249* (3.500)
TİP*BOL7	-	-	-	-	1.274* (2.750)
TİP*BOL8	-	-	-	-	1.858* (3.650)
TİP*BOL9	-	-	-	-	3.855* (3.630)
TİP*BOL10	-	-	-	-	0.595*** (1.410)
TİP*BOL11	-	-	-	-	1.709* (4.370)
TİP*BOL12	-	-	-	-	1.987* (5.570)
YIL*BOL2	-	-	-	-	0.108 (0.480)
YIL*BOL3	-	-	-	-	-0.052 (-0.340)
YIL*BOL4	-	-	-	-	0.356** (1.950)
YIL*BOL5	-	-	-	-	0.010 (0.060)
YIL*BOL6	-	-	-	-	0.160 (1.100)
YIL*BOL7	-	-	-	-	0.002 (0.020)
YIL*BOL8	-	-	-	-	-0.106 (-0.700)
YIL*BOL9	-	-	-	-	0.090 (0.580)
YIL*BOL10	-	-	-	-	0.165 (1.220)
YIL*BOL11	-	-	-	-	0.187*** (1.440)
YIL*BOL12	-	-	-	-	0.098 (0.760)
KENTKIR*YIL*TİP	-	0.292*** (1.420)	-	0.278 (1.000)	-
KENTKIR*CİNSİYET*TİP	-	-	-0.274*** (-1.370)	-0.353 (-1.060)	-
YIL*CİNSİYET*TİP	-	-	-	-0.448*** (-1.380)	-
KENTKIR*CİNSİYET*YIL	-	-	-	-0.012 (-0.110)	-

Tablo 27. Lojistik Model Sonuçları (devam)

KENTKIR*CİNSİYET*YIL*TİP	-	-	-	0.097 (0.230)	-
TİP*YIL*BOL2	-	-	-	-	-0.220 (-0.160)
TİP*YIL*BOL3	-	-	-	-	-1.173** (-1.980)
TİP*YIL*BOL4	-	-	-	-	-1.929*** (-1.440)
TİP*YIL*BOL5	-	-	-	-	-1.717* (-2.810)
TİP*YIL*BOL6	-	-	-	-	-0.966** (-2.000)
TİP*YIL*BOL7	-	-	-	-	-1.011*** (-1.620)
TİP*YIL*BOL8	-	-	-	-	-0.794 (-1.160)
TİP*YIL*BOL9	-	-	-	-	-3.113* (-2.590)
TİP*YIL*BOL10	-	-	-	-	-0.999** (-1.770)
TİP*YIL*BOL11	-	-	-	-	-1.513* (-2.960)
TİP*YIL*BOL12	-	-	-	-	-1.606* (-3.390)
Wald Testi (Ki-Kare değeri)	1187.93*	1896.17*	1275.50*	1995.96*	1837.65*
Wald Testi (Ki-Kare) (p_değeri)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000

Birinci modelde liseye devam durumu üzerinde ŞNT programının Türkiye genelindeki etkisi kent/kır ayırımında incelenmiştir. Bu modelde TİP değişkenine ait katsayının istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmasına ilaveten pozitif olarak tahmin edilmesi ŞNT programının liseye devam olasılığını arttırdığı anlamına gelmektedir. KENTKIR değişkenine ait katsayı da istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Bu sonuç, ŞNT programının kent ve kırdaki farklı etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu katsayının pozitif olarak tahmin edilmiş olması kentsel alanda liseye devam etme olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca KENTKIR*TİP şeklinde tanımlanan etkileşim teriminin istatistikî olarak anlamlı olması, deney ve kontrol gruplarının kent ve kırdaki liseye devam olasılıkları bakımından farklılaştığı anlamına gelmektedir.

Bu modelden hareketle liseye devam etme olasılıkları $P(Y=1)$ aşağıdaki eşitlik yardımıyla bulunabilir:

$$P(Y = 1) = \frac{1}{1 + e^{-\beta x}}$$

Örneğin; deney grubunda olup kırsal alanda yaşayan bir öğrencinin liseye devam etme olasılığı,

$$\frac{1}{1 + e^{-(0.337+1.598)}} = 0.779$$

olacaktır. Benzer şekilde kent/kır ayırımında Türkiye geneli için liseye devam etme olasılıkları hesaplanarak Tablo 28'de verilmiştir.

Tablo 28. Kır/Kent için Deney ve Kontrol Gruplarının Liseye Devam Etme Olasılıkları

	Deney	Kontrol
Kır	0.779	0.416
Kent	0.804	0.502

Deney grubunda olup kırsal alanda yaşayan bir öğrencinin liseye devam etme olasılığı %77.9 iken bu olasılık kentsel alanda çok az artarak %80.4 seviyesine çıkmaktadır. Kırsal alanda yaşayıp kontrol grubunda olan bir öğrencinin liseye devam etme olasılığı %42.6 iken bu olasılık kentte %50.2 seviyesine çıkmaktadır.

Model-II'de liseye devam durumu üzerinde ŞNT programının Türkiye genelindeki etkisi 2009 ve 2010 yıllarına göre kent/kır ayırımında incelenmiştir. Bu modelde KENTKİR*YIL ile KENTKİR*YIL*TİP şeklinde tanımlanan etkileşim katsayıları istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmamıştır. Bu sonuç, yıllar itibarıyla hem kent hem de kırsal alandaki değişimlerin istatistikî olarak aynı kaldığına ve bu değişimin deney ve kontrol grubu için de eşit olduğuna işaret etmektedir. Diğer değişkenlere ait katsayıların tamamı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Bu modelden hareketle hesaplanan olasılıklar Tablo 29'da verilmiştir.

Tablo 29. Yıllara Göre Kır/Kent için Deney ve Kontrol Gruplarının Liseye Devam Etme Olasılıkları

	Deney		Kontrol	
	2008/2009	2009/2010	2008/2009	2009/2010
Kır	0.794	0.771	0.340	0.509
Kent	0.795	0.809	0.431	0.587

Deney grubunda olup kırsal alanda yaşayan bir öğrencinin 2008/2009 eğitim öğretim yılında liseye devam etme olasılığı %79.4 iken bu olasılık kentsel alanda çok az artarak %79.5 seviyesine çıkmaktadır. Kırsal alanda yaşayıp kontrol grubunda olan bir öğrencinin 2008/2009 eğitim öğretim yılındaki liseye devam etme olasılığı %34.0 seviyesinde iken bu olasılık kentte %43.1 seviyesine çıkmaktadır. 2009/2010 eğitim öğretim yılında ise söz konusu olasılıklar deney grubunda çok az bir farklılaşma ile %77.1 ve %80.9 olmakta iken bu olasılıklar kontrol grubunda oldukça fazla artarak %50.9 ve %58.9 seviyelerine gelmiştir.

Model II'de liseye devam etme durumu deney/kontrol, cinsiyet ve kent/kır ayırımında ele alınmıştır. Bu modelde KENTKIR*TİP ve TİP*KENTKIR*CİNSİYET terimleri dışındaki değişkenlerin tamamı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Bu modelde dikkati çeken ilk unsur, CİNSİYET değişkenine ait katsayının tahmini negatif iken bu değişkenin TİP ile çarpılması sonucu elde edilen etkileşim terimine ait katsayının pozitif olarak tahmin edilmesidir. Bu sonuç, Türkiye genelinde dikkate alındığında erkeklerin kızlara göre liseye devam etme olasılığının daha yüksek olduğunu ancak bu olasılığın deney grubunda kızların lehine döndüğünü göstermektedir. Bu modelden hareketle hesaplanan olasılıklar Tablo 30'da verilmiştir.

Tablo 30. Yıllar İtibariyle Kır/Kent ve Cinsiyete Göre Deney ve Kontrol Gruplarının Liseye Devam Etme Olasılıkları

	Cinsiyet	Deney	Kontrol
Kır	Erkek	0.764	0.446
	Kız	0.796	0.368
Kent	Erkek	0.789	0.508
	Kız	0.817	0.493

Bu tablodan da görüleceği gibi kontrol grubundaki öğrenciler için erkeklerin liseye devam etme olasılıkları kentte daha yüksektir. Örneğin, kırsal kesimde yaşayan ve kontrol grubunda yer alan bir erkek öğrencinin liseye devam etme olasılığı %44.6 iken bu olasılık kızlar için %36.8 seviyesine gerilemektedir. Kırsal kesimde aynı olasılıklar erkeklerde %50.8 iken kızlarda %49.3 seviyesine inmektedir. Deney grubunda ise erkek ve kız öğrencilerin liseye devam etme olasılıkları birbirine çok yakın değerler almaktadır. Deney grubunda yer alan kırsal kesimdeki erkek öğrencinin liseye devam etme olasılığı %76.4 iken bu olasılık kızlarda çok az artarak %79.6 seviyesine gelmektedir. Kentsel alan için olasılıklar ise erkeklerde %78.9 seviyesinde iken bu olasılık kızlarda %81.7 seviyesine çıkmaktadır. Bu sonuçlar göstermektedir ki ŞNT programının özellikle kız öğrencilerin liseye devam etmesindeki etkisi oldukça büyüktür.

Model III'de liseye devam etme durumu üzerinde ŞNT programının etkisi yıllar itibariyle deney/kontrol, cinsiyet ve kent/kır ayırımında ele alınmıştır. Bu modelde TİP, CİNSİYET, KENTKIR, YIL değişkenleri istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç söz konusu faktörlerin liseye etme oranı üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Değişkenlerin çarpımlarından oluşan etkileşim katsayıların bazıları istatistikî olarak anlamlı iken bazıları anlamsız bulunmuştur. Bu katsayıları ayrı ayrı yorumlamak yerine söz konusu faktörlere göre liseye devam etme olasılıklarının hesaplanması daha uygun olacaktır. Bu olasılıklar hesaplanarak Tablo 31'de verilmiştir.

Tablo 31. Yıllara Göre Kır/Kent ve Cinsiyet Ayırımında Deney ve Kontrol Gruplarının Liseye Devam Etme Olasılıkları

		Deney		Kontrol	
		2008/2009	2009/2010	2008/2009	2009/2010
Kır	Erkek	0.750	0.772	0.363	0.549
	Kız	0.840	0.769	0.301	0.479
Kent	Erkek	0.753	0.810	0.432	0.604
	Kız	0.832	0.808	0.430	0.566

Tablo 31'de görüldüğü gibi deney grubundaki öğrencilerin liseye devam etme olasılıkları kır/kent ve cinsiyet ayırımında daha yüksek olup kendi içerisinde farklılaşmaları oldukça düşüktür. Örneğin; 2008/2009 yılında kırsal alanda yaşayan bir erkek öğrencinin deney grubunda ise liseye devam etme olasılığı %75.0 iken kontrol grubunda bu olasılık %36.3 seviyesindedir. Ancak deney grubunda yıllar itibariyle değişimler oldukça düşük seviyede iken kontrol grubunda göze çarpacak şekilde artışlar söz konusu olmuştur. Ancak deney grubunda 2009 yılında zaten yüksek olan liseye devam etme olasılıklarının 2010 yılında çok fazla artması beklenemez.

Model VI'de liseye devam etme durumu üzerinde ŞNT programının etkisi yıllar itibariyle NUTS1 bölgelerinde ele alınmıştır. Bu modeldeki katsayıların istatistikî olarak anlamlılıkları incelendiğinde, NUTS1 ayırımında liseye devam etme olasılıklarının farklılaştığı söylenebilir. Özellikle TİP*BÖLGE etkileşim terimlerine ait katsayıların istatistikî olarak anlamlı çıkması NUTS1 bölgelerine göre deney ve kontrol gruplarında liseye devam olasılıklarının farklılaştığını göstermektedir. Bu model dikkate alınarak yıllar itibariyle NUTS1 bölgelerine göre liseye devam olasılıkları hesaplanarak Tablo 32'de verilmiştir.

Tablo 32. Yıllar İtibariyle NUTS1 Bölgelerine Göre Deney ve Kontrol Gruplarının Liseye Devam Etme Olasılıkları

	Deney		Kontrol	
	2008/2009	2009/2010	2008/2009	2009/2010
İstanbul	0.455	0.723	0.374	0.514
Batı Marmara	0.833	0.933	0.452	0.619
Ege	0.803	0.789	0.399	0.526
Doğu Marmara	0.952	0.929	0.392	0.619
Batı Anadolu	0.833	0.740	0.440	0.584
Akdeniz	0.751	0.809	0.383	0.563
Orta Anadolu	0.745	0.769	0.369	0.509
Batı Karadeniz	0.800	0.836	0.309	0.416
Doğu Karadeniz	0.977	0.865	0.389	0.552
Kuzeydoğu Anadolu	0.625	0.694	0.397	0.579
Ortadoğu Anadolu	0.826	0.798	0.381	0.567
Güneydoğu Anadolu	0.854	0.803	0.365	0.529

Bu tablo incelendiğinde deney grubu için İstanbul Bölgesinde liseye etme olasılıklarının diğer bölgelere kıyasla daha düşük seviyede kaldığı görülmektedir. Buna karşın deney grubu için Doğu Marmara ve Doğu Karadeniz Bölgelerinde öğrencilerin liseye devam etme olasılıkları %90'ların üzerinde oldukça yüksek bir seviyede tahmin edilmiştir. Bölgelerin tamamında deney grubu için hesaplanan olasılıklar kontrol grubuna kıyasla çok daha yüksek seviyededir. Bu sonuç ŞNT programının liseye etme olasılığına katkısının NUTS1 bölgelerinin tamamında pozitif yönde olduğuna işaret etmektedir.

6.4.2.4. Bağımlı Örneklerde İki Oran Farkı İçin McNemar Testi

Zaman içerisinde tekrarlanan örneklemeler (işlem öncesi-işlem sonrası tasarımı) için iki oran farkının eşitliği test edilmek istenebilir. Bu durumlarda iki grupta yer alan gözlemler (X_1, Y_1) , (X_2, Y_2) , ..., (X_n, Y_n) şeklinde eşleştirilmiş veri seti ile ifade edilmekte ve bunun doğal bir sonucu olarak örneklemeler bağımlı hale gelmektedir. Bağımlı örneklemelerde iki oran farkının eşitliği için McNemar tarafından geliştirilen test kullanılmaktadır. Bu test süreci 2×2 boyutunda çapraz tablonun oluşturulmasını gerektirir. Bu model aşağıda verilmiştir.

2011 Yılı Sonuçları (İşlem Öncesi)			
2012 Yılı Sonuçları (İşlem Sonrası)	Evet	Hayır	Toplam
Evet	A	B	A+B
Hayır	C	D	C+D
Toplam	A+C	B+D	n

Burada,

A: Hem 2011 yılında hem de 2012 yılında evet cevabı verenlerin sayısı

B: 2011 yılında hayır ancak 2012 yılında evet cevabı verenlerin sayısı

C: 2011 yılında evet ancak 2012 yılında hayır cevabı verenlerin sayısı

D: Hem 2011 hem de 2012 yılında hayır cevabı verenlerin sayısıdır.

n: Örnek çapıdır.

Evet, cevabı verenler için örnek oranları ise aşağıdaki gibi hesaplanabilir:

$$2011 \text{ yılında evet cevabı verenler için örnek oranı: } P_{11} = \frac{A+C}{n}$$

$$2012 \text{ yılında evet cevabı verenler için örnek oranı: } P_{12} = \frac{A+B}{n}$$

Sıfır hipotezi $H_0: \pi_{11} = \pi_{12}$ şeklinde iken alternatif hipotezler hem tek yönlü hem de çift yönlü olarak aşağıdaki durumlardan birisi olarak ifade edilebilir

$$H_1: \pi_{11} > \pi_{12}$$

$$H_1: \pi_{11} < \pi_{12}$$

$$H_1: \pi_{11} \neq \pi_{12}$$

McNemar Z-istatistiği aşağıdaki eşitlik yardımıyla hesaplanır:

$$Z_h = \frac{B - C}{\sqrt{B + C}}$$

Tablo 33. McNemar Testi Sonuçları

Soru	Deney	Kontrol
	Z istatistiği	Z istatistiği
Sizce SYD Vakfından Yardım Alanların Belirlenmesinde Adil Davranılıyor mu?	8.879 (0.000)	-9.481 (0.000)
ŞNT Kapsamında Ortaöğretime Devam Eden Çocuklara İlköğretime Devam Edenlere Göre Daha Fazla Para Yardımı Verildiğini Biliyor musunuz?	8.960 (0.000)	2.879 (0.000)
ŞNT Kapsamında Kız Çocuklarının Eğitim Masrafları İçin Daha Fazla Para Yardımı Verildiğini Biliyor musunuz?	-7.65 (0.000)	0.736 (0.000)
18 Yaşından Küçük Çocuğunuz/Çocuklarınız Ücret Karşılığı Çalışıyor mu?	0.356 (0.360)	2.167 (0.015)
Sizce Kadınların İş Hayatında Çalışması Önemli mi?	3.1720 (0.008)	-0.298 (0.382)
Sizce Kız Çocukların Okula Gitmesi Önemli mi?	1.483 (0.069)	3.092 (0.001)
Sizce Erkek Çocukların Okula Gitmesi Önemli mi?	0.600 (0.274)	2.160 (0.015)
Yararlanıcılar için		
ŞNT Eğitim Yardımı Olmasaydı Kız Çocuğunuz/Çocuklarınızı Yine de Okula Gönderir miydiniz?		0.4417 (0.329)
ŞNT Eğitim Yardımı Olmasaydı Erkek Çocuğunuz/Çocuklarınızı Yine de Okula Gönderir miydiniz?		1.309 (0.095)
ŞNT Eğitim Yardım Parasını Alırken Sorun Yaşıyor musunuz?		0.486 (0.312)
ŞNT Sağlık Yardım Parasını Alırken Sorun Yaşıyor musunuz?		0.583 (0.279)
ŞNT Sağlık Yardımını Almadan Önce Çocuğunuz/Çocuklarınızı Hasta Olmadığı Halde Sağlık Kontrolüne Götürür müydünüz?		5.023 (0.000)
ŞNT Sağlık Yardımını Aldıktan Sonra Çocuğunuz/Çocuklarınızı Sağlık Ocağına/Aile Hekimine Düzenli Götürüyor musunuz?		2.614 (0.004)
Her iki grup için		
Sağlık Hizmetlerine Ulaşmada Sorunlar Yaşıyor musunuz?	0.267 (0.394)	-3.302 (0.005)
Çocuğunuz/Çocuklarınızı Hasta Olmadığı Halde Sağlık Kontrolüne Götürür müsünüz?	1.923 (0.027)	

6.4.2.5. Sağlık Personelinin Memnuniyeti: Doğrusal Regresyon Modeli

Sağlık Ocaklarında/Aile Hekiminde sağlık personelinin davranışlarından memnuniyet beşli Likert Ölçeği kullanılarak ölçülmüştür. Bu soruya; verilen cevaplar çok memnunum = 5, memnunum = 4, kararsızım = 3, memnum değilim = 2 ve hiç memnun değilim = 1 şeklinde puanlanmıştır. Sağlık Ocaklarında/Aile Hekiminde sağlık personelinin davranışlarından memnuniyet için ortalama puanlar 2011 ve 2012 yılları için Tablo 34’te verilmiştir.

Tablo 34. Sağlık Ocaklarında/Aile Hekiminde Sağlık Personelinin Davranışlarından Ortalama Memnuniyet

KONTROL						
	2011			2012		
NUTS Regions	Kırsal	Kentsel	Toplam	Kırsal	Kentsel	Toplam
İstanbul	-	3.94	3.94	-	4.14	4.14
Batı Marmara	3.80	4.00	3.85	4.14	3.00	3.80
Ege	4.66	4.74	4.72	3.90	3.93	3.92
Doğu Marmara	4.86	4.22	4.35	4.14	3.56	3.81
Batı Anadolu	4.60	4.19	4.24	4.00	3.90	3.91
Akdeniz	4.13	4.15	4.14	3.81	3.91	3.86
Orta Anadolu	4.08	4.73	4.21	3.68	4.00	3.71
Batı Karadeniz	4.55	4.33	4.42	3.69	3.92	3.81
Doğu Karadeniz	4.15	4.20	4.17	4.32	4.15	4.27
Kuzeydoğu Anadolu	4.20	4.23	4.20	4.27	4.00	4.22
Ortadoğu Anadolu	4.00	4.42	4.13	4.27	3.82	4.09
Güneydoğu Anadolu	3.82	3.97	3.93	4.00	3.76	3.82
Toplam	4.21	4.27	4.25	4.03	3.88	3.94
DENEY						
	2011			2012		
NUTS Regions	Kırsal	Kentsel	Toplam	Kırsal	Kentsel	Toplam
İstanbul	-	3.80	3.80	-	-	-
Batı Marmara	3.90	4.02	3.97	4.15	4.00	4.05
Ege	4.75	4.69	4.71	4.08	4.07	4.08
Doğu Marmara	3.86	4.44	4.26	3.75	3.80	3.78
Batı Anadolu	4.80	4.48	4.57	3.89	3.77	3.79
Akdeniz	3.67	3.93	3.84	3.92	4.02	3.97
Orta Anadolu	4.44	4.67	4.47	3.55	3.31	3.51
Batı Karadeniz	3.94	4.20	4.00	3.64	3.68	3.66
Doğu Karadeniz	4.42	4.35	4.39	4.08	4.00	4.05
Kuzeydoğu Anadolu	4.33	4.39	4.34	4.27	4.23	4.26
Ortadoğu Anadolu	4.01	4.39	4.07	4.31	3.91	4.22
Güneydoğu Anadolu	3.74	3.97	3.87	4.16	4.06	4.10
Toplam	4.13	4.26	4.18	4.10	3.95	4.03

Türkiye geneli için bir değerlendirme yapıldığında hem kontrol hem de deney grubu için 2011 yılında kentsel yerleşim yerlerinde ortalama memnuniyet puanı daha yüksek iken 2012 yılında

kırsal yerleşimde ortalama memnuniyet puanının daha yüksek olması dikkati çekmektedir. Ayrıca 2011 yılından 2012 yılına gelindiğinde ortalama memnuniyet puanları hem kontrol hem de deney grubunda azalmaktadır. Bu sonuçlar, 2011 yılından 2012 yılına gelindiğinde özellikle kentsel alanda ortalama memnuniyet puanının daha fazla azaldığına işaret etmektedir. Bölgeler göre bir değerlendirme yapıldığında; 2011 yılından 2012 yılına gelindiğinde kontrol grubunda yer alan bireyler için kırsal kesimde ortalama memnuniyeti artan bölgeler Batı Marmara, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu iken kentsel alanda ortalama olarak memnuniyet puanında artış gösteren tek bir bölge bile bulunmamaktadır. 2011 yılından 2012 yılına gelindiğinde deney grubunda yer alan bireyler için kırsal kesimde ortalama memnuniyeti artan bölgeler Batı Marmara, Akdeniz, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu iken kentsel alanda ortalama olarak memnuniyet puanında artış gösteren bölgeler sadece Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu olarak tespit edilmiştir. Ortalama memnuniyet skoru bakımından kontrol grubu için en yüksek oranda düşüş yaşanan bölgeler Ege ve Batı Karadeniz iken deney grubunda bu bölgeler Batı Anadolu ve Orta Anadolu olarak belirlenmiştir.

Bu bölümde sağlık personelinin davranışından memnuniyetler regresyon analizi çerçevesinde incelenecektir. Regresyon eşitliğinde sağlık personelinin memnuniyet puanı (M) bağımlı değişken iken bağımsız değişkenler aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

$$\begin{aligned}
 YIL &= \begin{cases} 1 & \text{2012 yılı için} \\ 0 & \text{2011 yılı için} \end{cases} & BOL5 &= \begin{cases} 1 & \text{Batı Anadolu için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases} \\
 GRUP &= \begin{cases} 1 & \text{Deney grubu için} \\ 0 & \text{Kontrol grubu için} \end{cases} & BOL6 &= \begin{cases} 1 & \text{Akdeniz için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases} \\
 CİNSİYET &= \begin{cases} 1 & \text{Kız öğrenciler için} \\ 0 & \text{Erkek öğrenciler için} \end{cases} & BOL7 &= \begin{cases} 1 & \text{Orta Anadolu için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases} \\
 KENTKIR &= \begin{cases} 1 & \text{Kent için} \\ 0 & \text{Kır için} \end{cases} & BOL8 &= \begin{cases} 1 & \text{Batı Karadeniz için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases} \\
 BOL2 &= \begin{cases} 1 & \text{Batı Marmara için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases} & BOL9 &= \begin{cases} 1 & \text{Doğu Karadeniz için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases} \\
 BOL3 &= \begin{cases} 1 & \text{Ege için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases} & BOL10 &= \begin{cases} 1 & \text{Kuzey Doğu Anadolu için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases} \\
 BOL4 &= \begin{cases} 1 & \text{Doğu Marmara için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases} & BOL11 &= \begin{cases} 1 & \text{Ortadoğu Anadolu için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases} \\
 & & BOL12 &= \begin{cases} 1 & \text{Güneydoğu Anadolu için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}
 \end{aligned}$$

Çalışmada ilk olarak aşağıdaki regresyon eşitliği (Model I) dikkate alınmıştır.

$$M = \alpha_0 + \beta_1 YIL + \beta_2 GRUP + \delta_1 YIL(GRUP) + \varepsilon$$

Model II ise aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

$$\begin{aligned}
 M &= \alpha_0 + \beta_1 YIL + \beta_2 GRUP + \delta_1 YIL(GRUP) + \beta_3 KENTKIR + \delta_2 YIL(KENTKIR) \\
 &\quad + \delta_3 GRUP(KENTKIR) + \delta_4 YIL(GRUP)(KENTKIR) + \varepsilon
 \end{aligned}$$

Bu iki model için elde edilen En Küçük Kareler (EKK) tahmin sonuçları Tablo 35'te verilmiştir.

Tablo 35. Model I ve Model II İçin Tahmin Sonuçları

Açıklayıcı Değişkenler	Model I	Model II
Sabit Terim	4.246* (205.504)	4.206* (123.990)
YIL	-0.306* (-9.585)	-0.171* (-3.304)
GRUP	-0.063* (-1.996)	-0.074** (-1.623)
YIL*GRUP	0.155* (3.71)	0.135* (2.046)
KENTKIR	-	0.063 (1.478)
YIL*KENTKIR	-	-0.217* (-3.301)
GRUP*KENTKIR	-	0.064 (0.988)
YIL*GRUP*KENTKIR	-	-0.052 (-0.574)
F-istatistiği	38.882*	21.206*
F-istatistiği (p_değeri)	0.000	0.000

*%5 de anlamlı, ** %10 da anlamlı

Model-I'de Türkiye geneli için sağlık personelinin memnuniyet skoru üzerinde ŞNT programının etkisi ele alınmıştır. Bu modeldeki bağımsız değişkenlere ilişkin katsayıların tamamı %5 anlamlılık düzeyinde sıfırdan farklı bulunmuştur. YIL değişkenine ait katsayının negatif olarak tahmin edilmesi 2011 yılına göre 2012 yılında Türkiye geneli için sağlık personelinin memnuniyet puanının ortalama olarak düştüğünü göstermektedir. GRUP değişkenine ait katsayı ise negatif olarak tahmin edilmiştir. Bu durum kontrol grubuna göre deney grubunda Türkiye genelinde ortalama sağlık personelinin memnuniyet puanının daha düşük olduğuna işaret etmektedir. ŞNT programının sağlık personelinin memnuniyet üzerindeki etkisini YIL*GRUP olarak tanımlanan etkileşim değişkenine ait katsayı verecektir. Bu katsayı %5 anlamlılık düzeyinde sıfırdan farklı bulunmuştur. Bu sonuç ŞNT programının sağlık personelinin memnuniyet üzerinde istatistikî olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu katsayının pozitif olarak tahmin edilmesi 2011 yılına göre 2012 yılında ŞNT programı dâhilinde sağlık yardımı alanların ortalama sağlık personelinin memnuniyetinin arttığını göstermektedir.

Model-II'de Türkiye geneli için sağlık personelinin memnuniyet skoru üzerinde ŞNT programının etkisi kent-kır ayrımında tekrar ele alınmaktadır. Bu modelde KENTKIR değişkenine ait katsayı istatistikî olarak anlamlı değildir. Bu sonuç sağlık personelinin memnuniyet skoru bakı-

mından yerleşim yerinin kent-kır şeklindeki ayrımının Türkiye ortalamasını değiştirmedığı anlamına gelmektedir. Buna karşın KENTKIR değişkeni ile modelde yer alan diğer değişkenlerin etkileşimini gösteren değişkenlerden sadece YIL*KENTKIR'a ait katsayısı istatistikî olarak anlamlıdır. Bu katsayının %5 düzeyinde sıfırdan farklı bulunmasına ilaveten negatif olarak tahmin edilmesi 2011 yılına göre 2012 yılında kentsel yerleşim yerlerinde kırsal alana göre sağlık personelinin memnuniyet puanının ortalama olarak daha düşük olduğunu göstermektedir.

Tablo 36. Model III İçin Tahmin Sonuçları

Açıklayıcı Değişkenler	
C	3.938* (21.82)
YIL	0.205 (0.628)
GRUP	-0.138 (-0.372)
BOL2	-0.138 (-0.473)
BOL3	0.722* (3.424)
BOL4	0.920* (2.812)
BOL5	0.667* (3.2)
BOL6	0.187 (0.735)
BOL7	0.144 (0.713)
BOL8	0.612* (2.957)
BOL9	0.211 (0.925)
BOL10	0.259 (1.279)
BOL11	0.062 (0.324)
BOL12	-0.121 (-0.595)
BOL2*YIL	0.137 (0.285)
BOL3*YIL	-0.964* (-2.613)
BOL4*YIL	-0.92** (-1.818)
BOL5*YIL	-0.81* (-2.113)
BOL6*YIL	-0.524 (-1.325)
BOL7*YIL	-0.61** (-1.677)

Tablo 36. Model III İin Tahmin Sonuları (devam)

BOL8*YIL	-1.06* (-2.966)
BOL9*YIL	-0.038 (-0.101)
BOL10*YIL	-0.135 (-0.389)
BOL11*YIL	0.067 (0.189)
BOL12*YIL	-0.022 (-0.061)
BOL2*GRUP	0.234 (0.515)
BOL3*GRUP	0.228 (0.563)
BOL4*GRUP	-0.862 (-1.614)
BOL5*GRUP	0.333 (0.746)
BOL6*GRUP	-0.321 (-0.728)
BOL7*GRUP	0.493 (1.169)
BOL8*GRUP	-0.47 (-1.116)
BOL9*GRUP	0.409 (0.983)
BOL10*GRUP	0.274 (0.711)
BOL11*GRUP	0.147 (0.387)
BOL12*GRUP	0.059 (0.151)
BOL2*KENTKIR	0.2 (0.421)
BOL3*KENTKIR	0.082 (0.652)
BOL4*KENTKIR	-0.635* (-2.074)
BOL5*KENTKIR	-0.415* (-3.711)
BOL6*KENTKIR	0.027 (0.121)
BOL7*KENTKIR	0.651* (3.131)
BOL8*KENTKIR	-0.22** (-1.672)
BOL9*KENTKIR	0.052 (0.223)
BOL10*KENTKIR	0.034 (0.154)

Tablo 36. Model III İçin Tahmin Sonuçları (devam)

BOL11*KENTKIR	0.42* (3.412)
BOL12*KENTKIR	0.157 (1.421)
BOL2*YIL*GRUP	-0.086 (-0.211)
BOL3*YIL*GRUP	0.094 (0.403)
BOL4*YIL*GRUP	0.607 (1.245)
BOL5*YIL*GRUP	-0.301 (-0.872)
BOL6*YIL*GRUP	0.569** (1.95)
BOL7*YIL*GRUP	-0.482** (-1.885)
BOL8*YIL*GRUP	0.557* (2.203)
BOL9*YIL*GRUP	-0.51* (-2.029)
BOL10*YIL*GRUP	-0.135 (-0.929)
BOL11*YIL*GRUP	0.032 (0.202)
BOL12*YIL*GRUP	0.241 (1.253)
BOL2*GRUP*KENTKIR	-0.077 (-0.152)
BOL3*GRUP* KENTKIR	-0.139 (-0.709)
BOL4*GRUP* KENTKIR	1.215* (2.713)
BOL5*GRUP* KENTKIR	0.096 (0.333)
BOL6*GRUP* KENTKIR	0.232 (0.79)
BOL7*GRUP* KENTKIR	-0.422 (-0.845)
BOL8*GRUP* KENTKIR	0.479 (1.228)
BOL9*GRUP* KENTKIR	-0.121 (-0.389)
BOL10*GRUP* KENTKIR	0.02 (0.075)
BOL11*GRUP* KENTKIR	-0.035 (-0.196)
BOL12*GRUP* KENTKIR	0.073 (0.452)
BOL2*KENTKIR*YIL	-1.343** (-1.951)

Tablo 36. Model III İçin Tahmin Sonuçları (devam)

BOL3*KENTKIR*YIL	-0.051 (-0.261)
BOL4*KENTKIR*YIL	0.048 (0.1)
BOL5*KENTKIR*YIL	0.312 (1.487)
BOL6*KENTKIR*YIL	0.074 (0.266)
BOL7*KENTKIR*YIL	-0.329 (-0.754)
BOL8*KENTKIR*YIL	0.446* (2.278)
BOL9*KENTKIR*YIL	-0.214 (-0.651)
BOL10*KENTKIR*YIL	-0.301 (-1.042)
BOL11*KENTKIR*YIL	-0.875* (-3.742)
BOL12*KENTKIR*YIL	-0.393* (-2.247)
BOL2*YIL*GRUP*KENTKIR	1.066 (1.461)
BOL3*YIL*GRUP*KENTKIR	0.094 (0.347)
BOL4*YIL*GRUP*KENTKIR	-0.573 (-0.955)
BOL5*YIL*GRUP*KENTKIR	-0.118 (-0.307)
BOL6*YIL*GRUP*KENTKIR	-0.233 (-0.636)
BOL7*YIL*GRUP*KENTKIR	-0.143 (-0.215)
BOL8*YIL*GRUP*KENTKIR	-0.666 (-1.456)
BOL9*YIL*GRUP*KENTKIR	0.206 (0.475)
BOL10*YIL*GRUP*KENTKIR	0.204 (0.581)
BOL11*YIL*GRUP*KENTKIR	0.085 (0.3)
BOL12*YIL*GRUP*KENTKIR	0.058 (0.246)
F İstatistiği	7.657
F İstatistiği (p_ değeri)	0.000

Model III İstatistikî Bölge sınıflaması Düzey 1 bağlamında memnuniyet skorlarını tekrar ele alacak şekilde tanımlanmıştır. Bu modelde yer alan açıklayıcı değişkenlere ait sonuçlar Tablo 36'da rapor edilmiştir. Bölgeler arasında ortalama memnuniyet puanı bakımından katsayıları istatistikî olarak anlamlı olanlar Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu ve Batı Karadeniz'dir. Bu bölgelere ait katsayıların tamamı pozitif olarak tahmin edilmiştir. Bu sonuç ilgili bölgelerde ortalama memnuniyet puanının daha yüksek seviyede olduğu anlamına gelmektedir. Bölgeler ile yıl değişkeninin çarpımından oluşan etkileşim değişkeni için Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu, Orta Anadolu ve Batı Karadeniz bölgelerine ait katsayılar negatif yönde istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç ilgili bölgelerde 2011

yılından 2012 yılına gelindiğinde yaşanan ortalama memnuniyet skorundaki azalmaların istatistikî olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Bölgeler ile grup değişkeninin çarpımından oluşan etkileşim değişkenlerine ait katsayıların hiçbiri istatistikî olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuç kontrol ve deney grupları için bölgeler arası bir farklılaşma eğiliminin olmadığını göstermektedir.

Bölgeler ile yerleşim yeri (kent-kır) çarpımlarından oluşan etkileşim değişkenlerinden Doğu Marmara, Batı Marmara, Orta Anadolu, Batı Karadeniz ve Ortadoğu Anadolu bölgelerine karşılık gelen katsayılar istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Bu bölgelerden Doğu Marmara, Batı Marmara ve Batı Karadeniz için katsayılar negatif iken diğer iki bölge için pozitif olarak tahmin edilmiştir. Bu sonuç Doğu Marmara, Batı Marmara ve Batı Karadeniz bölgelerinde kentsel alanda ortalama memnuniyet puanının daha düşük Orta Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinde ise kırsal alanda daha düşük olduğuna işaret etmektedir. Diğer etkileşim katsayıları da benzer şekilde yorumlanabilir.

6.4.2.6. Harcama Türlerinin Analizi

Talebin gelir esnekliği gelirdeki değişimin talebe olan etkisini ölçmektedir. Bir mala duyulan ihtiyaç ne kadar fazla ise o malın gelir esnekliği o kadar sıfıra yakın olur. Ayrıca, gelir esnekliği 0 ile 1 arasında olan harcama kalemleri ihtiyaç malları iken 1'den büyük olanlar lüks mal olarak değerlendirilir.

Araştırmanın bu bölümünde bazı harcama türleri için çift logaritmik harcama modeli çerçevesinde regresyon analizleri ele alınacaktır. Harcama türlerinin tamamı için aşağıdaki regresyon eşitliği dikkate alınmıştır:

$$\begin{aligned}
 LnH &= \alpha + \beta LnG + \gamma YIL + \delta GRUP + \theta KENTKIR \\
 &+ \sum_{j=2}^{12} \rho_j BÖL(j) + \lambda_1 LnG(YIL) + \lambda_2 LnG(GRUP) + \lambda_3 LnG(KENTKIR) \\
 &+ \sum_{j=2}^{12} \phi_j LnG(BÖL(j)) + \varepsilon
 \end{aligned}$$

Bu eşitlikte yer alan simgeler aşağıda açıklanmıştır.

H: Harcama tutarı (TL)   G: Toplam gelir (TL)

$$YIL = \begin{cases} 1 & \text{2012 yılı için} \\ 0 & \text{2011 yılı için} \end{cases}$$

$$BOL3 = \begin{cases} 1 & \text{Ege için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$BOL8 = \begin{cases} 1 & \text{Batı Karadeniz için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$GRUP = \begin{cases} 1 & \text{Deney grubu için} \\ 0 & \text{Kontrol grubu için} \end{cases}$$

$$BOL4 = \begin{cases} 1 & \text{Doğu Marmara için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$BOL9 = \begin{cases} 1 & \text{Doğu Karadeniz için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$KENTKIR = \begin{cases} 1 & \text{Kent için} \\ 0 & \text{Kır için} \end{cases}$$

$$BOL5 = \begin{cases} 1 & \text{Batı Anadolu için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$BOL10 = \begin{cases} 1 & \text{Kuzey Doğu Anadolu için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$BOL2 = \begin{cases} 1 & \text{Batı Marmara için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$BOL6 = \begin{cases} 1 & \text{Akdeniz için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$BOL11 = \begin{cases} 1 & \text{Ortadoğu Anadolu için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$BOL7 = \begin{cases} 1 & \text{Orta Anadolu için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

$$BOL12 = \begin{cases} 1 & \text{Güneydoğu Anadolu için} \\ 0 & \text{Diğer bölgeler için} \end{cases}$$

İlk harcama türü gıda olarak ele alınmıştır. Gıda harcamaları için bulunan tahmin sonuçları Tablo 37’de verilmiştir. Gelir değişkeni için tahmin edilen katsayı 0.721 olup istatistikî olarak anlamlıdır. Bu katsayı Türkiye geneli için gıda harcamasının gelir esnekliğine karşılık gelmektedir. LnG*YIL değişkeninin katsayısı istatistikî olarak anlamlı olup negatif olarak tahmin edilmiştir. Bu sonuç 2011 yılına göre 2012 yılında gıda harcamaları için gelir esnekliğinin azaldığına işaret etmektedir. LnG*GRUP değişkeninin katsayısı istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmamıştır. Bu sonuç deney ve kontrol grubu için gıda harcamasına ait gelir esnekliklerinin değişmediği anlamına gelmektedir. LnG*KENTKIR değişkeni için katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Bu katsayının pozitif olarak tahmin edilmesi kentsel yerleşim yerlerinde kırsala göre gıda harcaması gelir esnekliklerinin daha büyük olduğunu göstermektedir. LnG*BÖL değişkenlerine ait katsayı tahminleri incelendiğinde Akdeniz, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde katsayıların istatistikî olarak sıfırdan farklı olduğu belirlenmiştir. Bu bölgelerde ilgili katsayıların tamamı pozitif olarak tahmin edilmiştir. Bu sonuç söz konusu bölgelerde gıda harcaması için gelir esnekliklerinin daha büyük olduğuna işaret etmektedir. Parametreleri tahmin edilen regresyon eşitliğinden hareketle araştırmanın tahmin boyutunda 2011 ve 2012 yılları için gıda harcamasına ait gelir esneklikleri hesaplanarak Tablo 38’de rapor edilmiştir. En yüksek esneklik katsayısı 1.101 değeri ile 2011 yılı için Batı Karadeniz kentlerinde, en düşük esneklik katsayısı ise 0.615 değeri ile 2012 yılı için Ege Bölgesi kırsalında tespit edilmiştir.

Tablo 37. Gıda Harcaması İçin Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	St. Hata	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
Sabit	0.711	0.221	3.215	0.001
LnG	0.721	0.032	22.335	0.000
YIL	0.358	0.079	4.514	0.000
GRUP	-0.085	0.082	-1.037	0.300
KENTKIR	-0.866	0.095	-9.116	0.000
BÖL2	-0.106	0.427	-0.249	0.803
BÖL3	0.331	0.226	1.462	0.144
BÖL4	-0.340	0.293	-1.159	0.246
BÖL5	-0.146	0.219	-0.670	0.503
BÖL6	-0.734	0.223	-3.291	0.001
BÖL7	-0.705	0.399	-1.766	0.077
BÖL8	-1.604	0.228	-7.031	0.000
BÖL9	-0.451	0.258	-1.750	0.080
BÖL10	-0.686	0.333	-2.062	0.039
BÖL11	-0.029	0.237	-0.122	0.903
BÖL12	-1.007	0.220	-4.581	0.000
LNG*YIL	-0.057	0.012	-4.743	0.000
LnG*GRUP	0.013	0.012	1.083	0.279
LnG*KENTKIR	0.122	0.014	8.511	0.000
LnG*BÖL2	0.049	0.064	0.759	0.448
LnG*BÖL3	-0.049	0.033	-1.494	0.135
LnG*BÖL4	0.038	0.044	0.868	0.385
LnG*BÖL5	0.014	0.032	0.455	0.649
LnG*BÖL6	0.125	0.033	3.852	0.000

Tablo 37. Gıda Harcaması İçin Tahmin Sonuçları (Devam)

LnG*BÖL7	0.103	0.060	1.725	0.085
LnG*BÖL8	0.245	0.033	7.353	0.000
LnG*BÖL9	0.095	0.038	2.521	0.012
LnG*BÖL10	0.085	0.050	1.695	0.090
LnG*BÖL11	0.003	0.035	0.091	0.927
LnG*BÖL12	0.165	0.032	5.142	0.000
	R-Kare=0.328	F=818.747		

Tablo 38. Gıda Harcaması İçin Gelir Esneklikleri

	2011				2012			
	Deney		Kontrol		Deney		Kontrol	
Bölgeler	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
İstanbul	0.856	-	0.843	-	0.800	-	0.786	-
Batı Marmara	0.905	0.783	0.892	0.770	0.848	0.726	0.835	0.713
Ege	0.807	0.685	0.794	0.672	0.750	0.628	0.737	0.615
Doğu Marmara	0.894	0.772	0.881	0.759	0.838	0.716	0.824	0.702
Batı Anadolu	0.871	0.749	0.857	0.735	0.814	0.692	0.801	0.679
Akdeniz	0.982	0.860	0.968	0.846	0.925	0.803	0.912	0.790
Orta Anadolu	0.960	0.838	0.946	0.824	0.903	0.781	0.890	0.768
Batı Karadeniz	1.101	0.979	1.088	0.966	1.045	0.923	1.031	0.909
Doğu Karadeniz	0.951	0.829	0.938	0.816	0.895	0.773	0.881	0.759
Kuzeydoğu Anadolu	0.942	0.820	0.928	0.806	0.885	0.763	0.872	0.750
Ortadoğu Anadolu	0.859	0.738	0.846	0.724	0.803	0.681	0.790	0.668
Güneydoğu Anadolu	1.021	0.899	1.007	0.886	0.964	0.842	0.951	0.829

Tablo 39. Giyim Harcaması İçin Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	St. Hata	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
Sabit	-2.032	0.429	-4.735	0.000
LnG	0.820	0.062	13.119	0.000
YIL	0.255	0.159	1.598	0.110
GRUP	-0.158	0.164	-0.963	0.335
KENTKIR	-0.653	0.186	-3.510	0.000
BÖL2	0.887	0.796	1.115	0.265
BÖL3	1.227	0.436	2.813	0.005
BÖL4	0.431	0.659	0.653	0.514
BÖL5	1.479	0.438	3.373	0.001
BÖL6	-0.154	0.449	-0.344	0.731
BÖL7	3.439	0.731	4.705	0.000

Tablo 39. Giyim Harcaması İçin Tahmin Sonuçları (Devam)

BÖL8	-1.574	0.451	-3.489	0.000
BÖL9	1.419	0.511	2.778	0.005
BÖL10	-0.433	0.759	-0.570	0.569
BÖL11	-1.815	0.457	-3.973	0.000
BÖL12	1.023	0.420	2.435	0.015
LNĞ*YIL	-0.049	0.024	-2.050	0.040
LNĞ*GRUP	0.026	0.025	1.072	0.284
LNĞ*KENTKIR	0.076	0.028	2.704	0.007
LNĞ*BÖL2	-0.178	0.119	-1.488	0.137
LNĞ*BÖL3	-0.179	0.064	-2.819	0.005
LNĞ*BÖL4	-0.029	0.098	-0.301	0.764
LNĞ*BÖL5	-0.166	0.064	-2.601	0.009
LNĞ*BÖL6	0.069	0.065	1.050	0.294
LNĞ*BÖL7	-0.501	0.109	-4.582	0.000
LNĞ*BÖL8	0.285	0.066	4.332	0.000
LNĞ*BÖL9	-0.159	0.074	-2.139	0.032
LNĞ*BÖL10	0.140	0.115	1.218	0.223
LNĞ*BÖL11	0.373	0.067	5.598	0.000
LNĞ*BÖL12	-0.020	0.061	-0.328	0.743
	R-Kare=0.273	F=486.266		

Tablo 40. Giyim Harcaması İçin Gelir Esneklikleri

Bölgeler	2011				2012			
	Deney		Kontrol		Deney		Kontrol	
	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
İstanbul	0.922	-	0.895	-	0.873	-	0.846	-
Batı Marmara	0.744	0.668	0.718	0.642	0.695	0.619	0.669	0.593
Ege	0.742	0.667	0.716	0.640	0.693	0.618	0.667	0.591
Doğu Marmara	0.892	0.817	0.866	0.790	0.843	0.768	0.817	0.741
Batı Anadolu	0.756	0.680	0.730	0.654	0.707	0.631	0.681	0.605
Akdeniz	0.990	0.915	0.964	0.888	0.941	0.866	0.915	0.839
Orta Anadolu	0.421	0.345	0.394	0.319	0.372	0.296	0.345	0.270
Batı Karadeniz	1.206	1.131	1.180	1.104	1.157	1.082	1.131	1.055
Doğu Karadeniz	0.763	0.687	0.736	0.661	0.714	0.638	0.687	0.612
Kuzeydoğu Anadolu	1.061	0.986	1.035	0.959	1.012	0.937	0.986	0.910
Ortadoğu Anadolu	1.294	1.219	1.268	1.192	1.245	1.170	1.219	1.143
Güneydoğu Anadolu	0.902	0.826	0.875	0.800	0.853	0.777	0.826	0.751

Tablo 41. Kira Harcaması İçin Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	St. Hata	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
Sabit	1.108	0.296	3.743	0.000
LnG	0.668	0.043	15.575	0.000
YIL	0.188	0.114	1.654	0.098
GRUP	0.028	0.116	0.240	0.810
KENTKIR	1.130	0.146	7.730	0.000
BÖL2	-2.439	0.551	-4.426	0.000
BÖL3	0.447	0.287	1.559	0.119
BÖL4	-1.013	0.388	-2.611	0.009
BÖL5	-0.875	0.267	-3.281	0.001
BÖL6	-0.584	0.299	-1.951	0.051
BÖL7	0.509	0.687	0.741	0.459
BÖL8	0.165	0.293	0.562	0.574
BÖL9	1.724	0.360	4.784	0.000
BÖL10	-1.266	0.472	-2.682	0.007
BÖL11	0.187	0.322	0.581	0.561
BÖL12	0.072	0.284	0.255	0.799
LNG*YIL	-0.017	0.017	-1.008	0.314
LnG*GRUP	-0.006	0.017	-0.345	0.730
LnG*KENTKIR	-0.149	0.022	-6.865	0.000
LnG*BÖL2	0.310	0.082	3.799	0.000
LnG*BÖL3	-0.104	0.041	-2.508	0.012
LnG*BÖL4	0.108	0.057	1.897	0.058
LnG*BÖL5	0.074	0.038	1.942	0.052
LnG*BÖL6	0.025	0.043	0.582	0.561
LnG*BÖL7	-0.163	0.102	-1.590	0.112
LnG*BÖL8	-0.096	0.042	-2.271	0.023
LnG*BÖL9	-0.302	0.052	-5.769	0.000
LnG*BÖL10	0.139	0.071	1.961	0.050
LnG*BÖL11	-0.086	0.047	-1.838	0.066
LnG*BÖL12	-0.077	0.041	-1.891	0.059
	R-Kare=0.303	F=350.651		

Tablo 42. Kira Harcaması İçin Gelir Esneklikleri

Bölgeler	2011				2012			
	Deney		Kontrol		Deney		Kontrol	
	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
İstanbul	0.513	-	0.518	-	0.495	-	0.501	-
Batı Marmara	0.823	0.972	0.829	0.978	0.806	0.955	0.812	0.961
Ege	0.409	0.558	0.414	0.564	0.391	0.541	0.397	0.547
Doğu Marmara	0.620	0.770	0.626	0.775	0.603	0.752	0.609	0.758
Batı Anadolu	0.587	0.736	0.593	0.742	0.570	0.719	0.576	0.725
Akdeniz	0.538	0.687	0.544	0.693	0.521	0.670	0.527	0.676
Orta Anadolu	0.350	0.499	0.356	0.505	0.333	0.482	0.339	0.488
Batı Karadeniz	0.416	0.565	0.422	0.571	0.399	0.548	0.405	0.554
Doğu Karadeniz	0.211	0.360	0.217	0.366	0.194	0.343	0.200	0.349
Kuzeydoğu Anadolu	0.652	0.801	0.658	0.807	0.635	0.784	0.641	0.790
Ortadoğu Anadolu	0.427	0.576	0.433	0.582	0.410	0.559	0.416	0.565
Güneydoğu Anadolu	0.435	0.584	0.441	0.590	0.418	0.567	0.424	0.573

Tablo 43. Yakacak Harcaması İçin Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	St. Hata	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
Sabit	1.736	0.473	3.672	0.000
LnG	0.353	0.068	5.207	0.000
YIL	2.760	0.135	20.430	0.000
GRUP	0.171	0.135	1.266	0.206
KENTKIR	0.182	0.154	1.185	0.236
BÖL2	-0.890	0.851	-1.047	0.295
BÖL3	-2.070	0.474	-4.371	0.000
BÖL4	-2.741	0.578	-4.740	0.000
BÖL5	-1.353	0.475	-2.847	0.004
BÖL6	-1.663	0.468	-3.551	0.000
BÖL7	-3.278	0.692	-4.740	0.000
BÖL8	-1.082	0.486	-2.225	0.026
BÖL9	-1.433	0.536	-2.674	0.007
BÖL10	-2.362	0.612	-3.860	0.000
BÖL11	-0.879	0.488	-1.801	0.072
BÖL12	-0.497	0.471	-1.055	0.291
LNG*YIL	-0.346	0.020	-17.084	0.000
LnG*GRUP	-0.027	0.020	-1.341	0.180
LnG*KENTKIR	-0.037	0.023	-1.587	0.113
LnG*BÖL2	0.113	0.126	0.898	0.369
LnG*BÖL3	0.269	0.068	3.951	0.000
LnG*BÖL4	0.377	0.085	4.456	0.000
LnG*BÖL5	0.174	0.068	2.554	0.011
LnG*BÖL6	0.177	0.067	2.634	0.008
LnG*BÖL7	0.468	0.102	4.584	0.000
LnG*BÖL8	0.119	0.070	1.700	0.089
LnG*BÖL9	0.159	0.077	2.056	0.040
LnG*BÖL10	0.287	0.091	3.147	0.002
LnG*BÖL11	0.109	0.070	1.554	0.120
LnG*BÖL12	0.040	0.067	0.593	0.553
	R-Kare=0.218	F=292.833		

Tablo 44. Yakacak Harcaması İçin Gelir Esneklikleri

Bölgeler	2011				2012			
	Deney		Kontrol		Deney		Kontrol	
	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
İstanbul	0.290	-	0.317	-	-0.056	-	-0.029	-
Batı Marmara	0.403	0.439	0.430	0.466	0.057	0.093	0.084	0.120
Ege	0.558	0.595	0.585	0.622	0.212	0.249	0.239	0.276
Doğu Marmara	0.666	0.703	0.693	0.730	0.320	0.357	0.347	0.384
Batı Anadolu	0.464	0.500	0.491	0.527	0.118	0.154	0.145	0.181
Akdeniz	0.466	0.503	0.494	0.530	0.120	0.157	0.148	0.184
Orta Anadolu	0.758	0.794	0.785	0.821	0.412	0.448	0.439	0.475
Batı Karadeniz	0.408	0.445	0.435	0.472	0.062	0.099	0.089	0.126
Doğu Karadeniz	0.448	0.485	0.476	0.512	0.102	0.139	0.130	0.166
Kuzeydoğu Anadolu	0.576	0.613	0.604	0.640	0.230	0.267	0.258	0.294
Ortadoğu Anadolu	0.399	0.435	0.426	0.462	0.053	0.089	0.080	0.116
Güneydoğu Anadolu	0.330	0.366	0.357	0.393	-0.016	0.020	0.011	0.047

Tablo 45. Eğitim Harcaması İçin Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	St. Hata	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
Sabit	2.562	0.444	5.769	0.000
LnG	0.220	0.065	3.407	0.001
YIL	0.968	0.170	5.680	0.000
GRUP	-0.051	0.174	-0.294	0.769
KENTKIR	-0.757	0.204	-3.704	0.000
BÖL2	-1.352	0.928	-1.457	0.145
BÖL3	-2.426	0.445	-5.448	0.000
BÖL4	-1.029	0.606	-1.699	0.089
BÖL5	-0.978	0.435	-2.249	0.025
BÖL6	-0.640	0.445	-1.437	0.151
BÖL7	-1.821	0.897	-2.032	0.042
BÖL8	-0.878	0.452	-1.942	0.052
BÖL9	-2.155	0.536	-4.018	0.000
BÖL10	-2.609	0.704	-3.707	0.000
BÖL11	-2.809	0.515	-5.451	0.000
BÖL12	-0.989	0.442	-2.237	0.025
LNG*YIL	-0.153	0.025	-6.005	0.000
LnG*GRUP	0.007	0.026	0.267	0.789
LnG*KENTKIR	0.106	0.031	3.444	0.001
LnG*BÖL2	0.188	0.138	1.354	0.176
LnG*BÖL3	0.359	0.065	5.541	0.000
LnG*BÖL4	0.163	0.090	1.817	0.069
LnG*BÖL5	0.141	0.063	2.241	0.025
LnG*BÖL6	0.085	0.065	1.313	0.189
LnG*BÖL7	0.239	0.134	1.782	0.075
LnG*BÖL8	0.117	0.066	1.780	0.075
LnG*BÖL9	0.299	0.078	3.820	0.000
LnG*BÖL10	0.395	0.107	3.692	0.000
LnG*BÖL11	0.413	0.075	5.498	0.000
LnG*BÖL12	0.151	0.064	2.361	0.018
	R-Kare=0.0309	F=45.707		

Tablo 46. Eğitim Harcaması İçin Gelir Esneklikleri

Bölgeler	2011				2012			
	Deney		Kontrol		Deney		Kontrol	
	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
İstanbul	0.333	-	0.326	-	0.180	-	0.173	-
Batı Marmara	0.520	0.415	0.513	0.408	0.367	0.262	0.360	0.255
Ege	0.692	0.586	0.685	0.579	0.539	0.433	0.532	0.426
Doğu Marmara	0.496	0.390	0.489	0.383	0.343	0.237	0.336	0.230
Batı Anadolu	0.474	0.369	0.467	0.362	0.321	0.215	0.314	0.209
Akdeniz	0.418	0.312	0.411	0.305	0.265	0.159	0.258	0.152
Orta Anadolu	0.572	0.466	0.565	0.459	0.419	0.313	0.412	0.306
Batı Karadeniz	0.450	0.344	0.443	0.337	0.297	0.191	0.290	0.184
Doğu Karadeniz	0.631	0.526	0.624	0.519	0.478	0.373	0.471	0.366
Kuzeydoğu Anadolu	0.727	0.622	0.720	0.615	0.574	0.469	0.567	0.462
Ortadoğu Anadolu	0.745	0.640	0.738	0.633	0.592	0.487	0.585	0.480
Güneydoğu Anadolu	0.484	0.379	0.477	0.372	0.331	0.225	0.324	0.218

Tablo 47. Sağlık Harcaması İçin Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	St. Hata	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
Sabit	-4.159	0.707	-5.879	0.000
LnG	1.184	0.102	11.598	0.000
YIL	1.444	0.217	6.657	0.000
GRUP	-0.482	0.219	-2.203	0.028
KENTKIR	0.942	0.247	3.810	0.000
BÖL2	-1.839	1.272	-1.446	0.148
BÖL3	-1.819	0.745	-2.443	0.015
BÖL4	0.343	0.934	0.368	0.713
BÖL5	0.536	0.705	0.760	0.447
BÖL6	0.844	0.692	1.220	0.222
BÖL7	5.113	1.210	4.227	0.000
BÖL8	0.217	0.710	0.305	0.760
BÖL9	-0.702	0.778	-0.902	0.367
BÖL10	3.644	0.943	3.862	0.000
BÖL11	-0.742	0.723	-1.026	0.305
BÖL12	1.931	0.682	2.832	0.005
LNG*YIL	-0.247	0.032	-7.595	0.000
LnG*GRUP	0.063	0.033	1.939	0.053
LnG*KENTKIR	-0.171	0.037	-4.624	0.000
LnG*BÖL2	0.208	0.189	1.100	0.272
LnG*BÖL3	0.288	0.108	2.666	0.008
LnG*BÖL4	0.002	0.138	0.016	0.987
LnG*BÖL5	-0.041	0.101	-0.401	0.689
LnG*BÖL6	-0.126	0.100	-1.267	0.205
LnG*BÖL7	-0.766	0.182	-4.215	0.000
LnG*BÖL8	0.032	0.102	0.309	0.757
LnG*BÖL9	0.111	0.112	0.987	0.324
LnG*BÖL10	-0.548	0.141	-3.886	0.000
LnG*BÖL11	0.183	0.104	1.749	0.080
LnG*BÖL12	-0.249	0.098	-2.539	0.011
	R-Kare=0.157	F=215.517		

Tablo 48. Sağlık Harcaması İçin Gelir Esneklikleri

Bölgeler	2011				2012			
	Deney		Kontrol		Deney		Kontrol	
	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
İstanbul	1.076	-	1.012	-	0.829	-	0.766	-
Batı Marmara	1.284	1.456	1.221	1.392	1.038	1.209	0.974	1.146
Ege	1.363	1.535	1.300	1.471	1.117	1.288	1.053	1.225
Doğu Marmara	1.078	1.249	1.014	1.186	0.831	1.003	0.768	0.939
Batı Anadolu	1.035	1.207	0.972	1.143	0.789	0.960	0.725	0.897
Akdeniz	0.949	1.121	0.886	1.057	0.703	0.874	0.639	0.811
Orta Anadolu	0.310	0.481	0.246	0.418	0.063	0.235	0.000	0.171
Batı Karadeniz	1.107	1.279	1.044	1.215	0.861	1.032	0.797	0.969
Doğu Karadeniz	1.187	1.358	1.123	1.295	0.940	1.112	0.877	1.048
Kuzeydoğu Anadolu	0.528	0.699	0.464	0.636	0.281	0.453	0.218	0.389
Ortadoğu Anadolu	1.258	1.430	1.195	1.366	1.012	1.183	0.948	1.120
Güneydoğu Anadolu	0.827	0.998	0.763	0.935	0.580	0.752	0.517	0.688

Tablo 49. Haberleşme Harcaması İçin Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	St. Hata	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
Sabit	-3.783	0.412	-9.186	0.000
LnG	1.044	0.060	17.419	0.000
YIL	-0.367	0.147	-2.486	0.013
GRUP	0.529	0.152	3.490	0.000
KENTKIR	1.045	0.175	5.953	0.000
BÖL2	0.799	0.815	0.980	0.327
BÖL3	2.292	0.416	5.506	0.000
BÖL4	5.587	0.553	10.107	0.000
BÖL5	3.197	0.407	7.850	0.000
BÖL6	-0.446	0.417	-1.069	0.285
BÖL7	1.032	0.724	1.426	0.154
BÖL8	3.460	0.425	8.150	0.000
BÖL9	3.505	0.479	7.316	0.000
BÖL10	3.803	0.652	5.834	0.000
BÖL11	1.433	0.436	3.285	0.001
BÖL12	1.782	0.408	4.372	0.000
LNG*YIL	0.058	0.022	2.610	0.009
LnG*GRUP	-0.083	0.023	-3.663	0.000
LnG*KENTKIR	-0.166	0.026	-6.287	0.000
LnG*BÖL2	-0.137	0.122	-1.126	0.260
LnG*BÖL3	-0.367	0.061	-6.045	0.000
LnG*BÖL4	-0.784	0.082	-9.559	0.000
LnG*BÖL5	-0.435	0.059	-7.351	0.000
LnG*BÖL6	0.067	0.061	1.102	0.271
LnG*BÖL7	-0.081	0.108	-0.750	0.453
LnG*BÖL8	-0.501	0.062	-8.093	0.000
LnG*BÖL9	-0.499	0.070	-7.156	0.000
LnG*BÖL10	-0.522	0.099	-5.282	0.000
LnG*BÖL11	-0.152	0.064	-2.386	0.017
LnG*BÖL12	-0.266	0.059	-4.493	0.000
	R-Kare=0.149	F=256.568		

Tablo 51. Temizlik Malzemesi Harcaması İçin Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	St. Hata	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
Sabit	-0.442	0.367	-1.205	0.228
LnG	0.595	0.054	11.117	0.000
YIL	-0.803	0.137	-5.853	0.000
GRUP	0.067	0.143	0.472	0.637
KENTKIR	0.406	0.165	2.466	0.014
BÖL2	1.417	0.708	2.000	0.045
BÖL3	1.824	0.373	4.891	0.000
BÖL4	1.876	0.505	3.713	0.000
BÖL5	0.983	0.365	2.693	0.007
BÖL6	-0.875	0.374	-2.340	0.019
BÖL7	-2.432	0.672	-3.622	0.000
BÖL8	1.306	0.378	3.458	0.001
BÖL9	-1.676	0.433	-3.871	0.000
BÖL10	-3.820	0.690	-5.538	0.000
BÖL11	-1.924	0.397	-4.840	0.000
BÖL12	-1.461	0.363	-4.020	0.000
LNG*YIL	0.083	0.021	4.023	0.000
LnG*GRUP	-0.016	0.021	-0.758	0.448
LnG*KENTKIR	-0.064	0.025	-2.575	0.010
LnG*BÖL2	-0.208	0.106	-1.951	0.051
LnG*BÖL3	-0.242	0.054	-4.433	0.000
LnG*BÖL4	-0.263	0.075	-3.502	0.000
LnG*BÖL5	-0.139	0.053	-2.609	0.009
LnG*BÖL6	0.104	0.055	1.912	0.056
LnG*BÖL7	0.427	0.101	4.243	0.000
LnG*BÖL8	-0.155	0.055	-2.812	0.005
LnG*BÖL9	0.279	0.063	4.418	0.000
LnG*BÖL10	0.569	0.105	5.437	0.000
LnG*BÖL11	0.329	0.058	5.669	0.000
LnG*BÖL12	0.225	0.053	4.260	0.000
	R-Kare=0.154	F=279.185		

Tablo 52. Temizlik Malzemesi Harcaması İçin Gelir Esneklikleri

	2011				2012			
	Deney		Kontrol		Deney		Kontrol	
Bölgeler	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
İstanbul	0.515	-	0.531	-	0.598	-	0.614	-
Batı Marmara	0.307	0.371	0.324	0.387	0.390	0.454	0.406	0.470
Ege	0.274	0.337	0.290	0.354	0.356	0.420	0.373	0.436
Doğu Marmara	0.252	0.316	0.269	0.332	0.335	0.399	0.351	0.415
Batı Anadolu	0.376	0.440	0.393	0.457	0.459	0.523	0.475	0.539
Akdeniz	0.619	0.683	0.636	0.700	0.702	0.766	0.719	0.782
Orta Anadolu	0.942	1.006	0.958	1.022	1.025	1.089	1.041	1.105
Batı Karadeniz	0.360	0.424	0.376	0.440	0.443	0.507	0.459	0.523
Doğu Karadeniz	0.795	0.858	0.811	0.875	0.877	0.941	0.894	0.957
Kuzeydoğu Anadolu	1.084	1.148	1.101	1.165	1.167	1.231	1.183	1.247
Ortadoğu Anadolu	0.844	0.908	0.861	0.925	0.927	0.991	0.944	1.007
Güneydoğu Anadolu	0.740	0.804	0.757	0.821	0.598	0.662	0.614	0.678

Tablo 53. Ulaşım Harcaması İçin Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	St. Hata	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
Sabit	-0.921	0.573	-1.607	0.108
LnG	0.792	0.082	9.603	0.000
YIL	-0.517	0.180	-2.876	0.004
GRUP	-0.951	0.181	-5.244	0.000
KENTKIR	0.714	0.210	3.393	0.001
BÖL2	-3.206	1.248	-2.569	0.010
BÖL3	0.126	0.584	0.215	0.830
BÖL4	1.161	0.742	1.565	0.118
BÖL5	-0.781	0.569	-1.373	0.170
BÖL6	-0.536	0.565	-0.948	0.343
BÖL7	-4.103	0.994	-4.127	0.000
BÖL8	-0.114	0.592	-0.192	0.847
BÖL9	-0.675	0.644	-1.048	0.295
BÖL10	1.868	0.760	2.457	0.014
BÖL11	0.129	0.579	0.222	0.824
BÖL12	-1.154	0.557	-2.073	0.038
LNG*YIL	0.042	0.027	1.558	0.119
LnG*GRUP	0.131	0.027	4.841	0.000
LnG*KENTKIR	-0.116	0.032	-3.672	0.000
LnG*BÖL2	0.431	0.183	2.354	0.019
LnG*BÖL3	-0.086	0.084	-1.019	0.308
LnG*BÖL4	-0.238	0.109	-2.186	0.029
LnG*BÖL5	0.075	0.082	0.916	0.360
LnG*BÖL6	0.068	0.081	0.836	0.403
LnG*BÖL7	0.618	0.147	4.200	0.000
LnG*BÖL8	-0.029	0.085	-0.345	0.730
LnG*BÖL9	0.052	0.093	0.562	0.574
LnG*BÖL10	-0.337	0.114	-2.964	0.003
LnG*BÖL11	-0.046	0.083	-0.550	0.582
LnG*BÖL12	0.059	0.080	0.738	0.460
	R-Kare=0.219	F=317.754		

Tablo 54. Ulaşım Harcaması İçin Gelir Esneklikleri

	2011				2012			
	Deney		Kontrol		Deney		Kontrol	
Bölgeler	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
İstanbul	0.807	-	0.676	-	0.849	-	0.718	-
Batı Marmara	1.238	1.354	1.107	1.223	1.280	1.396	1.149	1.265
Ege	0.722	0.837	0.590	0.706	0.763	0.879	0.632	0.748
Doğu Marmara	0.569	0.685	0.438	0.554	0.611	0.727	0.480	0.596
Batı Anadolu	0.882	0.998	0.751	0.867	0.924	1.040	0.793	0.909
Akdeniz	0.875	0.991	0.744	0.860	0.917	1.033	0.786	0.902
Orta Anadolu	1.425	1.541	1.294	1.410	1.467	1.583	1.336	1.452
Batı Karadeniz	0.778	0.894	0.647	0.763	0.820	0.936	0.689	0.804
Doğu Karadeniz	0.860	0.975	0.728	0.844	0.902	1.017	0.770	0.886
Kuzeydoğu Anadolu	0.471	0.586	0.339	0.455	0.513	0.628	0.381	0.497
Ortadoğu Anadolu	0.762	0.877	0.630	0.746	0.803	0.919	0.672	0.788
Güneydoğu Anadolu	0.866	0.982	0.735	0.851	0.908	1.024	0.777	0.893

Tablo 55. Sigara Harcaması İçin Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	St. Hata	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
Sabit	2.861	0.501	5.707	0.000
LnG	0.262	0.072	3.608	0.000
YIL	-0.207	0.178	-1.164	0.244
GRUP	-0.065	0.184	-0.352	0.725
KENTKIR	-0.141	0.212	-0.665	0.506
BÖL2	1.681	0.924	1.820	0.069
BÖL3	-2.093	0.525	-3.988	0.000
BÖL4	-0.439	0.651	-0.674	0.501
BÖL5	-1.299	0.494	-2.631	0.009
BÖL6	0.083	0.519	0.159	0.873
BÖL7	-3.551	0.856	-4.149	0.000
BÖL8	0.400	0.513	0.780	0.436
BÖL9	-4.102	0.579	-7.085	0.000
BÖL10	0.641	0.786	0.815	0.415
BÖL11	-1.503	0.521	-2.883	0.004
BÖL12	-2.386	0.496	-4.807	0.000
LNG*YIL	0.024	0.027	0.898	0.369
LnG*GRUP	0.012	0.027	0.422	0.673
LnG*KENTKIR	0.012	0.032	0.374	0.708
LnG*BÖL2	-0.230	0.138	-1.668	0.095
LnG*BÖL3	0.291	0.076	3.818	0.000
LnG*BÖL4	0.077	0.096	0.801	0.423
LnG*BÖL5	0.202	0.071	2.839	0.005
LnG*BÖL6	-0.040	0.075	-0.534	0.594
LnG*BÖL7	0.556	0.127	4.381	0.000
LnG*BÖL8	-0.048	0.074	-0.651	0.515
LnG*BÖL9	0.591	0.084	7.060	0.000
LnG*BÖL10	-0.098	0.119	-0.830	0.407
LnG*BÖL11	0.169	0.075	2.244	0.025
LnG*BÖL12	0.320	0.072	4.472	0.000
	R-Kare=0.109	F=101.784		

Tablo 56. Sigara Harcaması İçin Gelir Esneklikleri

	2011				2012			
	Deney		Kontrol		Deney		Kontrol	
Bölgeler	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
İstanbul	0.285	-	0.273	-	0.309	-	0.297	-
Batı Marmara	0.055	0.043	0.043	0.031	0.079	0.067	0.067	0.055
Ege	0.576	0.564	0.564	0.552	0.600	0.588	0.588	0.576
Doğu Marmara	0.362	0.350	0.350	0.338	0.385	0.374	0.374	0.362
Batı Anadolu	0.487	0.475	0.475	0.464	0.511	0.499	0.499	0.487
Akdeniz	0.245	0.233	0.233	0.221	0.269	0.257	0.257	0.245
Orta Anadolu	0.841	0.830	0.830	0.818	0.865	0.853	0.854	0.842
Batı Karadeniz	0.237	0.225	0.225	0.213	0.261	0.249	0.249	0.237
Doğu Karadeniz	0.876	0.864	0.865	0.853	0.900	0.888	0.888	0.877
Kuzeydoğu Anadolu	0.187	0.175	0.175	0.163	0.210	0.199	0.199	0.187
Ortadoğu Anadolu	0.454	0.442	0.443	0.431	0.478	0.466	0.466	0.455
Güneydoğu Anadolu	0.605	0.593	0.594	0.582	0.629	0.617	0.618	0.606

Tablo 57. Su-Elektrik-Gaz Harcaması İçin Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	St. Hata	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
Sabit	4.000	0.253	15.789	0.000
LnG	0.098	0.037	2.643	0.008
YIL	0.762	0.092	8.309	0.000
GRUP	0.344	0.095	3.634	0.000
KENTKIR	-0.092	0.110	-0.834	0.404
BÖL2	-1.855	0.491	-3.779	0.000
BÖL3	-2.887	0.259	-11.127	0.000
BÖL4	-1.927	0.339	-5.692	0.000
BÖL5	-1.821	0.249	-7.304	0.000
BÖL6	-2.417	0.255	-9.481	0.000
BÖL7	-1.131	0.463	-2.441	0.015
BÖL8	-1.715	0.260	-6.582	0.000
BÖL9	-3.004	0.295	-10.184	0.000
BÖL10	-2.443	0.381	-6.412	0.000
BÖL11	-3.883	0.273	-14.242	0.000
BÖL12	-3.063	0.253	-12.119	0.000
LNG*YIL	-0.104	0.014	-7.526	0.000
LnG*GRUP	-0.055	0.014	-3.848	0.000
LnG*KENTKIR	0.014	0.017	0.839	0.402
LnG*BÖL2	0.281	0.074	3.804	0.000
LnG*BÖL3	0.387	0.038	10.193	0.000
LnG*BÖL4	0.275	0.050	5.462	0.000
LnG*BÖL5	0.229	0.036	6.305	0.000
LnG*BÖL6	0.347	0.037	9.315	0.000
LnG*BÖL7	0.123	0.069	1.766	0.077
LnG*BÖL8	0.236	0.038	6.198	0.000
LnG*BÖL9	0.411	0.043	9.536	0.000
LnG*BÖL10	0.316	0.058	5.469	0.000
LnG*BÖL11	0.518	0.040	12.992	0.000
LnG*BÖL12	0.397	0.037	10.793	0.000
	R-Kare=0.133	F=257.741		

Tablo 58. Su-Elektrik-Gaz Harcaması İçin Gelir Esneklikleri

	2011				2012			
	Deney		Kontrol		Deney		Kontrol	
Bölgeler	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
İstanbul	0.057	-	0.112	-	-0.047	-	0.008	-
Batı Marmara	0.337	0.323	0.392	0.378	0.234	0.220	0.288	0.274
Ege	0.443	0.430	0.498	0.484	0.340	0.326	0.394	0.380
Doğu Marmara	0.331	0.318	0.386	0.372	0.228	0.214	0.282	0.268
Batı Anadolu	0.286	0.272	0.340	0.326	0.182	0.168	0.236	0.223
Akdeniz	0.404	0.390	0.458	0.444	0.300	0.286	0.355	0.341
Orta Anadolu	0.180	0.166	0.234	0.220	0.076	0.062	0.130	0.117
Batı Karadeniz	0.292	0.279	0.347	0.333	0.189	0.175	0.243	0.230
Doğu Karadeniz	0.468	0.454	0.523	0.509	0.364	0.350	0.419	0.405
Kuzeydoğu Anadolu	0.373	0.359	0.427	0.413	0.269	0.255	0.324	0.310
Ortadoğu Anadolu	0.575	0.561	0.629	0.615	0.471	0.457	0.526	0.512
Güneydoğu Anadolu	0.454	0.440	0.509	0.495	0.350	0.336	0.405	0.391

İkinci olarak giyim harcama türü ele alınmıştır. Giyim harcamaları için bulunan tahmin sonuçları Tablo 39'da verilmiştir. Gelir değişkeni için tahmin edilen katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. 0.820 olarak tahmin edilen bu katsayı Türkiye genelinde giyim harcamasının gelir esnekliğine karşılık gelmektedir. LnG^*YIL değişkeninin katsayısı istatistikî olarak anlamlı olup negatif olarak tahmin edilmiştir. Bu sonuç 2011 yılına göre 2012 yılında giyim harcamaları için gelir esnekliğinin azaldığına işaret etmektedir. LnG^*GRUP değişkeninin katsayısı istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmamıştır. Bu sonuç deney ve kontrol grubu için giyim harcamasına ait gelir esnekliklerinin değişmediğine işaret etmektedir. $\text{LnG}^*\text{KENTKIR}$ değişkeni için katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Bu katsayının pozitif olarak tahmin edilmesi kırsala göre kentsel yerleşim yerlerinde giyim harcaması gelir esnekliklerinin daha büyük olduğunu göstermektedir. $\text{LnG}^*\text{BÖL}$ değişkenlerine ait katsayı tahminleri incelendiğinde; Ege, Batı Anadolu, Orta Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgelerinde katsayılar negatif yönde istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Bu sonuç söz konusu bölgelerde giyim harcaması için gelir esnekliklerinin daha düşük seviyede olduğuna işaret etmektedir. Buna karşın Batı Karadeniz ve Ortadoğu Anadolu Bölgelerinde katsayılar pozitif yönde istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Bu sonuç söz konusu iki bölgede giyim harcaması için gelir esnekliklerinin daha yüksek seviyede olduğunu göstermektedir. Parametreleri tahmin edilen regresyon eşitliğinden hareketle araştırmanın tahmin boyutunda 2011 ve 2012 yılları için giyim harcamasına ait gelir esneklikleri hesaplanarak Tablo 40'da özetlenmiştir. En yüksek esneklik katsayısı 1.294 değeri ile 2011 yılı için Ortadoğu Anadolu kentlerinde, en düşük esneklik katsayısı ise 0.270 değeri ile 2012 yılı için Orta Anadolu Bölgesi kırsalında belirlenmiştir.

Kira harcaması için bulunan tahmin sonuçları Tablo 41'de verilmiştir. Gelir değişkeni için katsayı 0.668 olarak tahmin edilmiştir ve bu katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. 0.668 olarak tahmin edilen bu katsayı Türkiye genelinde kira harcamasının gelir esnekliğine karşılık gelmektedir. LnG^*YIL değişkeninin katsayısı istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmamıştır. Bu katsayının istatistikî olarak anlamlı olmaması 2011 ve 2012 yıllarında kira harcamaları için gelir esnekliklerinin aynı kaldığı anlamına gelmektedir. LnG^*GRUP değişkeninin katsayısı da istatistikî olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuç deney ve kontrol grubu için kira harcamasına ait gelir esnekliklerinin değişmediğine işaret etmektedir. $\text{LnG}^*\text{KENTKIR}$ değişkeni için katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Bu katsayının negatif olarak tahmin edilmesi kırsala göre kentsel yerleşim yerlerinde kira harcaması gelir esnekliğinin daha düşük kaldığını göstermektedir. $\text{LnG}^*\text{BÖL}$ değişkenlerine ait katsayı tahminleri incelendiğinde; Akdeniz ve Orta Anadolu hariç diğer bölgelerin tamamında katsayılar istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Ege, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde katsayılar negatif olarak tahmin edilmiştir. Bu sonuç söz konusu bölgelerde kira harcaması için gelir esnekliklerinin daha düşük seviyede olduğuna işaret etmektedir. Buna karşın Batı Marmara, Doğu Marmara, Batı Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgelerinde katsayılar pozitif yönde istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Bu sonuç söz konusu bölgelerde kira harcaması için gelir esnekliklerinin daha yüksek seviyede olduğunu göstermektedir. Parametreleri tahmin edilen regresyon eşitliğinden hareketle araştırmanın tahmin boyutunda 2011 ve 2012 yılları için kira harcamasına ait gelir esneklikleri hesaplanarak Tablo 42'de özetlenmiştir. En yüksek esneklik katsayısı 0.978 değeri ile 2011 yılı için Batı Marmara kırsalında, en düşük esneklik katsayısı ise 0.200 değeri ile 2012 yılı için Doğu Karadeniz Bölgesi kentlerinde belirlenmiştir.

Yakacak harcaması için bulunan tahmin sonuçları Tablo 43'te verilmiştir. Gelir değişkeni için katsayı 0.353 olarak tahmin edilmiştir ve bu katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. 0.353 olarak tahmin edilen bu katsayı Türkiye genelinde yakacak harcamasının gelir esnekliğine karşılık gelmektedir. LnG^*YIL değişkeninin katsayısı istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Bu katsayının negatif olarak tahmin edilmesi 2011 yılına kıyasla 2012 yılında yakacak harcamaları için gelir esnekliğinin azaldığı anlamına gelmektedir. LnG^*GRUP değişkeninin katsayısı da istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunamamıştır. Bu sonuç deney ve kontrol grubu için yakacak harcamasına ait gelir esnekliklerinin değişmediğine işaret etmektedir. $\text{LnG}^*\text{KENTKIR}$ değişkeni için katsayı da istatistikî olarak anlamlı bulunamamıştır. Bu sonuç yakacak harcaması gelir esnekliğinin kentsel ve kırsal bölgelerde değişmediğini göstermektedir. $\text{LnG}^*\text{BÖL}$ değişkenlerine ait katsayı tahminleri incelendiğinde; Batı Marmara, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri hariç diğer bölgelerin tamamında katsayılar istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Katsayısı istatistikî olarak anlamlı bulunan bölgelerin tamamında parametrelerin tahmini pozitif olarak bulunmuştur. Bu sonuç söz konusu bölgelerde yakacak harcaması için gelir esnekliklerinin daha yüksek seviyede olduğuna işaret etmektedir. Parametreleri tahmin edilen regresyon eşitliğinden hareketle araştırmanın tahmin boyutunda 2011 ve 2012 yılları için yakacak harcamasına ait gelir esneklikleri hesaplanarak Tablo 44'te özetlenmiştir. En yüksek esneklik katsayısı Orta Anadolu, en düşük esneklik katsayısı ise Güneydoğu Anadolu Bölgesinde gözlenmiştir.

Eğitim harcaması için bulunan tahmin sonuçları Tablo 45'te verilmiştir. Gelir değişkeni için katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. 0.220 olarak tahmin edilen bu katsayı Türkiye genelinde eğitim harcamasının gelir esnekliğine karşılık gelmektedir. LnG^*YIL değişkeninin katsayısı istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Bu katsayının negatif olarak tahmin edilmesi 2011 yılına kıyasla 2012 yılında eğitim harcamaları için gelir esnekliğinin azaldığı anlamına gelmektedir. LnG^*GRUP değişkeninin katsayısı istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunamamıştır. Bu sonuç deney ve kontrol grubu için eğitim harcamasına ait gelir esnekliklerinin değişmediğine işaret etmektedir. $\text{LnG}^*\text{KENTKIR}$ değişkeni için katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Bu katsayının pozitif olarak tahmin edilmesi eğitim harcaması gelir esnekliğinin kentsel bölgelerde daha yüksek olduğunu göstermektedir. $\text{LnG}^*\text{BÖL}$ değişkenlerine ait katsayı tahminleri incelendiğinde; Batı Marmara ve Akdeniz Bölgeleri hariç diğer bölgelerin tamamında katsayılar istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Katsayısı istatistikî olarak anlamlı bulunan bölgelerin tamamında parametrelerin tahmini pozitif olarak tahmin edilmiştir. Bu sonuç söz konusu bölgelerde eğitim harcaması için gelir esnekliklerinin daha yüksek seviyede olduğuna işaret etmektedir. Parametreleri tahmin edilen regresyon eşitliğinden hareketle araştırmanın tahmin boyutunda 2011 ve 2012 yılları için eğitim harcamasına ait gelir esneklikleri hesaplanarak Tablo 46'da özetlenmiştir. En yüksek esneklik katsayısı 0.745 değeri ile 2011 yılında Ortadoğu Anadolu kentlerinde, en düşük esneklik katsayısı ise 0.173 değeri ile İstanbul Bölgesi kentlerinde gözlenmiştir.

Sağlık harcaması için bulunan tahmin sonuçları Tablo 47'de verilmiştir. Gelir değişkeni için katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. 1.184 olarak tahmin edilen bu katsayı Türkiye genelinde sağlık harcamasının gelir esnekliğine karşılık gelmektedir. LnG^*YIL değişkeninin katsayısı istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Bu katsayının negatif olarak tahmin edilmesi 2011

yılına kıyasla 2012 yılında sağlık harcamaları için gelir esnekliğinin azaldığı anlamına gelmektedir. LnG^*GRUP değişkeninin katsayısı istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Bu katsayının pozitif olarak tahmin edilmesi deney grubu için sağlık harcamasına ait gelir esnekliğinin kontrol grubuna kıyasla daha yüksek seviyede olduğuna işaret etmektedir. $\text{LnG}^*\text{KENTKIR}$ değişkeni için katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Bu katsayının negatif olarak tahmin edilmesi sağlık harcaması gelir esnekliğinin kırsal bölgelerde daha yüksek olduğunu göstermektedir. $\text{LnG}^*\text{BÖL}$ değişkenlerine ait katsayı tahminleri incelendiğinde; Ege ve Ortadoğu Anadolu Bölgelerinde pozitif yönde, Orta Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde negatif yönde istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Bu sonuçlar sağlık harcaması için gelir esnekliklerinin Ege ve Ortadoğu Anadolu Bölgelerinde daha yüksek seviyede olduğuna buna karşın Orta Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde daha düşük seviyede kaldığına işaret etmektedir. Parametreleri tahmin edilen regresyon eşitliğinden hareketle araştırmanın tahmin boyutunda 2011 ve 2012 yılları için sağlık harcamasına ait gelir esneklikleri hesaplanarak Tablo 48'de özetlenmiştir. En yüksek esneklik katsayısı 1.535 değeri ile 2011 yılında Ege kentselinde, en düşük esneklik katsayısı ise 0.218 değeri ile Ortadoğu Anadolu kentselinde gözlenmiştir.

Haberleşme harcaması için bulunan tahmin sonuçları Tablo 49'da verilmiştir. Gelir değişkeni için katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. 1.044 olarak tahmin edilen bu katsayı Türkiye genelinde haberleşme harcamasının gelir esnekliğine karşılık gelmektedir. LnG^*YIL değişkeninin katsayısı istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Bu katsayının pozitif olarak tahmin edilmesi 2011 yılına kıyasla 2012 yılında haberleşme harcamaları için gelir esnekliğinin arttığı anlamına gelmektedir. LnG^*GRUP değişkeninin katsayısı istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Bu katsayının negatif olarak tahmin edilmesi deney grubu için haberleşme harcamasına ait gelir esnekliğinin kontrol grubuna kıyasla daha düşük seviyede olduğuna işaret etmektedir. $\text{LnG}^*\text{KENTKIR}$ değişkeni için katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Bu katsayının negatif olarak tahmin edilmesi haberleşme harcaması gelir esnekliğinin kentsel bölgelerde daha düşük seviyede olduğunu göstermektedir. $\text{LnG}^*\text{BÖL}$ değişkenlerine ait katsayı tahminleri incelendiğinde; Batı Marmara, Akdeniz ve Orta Anadolu Bölgeleri hariç diğer bölgelerin tamamında katsayılar istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Katsayıların negatif olarak tahmin edilmesi haberleşme harcaması için gelir esnekliklerinin Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde daha düşük seviyede kaldığına işaret etmektedir. Parametreleri tahmin edilen regresyon eşitliğinden hareketle araştırmanın tahmin boyutunda 2011 ve 2012 yılları için haberleşme harcamasına ait gelir esneklikleri hesaplanarak Tablo 50'de özetlenmiştir. En yüksek esneklik katsayısı 1.169 değeri ile 2012 yılında Akdeniz kırsalında, en düşük esneklik katsayısı ise 0.011 değeri 2011 yılında Doğu Marmara kentselinde gözlenmiştir.

Temizlik malzemeleri harcaması için bulunan tahmin sonuçları Tablo 51'de verilmiştir. Gelir değişkeni için katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. 0.595 olarak tahmin edilen bu katsayı Türkiye genelinde temizlik malzemeleri harcamasının gelir esnekliğine karşılık gelmektedir. LnG^*YIL değişkeninin katsayısı istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Bu katsayının pozitif olarak tahmin edilmesi 2011 yılına kıyasla 2012 yılında temizlik malzemeleri harcamaları için ge-

lir esnekliğinin arttığı anlamına gelmektedir. LnG^*GRUP değişkeninin katsayısı istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunamamıştır. Bu sonuç deney ve kontrol grubu için eğitim harcamasına ait gelir esnekliklerinin değişmediğine işaret etmektedir. $\text{LnG}^*\text{KENTKIR}$ değişkeni için katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Bu katsayının negatif olarak tahmin edilmesi temizlik malzemeleri harcaması gelir esnekliğinin kentsel bölgelerde daha düşük olduğunu göstermektedir. $\text{LnG}^*\text{BÖL}$ değişkenlerine ait katsayı tahminleri incelendiğinde bölgelerin tamamında katsayılar istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Katsayıları negatif olarak tahmin edilen bölgeler Batı Marmara, Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu ve Batı Karadeniz'dir. Bu sonuç temizlik malzemeleri harcaması için gelir esnekliklerinin bu bölgelerde daha düşük seviyede kaldığına işaret etmektedir. Parametreleri tahmin edilen regresyon eşitliğinden hareketle araştırmanın tahmin boyutunda 2011 ve 2012 yılları için temizlik malzemeleri harcamasına ait gelir esneklikleri hesaplanarak Tablo 52'de özetlenmiştir. En yüksek esneklik katsayısı 1.247 değeri ile 2012 yılında Kuzeydoğu Anadolu kırsalında, en düşük esneklik katsayısı ise 0.252 değeri 2011 yılında Doğu Marmara kentlerinde gözlenmiştir.

Ulaşım harcaması için bulunan tahmin sonuçları Tablo 53'te verilmiştir. Gelir değişkeni için katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. 0.792 olarak tahmin edilen bu katsayı Türkiye genelinde ulaşım harcamasının gelir esnekliğine karşılık gelmektedir. LnG^*YIL değişkeninin katsayısı istatistikî olarak anlamsız bulunmuştur. Bu katsayının istatistikî olarak sıfırdan farklı olmaması 2011 ve 2012 yıllarında ulaşım harcamaları için gelir esnekliklerinin değişmediği anlamına gelmektedir. LnG^*GRUP değişkeninin katsayısı istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. İlgili katsayının pozitif olarak tahmin edilmesi deney grubunda ulaşım harcamasına ait gelir esnekliğinin daha yüksek seviyede olduğuna işaret etmektedir. $\text{LnG}^*\text{KENTKIR}$ değişkeni için katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Bu katsayının negatif olarak tahmin edilmesi kentsel bölgelerde ulaşım harcaması gelir esnekliğinin daha düşük olduğunu göstermektedir. $\text{LnG}^*\text{BÖL}$ değişkenlerine ait katsayı tahminleri incelendiğinde; Batı Marmara ve Orta Anadolu Bölgelerinde pozitif yönde, Doğu Marmara ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgelerinde negatif yönde katsayıların istatistikî olarak sıfırdan farklı olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç ulaşım harcaması için gelir esnekliklerinin Doğu Marmara ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgelerinde daha düşük, Batı Marmara ve Orta Anadolu Bölgelerinde ise daha yüksek seviyede kaldığına işaret etmektedir. Parametreleri tahmin edilen regresyon eşitliğinden hareketle araştırmanın tahmin boyutunda 2011 ve 2012 yılları için ulaşım harcamasına ait gelir esneklikleri hesaplanarak Tablo 54'te özetlenmiştir. En yüksek esneklik katsayısı 1.583 değeri ile 2012 yılında Orta Anadolu kırsalında, en düşük esneklik katsayısı ise 0.339 değeri 2011 yılında Kuzeydoğu Anadolu kentlerinde gözlenmiştir.

Sigara harcaması için bulunan tahmin sonuçları Tablo 55'te verilmiştir. Gelir değişkeni için katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. 0.292 olarak tahmin edilen bu katsayı Türkiye genelinde sigara harcamasının gelir esnekliğine karşılık gelmektedir. LnG^*YIL , LnG^*GRUP ve $\text{LnG}^*\text{KENTKIR}$ değişkenlerinin katsayıları istatistikî olarak anlamsız bulunmuştur. Bu sonuçlar, yıllar itibarıyla, deney ve kontrol gruplarında, kentsel ve kırsal bölgeler ayırımında sigara için gelir esnekliklerinin değişmediği anlamına gelmektedir. $\text{LnG}^*\text{BÖL}$ değişkenlerine ait katsayı tahminleri incelendiğinde; Batı Marmara Bölgesinde negatif yönde, Ege, Batı Anadolu, Orta Anadolu, Doğu Karadeniz,

Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde negatif yönde katsayıların istatistikî olarak sıfırdan farklı olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç sigara harcaması için gelir esnekliklerinin Batı Marmara Bölgesinde daha düşük, Ege, Batı Anadolu, Orta Anadolu, Doğu Karadeniz, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde ise daha yüksek seviyede kaldığına işaret etmektedir. Parametreleri tahmin edilen regresyon eşitliğinden hareketle araştırmamızın tahmin boyutunda 2011 ve 2012 yılları için sigara harcamasına ait gelir esneklikleri hesaplanarak Tablo 56'da özetlenmiştir. En yüksek esneklik katsayısı 0.900 değeri ile 2012 yılında Doğu Karadeniz kentlerinde, en düşük esneklik katsayısı ise 0.031 değeri 2011 yılında Batı Marmara kırsalında gözlenmiştir.

Su-Elektrik-Gaz harcaması için bulunan tahmin sonuçları Tablo 57'de verilmiştir. Gelir değişkeni için katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. 0.098 olarak tahmin edilen bu katsayı Türkiye genelinde Su-Elektrik-Gaz harcamasının gelir esnekliğine karşılık gelmektedir. $\ln G^*YIL$ değişkeninin katsayısı istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Bu katsayının negatif olarak tahmin edilmesi 2011 yılına kıyasla 2012 yılında Su-Elektrik-Gaz harcamaları için gelir esnekliğinin azaldığı anlamına gelmektedir. $\ln G^*GRUP$ değişkeninin katsayısı istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Bu katsayının negatif olarak tahmin edilmesi deney grubu için Su-Elektrik-Gaz harcamasına ait gelir esnekliğinin kontrol grubundan daha düşük seviyede olduğunu göstermektedir. $\ln G^*KENTKIR$ değişkeni için katsayı istatistikî olarak anlamlı bulunamamıştır. Bu sonuç Su-Elektrik-Gaz harcaması gelir esnekliğinin kentsel ve kırsal bölgelerde aynı kaldığına işaret etmektedir. $\ln G^*BÖL$ değişkenlerine ait katsayı tahminleri incelendiğinde bölgelerin tamamında katsayılar pozitif yönde ve istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur. Bu sonuç Su-Elektrik-Gaz harcaması için gelir esnekliklerinin İstanbul Bölgesine kıyasla diğer bölgelerde daha yüksek seviyede kaldığına işaret etmektedir. Parametreleri tahmin edilen regresyon eşitliğinden hareketle araştırmamızın tahmin boyutunda 2011 ve 2012 yılları için Su-Elektrik-Gaz harcamasına ait gelir esneklikleri hesaplanarak Tablo 58'de özetlenmiştir. En yüksek esneklik katsayısı 0.629 değeri ile 2011 yılında Ortadoğu Anadolu kentlerinde, en düşük esneklik katsayısı ise -0.047 değeri 2012 yılında İstanbul Bölgesinde gözlenmiştir.

Çalışmada ele alınan harcama türlerinin kentsel ve kırsal alanlara göre gelir esneklikleri Tablo 59'da verilmiştir. Kentsel alan için gelir esnekliği 1'in üzerinde olan tek harcama türü sağlık iken kırsal alanda sağlık türüne ilaveten haberleşme harcama türünde de esneklik 1'den daha büyük olarak belirlenmiştir. Gelir esnekliği en düşük seviyede olan harcama türü su-elektrik-gaz iken bunu sigara harcamaları izlemektedir. Bu iki harcama türünün gelir esnekliği sıfıra oldukça yakındır. Bu sonuç en çok ihtiyaç olarak hissedilen harcama türlerinin su-elektrik-gaz ve sigara olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca yakacak ve eğitim türleri için de benzer bir eğilim dikkati çekmektedir. Sağlık ve sadece kırsal kesim de haberleşme harcamaları lüks mal iken diğer harcama türlerinin tamamı ihtiyaç malları olarak dikkate alınmaktadır.

Tablo 59. Harcama Türlerinin Gelir Esneklikleri

Harcama Türleri	Kent	Kır
Gıda	0.843	0.721
Giyim	0.895	0.820
Kira	0.518	0.668
Yakacak	0.317	0.353
Eğitim	0.326	0.220
Sağlık	1.012	1.184
Haberleşme	0.878	1.044
Temizlik Malzemeleri	0.531	0.595
Ulaşım	0.676	0.792
Sigara	0.273	0.262
Su-Elektrik-Gaz	0.112	0.098

7. SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

7.1. Nicel Araştırma Sonuçları

7.1.1. MEB e-Okul Veri Tabanının İncelenmesine İlişkin Sonuçlar

Babanın eğitim düzeyinin hem kontrol hem de deney grubunda üçte iki oranı ile ilkökul seviyesinde somutlaştığı görülmüştür. Okuma yazma bilmeyenlerin oranları ise kontrol grubunda on dördte bir iken deney grubunda on üçte bir olarak belirlenmiştir. Ayrıca herhangi bir okul mezunu olmayıp okuma yazma bilenlerin oranları kontrol grubunda onda bir deney grubunda ise dokuzda bir olarak tahmin edilmiştir. Bu oranlarda dikkate alındığında hem kontrol hem de deney grubu için babanın eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğu ileri sürülebilir.

Annenin eğitim düzeyi bakımından da benzer bir eğilimin olduğu gözlenmiştir. Buna karşın, okuma yazma bilmeyen annelerin kontrol grubunda üçte bir deney grubunda ise beşte iki düzeyindedir.

Gerek kontrol gerekse deney grubu için baba ve annenin büyük bir çoğunluğunun sağ olduğu görülmüştür.

Türkiye genelinde kontrol grubu için ortalama kardeş sayısı 1.07 iken deney grubunda 4.12 seviyesine çıkmaktadır. İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgelerine göre ortalama kardeş sayıları incelendiğinde, deney grubundaki ortalamalar daha yüksektir.

Araştırmanın önemli parametrelerinden biri, ortalama devamsızlık sayısının yıllar itibariyle İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgeleri ve kır-kent ayırımıdaki dağılımıdır. Araştırmanın başlangıç dönemi (temel devresi) olan 2007/2008 eğitim öğretim yılında kontrol ve deney grupları için ortalama devamsızlık sayılarının farklılaştığı gözlenmiştir. Araştırma kapsamındaki 3 yıl için de kont-

rol grubunda ortalama devamsızlık sayıları deney grubundakinden daha büyüktür. Ayrıca yıllar itibariyle ortalama devamsızlık sayısının arttığı da görülmektedir.

Araştırmanın başlangıç dönemi (temel devresi) olan 2007/2008 eğitim öğretim yılında kontrol grubundaki ortalama devamsızlık sayılarının deney grubuna göre daha büyük olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamındaki 3 yıl için de hem erkek hem de kız öğrenciler bakımından kontrol grubunda ortalama devamsızlık sayıları deney grubundakinden daha büyük olarak belirlenmiştir. Ayrıca yıllar itibariyle ortalama devamsızlık sayılarının hem erkek hem de kız öğrenciler için arttığı da görülmektedir. Buna ilâveten, hem kontrol hem de deney grubunda erkek öğrenciler için ortalama devamsızlığın kız öğrencilere göre daha büyük olduğu dikkati çekmektedir. Türkiye geneline bakıldığında, kontrol grubunda erkek öğrenciler için 2007/2008 döneminde 4.56 ile başlayan ortalama devamsızlık sayısı takip eden dönemlerde 4.93 ve 5.99 seviyelerine çıkmaktadır. Deney grubu için bu ortalamalar sırasıyla 2.24, 2.39 ve 3.28 olarak belirlenmiştir. Kız öğrenciler için ise kontrol grubunda 2007/2008 döneminde 3.69 ile başlayan ortalama devamsızlık sayısı takip eden dönemlerde 3.95 ve 4.69 seviyelerine çıkmaktadır. Deney grubu için bu ortalamalar sırasıyla 2.04, 2.18 ve 2.86 seviyesindedir.

Araştırmanın önemli parametrelerinden biri de liseye devam oranlarıdır. Çalışmada 2007/2008, 2008/2009 ve 2009/2010 dönemlerini kapsayan 3 yıllık veriler elde edilmiştir. Böylece liseye devam durumları 2008/2009 ve 2009/2010 dönemleri için hesaplanabilmektedir. Araştırma bulguları, öğrencinin sınıfı bakımından kontrol ve deney gruplarının örtüşmediğini göstermektedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak 2008/2009 eğitim öğretim yılındaki gözlem sayıları kontrol grubunda 14.921, deney grubunda 1.023 iken 2009/2010 eğitim öğretim yılındaki gözlem sayıları kontrol grubunda 12.354 iken deney grubunda 1.723 olmuştur.

Araştırmada yıllara göre İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgeleri ve kırsal-kent ayrımında liseye devam oranları incelenmiştir. Bu noktada iki durum dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki, deney grubunda liseye devam oranının kontrol grubuna kıyasla çok daha büyük olduğudur. İkincisi ise 2008/2009 yılından 2009/2010 yılına gelindiğinde kontrol grubunda liseye devam oranı bakımından anlamlı bir artışın gözlenmesidir.

Kontrol grubunda kız öğrencilere göre erkek öğrencilerde liseye devam oranlarının göze çarpacak şekilde daha büyük olmasına karşın deney grubunda cinsiyet farklılaşmasının liseye devam etme oranlarını fazla değiştirmedeği görülmektedir.

Kontrol grubuna göre deney grubunda Türkiye genelinde ortalama devamsızlık sayısının daha düşük olduğu bulunmuştur. Ancak bu durumun ŞNT programının etkisi ile mi yoksa başka bir nedenle mi olduğunu söylemek mümkün değildir. Türkiye için ortalama devamsızlık sayısından sapmaların her iki yıl için de deney grubunda negatif yönde, kontrol grubunda ise pozitif yönde olduğu görülmektedir. Bu durum ŞNT programının her iki yılda da ortalama devamsızlığı azalttığını ve dolayısıyla devamsızlık üzerinde arzu edilen etkiyi yaptığını göstermektedir.

2008/2009 eğitim öğretim yılında ortalama devamsızlık üzerinde cinsiyet etkisinin anlamlı bir fark oluşturmadığı, ancak 2009/2010 eğitim öğretim yılı için cinsiyet faktörünün önemli olduğuna işaret etmektedir.

2009/2010 eğitim öğretim yılında deney grubunda yer alan kız öğrencilerin Türkiye için ortalama devamsızlıktan sapmaları negatif yönde iken bu sapma kontrol grubunda pozitifdir. Buna göre, kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla daha az devamsızlık yaptığı ve deney grubunda yer öğrencilerde ortalama devamsızlığın kontrol grubuna göre çok daha düşük düzeydedir.

Deney grubunda kent yerleşim yerlerinde kontrol grubuna kıyasla ortalama olarak devamsızlığın azaldığına ve dolayısıyla ŞNT programının kentsel alanlarda etkili olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca deney grubu için kırsal alanlardaki sapmalar kentsel alana göre mutlak değer olarak daha büyüktür. Bu sonuç, ŞNT programının kırsal alanda daha büyük bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

ŞNT programının ortalama devamsızlık üzerindeki etkisinin İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgeleri ayırımında farklılaşmadığını göstermektedir. Ayrıca araştırma sonuçları, 2007/2008 eğitim öğretim yılına göre 2008/2009 eğitim öğretim yılında ŞNT programının İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I düzeyinde yer alan 12 bölge için aynı büyüklükte bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, ŞNT programının 2009 yılı için Akdeniz Bölgesi'nde daha fazla etki yaptığı söylenebilir. Ayrıca hem 2009 hem de 2010 yılları bir arada ele alındığında, Akdeniz bölgesinin yanı sıra Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde ortalama devamsızlık sayısı üzerinde ŞNT programının diğer bölgelere nispeten daha olumlu sonuçlar verdiği söylenebilir.

ŞNT programının ortalama devamsızlık üzerindeki etkisinin kent/kır ayırımında İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I Bölgelerinde farklılaşmadığını göstermektedir. Bu sonuç, 2007/2008 eğitim öğretim yılına göre 2008/2009 ve 2009/2010 eğitim öğretim yıllarında ŞNT programının İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I düzeyinde yer alan 12 bölgenin kentsel ve kırsal alanları için aynı büyüklükte bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırma sonuçlarına göre, ŞNT programının Türkiye genelinde her bölgede etkili olduğu ifade edilebilir. Ayrıca, ŞNT programının en fazla etkili olduğu kırsal alan Batı Anadolu bölgesi olarak belirlenebilir. Bu bölgeyi Doğu Marmara, Orta Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinin kırsal alanları izlemektedir. Kentsel alanlar bakımından ise ŞNT programının en etkili olduğu bölge Güneydoğu Anadolu'dur. Bu bölgeyi Akdeniz, Orta Anadolu ve Ortadoğu Anadolu Bölgelerinin kentsel alanı takip etmektedir.

Araştırma sonuçları ŞNT programının kent ve kırsal liseye devam oranı üzerinde farklı etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, deney ve kontrol gruplarının kent ve kırsal liseye devam olasılıkları bakımından farklılaştığı görülmektedir.

Deney grubunda olup kırsal alanda yaşayan bir öğrencinin liseye devam etme olasılığı dörtte üçten fazla iken bu olasılık kentsel alanda çok az artarak beşte dört seviyesine çıkmaktadır. Kırsal alanda

yaşayıp kontrol grubunda olan bir öğrencinin liseye devam etme olasılığı beşte iki düzeyinde iken bu olasılık kentte yarıya çıkmaktadır.

Yıllar itibarıyla hem kent hem de kırsal alandaki değişimlerin istatistikî olarak aynı kaldığına ve bu değişimin deney ve kontrol grubu için de eşit olduğuna işaret etmektedir.

Deney grubunda olup kırsal alanda yaşayan bir öğrencinin 2008/2009 eğitim öğretim yılında liseye devam etme olasılığı beşte dört iken bu olasılık kentsel alanda çok az artarak beşte dört seviyesine çıkmaktadır. Kırsal alanda yaşayıp kontrol grubunda olan bir öğrencinin 2008/2009 eğitim öğretim yılındaki liseye devam etme olasılığı üçte bir seviyesinde iken bu olasılık kentte beşte ikiden fazla bir düzeye çıkmaktadır. 2009/2010 eğitim öğretim yılında ise söz konusu olasılıklar deney grubunda çok az bir farklılaşma ile dörtte üç ve beşte dört olmakta iken bu olasılıklar kontrol grubunda oldukça fazla artarak yarıya ve beşte üç seviyelerine gelmiştir. Araştırmanın sonuçları Türkiye genelinde dikkate alındığında erkeklerin kızlara göre liseye devam etme olasılığının daha yüksek olduğunu ancak bu olasılığın deney grubunda kızların lehine döndüğünü göstermektedir.

Kontrol grubundaki öğrenciler için erkeklerin liseye devam etme olasılıkları kentte daha yüksektir. Örneğin, kırsal kesimde yaşayan ve kontrol grubunda yer alan bir erkek öğrencinin liseye devam etme olasılığı beşte ikiden fazla iken bu olasılık kızlar için üçte bir seviyesine gerilemektedir. Kırsal kesimde aynı olasılıklar erkeklerde yarı yarıya iken kızlarda yarının altına inmektedir. Deney grubunda ise erkek ve kız öğrencilerin liseye devam etme olasılıkları birbirine çok yakın değerler almaktadır. Deney grubunda yer alan kırsal kesimdeki erkek öğrencinin liseye devam etme olasılığı dörtte üç iken bu olasılık kızlarda çok az artarak beşte dört seviyesine gelmektedir. Kentsel alan için olasılıklar ise erkeklerde beşte dördüne yakın seviyesinde iken bu olasılık kızlarda beşte dördünden daha fazla seviyesine çıkmaktadır. *Bu sonuçlar, ŞNT programının özellikle kız öğrencilerin liseye devam etmesindeki etkisinin oldukça büyük olduğunu göstermektedir.*

Liseye devam etme durumu üzerinde ŞNT programının etkisi yıllar itibarıyla deney/kontrol, cinsiyet ve kent/kır ayırımında ele alınmıştır. Araştırmanın sonuçları söz konusu bu faktörlerin liseye devam oranı üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Deney grubundaki öğrencilerin liseye devam etme olasılıkları kır/kent ve cinsiyet ayırımında daha yüksek olup kendi içerisinde farklılaşmaları oldukça düşüktür. Ancak deney grubunda yıllar itibarıyla değişimler oldukça düşük seviyede iken kontrol grubunda göze çarpacak şekilde artışlar söz konusu olmuştur. Ancak deney grubunda 2009 yılında zaten yüksek olan liseye devam etme olasılıklarının 2010 yılında çok fazla artması beklenemez.

İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I ayırımında liseye devam etme olasılıklarının farklılaştığı görülmüştür.

Deney grubu için İstanbul Bölgesinde liseye devam etme olasılıklarının diğer bölgelere kıyasla daha düşük seviyede kaldığı görülmektedir. Buna karşın, deney grubu için Doğu Marmara ve Doğu Karadeniz Bölgelerinde öğrencilerin liseye devam etme olasılıkları onda dokuzun üzerinde oldukça yüksek bir seviyede tahmin edilmiştir. Bölgelerin tamamında deney grubu için hesaplanan ola-

sıllıklar kontrol grubuna kıyasla çok daha yüksek seviyededir. *Bu sonuç ŞNT programının liseye etme olasılığına katkısının İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgelerinin tamamında pozitif yönde olduğuna işaret etmektedir.*

7.1.2. ŞNT Veri Tabanının İncelenmesine İlişkin Sonuçlar

Yıllar itibari ile hak sahibi olanların sayısında, İstanbul hariç, bir azalma görülmektedir. Öyle ki 2004 – Mart 2010 döneminde İstanbul'da hak sahibi hanelerin sayısı yüzde 120 artarken, diğer bütün bölgelerde hak sahibi hane sayısı azalmıştır. Hak sahibi yüzde dağılımların yıllar içerisinde fazla değişmediği görülmektedir. Buna göre yardımlardan en büyük payı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi almaktadır. En az paya sahip olan bölgeler ise Marmara ve Karadeniz bölgeleridir. İncelenen dönemde yıllar itibariyle başvurusu reddedilen hanelerin sayısında da bir azalma olmuştur. İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I düzeyinde yıllar itibariyle başvurusu reddedilen hanelerin yüzde dağılımı incelendiğinde en fazla başvuru reddinin olduğu bölgelerin İstanbul, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu olduğu görülmektedir. Ayrıca, 2009 yılında İstanbul bölgesinde her yüz başvurudan dörtte üçü reddedilirken, Orta Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bu oran sırasıyla yüzde 27 ve 31'dir.

Araştırma sonuçları, ŞNT toplam yardımlarının büyük bir bölümünün eğitim yardımlarına ayrıldığı göstermektedir. Toplam yararlanıcıların dörtte üçü eğitim yardımı almışlardır. Bunu sırasıyla sağlık dörtte bir ve gebelik yardımları izlemektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesinin bütün yardım kategorileri için en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. Bu bölgeyi Orta Doğu Anadolu bölgesi takip etmektedir.

Bütün yardım kategorileri için Orta Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri en fazla yardımı almışlardır. 2010 yılı Mart ayı itibariyle dağıtılan yardımların yaklaşık üçte biri Güneydoğu Anadolu bölgesinde eğitim yardımı olarak verilmiştir.

7.1.3. Birinci Dönem Betimsel Sonuçlar

Araştırma kapsamında görüşülen hanehalklarından ŞNT yardımı alanlar içinde kentte Ege bölgesi kırdada ise Kuzeydoğu Anadolu bölgesi en büyük paya sahiptir.

Deney grubunun tamamına yakını kadın ve beşte ikisi 26-35 yaş aralığındadır. Deney ve kontrol grubundakilerin büyük bir kısmı üç ya da dört kişi ile birlikte yaşamaktadırlar. Bölgelere göre incelendiğinde, Batı Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu kent ve kırdada ve İstanbul kentte bu beşe yükselmektedir.

Deney ve Kontrol grubunda bulunan ailelerin büyük çoğunluğu memleketlerinden/ köylerinden/ akrabalarından yardım almadıklarını belirtmişlerdir. Bu oran bölgelere, kent ve kırdada göre farklılık göstermemektedir.

Bölgelere göre nakdi ve aynı yardımların dağılımına bakıldığında deney grubunda Ege bölgesinde yardım alanların en ön sırada yer alırken, Batı Marmara ve Doğu Marmara bölgelerinde aynı yardımlarda ön sıralarda yer almaktadır.

Deney grubunda yer alan hanehalklarının beşte ikisi kendi evinde üçte biri kira da ve herhangi bir kira vermeden oturmaktadır. Kendi evinde oturanların oranı en yüksek Güneydoğu Anadolu bölgesinde, kentte ise Kuzeydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinde en yüksek düzeydedir. Deney grubunda Orta Anadolu bölgesi hariç hem deney hem de kontrol grubunda yer alan ailelerin tamamına yakını vakıftan kira yardımı almaktadır. Bu durum da bölgeden bölgeye ve kır ve kentte büyük farklılıklar göstermemektedir. Hem deney hem de kontrol grubunda yer alan hanehalkı genellikle iki ya da üç odalı evlerde oturmaktadırlar.

Deney ve kontrol grubunda yer alan ailelerin tamamına yakınının on sekiz yaşın altında çocuğu bulunmaktadır. Deney grubunda yer alıp da on sekiz yaş altında çocuğu olan ve ücretli bir işte çalışan çocukların kazandığı ortalama en yüksek ücret 370 TL ile Ege Bölgesinde, en düşük de İstanbul'dadır. Kontrol grubunda yer alan ailelerin çalışan çocuklarının kazandığı ortalama en yüksek ücret 420 TL ile Orta Anadolu bölgesinde iken en düşük ücret İstanbul'da verilmektedir.

Deney grubundaki hanehalkları ile kontrol grubundaki hanehalklarının beşte ikisi ŞNT yardımını komşulardan duyduklarını belirtmişlerdir.

Başvuru formunun doldurulması işleminin deney grubunda yer alan ailelerde kır ve kentte yarıdan fazlası, kendileri tarafından yapılmadığı buna karşılık kontrol grubunda yer alan ve kentte ikamet eden ailelerin ise beşte üçü başvurunun kendileri tarafından yapıldığını belirtmektedirler. Başvuru formunun başkaları tarafından doldurulmasının nedenleri incelendiğinde, bunun en önemli sebebinin formun nasıl doldurulacağını anlaşılmaması olduğu görülmektedir.

Deney grubundaki hanehalkının yarıdan fazlası son bir yıl içinde ŞNT dışında yardım başvurusu yapmıştır. Kontrol grubundaki bireylerin de beşte ikisi son bir yılda ŞNT dışında yardım başvurusunda bulunmuştur. Başvurular genellikle gıda yardımı için yapılmaktadır. Deney grubunda başvuru yapanların yaklaşık dörtte biri kontrol grubunda ise yaklaşık üçte biri son bir yılda gıda yardımı için yaptıkları başvurunun kabul edildiğini belirtmiştir.

Deney grubu ve kontrol grubundakilerin yakacak yardımı için başvuru yaptıkları ve bu başvuruların dörtte üçünün kabul edildiği, ŞNT yardımı dışında en fazla yardımlardan birinin yakacak yardımı olduğu görülmektedir.

Yardım taleplerinin öncelikleri incelendiğinde ise, deney grubunda nakit yardımı talebi birinci sırada yer alırken, bunu gıda ve yakacak yardımının izlediği görülmektedir. Bu durum kontrol grubunda da aynı şekildedir. Kontrol grubunda da nakit yardımı talebi birinci öncelik, gıda ise ikinci öncelik olmuştur.

Deney grubunda sağlık yardımı alanların büyük çoğunluğu sağlık yardımı parasını alırken sorun yaşamadığını belirtmiştir. Kır düzeyinde sağlık yardımı parasını alırken sorun yaşayanların en fazla olduğu bölgeler Kuzeydoğu Anadolu ve ile Batı Anadolu'dur. Kentte sağlık yardımı parasını almada en fazla sorun yaşayanlar ise yine Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'dir. Yaşanan sorunlar arasında en önemlisi ödemelerin zamanında alınamamasıdır. Büyük çoğunluk sağlık ödemelerini ayda bir almak istemektedir. ŞNT sağlık yardımı paralarının birinci öncelikli olarak sağlık için kullanıldığı anlaşılrsa da, bu paranın önemli bir bölümünün gıda ihtiyacı için harcandığı görülmektedir.

Kontrol grubundaki bireylerin üçte ikisinden fazlası eğitim yardımı için başvuruda bulunmuştur. Kontrol grubunda olup sağlık yardımı için başvurduğunu belirtenlerin yarısından fazlası sağlık yardımı alması durumunda bu parayı sağlık için harcayacağını belirtmiştir. Bununla birlikte, sağlık yardımı parası alırsa bunu gıda için harcayacağını da belirtenlerin oranı oldukça yüksektir.

7.1.4. İkinci Dönem Betimsel Sonuçlar

Deney grubundaki katılımcıların çoğunluğu, kente göre Batı Anadolu ve Akdeniz bölgelerinde, kıra göre ise Orta Anadolu bölgesinde yaşamaktadır. Kontrol grubunda ise katılımcıların çoğunluğu, kente göre İstanbul ve Batı Anadolu bölgesinde, kıra göre ise Kuzey Doğu Anadolu bölgesinde yaşamaktadır.

Kontrol grubunda da katılımcıların çoğunluğu il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. Kontrol grubundaki katılımcıların yaklaşık dörtte biri kırdaki yaşamaktadır. Kontrol grubunda yer alan hane halklarının yaşadıkları yer incelendiğinde, Batı Marmara bölgesi, il ve ilçe merkezinde yaşayanların oranının en yüksek düzeyde olduğu bölgedir. Belde düzeyinde en yüksek oran Ege bölgesi köyde yaşama oranına göre ise en yüksek dağılım Orta Anadolu bölgesinde görülmektedir.

Deney grubunda yer alanların demografik yapıları incelendiğinde, cinsiyette kadınların oranının en yüksek düzeyde olduğu, yaş gruplarından 26-35 yaş grubunun medeni durumda evli (eşi ile aynı evde) olanların ile eğitim durumunda ilkököl mezunu beş yıl olanların en yüksek dağılımı oluşturduğu görülmektedir.

Kontrol grubunda yer alan demografik yapı incelendiğinde cinsiyette kadınların oranının en yüksek düzeyde olduğu, yaş gruplarından 26-35 yaş grubunun medeni durumda evli (eşi ile aynı evde) olanların ile eğitim durumunda ilkököl mezunu beş yıl olanların en yüksek dağılımı oluşturduğu görülmektedir.

Deney grubundaki katılımcıların çoğunun göç ile yaşadığı yere gelmediği görülmektedir. Deney grubunda en fazla göçün olduğu bölgeler, kente göre Ege bölgesi kıra göre Batı Anadolu bölgesidir. Benzer şekilde kontrol grubundaki katılımcıların da çoğunun göç ile yaşadığı yere gelmediği söylenebilir. Kontrol grubunda en fazla göçün olduğu bölgeler, kente göre Orta Anadolu bölgesi kıra göre Batı Anadolu bölgesidir.

Deney grubundaki katılımcıların çoğunun 2001 ve sonrası tarihlerde göç ettikleri görülmektedir. Deney grubunda 1990 yılından sonra en fazla göç alan bölgeler, kente göre Batı Marmara bölgesi kıra göre Doğu Marmara bölgesidir.

Kontrol grubundaki katılımcıların yaklaşık yarısı 2001 ve sonrası tarihlerde göç ettikleri görülmektedir. Kontrol grubunda 1990 yılından sonra en fazla göç alan bölgeler, kente göre Batı Akdeniz bölgesi Kıra göre Batı Marmara bölgesidir.

Deney grubundaki katılımcıların çoğunluğunun, Batı Anadolu bölgesinde iş nedeniyle Batı Akdeniz bölgesinde en çok evlilik nedeniyle Ege bölgesinde geçim nedeniyle ve Batı Marmara bölgesinde diğer nedenlerle göç ettikleri görülmektedir.

Kontrol grubundaki katılımcıların çoğunluğunun, Ege bölgesinde yarından fazlası iş nedeniyle Batı Marmara bölgesinde en çok evlilik nedeniyle İstanbul ilinde geçim sıkıntısı nedeniyle ve Ortadoğu Anadolu bölgesinde diğer nedenlerle) göç ettikleri görülmektedir.

Deney grubundaki katılımcıların çoğunluğu Memleketten/köyden/akrabalardan yardım almaktadır.

Kontrol grubundaki katılımcıların çoğunluğu memleketten/köyden/akrabalardan yardım almaktadır.

Deney grubundaki yardım alan katılımcılardan beşte ikisi aynı yardım almaktadır. Deney grubunda yer alan katılımcıların ne tür yardım aldıkları incelendiğinde, Doğu Marmara bölgesi en büyük oranda nakdi yardım almakta, Batı Karadeniz Bölgesi'nde onda dokuz oranında aynı yardım almaktadır. Kontrol grubunda yardım alan katılımcılardan yarından fazlası aynı yardım almaktadır.

Kontrol grubunda yer alan katılımcıların ne tür yardım aldıkları incelendiğinde, Orta Anadolu bölgesi onda dokuzu nakdi yardım almakta, Doğu Karadeniz bölgesi beşte dördü aynı yardım almaktadır.

Deney grubundaki katılımcıların ve kontrol grubundaki katılımcıların beşte ikisi kirada oturmaktadır.

Deney grubundaki katılımcıların ve kontrol grubundaki katılımcıların dörtte üçü oturduğu evin Anne/Baba/Kardeşe ait olduğu görülmektedir.

Deney grubundaki katılımcıların yarından fazlası bulunduğu semtte bir evin yaklaşık kira bedeli 151-300 TL'dir. Kente göre Ege bölgesinde (368.14), kıra göre ise Batı Anadolu (237.41) bölgesinde ortalama en yüksek kira bedelleri vardır.

Kontrol grubundaki katılımcıların yarından fazlası bulunduğu semtte bir evin yaklaşık kira bedeli 151-300 TL'dir. Kente göre İstanbul ilinde (307.31), kıra göre ise Batı Anadolu (262.19) bölgesinde ortalama en yüksek kira bedelleri vardır.

Deney grubundaki katılımcıların ve kontrol grubundaki katılımcıların onda dokuzunun on sekiz yaşından küçük çocuğu vardır.

Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların çoğunluğunun 18 yaşından küçük çocukları ücretli çalışmamaktadır..

Deney grubundaki katılımcıların dörtte birinin 501 TL ve üzeri kazandıkları görülmektedir. Deney grubunda geliri en yüksek bölge (496.58) Batı Marmara bölgesidir.

Kontrol grubundaki katılımcıların üçte birinden fazlası 301-501 TL arası kazandıkları görülmektedir. Kontrol grubunda geliri en yüksek bölge (781.76) Batı Marmara bölgesidir.

Kontrol grubunda 18 yaşından küçük çocukların, yarısına yakını esnafın yanında çalışmaktadır. Ayrıca çocukların beşte birine yakını tarım işlerinde, onda biri ise sanayide çalışmaktadır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu “çocukların okula gitmesinin önemli” olduğu görüşündedir. Batı Anadolu, okula gitmesinin önemli olduğu görüşünün en yüksek düzeyde olduğu bölgedir. “Çocukların çalışması” daha önemli görüşü ise yüzde bir buçuk oranı ile Batı Marmara’dadır. Kent düzeyinde incelendiğinde ise Batı Marmara’da okula gidilmesinin daha önemli olduğu görüşündedir. Kontrol grubunda bulunanların, çocukların okula gitmesi mi yoksa çalışması mı daha önemlidir sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde, büyük çoğunluk, okula gidilmesinin daha önemli olduğu görüşündedir. “Çalışması daha önemlidir”, “hem okuyup hem çalışmalı” görüşünde olanlar ise yüzde iki gibi çok düşük bir düzeydedir. .

Kontrol grubunda yer alan hane halkından, kır düzeyinde Batı Anadolu’da yaşayanların tamamı çocukların okula gitmesi daha önemlidir görüşündedir. Çalışması daha önemlidir görüşü ise yüzde bir buçuk ile Ortadoğu Anadolu’da en yüksek düzeydedir.

Deney grubuna kadınların onda dokuzu kadınların iş hayatında çalışmasını önemli bulurken sadece onda biri uygun bulmamaktadır. Kontrol grubunda bulunanların onda dokuzu kadınların iş hayatında çalışması önemli olarak görürken, sadece onda biri uygun görmediğini belirtmektedir. Kadınların iş hayatında bulunmasını en yüksek oranda Ege bölgesinde bulunanlar istemektedir.

Deney grubunda bulunanların büyük çoğunluğu kız çocuklarının üniversiteyi okuması yönünde görüş bildirmektedir. Lise mezunu olmasının yeterli olduğu görüşünde olanlar ise çok az düzeydedir.

Kontrol grubunda bulunanların büyük bir çoğunluğu kız çocuklarının üniversiteyi okumalı görüşünde olduğu görülmektedir. Yine kontrol grubunda, lise mezunu olmasının yeterli olduğu görüşünde olanlar ise çok az düzeydedir. .

Deney grubundakilerin büyük çoğunluğu, erkek çocukların üniversiteyi okuması gerektiğini ileri sürerken çok azı lise mezunu olmasının yeterli olacağı görüşündedir.

Kontrol grubunda bulunan hane halkından büyük çoğunluğu erkek çocuklarının üniversiteyi okuması yönünde görüş bildirmişlerdir. Lise mezunu olmasının yeterli olacağı düşüncesinde olanlar ise çok azdır.

Deney grubunda bulunanların çoğunluğu Şartlı Nakit Transferi uygulamasını (ŞNT) komşularından vakıf personelinden ve muhtardan duyduklarını belirtmişlerdir.

Kontrol grubunda bulunanlar, çoğunluğu ŞNT uygulamasını komşularından, vakıf personelinden ve muhtardan duyduklarını belirtmişlerdir.

Deney grubunda bulunan başvuru formundaki soruları, grubun yarısı soruların bir kısmını anladığını, beşte ikisi ise hepsini anladığını belirtmişlerdir. Grubun sadece yüzde onu soruları anlamadığını belirtmektedirler.

Kontrol grubunda ise üçte biri başvuru formunda bulunan soruları anladıkları, yarısından fazlası bazı soruları anlamadığı, onda biri ise hiçbir soruyu anlamadığı görülmektedir.

Deney grubunda, onda birisinden azı ŞNT hakkında bilgi sahibi olduğu, biraz bilgi sahibi olanların beşte üçünü oluşturduğu, hiç bilgi sahibi olmayanların ise üçte birlik oranı olduğu görülmektedir. Kontrol grubunda, ŞNT hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtenlerin üçte biri, biraz bilgi sahibi olduğunu belirtenlerin beşte üçü bilgi sahibi olduğunu belirtenlerin yüzdesi ise oldukça düşüktür.

Deney grubunun üçte ikisi yardımların niçin verildiğini bilmediği görülmektedir.

Kontrol grubunun üçte ikisi yardımların niçin verildiğini bilmediği görülmektedir.

Deney grubunun üçte biri, ŞNT yardımının halka yeterince duyurulduğunu düşünürken, üçte biri ise fikrinin olmadığını belirtmektedir.

Kontrol grubunun üçte biri ŞNT uygulamasının halka yeterince duyurulduğunu düşünürken, üçte biri ise fikrinin olmadığını belirtmektedir.

Deney grubunda bulunanların üçte biri ŞNT kapsamında ortaöğretime devam eden çocuklara ilköğretime devam edenlere göre daha fazla para yardımı verildiğini bildiğini belirtirken, grubun üçte ikisi konu hakkında bilgisinin olmadığını belirtmektedir.

Kontrol grubunun beşte ikisi ŞNT kapsamında ortaöğretime devam eden çocuklara ilköğretime devam edenlere göre daha fazla para yardımı verildiğini bildiğini ifade ederken, beşte üçü ŞNT kapsamında ortaöğretime devam eden çocuklara ilköğretime devam edenlere göre daha fazla para yardımı verildiğini bilmediğini ileri sürmektedir.

Deney grubunun beşte ikisi ŞNT kapsamında kız çocuklarının eğitim masrafları için daha fazla para yardımı verildiğini bildiğini ileri sürerken, beşte üçü bu uygulamayı bilmediğini ileri sürmektedir. Batı Marmara bölgesi hane halkının beşte üçü ŞNT kapsamında kız çocuklarının eğitim masrafları için daha fazla para yardımı verildiğini bildiğini belirtmektedir.

Kontrol grubundan beşte ikisinden fazlası ŞNT kapsamında kız çocuklarının eğitim masrafları için daha fazla para yardımı verildiğini bildiğini ileri sürerken yarısından fazlası ŞNT kapsamında kız çocuklarının eğitim masrafları için daha fazla para yardımı verildiğini bilmediğini belirtmektedir. Deney grubunun dörtte üçü vakıfların yardım alanların belirlenmesinde adil davrandığını düşünmektedirler.

Kontrol grubunda bulunanların dörtte üçünden fazlası vakıfların yardım alanları belirlenmede adil davrandığı görüşündedir.

Deney grubunda yaklaşık beşte üçü ŞNT dışında SYD Vakfına (vali ya da kaymakamlıklara) yardım başvurusunda bulunduğunu belirtmektedir. Kuzeydoğu Anadolu bölgesi hanehalkının dörtte

üçü ŞNT dışında SYD Vakfına (vali ya da kaymakamlıklara) yardım başvurusu yapmıştır. Batı Marmara bölgesi hanehalkının beşte üçü ŞNT dışında SYD Vakfına (vali ya da kaymakamlıklara) yardım başvurusu yapmadığını belirtmektedir.

Kontrol grubunun beşte ikisi ŞNT dışında SYD Vakfına (vali ya da kaymakamlıklara) yardım başvurusu yaptığını belirtmektedir. Doğu Marmara bölgesi hanehalkının beşte üçü ŞNT dışında SYD Vakfına (vali ya da kaymakamlıklara) yardım başvurusu yapmıştır.

Deney grubunun sadece onda biri, gıda yardımına başvurduğunu belirtmektedir. Başvuranların yarısının talebi kabul edilirken, sadece beşte birinin durumu hala belirsizliğini korumaktadır.

Kontrol grubunun onda dokuzu gıda yardımı için başvurduğunu belirtmektedir. Başvuranların beşte üçünün talebi kabul edilmiştir. Gıda başvurusunda bulunanların, başvurusu kabul edilirken, yaklaşık beşte birinin durumu belirsizliğini korumaktadır.

Deney grubunun beşte ikisinden fazlası giyim yardımı için başvuruda bulunduğunu belirtmektedir. Başvuruda bulunanların sadece beşte ikisinin başvurusu kabul edilirken onda birinden fazlası belirsizliğini korumaktadır. Batı Marmara ve Ege bölgesi hanehalkı giyim yardımı için başvuruda bulunmamıştır. Kente göre incelendiğinde, İstanbul'da hiç kimse giyim için başvuruda bulunmamıştır.

Kontrol grubundaki katılımcıların yarısından fazlasının son bir yıl içinde herhangi bir giyim yardımına başvurmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, grubun yaklaşık dörtte biri yaptığı giyim yardımı başvurusu kabul edilmiştir.

Deney grubunun yaklaşık yarısı son bir yıl içinde ev eşyası yardımına başvurduğunu belirtmektedir. Son bir yıl içinde ev eşyası yardımına başvurmayanların oranı kırdan en yüksek Batı Marmara ve Batı Karadeniz'de kentte ise Batı Anadolu bölgesindedir.

Kontrol grubunun üçte biri son bir yıl içinde ev eşyası yardımına başvurmamıştır. Ev eşyası yardım başvurusu yapanların çok azının talebi karşılandığı görülmektedir.

Deney grubunun yaklaşık dörtte üçünün yakacak yardımı başvurusu da kabul edilmiştir.

Kontrol grubunun beşte dördünün son bir yıl içinde yakacak yardımı başvurusu kabul edilmiştir. Son bir yıl içinde deney grubunda katılımcıların yaklaşık yarısının nakit yardımına başvurduğu; bunların dörtte üçünün nakit yardımı başvurusunun reddedildiği görülmektedir.

Kontrol grubu katılımcıları içerisinde son bir yıl içinde nakit yardımı için başvuranların yarıya yakınının başvurusunu kabul edilirken, yaklaşık beşte birlik bir kısmının başvurusunun ise reddedildiği görülmektedir.

Son bir yıl içinde deney grubundaki katılımcıların üçte biri eğitim materyali yardımına başvurduğu ve başvuranların beşte birisinin başvurusunun kabul edildiği görülmektedir.

Kontrol grubunda yaklaşık yarısı son bir yıl içinde eğitim materyali yardımı başvurusunda bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte, katılımcıların dörtte birlik kısmının başvurusunun durumunun belirsiz olduğu anlaşılmaktadır.

Deney grubunun dörtte biri eğitim, yurt ve ulaşım yardımı başvurusu kabul edildiği, katılımcıların beşte birinin başvuru durumunun ise belirsiz olduğu görülmektedir.

Kontrol grubunda katılımcıların yarısı son bir yıl içinde eğitim, yurt ve ulaşım yardımı başvurusunda bulunduğu ve katılımcıların yaklaşık beşte birinin başvurularının ise kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Son bir yıl içinde deney grubunda sağlık ve tedavi yardımı başvurusunda bulunanların yarısından fazlasının başvurusunun kabul edildiği görülmektedir.

Kontrol grubunda üçte ikisinden fazlası son bir yıl içinde sağlık ve tedavi yardımı başvurusunda bulunduğu anlaşılmaktadır.

Son bir yıl içinde deney grubunun oldukça yüksek çoğunluğunun afet desteği yardımı başvurusunda bulunmadığı görülmektedir.

Kontrol grubunun onda dokuzu afet yardımı isteğinde bulunmadığı görülmektedir.

Deney grubunun yüzde birlik kısmının proje yardımı başvurularının kabul edildiği, yüzde 7'sinin reddedildiği, yüzde 5.4'ünün durumunun belirsizliğini koruduğu, kırdaki katılımcıların onda dokuzunun proje yardımı başvurusunda bulunmadığı görülmektedir.

Kontrol grubunda katılımcıların onda dokuzunun proje yardımı başvurusunda bulunamadığı görülmektedir. Proje yardımı başvurusu kabul edilenlerin oranı yüzde 2.5 reddedilenlerin oranı ise yüzde 4,3'tür.

Deney grubunda katılımcıların üçte ikisinin özürü yardımı başvurusunda bulunmadığı, başvurusu kabul edilenlerin oranı yüzde 14.2, reddedilenlerin oranı 9.3 ve başvuru durumu belirsiz olanların oranı yüzde 10.1 düzeyinde olduğu görülmektedir.

Kontrol grubunda üçte ikisinin özürü yardımına başvurmadığı, başvuranların beşte birlik bir kısmının başvurusunun kabul edildiği görülmektedir.

Deney grubunda hanede en çok ihtiyaç duyulan yardımlar sıralamasında birinci öncelik olarak nakit yardımının, ikinci, üçüncü ve dördüncü sırada ise gıdanın yer aldığı görülmektedir.

Kontrol grubunda hanede en çok ihtiyaç duyulan yardımlar sıralamasında birinci önceliğin nakit yardımı ikinci, üçüncü ve dördüncü sırada ise gıdanın yer aldığı görülmektedir.

Deney grubundaki katılımcıların en fazla büyükbaş ve diğer mülklere sahip olduğu görülmekte-

dir. Katılımcılar sırasıyla tarla (susuz) kümes hayvanı ve tarla (sulu) sahip oldukları anlaşılmaktadır. Sahip oldukları mülkten ne kadar gelir sağladıkları sorulan deney grubundan katılımcıların en yüksek geliri küçükbaş hayvandan en düşük geliri ise seradan elde ettikleri görülmektedir.

Kontrol grubunda büyükbaş hayvana sahip olan katılımcı sayısının diğer mülklere sahip olanlardan daha fazla olduğu görülmektedir. Katılımcılar sırasıyla katılımcı tarlaya (susuz), kümes hayvanına ve tarlaya (sulu) sahip olduğunu belirtmiştir. Kontrol grubundan katılımcıların en yüksek geliri büyükbaş hayvandan en düşük geliri ise seradan elde ettikleri görülmektedir.

Deney grubunda gıda su ve elektrik ve temizlik malzemelerine harcama yapıldığını belirten katılımcıların sayısının diğer katılımcıların sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Bununla birlikte harcama ortalamaları incelendiğinde, en yüksek harcamaların konutta gıdada ve kirada gerçekleştiği görülmektedir.

Kontrol grubunda gıda, su ve elektrik ve haberleşmeye (telefon, internet) harcama yapıldığını belirten katılımcıların sayısının diğer katılımcıların sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Bununla birlikte harcama ortalamaları incelendiğinde, en yüksek harcamaların kirada, gıdada ve yakacakta gerçekleştiği görülmektedir.

Deney grubunda katılımcıların üçte ikisi ŞNT yardım parasını yeterli bulmadığı üçte birlik kısmı ise bir kısmı ise ŞNT parasının yeterli olmadığını fakat idare ettiklerini belirtmektedirler.

Deney grubunda katılımcıların beşte üçü ŞNT parasının aylık miktarının 101-300 TL arası olması gerektiğini düşündüğü görülmektedir.

Deney grubunda kırdaki SYDV'den eğitim yardımının en çok alındığı bölgenin Güneydoğu Anadolu kentte ise Ege bölgesi; Kuzeydoğu Anadolu bölgesinin kırdaki SYDV'den sağlık yardımının en çok alındığı bölge olduğu; kentte sağlık yardımının en çok Doğu Marmara bölgesine yapıldığı; Güneydoğu Anadolu bölgesi kırdaki gebelik yardımı alınan tek bölge olduğu görülürken, kentte de Orta Anadolu bölgesinin gebelik yardımı alınan tek bölge olduğu belirlenmiştir.

Deney grubunda ŞNT eğitim yardım parasını alırken katılımcıların önemli bir kısmının bir sorun yaşamadığı, dörtte birinin ise sorunlarla karşılaştığı görülmektedir. Kırdaki ŞNT eğitim yardım parası alınırken en çok sorun yaşanan bölgenin Kuzeydoğu Anadolu bölgesi; kentte en çok sorun yaşanan bölgenin Akdeniz bölgesi; olduğu görülmektedir.

Deney grubunda ŞNT eğitim yardımı parasını alırken sorun yaşayanların büyük çoğunluğu, sorunun kaynağının parayı zamanında alamama olduğunu belirtmektedir. Banka ya da PTT'de sorun yaşayanların oranı ise oldukça düşük düzeydedir.

Deney grubunda katılımcıların büyük çoğunluğunun ŞNT eğitim yardımı olmasaydı kız çocuklarını okula göndereceklerini belirttikleri görülmektedir. Kırdaki ŞNT eğitim yardımı olmasaydı kız

çocuklarını okula göndereceğini belirten katılımcıların oranının en yüksek olduğu bölge İstanbul en düşük olduğu bölge de Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir. Kentte ŞNT eğitim yardımı olmasaydı kız çocuklarını okula göndermeyeceğini belirten katılımcıların oranının en yüksek olduğu bölgeler Orta Anadolu ve Doğu Karadeniz en düşük olduğu bölge de Ortadoğu Anadolu bölgesidir.

Deney grubunda katılımcıların hemen hemen tamamının çocuklarının okula gitmesinin çalışmasından daha önemli olduğunu belirttiği görülmektedir. Kırdaki genel toplamda katılımcıların tamamının çocuklarının okula gitmesini daha önemli gördüğü anlaşılırken, aynı oran kentte daha fazladır. Çocuklarının hem çalışmasını hem de okumasını önemli görenlerin oranı ise kırdaki oldukça düşük düzeydedir.

Deney grubunda katılımcıların ŞNT eğitim yardım parasını öncelikle nereye harcadıkları incelendiğinde, birinci önceliğin olarak okul masraflarına ikinci önceliğin öncelikte gıdaya ve üçüncü önceliğin ise taksitlere verildiği görülmektedir.

Deney grubu katılımcılarının ortalama en fazla harcamayı özel derse yaptıkları, bunu ulaşım harcamalarının izlediği görülmektedir. Deney grubu katılımcılarının her bir çocukları için yaptıkları ortalama harcamalar incelendiğinde, en fazla harcamanın dershaneye yapıldığı ve bunu yurt harcamalarının izlediği görülmektedir.

Deney grubundan katılımcıların dörtte üçünün ŞNT sağlık yardım parasını alırken bir sorunla karşılaşmadığı görülmektedir. ŞNT yardım parasını alırken bir sorunla karşılaşmayanların oranının en yüksek olduğu bölgenin kırdaki ve kentte Batı Marmara olduğu görülmektedir. Öte yandan, sağlık yardım parasını alırken sorunla karşılaşanların oranının en yüksek olduğu bölge kırdaki Batı Karadeniz kentte ise Kuzeydoğu Anadolu bölgesi olduğu görülmektedir.

Deney grubunda yer alan katılımcıların şartlı nakit transferi (ŞNT) alırken yaşadıkları sorunlar incelendiğinde, büyük bir kısmının zamanında alamamayı önemli bir sorun olarak ifade ettikleri; Deney grubundaki katılımcıların yaklaşık onda birinin vakıftan kaynaklanan sorunlar yaşadıklarını ve yaklaşık yirmide birinin ise banka ve PTT'den kaynaklanan sorunlar yaşadıkları görülmektedir.

Deney grubundaki katılımcıların şartlı nakit transferi (ŞNT) eğitim yardımı parasını yarıdan fazlasının birinci öncelik olarak sağlık için harcadığı görülmektedir. İkinci öncelik olarak yaklaşık üçte birinin gıdaya harcadığı görülmektedir. Okul masraflarına ayrılan harcamanın hiçbir öncelik aşamasında en yüksek olmaması dikkat çekicidir.

Deney grubundaki katılımcıların yaklaşık yarısı sağlık yardımı almadan önce çocuklarını hasta olmadığı halde sağlık kontrolüne götüremediklerini ileri sürmektedirler.

Deney grubundaki katılımcıların yaklaşık yarısı çocuklarını sağlık kontrolüne götürmek istemesine rağmen parasızlıktan götüremediğini, katılımcıların yaklaşık yarısı ise çocuklarını sağlık kontrolüne götürmesini gerektiğini bilmediğini ifade etmektedir.

Deney grubundaki katılımcıların yaklaşık yarısı çocuklarını hasta olmadığı halde sağlık kontrolüne götürme gerekçesini aşlarını yaptırmak olarak ifade ederken; katılımcıların üçte birinden fazlası ise boy-kilo takibi için çocuklarını sağlık kontrolüne götürdüklerini belirtmiştir.

Deney grubundaki katılımcıların büyük bir kısmı çocuklarının sürekli rahatsızlığı olmadığını, yaklaşık beşte biri ise çocuklarının sürekli rahatsızlığı olduğunu ifade etmiştir. Kuzeydoğu Anadolu bölgesi, deney grubundaki katılımcıların çocuklarının sürekli bir hastalığa sahip olmayanların oranının en yüksek olduğu bölgedir.

Deney grubundaki katılımcıların yarısından fazlası sağlık yardımı aldıktan sonra çocuklarını sağlık ocağına düzenli olarak götürmektedir. Deney grubundaki katılımcıların yaklaşık üçte biri ise sağlık yardımı almalarına rağmen çocuklarını sağlık ocaklarına düzenli olarak götürmemektedir. Sağlık yardımı almasına rağmen çocuklarını düzenli olarak sağlık ocağına götüremeyen deney grubundaki katılımcıların yarısından fazlası parasızlıktan dolayı götüremediğini, üçte birinden fazlası ise götürmesi gerektiğini bilmediğini ifade etmiştir.

Sağlık yardımı alıp çocuklarını düzenli olarak sağlık ocağına götüren deney grubundaki katılımcıların büyük bir kısmı çocuklarının genel muayenesinin yapıldığını, yarısından fazlası çocuklarının aşlarının yapıldığını ifade etmiştir.

Şartlı Nakit Transferi aldıktan sonra deney grubundaki katılımcıların yarıya yakını çocuklarının aşlarının yapıldığını, beşte bire yakını ise çocuklarının hastalanmasının azaldığını ifade etmiştir. Katılımcıların yaklaşık üçte birinin ise hiçbir değişiklik olmadığını ifade etmesi dikkat çekicidir. İstanbul'da yaşayan deney grubundaki katılımcıların yaklaşık yarısı sağlık yardımı aldıktan sonra çocuklarından herhangi bir değişiklik görmediğini ifade etmiştir.

Deney grubundaki katılımcıların önemli bir bölümü sağlık hizmetlerine ulaşmada sorun yaşamakta, yaklaşık beşte biri ise sağlık hizmetlerine ulaşmada sorun yaşamamaktadır. Batı Marmara ve Doğu Karadeniz'de yaşayan deney grubundaki katılımcıların önemli bir kısmının sağlık hizmetlerine ulaşmada sorun yaşamadığı görülmektedir. Akdeniz ve Orta Anadolu bölgelerinde ise, deney grubundaki katılımcıların yaklaşık yarısının sağlık hizmetlerine ulaşmada sorunlar yaşadıkları görülmektedir.

Deney grubundaki katılımcıların büyük bir kısmı sağlık hizmetlerine ulaşmada yaşadığı en büyük sorunu parasal gücünün olmaması olarak görmektedir. Deney grubundaki katılımcıların yaklaşık beşte biri ise tedavi yeri uzakta olduğundan sağlık hizmetlerine ulaşamamaktadır.

Sağlık yardımı almadan önce çocuğu vefat eden katılımcıların yaklaşık yarısının çocuklarının ölüm sebebini bilmediği, yaklaşık üçte birinin doğuştan gelen bir rahatsızlık sonucu çocuklarını kaybettiği ve yaklaşık dörtte birinin ise sonradan olan bir hastalık sonucunda çocuklarını kaybettiği görülmektedir. Sağlık yardımı alırken deney grubundaki katılımcılardan çocuğu ölenlerinin tamamının çocuklarının ölüm sebebini bilmedikleri görülmektedir.

Deney grubundaki katılımcıların büyük bir kısmının sağlık personelinin davranışlarından memnun olduğu görülmektedir.

Deney grubundaki katılımcılardan sağlık personelinin davranışını olumsuz bulanların yaklaşık yarısı sağlık personelinin iyi davranmadığını, yaklaşık üçte biri ise sağlık personelinin kendileriyle ilgilenmediğini belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların yaklaşık beşte biri sağlık hizmeti alınan yerlerin kalabalık olması sebebiyle sağlık hizmetlerinden memnun olmadıklarını ifade etmiştir.

Kontrol grubundaki katılımcıların önemli bir kısmı eğitim yardımı almaları halinde, birinci önceliklerinin okul masrafları olacağı; yaklaşık üçte birinin eğitim yardımıyla gıda harcamalarını ikinci öncelik olarak görmekte-dirler.

Bütün bölgelerde kontrol grubundaki katılımcıların büyük bir kısmının çocukların velisi olarak annelerini ifade etmektedirler.

Katılımcıların okula ödediği ücretlerin en fazlası özel derse en azı ise sınavlara harcanmıştır. Kontrol grubundaki katılımcıların eğitim için yaptığı masrafların içerisinde en büyük miktarın ders-hane ücreti, en küçük miktarın ise okul çantası olduğu görülmektedir.

Kontrol grubundaki katılımcıların sağlık yardımı almaları halinde yarısından fazlasının birinci önceliğinin sağlık olacağı görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık üçte birinin sağlık parası almaları halinde ikinci harcama öncelikleri olarak gıdayı tercih etmektedirler.

Katılımcıların yarısından fazlası sağlık yardımı almadan önce çocuklarını hasta olmadığı halde sağlık kontrolüne götüremediğini ifade etmiştir.

Katılımcıların sağlık yardımı almadan önce çocuklarını hasta olmadığı halde sağlık kontrolüne götüremeyenlerin yarıya yakınının götürmek istediği halde parasızlıktan götüremediği ve yine yarıya yakınının ise götürmesi gerektiğinden haberinin olmadığı görülmektedir.

Katılımcıların sağlık yardımı almadan önce çocuklarını hasta olmadığı halde sağlık kontrolüne götürülenlerin yarısından fazlası aşılarını yaptırmak için, yaklaşık üçte biri boy-kilo takibi için ve yaklaşık beşte biri ise sağlık kontrolü için çocuklarını sağlık kuruluşlarına götürmektedir.

Kontrol grubundaki katılımcıların büyük bir kısmının çocuklarının sürekli hastalığı olmadığını, beşte bire yakınının ise çocuklarının sürekli hastalığı olduğunu ifade etmektedir.

Katılımcıların büyük bir kısmının sağlık ocağından çocuklarının genel muayenesi için hizmet aldığı, yarıya yakınının ise çocuklarının aşılarının yaptırdığını ifade etmiştir. Ayrıca katılımcıların yaklaşık beşte birinden fazlası çocuklarının büyüme ve gelişmesinin takip edildiğini belirtmektedir.

Katılımcıların yarıdan fazlası sağlık hizmetlerine ulaşmada sorun yaşamadığını belirtmiştir. Kontrol grubundaki katılımcıların yaklaşık üçte biri ise sağlık hizmetlerine ulaşmada sorun yaşamaktadır.

Katılımcıların sağlık hizmetlerine ulaşmada yaşadıkları sorunların nedenleri incelendiğinde, katılımcıların büyük bir kısmının parasal gücü olmamasını en önemli neden olarak gösterdikleri görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık onda biri ise tedavi yerinin uzakta olmasını sağlık hizmeti alamamasının nedeni olarak görmektedir.

Kontrol grubundaki katılımcıların büyük bir kısmının gittiği sağlık ocağının yaşadığı yerde olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık beşte biri ise sağlık hizmeti almak için başka bir yerleşim yerine gitmektedir.

Katılımcıların büyük bir kısmı sağlık kuruluşlarına yürüyerek; yaklaşık onda biri ise dolmuş veya otobüsle sağlık kuruluşuna gittiğini belirtmektedir. Çok az bir kısmı ise sağlık kuruluşlarına gidememesi dikkat çekmektedir.

Katılımcıların büyük bir kısmının daha önce hiç çocuğunun vefat etmediği, yaklaşık yirmide birinin ise daha önce çocuğunu vefat ettiği görülmüştür.

Daha önce çocuğu vefat eden kontrol grubundaki katılımcıların yarısından fazlası çocuklarının ölüm sebebini bilmediklerini, yarıya yakının sonradan olan bir hastalık sonucunda çocuklarını kaybettiği ve yaklaşık üçte birinin ise doğuştan gelen bir hastalık sonucunda çocuklarını kaybettiği görülmüştür.

Kontrol grubundaki katılımcıların sağlık ocaklarında ve aile hekiminde sağlık personelinin davranışlarından memnuniyetlerine bakıldığında, büyük bir kısmının memnun olduğu yaklaşık onda birinin kararsız olduğu ve yaklaşık onda birinin ise memnun olmadığı görülmektedir. Katılımcıların sağlık hizmetlerinden memnun olanların oranının en fazla olduğu bölge Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir. Sağlık hizmetlerinden memnun olan kontrol grubundaki katılımcıların yarısından fazlası sağlık personelinin ilgilenmesinin, yaklaşık yarısı sağlık personelinin iyi davranmasının ve yaklaşık beşe biri ise doktorlara ulaşabilmelerinin sağlık personelinin davranışlarından memnun olmalarına sebep olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcıların sağlık personelinin davranışlarından memnun olmamasının sebepleri incelendiğinde, yaklaşık yarısının sağlık personelinin ilgilenmediğini; üçte biri sağlık personelinin iyi davranmadığını ve yaklaşık onda biri ise doktorlara ulaşamadıklarını belirtmektedirler.

7.1.5. Deney ve Kontrol Grupları İçin Ortak Soruların Analiz Sonuçları

Türkiye genelinde kentsel yerleşim alanlarında hanede yaşayan ortalama kişi sayılarının deney ve kontrol gruplarında istatistikî olarak eşit değildir. Buna ilâveten, deney ve kontrol grupları için kırsal alandaki ortalamalar arasında da istatistikî olarak anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Kontrol grubu için kırsal kesimde hanede yaşayan ortalama kişi sayısı 4.9957 iken bu ortalama deney grubunda 4.8558 seviyesine gerilemektedir.

Kontrol ve deney grupları arasında hanede yaşayan ortalama kişi sayısı bakımından istatistikî olarak farklılaşma bulunmayan bölgeler; İstanbul, Doğu Marmara, Orta Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgeleri olarak belirlenmiştir.

İstanbul Bölgesinde kontrol grubu için ortalama hane-halkı sayısının 5.2536, deney grubu için de 5.1829 olarak yüksek seviyededir.

Türkiye geneli için özürli kişi oranı kontrol grubunda da deney grubunda da yedide bir olarak tahmin edilmiştir. Bu iki oran arasındaki farklılaşma istatistikî olarak anlamlı bulunmamıştır.

Sosyal güvencesi olmayan kişilerin oranları Türkiye genelinde kontrol grubunda yüzde 85.04 iken bu oran deney grubunda yüzde 88,88 seviyesine çıkmaktadır. Bu fark istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Elde edilen bulgular sosyal güvencesi olmayan kişilerin kırsal kesimde daha yüksek seviyede olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca araştırma sonuçları, sosyal güvencesi olmayan kişilerin oranları bakımından deney ve kontrol grupları arasında hem kentsel hem de kırsal alanlarda istatistikî olarak anlamlı bir farklılaşma olmayan bölgelerin Batı Marmara, Ege, Doğu Marmara ve Orta Anadolu olduğunu göstermektedir. Sosyal güvencesi olmayan kişilerin oranları bakımından kontrol grubunda gözlenen en yüksek değer yüzde 97.50 seviyesi ile Kuzeydoğu Anadolu kentsel kesimi olmuştur.

Türkiye geneli için kontrol ve deney grupları arasında ücretli olarak çalışmayan kişilerin oranları bakımından istatistikî bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın Türkiye kentsel alanı bakımından iki oran arasında istatistikî olarak bir fark bulunmamıştır. Söz konusu oran bakımından deney ve kontrol grupları arasında hem kentsel hem de kırsal alan için istatistikî olarak farklılaşma olmayan bölgeler Batı Marmara ve Orta Anadolu bölgeleridir.

Eğitim düzeyleri incelendiğinde, her iki grup içinde mod değeri (en çok tekrarlanan değer) ilkökul mezuniyettir.

Araştırma sonuçları, hem kontrol hem de deney grubunda “yaşanan yer ile eğitim düzeyi” arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki olduğuna dair bulgular vermiştir.

Mesleklere göre dağılım incelendiğinde, her iki grup içinde mod değeri vasıfsız işçi seçeneğidir.

Araştırma sonuçları, kent için öne çıkan mesleğin vasıfsız işçi seçeneğinde somutlaştığını göstermektedir.

Deney ve kontrol gruplarının sektörlere göre dağılımı incelendiğinde, her iki grup içinde hizmetler sektörü mod sınıfıdır.

Kent için öne çıkan sektör hizmetler seçeneğinde somutlaşmaktadır. Kırsal kesimde ise tarım ve hayvancılık sektörü en yüksek seviyede gözlenmiştir. Yine dikkati çeken bir diğer unsur, hem kent hem de kırsal kesimde inşaat sektörünün öne çıkmasıdır.

Türkiye'nin hem kentsel hem de kırsal alanları için göç oranları parametresi bakımından deney ve kontrol grupları arasında istatistikî olarak farklılaşma olduğu görülmüştür.

Gerek kontrol gerekse de deney grubunda en yüksek göç oranı dörtte üç seviyeleri ile İstanbul bölgesinde görülmüştür.

Türkiye genelinde bir değerlendirme yapıldığında; kontrol grubu için yüzde 2.54 seviyesinde olan çocuk işçiliğinin deney grubunda yüzde 2.66 seviyesinde tahmin edildiği görülmüştür. Kontrol grubu için kentsel alanda yüzde 3.04 seviyesindeki çocuk işçiliğinin kırsal kesimde yüzde 1.51 seviyesine gerilediği belirlenmiştir.

Türkiye genelinde kadınların iş hayatında çalışmasına destek verenlerin oranlarına ilişkin bir değerlendirme yapıldığında; söz konusu oranların kontrol grubu için onda dokuz seviyesinde deney grubunda ise onda sekiz seviyesinde tahmin edildiği görülmüştür. Buna karşın, Türkiye genelinin yanı sıra Türkiye kentsel kesiminde kadınların iş hayatında çalışmasına destek verenlerin oranı bakımından deney ve kontrol grupları arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçları, hem deney hem de kontrol grubu için kız ve erkek ayırımı yapmaksızın çocuklarının okumasının önemli bulunduğuna işaret etmektedir.

On sekiz yaş altı çocuklardan ücret karşılığı çalışanların çalışma alanlarına göre dağılımı incelendiğinde, kontrol grubu için mod değeri “esnafın yanında iken deney grubunda mod “tarımda seçeneği olmuştur.

Yaşanan yer ile çocuk işçilerin çalışma alanları arasındaki ilişki incelendiğinde, kontrol grubunda kentsel alanda yarısı oranı ile esnafın yanında seçeneğinde bir yığılma söz konusu iken kırsal kesimde beşte ikisinden fazlası oranı ile tarımda seçeneğinde bir yığılma olduğu tespit edilmiştir. Kız çocukların okula gitmesi ile kadının iş hayatında çalışması arasındaki ilişki incelendiğinde, kız çocuklarının okula gitmesini önemsemeyen kişilerin üçte ikisi kadınların iş hayatında çalışmasını da önemli bulmadığını görülmektedir. Bu durum, kız çocuklarının okula gitmesini önemseyen kişilerin tamamı erkek çocukların da okula gitmesini önemsediyine işaret etmektedir.

Türkiye genelinde bir değerlendirme yapıldığında; kontrol grubu için beşte ikisinden fazla seviyesinde olan kiracı oranının deney grubunda üçte bir seviyesine gerilediği görülmüştür. Kontrol grubu için kentsel alanda yarıdan fazla seviyesindeki kiracı oranının kırsal kesimde beşte bir seviyesine kadar düştüğü belirlenmiştir. Benzer eğilim deney grubu için de geçerlidir. Deney grubunda kentsel alan için yarısı olarak tahmin edilen kiracı oranı kırsal kesimde beşte bir seviyesinde tahmin edilmiştir.

Kira yardımı alanların oranları kent-kır ayırımında İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgelerine göre kontrol ve deney grupları için oranları incelendiğinde, kontrol grubu için kira yardımı alanların oranı yüzde 2,59 seviyesinde iken bu oran deney grubunda yüzde 3,19 seviyesine çıkmaktadır. Bu sonuç Türkiye genelinin yanı sıra Türkiye kentsel alanında kira yardımı alanların oranları bakımından deney ve kontrol grupları arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir.

Araştırma sonuçları, Türkiye genelinin yanı sıra Türkiye kentsel ve kırsal alanında yardım başvurusunda bulunanların oranları bakımından deney ve kontrol grupları arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir.

Türkiye genelinde kontrol grubu için ŞNT yardımlarının niçin verildiğini bilme oranı üçte bir seviyesinde iken bu oran deney grubunda beşte iki olarak tahmin edilmiştir. İki oran arasındaki fark istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. ŞNT yardımlarının niçin verildiğini bilme oranı bakımından en yüksek oranlar hem kontrol hem de deney gruplarında Ege kentsel kesimi ve Kuzeydoğu Anadolu kırsal kesiminde görülmüştür. Ege kentsel kesiminde kontrol grubu ve kontrol grubu için söz konusu oran beşte üçü olarak tahmin edilmiştir.

Türkiye genelinde kontrol grubu için kız çocuklarının eğitim masrafları için daha fazla para yardımı verildiğini bilme oranı yaklaşık beşte iki seviyesinde iken bu oran deney grubunda yaklaşık yarısı seviyesine çıkmaktadır. Türkiye geneli için söz konusu iki oran arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark bulunmuştur.

Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) başvuru formundaki soruları anladınız mı?” sorusuna verilen cevapların kontrol ve deney gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, her iki grup için mod değeri soruların bazılarını anladım seçeneği olduğu görülmektedir.

Soruların tamamını anlayanların oranı hem kontrol hem de deney grubu için kentte daha yüksek seviyede gözlenmiştir.

Araştırmada, Kontrol ve deney gruplarında ŞNT programına başvuru ve seçim şartları hakkında bilgi sahipliğinin benzer bir eğilime sahip olduğu görülmektedir.

“Sizce, hanelerin Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) yardımını almasına kim karar veriyor?” sorusuna verilen cevapların kontrol ve deney gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, her iki grup için de mod “vakıf personeli” seçeneğidir. Genel müdürlük seçeneği kontrol grubunda üçte biri iken bu oran deney grubunda beşte iki seviyesine çıkmaktadır.

Yaşanan yer ile ŞNT yardımı almasına karar veren birimlerin bilinirliliği arasındaki ilişkiye bakıldığında, iki değişken arasında kontrol grubu için onda birlik deney grubu için de onbir de birlik zayıf derecede ancak istatistikî olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

“ŞNT yardımları halka yeterince duyuruluyor mu?” sorusuna verilen cevapların kontrol ve deney gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, her iki grup için de mod “hayır” seçeneğidir. Bu durum genel kanaatten ŞNT yardımlarının halka yeterince duyurulmadığını göstermektedir.

Yaşanan yer ile ŞNT yardımlarının duyurulması arasındaki ilişki incelendiğinde, iki değişken arasında kontrol ve deney gruplarında sırasıyla onda bir ve ve onaltıda bir seviyesinde bir zayıf ilişkinin olduğu görülmektedir. İlişki zayıf ancak istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Ayrıca, ŞNT yardımlarının halka yeterince duyurulmasına “evet” diyenlerin hem kırsal hem de kentsel kesimde deney grubunda daha yüksek seviyede belirlenmesidir.

“Sizce ŞNT yardım parasını kim sağlıyor olabilir?” sorusuna verilen cevapların kontrol ve deney gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, her iki grup için de mod “Hükümet/Devlet” seçeneğidir.

Dikkati çeken unsur SYGM'nin seçeneklerde yer almamasıdır. SYDV seçeneği ise kontrol grubunda %8,1 iken deney grubunda %10,3 seviyesinde belirlenmiştir.

Yaşanan yer ile ŞNT yardım parasını sağlayan kurum arasındaki ilişki incelendiğinde, hem kontrol hem de deney grubu için iki değişken arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İlişkinin derecesi kontrol grubunda altıda bir iken deney grubunda onda bir olarak belirlenmiştir. Ayrıca, kontrol grubuna kıyasla deney grubunda vakıf seçeneğinin daha yüksek oranda belirtilmesi dikkati çekmektedir.

Türkiye genelinde kontrol grubu için adil davranma oranı üçte iki seviyesinde iken bu oran deney grubunda üçte iki seviyesine çıkmaktadır. Türkiye geneli için söz konusu iki oran arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark bulunmuştur.

Türkiye geneli için ortalama aylık gıda harcaması kontrol grubu için 232 lira iken deney grubu için 219 lira olarak tahmin edilmiştir. Bu iki ortalama arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Kontrol grubunda Türkiye kentsel kesimi için ortalama aylık gıda harcaması 219 olup bu ortalama deney grubunda 225 olarak bulunmuştur. Bu iki ortalama arasında da istatistikî olarak bir fark olduğu kararlaştırılmıştır.

Türkiye geneli için ortalama aylık giyim harcaması kontrol grubu için 56 lira iken deney grubu için 58 olarak tahmin edilmiştir. Bu iki ortalama arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Türkiye geneli için ortalama aylık kira bedeli kontrol grubu için 222 lira iken deney grubu için 206 olarak tahmin edilmiştir. Bu iki ortalama arasındaki fark istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur.

Türkiye geneli için ortalama aylık yakacak harcaması kontrol grubu için 72 lira iken deney grubu için 65 olarak tahmin edilmiştir. Bu iki ortalama arasındaki fark istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur.

Türkiye geneli için ortalama aylık eğitim harcaması kontrol grubu için 101 lira iken deney grubu için 89 olarak tahmin edilmiştir. Bu iki ortalama arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark olduğu kararlaştırılmıştır. Kontrol grubunda Türkiye kentsel kesimi için ortalama aylık eğitim harcaması 102 lira olup bu ortalama deney grubunda 86 seviyesine gerilemektedir. Bu iki ortalama arasında da istatistikî olarak bir fark olduğu kararlaştırılmıştır.

Türkiye geneli için ortalama aylık sağlık harcaması kontrol grubu için 66 iken deney grubunda 56 olarak tahmin edilmiştir. Bu iki ortalama arasındaki fark istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur.

Türkiye geneli için ortalama aylık haberleşme harcaması kontrol grubunda 31 lira deney grubunda ise 32 lira olarak tahmin edilmiştir. Hem deney hem de kontrol grubu için Türkiye kentsel kesiminde ortalama aylık haberleşme harcaması 30, Türkiye kırsal kesiminde ise 34 olarak belirlenmiştir. Türkiye geneli ve kentsel kırsal ayırımında ortalama haberleşme harcamaları deney ve kontrol grupları için birbirine yakın çıkmıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak kontrol ve de-

ney grupları arasında ilgili ortalama değer bakımından istatistikî bir farklılaşma bulunamamıştır. Türkiye geneli için ortalama aylık temizlik malzemesi harcaması kontrol grubu için 48 iken deney grubunda 43 seviyesine gerilemektedir. Bu iki ortalama arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

Türkiye geneli için ortalama aylık ulaşım harcaması kontrol grubu için 79 iken deney grubunda 61 seviyesine gerilemektedir. Bu iki ortalama arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

Türkiye geneli için ortalama aylık sigara tüketimi kontrol grubu için 125 iken deney grubu için 104 olarak tahmin edilmiştir. Bu iki ortalama arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark bulunmuştur.

Türkiye geneli için ortalama aylık Su-Elektrik-Gaz harcaması kontrol grubu için 93 iken deney grubu için 80 olarak tahmin edilmiştir. Bu iki ortalama arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark bulunmuştur.

Araştırma sonuçları, Türkiye geneli için hem yaşanan yer (kır_kent) hem de deney kontrol grupları bakımından gıda harcamasının gelir esnekliğinin aynı olduğunu göstermektedir.

Araştırma sonuçları, Türkiye geneli için hem yaşanan yer (kır_kent) hem de deney_kontrol grupları bakımından gıda harcamasının gelir esnekliğinin değişmediğine işaret etmektedir.

Araştırma sonuçları, Türkiye geneli için yaşanan yer (kır_kent) bakımından kira harcaması gelir esnekliğinin değiştiiğine işaret etmektedir.

Araştırma sonuçları, yakacak harcaması için hem ortalamanın hem de gelir esnekliğinin yaşanan yere göre farklılaştığını göstermektedir.

Araştırma sonuçları, Türkiye geneli için hem yaşanan yer (kır_kent) hem de deney_kontrol grupları bakımından eğitim harcamasının gelir esnekliğinin değişmediğine işaret etmektedir. Eğitim harcamasının gelir esnekliği 1.174 olarak tahmin edilmiştir. Diğer her şey sabitken gelirdeki %100'lük artış eğitim harcamasını %117.4 arttıracaktır.

Araştırma sonuçları, sağlık harcaması için gelir esnekliği ve ortalama sağlık harcamasının hem yaşanan yere hem de deney-kontrol gruplarına göre farklılaştığını göstermektedir.

Araştırma sonuçları, haberleşme harcaması için gelir esnekliği ve ortalama harcamanın hem yaşanan yere hem de deney-kontrol gruplarına göre farklılaştığını göstermektedir.

Araştırma sonuçları, temizlik malzemeleri harcaması için hem ortalamanın hem de gelir esnekliğinin yaşanan yere ve deney-kontrol grubuna göre farklılaştığını göstermektedir.

Araştırma sonuçları, Türkiye geneli için hem yaşanan yer (kır_kent) hem de deney_kontrol grupları bakımından ulaşım harcamasının gelir esnekliğinin değişmediğine işaret etmektedir.

Araştırma sonuçları, Türkiye geneli için hem yaşanan yer (kır_kent) hem de deney_kontrol grupları bakımından sigara harcamasının gelir esnekliğinin değişmediğine işaret etmektedir.

Araştırma sonuçları, Türkiye geneli için hem yaşanan yer (kır_kent) hem de deney_kontrol grupları bakımından Su-Elektrik-Gaz harcamasının gelir esnekliğinin değişmediğine işaret etmektedir. Su-Elektrik-Gaz harcamasının gelir esnekliği 0.552 olarak tahmin edilmiştir. Diğer her şey sabitken gelirdeki %100'lük artış Su-Elektrik-Gaz harcamasını %55.2 arttıracaktır.

Araştırma sonuçları, Türkiye geneli için hem yaşanan yer (kır_kent) hem de deney_kontrol grupları bakımından mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcamasının gelir esnekliğinin değişmediğine işaret etmektedir.

İhtiyaç duyulan yardımların öncülük sırasına göre dağılımlarının Türkiye genelinin yanı sıra Türkiye'nin kent-kır bölgelerinde ve kontrol-deney gruplarına göre dağılımları incelendiğinde, birinci öncelik olarak "nakit", ikinci öncelik olarak da gıda seçeneklerinin öne çıktığı görülmektedir. Eğitim yardımı parası alınırken sorun yaşayanların oranları kent-kır ayrımında İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgelerine göre incelendiğinde, sorun yaşayanların oranları Türkiye geneli için üçte bir, kentsel alan için üçte bir ve kırsal alan için üçte bir olarak tahmin edilmiştir. Türkiye genelinde kentsel ve kırsal alanların oranları bakımından istatistikî olarak bir farklılaşma olmadığı belirlenmiştir.

ŞNT yardımının niçin kesileceği konusunda bilgi sahibi olanların oranları incelendiğinde, değerlerin beklenenin çok altında tahmin edildiği görülmektedir. Söz konusu oran Türkiye geneli için altıda bir, kentsel alan için beşte bir ve kırsal alan için onda bir olarak belirlenmiştir. Türkiye genelinde söz konusu oran bakımından kentsel ve kırsal bölgeler arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Yaşanan yer ve ŞNT yardımı olmasaydı erkek çocuklarının okula gönderilme durumu arasındaki ilişki incelendiğinde, iki değişken arasında onbeşte bir kuvvetli olmayan ancak istatistikî olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgeleri ve ŞNT yardımı olmasaydı erkek çocuklarının okula gönderilme durumu arasındaki ilişki incelendiğinde, iki değişken arasında onda bir derecesinde kuvvetli olmayan fakat istatistikî olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Yaşanan yer ve ŞNT yardımı olmasaydı kız çocuklarının okula gönderilme durumu arasındaki ilişki incelendiğinde, iki değişken arasında onbeşte bir derecesinde kuvvetli olmayan fakat istatistikî olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgeleri ve ŞNT yardımı olmasaydı kız çocuklarını okula gönderme durumu arasındaki ilişki incelendiğinde, iki değişken arasında onda bir derecesinde kuvvetli olmayan fakat istatistikî olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Erkek çocukların okula gönderilmesi üzerinde ŞNT eğitim yardımının Türkiye genelinde etkili olduğu söylenebilir.

Kız çocukların okula gönderilmesi üzerinde ŞNT eğitim yardımı Türkiye genelinde etkili olmuştur” iddiası geçerlidir.

Deney grubunun birinci öncelikli harcama kalemi hem kentsel hem de kırsal kesimde okul masraflarıdır. İkinci öncelikli harcama kaleminde gıda seçeneğini, bu seçeneği kentsel alanda giyim, kırsal alanda ise taksit/borç seçenekleri izlemektedir.

Sağlık yardımı parası alırken sorun yaşadığını beyan edenlerin oranı Türkiye genelinde dörtte bir iken bu oranlar kentsel alanda ve kırsal alanda ise dörtte bir seviyesindedir. İlgili oransal değer bakımından kentsel ve kırsal alanlar arasında istatistikî bir fark bulunamamıştır.

Deney grubunda olup sağlık yardımı alanlar için alınan yardım parasının öncelikli olarak hem kentsel hem de kırsal kesimde “akrabalara gönderme” ve “sağlık” seçenekleri olmuştur. İkinci öncelikli harcama kaleminde gıda seçeneğinin öne çıktığı görülmüştür.

Sağlık yardımı parası alınmadan önce çocuklarını sağlık kontrolüne götürün kişilerin oranları kent-kır ayırımına göre İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgeleri için hesaplanmış ve bu oran Türkiye genelinde yarısından fazla iken kentsel alanda yaklaşık yarısı kırsal alanda ise beşte üç seviyesinde tahmin edilmiştir. İlgili oransal değer bakımından kentsel ve kırsal kesimler arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark bulunmuştur.

Araştırmada, sağlık yardımı parası alındıktan sonra çocukların sağlık kontrolüne götürülmesine ait oranlar kent-kır ayırımına göre İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgeleri için hesaplanmış, hem Türkiye geneli hem de İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgelerinde söz konusu oransal değerlerin hissedilecek büyüklükte artış gösterdiği dikkati çekmektedir.

Araştırmada, ŞNT Sağlık yardımından öncesi ve sonrasında çocukların sağlık kontrolüne götürülme durumları arasındaki ilişki incelenmiş, iki değişken arasında orta düzeyde istatistikî olarak anlamlı bir ilişkinin varlığı kabul edilmiştir.

ŞNT Sağlık yardımından sonra çocukların sağlık durumlarına ilişkin frekans dağılımı incelendiğinde, hiçbir şey değişmedi diyenlerin oranının üçte bir seviyesinde kaldığı görülmektedir. Buna karşın tüm aşuları yapıldı seçeneği yaklaşık yarısı oldukça büyük seviyede gözlenmiştir. Bu sonuç da ŞNT Sağlık yardımlarının etkili olduğunu göstermektedir.

Sağlık hizmetlerine ulaşmada sorun yaşadığını belirten kişilerin oranları kent-kır ayırımına göre İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgeleri için hesaplanmış, sorun yaşadığını beyan edenlerin oranı Türkiye genelinde beşte bir iken bu oranlar kentsel alanda altıda bir kırsal alanda ise beşte bir seviyesinde tahmin edilmiştir.

Araştırmada, “Sağlık Ocaklarında/Aile Hekiminde Sağlık Personelinin Davranışlarından Memnuniyet” incelenmiş, hem kırsal hem de kentsel kesimde sağlık personelinin memnuniyetin yüksek seviyede olduğu görülmüştür.

Kontrol grubunda olup sağlık yardımı alamayanlar için yardım parasının öncelikli olarak harcancacağı kalemler birinci ve ikinci önceliklere göre incelendiğinde, birinci öncelikli harcama kaleminde öne çıkan seçeneğin kırsal kesimde “akrabalara gönderme”, kentsel kesimde ise “sağlık” olduğu görülmüştür. İkinci öncelikli harcama kaleminde gıda seçeneğinin öne çıktığı görülmüştür. Bu seçeneği giyim harcamaları izlemektedir.

Sağlık yardımı başvurusunda bulunan ancak talebi reddedilen kişiler için çocuklarını sağlık kontrolüne götürme oranları kent-kır ayırımına göre İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgeleri için hesaplanmış ve bu oran Türkiye genelinde yarısından fazla iken kentsel alanda beşte üçü kırsal alanda ise yarısı seviyesinde tahmin edilmiştir. Bu sonuçlar deney grubu ile kıyaslandığında çocuklarını sağlık kontrolüne götürme oranlarının kontrol grubunda daha düşük seviyede kaldığı görülmektedir.

Sağlık hizmetlerine ulaşmada sorun yaşadığını belirten kişilerin oranları kent-kır ayırımına göre İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I bölgeleri için hesaplanmış ve sorun yaşadığını beyan edenlerin oranı Türkiye genelinde üçte bir iken bu oranlar kentsel alanda dörtte bir kırsal alanda ise üçte bir seviyesinde tahmin edilmiştir. İlgili oransal değer bakımından kentsel ve kırsal alanlar arasında istatistikî anlamlı bir fark bulunmuştur.

Sağlık hizmetlerine ulaşmada sorun yaşadığını belirten kişilerin kırsal kesimde kentsele göre daha büyük olduğu görülebilir. Sorun yaşama oranları bakımından kentsel ve kırsal kesimler arasında istatistikî olarak anlamlı farklılaşma bulunan bölgeler, Batı Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgeleri olmuştur.

Araştırmada, “Sağlık Ocaklarında/Aile Hekiminde Sağlık Personelinin Davranışlarından Memnuniyet” incelenmiş ve hem kırsal hem de kentsel kesimde sağlık personelinin memnuniyetin yüksek seviyede olduğu görülmüştür.

Sağlık personelinin memnuniyetin deney ve kontrol gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, sağlık ocaklarında/aile hekiminde sağlık personelinin davranışlarından memnuniyetin hem kontrol hem de deney grubunda oldukça yüksek seviyede olduğu görülmektedir.

7.1.6. ŞNT 2011 ve 2012 Yılları İçin Birleştirilmiş Veri Analizi Sonuçları

Hem kontrol hem de deney grubu için yardım alanların belirlenmesinde SYD vakıflarının adil davranıp davranmadığına ilişkin kanaatlerin 2011 ve 2012 yıllarına göre değişimi incelendiğinde, kontrol grubu için 2011 yılında evet diyenlerin oranının üçte ikisinin olduğu ve bu oranın 2012 yılında dörtte üç seviyesine yükseldiği görülebilir. Deney grubunda söz konusu oran 2011 yılında üçte iki iken 2012 yılında dörtte üç seviyesine yükselmiştir. McNemar testi sonuçlarına göre hem kontrol hem de deney grubu için adil davranıldığına ilişkin olumlu kanaatlerin 2011 yılına kıyasla 2012 yılında istatistikî olarak anlamlı seviyede arttığı belirlenmiştir.

Yardım alanların belirlenmesinde SYD vakıflarının adil davranıldığına düşünenlerin oranlarında hem deney hem de kontrol grubunda 2011 yılına kıyasla 2012 yılında istatistikî olarak anlamlı bir

büyüklikte artış olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yardım alanların belirlenmesinde adil davranıldığını beyan edenlerin oranları 2012 yılında deney grubunda %76.81 kontrol grubunda ise %74.10 olmak üzere oldukça yüksek seviyede gözlenmiştir. Bu sonuçlar yardım alanların belirlenmesinde uygulanan yöntemle duyulan güvene işaret etmektedir. Araştırmanın sonuçlarına göre hanehalkları SYD Vakıflarından yardım alsınlar ya da almasınlar hak sahiplerini belirleme işlemlerinde adil davranıldığını düşünmektedirler. Bu durum, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün kullandığı bilgi sistemlerinin gelişmişliğine, Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi Sistemi'ne, SYD Vakıflarında nitelikli işgücü istihdam etme çabalarına ve sosyal yardımların sağlanmasıyla ilgili tüm süreçlerde görev alan personelin etkili ve verimli çalışmasına bağlanabilir. Söz konusu bu olumlu gelişmelerin, hak sahiplerinin yardım alanların belirlenmesi sürecine ilişkin adalet ve güven duygularını güçlendirmelerine yardımcı olduğu söylenebilir.

Hem kontrol hem de deney grubu için “ŞNT kapsamında ortaöğretime devam eden çocuklara ilköğretime devam edenlere göre daha fazla para yardımı verildiğini biliyor musunuz?” sorusuna verilen cevapların 2011 ve 2012 yıllarına göre değişimi incelendiğinde; Kontrol grubu için 2011 yılında evet diyenlerin oranı üçte bir iken bu oran 2012 yılında beşte iki seviyesine yükselmiştir. Deney grubunda söz konusu oran 2011 yılında üçte bir iken 2012 yılında beşte iki seviyesine kadar yükselmiştir. McNemar testi sonuçları, hem kontrol hem de deney grubu için ŞNT kapsamında ortaöğretime devam eden çocuklara ilköğretime devam edenlere göre daha fazla para yardımı verildiğine ilişkin farkındalığın 2011 yılına kıyasla 2012 yılında istatistikî olarak anlamlı seviyede arttığını göstermiştir.

Hem kontrol hem de deney grubu için “ŞNT kapsamında kız çocuklarının eğitim masrafları için daha fazla para yardımı verildiğini biliyor musunuz?” sorusuna verilen cevapların 2011 ve 2012 yıllarına göre değişimi incelendiğinde; Kontrol grubu için 2011 yılında evet diyenlerin oranı üçte birinden fazla iken bu oran 2012 yılında beşte ikisinden fazla seviyesine yükselmiştir. McNemar testi sonucu, kontrol grubunda ŞNT kapsamında kız çocuklarının eğitim masrafları için daha fazla para yardımı verildiğine ilişkin farkındalığın 2011 yılına kıyasla 2012 yılında istatistikî olarak anlamlı seviyede arttığına işaret etmektedir. Deney grubunda söz konusu oran 2011 yılında %43.78 iken 2012 yılında çok az bir azalışla %43.11 seviyesine gerilemiştir. Ancak bu azalış istatistikî olarak anlamlı bulunmamıştır.

Hem kontrol hem de deney grubu için “18 yaşından küçük çocuğunuz/çocuklarınız ücret karşılığı çalışıyor mu?” sorusuna verilen cevapların 2011 ve 2012 yıllarına göre değişimi incelendiğinde; Deney grubu için 2011 yılında evet diyenlerin oranı otuz üçte bir iken bu oran 2012 yılında ellide bir seviyesine gerilemektedir. McNemar testi sonucu, deney grubunda 18 yaşından küçük çocuklar için ücret karşılığı çalışma oranının 2011 yılına kıyasla 2012 yılında istatistikî olarak anlamlı seviyede azaldığını göstermiştir. Buna karşın kontrol grubunda söz konusu oran 2011 yılında otuz üçte bir iken 2012 yılında çok az bir azalışla kırkta bir seviyesine gerilemektedir. Ancak McNemar testi sonuçlarına göre kontrol grubundaki bu azalış istatistikî olarak anlamlı bir azalış değildir. Bu sonuç ŞNT yardımı alan çocuklar için ücret karşılığı çalışma durumunun azaldığına ve dolayısıyla yardımın çocuk işçiliğini azaltma yönünde etkili olduğuna işaret etmektedir.

Hem kontrol hem de deney grubu için “Sizce kadınların iş hayatında çalışması önemli mi?” sorusuna verilen cevapların 2011 ve 2012 yıllarına göre değişimi incelendiğinde; Kontrol grubunda kadınların çalışma hayatında olmasına olumlu görüş bildirme oranının 2011 yılında onda dokuz seviyesinden 2012 yılında yüzde doksan beş seviyesine kadar yükseldiği görülmektedir. McNemar testi sonucu, kontrol grubunda söz konusu oranın 2011 yılına kıyasla 2012 yılında istatistikî olarak anlamlı seviyede arttığına işaret etmektedir. Buna karşın deney grubunda kadınların iş hayatında çalışmasını önemli bulanların oranı 2011 yılında onda sekiz iken 2012 yılında çok az bir artışla onda dokuz seviyesine yükselmektedir. Ancak McNemar testi sonuçlarına göre deney grubundaki bu değişim istatistikî olarak anlamlı bir artışa işaret etmemektedir. Bu sonuç, ŞNT yardımı alan ailelerde kadınların iş hayatında çalışmasına dönük olumlu görüşün daha az olduğuna ve yardımın kadının çalışmasına dönük isteği azatlığına dair bir kanıt olarak yorumlanabilir.

Hem kontrol hem de deney grubu için “Sizce kız çocukların okula gitmesi önemli mi?” sorusuna verilen cevapların 2011 ve 2012 yıllarına göre değişimi incelendiğinde; Kontrol grubunda kız çocukların okula gitmesini önemli bulanların 2011 yılında tamamına yakın düzeyde iken 2012 yılında çok az bir azalma ile yüzde bir düzeyinde düştüğü görülmektedir. McNemar testi sonucu, kontrol grubunda söz konusu oranın 2011 yılına kıyasla 2012 yılında istatistikî olarak anlamlı seviyede düşmediğine işaret etmektedir. Buna karşın deney grubunda kız çocukların okula gitmesini önemli bulanların oranı 2011 yılında yüzde doksan dokuz seviyesinden 2012 yılında çok az bir düşüşle yüzde doksan sekiz seviyesine gerilemektedir. McNemar testi sonuçları deney grubundaki bu azalışın istatistikî olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, ŞNT yardımı alsın ya da almasın aileler için kız çocukların okula gitmesi yönünde olumlu bir bakışın oldukça yüksek seviyelerde olduğuna işaret etmektedir.

Hem de deney grubu için “Sizce erkek çocukların okula gitmesi önemli mi?” sorusuna verilen cevapların 2011 ve 2012 yıllarına göre değişimi incelendiğinde; Kontrol grubunda erkek çocukların okula gitmesini önemli bulanların 2011 yılında yüzde yüz seviyesinden 2012 yılında çok az bir azalma ile yüzde doksan dokuz seviyesine düştüğü görülmektedir. McNemar testi sonucu, kontrol grubunda söz konusu oranın 2011 yılına kıyasla 2012 yılında istatistikî olarak anlamlı seviyede düşmediğine işaret etmektedir. Buna karşın deney grubunda erkek çocukların okula gitmesini önemli bulanların oranı 2011 yılında yüzde yüz seviyesinden 2012 yılında çok az bir düşüşle yüzde doksan dokuz seviyesine gerilemektedir. McNemar testi sonuçları deney grubundaki bu azalışın istatistikî olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, ŞNT yardımı alsın ya da almasın aileler için erkek çocukların okula gitmesi yönünde olumlu bir bakışın oldukça yüksek seviyelerde olduğuna işaret etmektedir.

ŞNT sağlık yardımını almadan önce çocuklarını hasta olmadığı halde sağlık kontrolüne götürme durumu ile ŞNT sağlık yardımını aldıktan sonra çocuklarını Sağlık Ocağına/Aile Hekimine düzenli götürme durumları için yıllara göre değişimi incelendiğinde; Sağlık yardımını almadan önce çocuklarını hasta olmadığı halde sağlık kontrolüne götürülen ailelerin oranları 2011 yılında üçte iki seviyesinden 2012 yılında yarıya gerilemektedir. Yıllar itibariyle gözlenen bu düşüş istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Benzer eğilim ŞNT sağlık yardımını aldıktan sonra çocuklarını Sağlık Ocağına/Aile Hekimine düzenli götürme durumu için de geçerlidir. Şöyle ki sağlık yardımını aldıktan sonra çocuklarını Sağlık Ocağına/Aile Hekimine düzenli götürülen ailelerin oranları 2011 yılın-

da dörtte üç seviyesinden 2012 yılında üçte ikisinden daha fazla seviyesine gerilemektedir. Yıllar itibariyle gözlenen bu düşüş de istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Buna karşın 2011 yılında sağlık yardımı almadan önce çocuklarını hasta olmadığı halde sağlık kontrolüne götürülen ailelerin oranı beşte üç iken bu oran ŞNT sağlık yardımını aldıktan sonra çocuklarını Sağlık Ocağına/Aile Hekimine düzenli götürülenlerde dörtte üç seviyesine kadar çıkmaktadır. 2012 yılında ise sağlık yardımı almadan önce çocuklarını hasta olmadığı halde sağlık kontrolüne götürülen ailelerin oranı yarı yarıya iken bu oran ŞNT sağlık yardımını aldıktan sonra çocuklarını Sağlık Ocağına/Aile Hekimine düzenli götürülenlerde üçte ikisinden fazla seviyesine kadar çıkmaktadır. Bu sonuç ŞNT programının çocukların sağlık ocağına götürülmesi üzerinde etkili olduğu anlamına gelmektedir. Hem kontrol hem de deney grubu için “Sağlık hizmetlerine ulaşmada sorun yaşama” durumuna verilen cevapların 2011 ve 2012 yıllarına göre değişimi incelendiğinde; Deney grubunda sağlık hizmetlerine ulaşmada sorun yaşadığını beyan edenlerin oranı 2011 yılında beşte bir iken bu oran 2012 yılında beşte bir seviyesinde gözlenmiştir. Yıllar itibariyle söz konusu oranlar arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buna karşın kontrol grubunda sağlık hizmetlerine ulaşmada sorun yaşadığını beyan edenlerin oranı 2011 yılında üçte bir iken bu oran 2012 yılında beşte iki seviyesine yükselmektedir. McNemar testine göre sağlık hizmetlerine ulaşmada sorun yaşadığını beyan edenlerin oranında gözlenen bu artış istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç sağlık hizmetlerinden memnuniyetsizliğin kontrol grubunda daha yüksek seviyede gözlemlendiğine ve 2012 yılında söz konusu memnuniyetsizliğin arttığına işaret etmektedir.

ŞNT sağlık yardımı almayanlarda “ailelerin hasta olmadığı halde çocuklarını sağlık kontrolüne götürme” durumlarına ait yıllara göre değişimi incelendiğinde; Çocuklarını hasta olmadığı halde sağlık kontrolüne götürülen ailelerin oranı 2011 yılında yarı yarıya seviyesinde iken bu oran 2012 yılında beşte iki seviyesine kadar gerilemektedir. Yıllara göre gözlenen bu düşüşün istatistikî olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca deney grubunda söz konusu soruya verilen olumlu cevapların oranı çok daha yüksek seviyede belirlenmiştir. Bu sonuçlar ŞNT sağlık yardımlarının çocukların sağlık ocağına götürülmesi üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğuna işaret etmektedir. Türkiye geneli için bir değerlendirme yapıldığında hem kontrol hem de deney grubu için 2011 yılında kentsel yerleşim yerlerinde ortalama memnuniyet puanı daha yüksek iken 2012 yılında kırsal yerleşimde ortalama memnuniyet puanının daha yüksek olması dikkati çekmektedir. Ayrıca 2011 yılından 2012 yılına gelindiğinde ortalama memnuniyet puanları hem kontrol hem de deney grubunda azalmaktadır. Bu sonuçlar, 2011 yılından 2012 yılına gelindiğinde özellikle kentsel alanda ortalama memnuniyet puanının daha fazla azaldığına işaret etmektedir. Bölgeler göre bir değerlendirme yapıldığında, 2011 yılından 2012 yılına gelindiğinde kontrol grubunda yer alan bireyler için kırsal kesimde ortalama memnuniyeti artan bölgeler Batı Marmara, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu iken kentsel alanda ortalama olarak memnuniyet puanında artış gösteren tek bir bölge bile bulunmamaktadır. 2011 yılından 2012 yılına gelindiğinde, deney grubunda yer alan bireyler için kırsal kesimde ortalama memnuniyeti artan bölgeler Batı Marmara, Akdeniz, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu iken kentsel alanda ortalama olarak memnuniyet puanında artış gösteren bölgeler sadece Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu olarak tespit edilmiştir. Ortalama memnuniyet skoru bakımından kontrol grubu için en yüksek oranda düşüş yaşanan bölgeler Ege ve Batı Karadeniz iken deney grubunda bu bölgeler Batı Anadolu ve Orta Anadolu olarak belirlenmiştir.

ŞNT programının sağlık personelinden memnuniyet üzerinde istatistikî olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu katsayının pozitif olarak tahmin edilmesi 2011 yılına göre 2012 yılında ŞNT programı dâhilinde sağlık yardımı alanların ortalama sağlık personelinden memnuniyetinin arttığını göstermektedir.

Bölgeler ile yerleşim yeri (kent-kır) çarpımlarından oluşan etkileşim değişkenlerinden Doğu Marmara, Batı Marmara, Orta Anadolu, Batı Karadeniz ve Ortadoğu Anadolu bölgelerine karşılık gelen katsayılar istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Bu bölgelerden Doğu Marmara, Batı Marmara ve Batı Karadeniz için katsayılar negatif iken diğer iki bölge için pozitif olarak tahmin edilmiştir. Bu sonuç, Doğu Marmara, Batı Marmara ve Batı Karadeniz bölgelerinde kentsel alanda ortalama memnuniyet puanının daha düşük Orta Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinde ise kırsal alanda daha düşük olduğuna işaret etmektedir.

2011 yılına göre 2012 yılında gıda harcamaları için gelir esnekliğinin azaldığı görülmektedir. Ayrıca, kentsel yerleşim yerlerinde kırsala göre gıda harcaması gelir esnekliklerinin daha büyük olduğu bulunmuştur.

Kira harcaması için bulunan tahmin sonuçları incelendiğinde, 2011 ve 2012 yıllarında kira harcamaları için gelir esnekliklerinin aynı kaldığı görülmektedir. Ayrıca, deney ve kontrol grubu için kira harcamasına ait gelir esnekliklerinin değişmediği bulunmuştur.

Yakacak harcaması için bulunan tahmin sonuçları incelendiğinde, 2011 yılına kıyasla 2012 yılında yakacak harcamaları için gelir esnekliğinin azaldığı anlamına gelmektedir. Bu sonuç deney ve kontrol grubu için yakacak harcamasına ait gelir esnekliklerinin değişmediğine işaret etmektedir. Ayrıca, yakacak harcaması gelir esnekliğinin kentsel ve kırsal bölgelerde değişmediği bulunmuştur. En yüksek esneklik katsayısı Orta Anadolu, en düşük esneklik katsayısı ise Güneydoğu Anadolu Bölgesinde gözlenmiştir.

Eğitim harcaması için bulunan tahmin sonuçları incelendiğinde, 2011 yılına kıyasla 2012 yılında eğitim harcamaları için gelir esnekliğinin azaldığı görülmektedir. Ayrıca, deney ve kontrol grubu için eğitim harcamasına ait gelir esnekliklerinin değişmediği bulunmuştur.

Sağlık harcaması için bulunan tahmin sonuçları incelendiğinde, 2011 yılına kıyasla 2012 yılında sağlık harcamaları için gelir esnekliğinin azaldığı görülmektedir.

Haberleşme harcaması için bulunan tahmin sonuçları incelendiğinde, 2011 yılına kıyasla 2012 yılında haberleşme harcamaları için gelir esnekliğinin arttığı görülmektedir.

Temizlik malzemeleri harcaması için bulunan tahmin sonuçları incelendiğinde, 2011 yılına kıyasla 2012 yılında temizlik malzemeleri harcamaları için gelir esnekliğinin arttığı görülmektedir.

Ulaşım harcaması için bulunan tahmin sonuçları incelendiğinde, 2011 ve 2012 yıllarında ulaşım harcamaları için gelir esnekliklerinin değişmediği görülmektedir.

Sigara harcaması için bulunan tahmin sonuçları incelendiğinde, en yüksek esneklik katsayısı 0.900 değeri ile 2012 yılında Doğu Karadeniz kentlerinde, en düşük esneklik katsayısı ise 0.031 değeri 2011 yılında Batı Marmara kırsalında gözlenmiştir.

Su-Elektrik-Gaz harcaması için bulunan tahmin sonuçları incelendiğinde, 2011 yılına kıyasla 2012 yılında Su-Elektrik-Gaz harcamaları için gelir esnekliğinin azaldığı görülmektedir.

Çalışmada ele alınan harcama türlerinin kentsel ve kırsal alanlara göre gelir esneklikleri incelendiğinde, kentsel alan için gelir esnekliği 1'in üzerinde olan tek harcama türü sağlık iken kırsal alanda sağlık türüne ilaveten haberleşme harcama türünde de esneklik 1'den daha büyük olarak belirlenmiştir. Gelir esnekliği en düşük seviyede olan harcama türü su-elektrik-gaz iken bunu sigara harcamaları izlemektedir. Bu iki harcama türünün gelir esnekliği sıfıra oldukça yakındır. Bu sonuç en çok ihtiyaç olarak hissedilen harcama türlerinin su-elektrik-gaz ve sigara olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca yakacak ve eğitim türleri için de benzer bir eğilim dikkati çekmektedir. Sağlık ve sadece kırsal kesim de haberleşme harcamaları lüks mal iken diğer harcama türlerinin tamamı ihtiyaç malları olarak dikkate alınmaktadır.

7.2. Nitel Araştırma Sonuçları

7.2.1. Şarh Eğitim Yardımı (ŞEY) Yardım Alan Aile Bireyleri Görüşme Sonuçları

ŞEY alanların büyük çoğunluğu ŞEY'in "ihtiyaç sahiplerine", "yardıma muhtaç olan insanlara", "mağdurlara" ya da "eğitime muhtaç olanlara verilen bir para" olarak tanımlamakta; Bir kısmı da ŞEY'i Vakıflar aracılığıyla yapılan diğer yardımlarla karıştırmaktadır.

ŞEY alanların tamamı, ŞEY'in kendileri için faydası olduğunu, fakat ihtiyaçları karşılamada miktar olarak yetersiz kaldığını belirtmektedir.

ŞEY'den yararlananlar, genellikle kendilerine benzer ekonomik durumda olan ve kendi çevrelerinde olan insanların ŞEY'den haberdar etmektedirler.

İhtiyaç sahiplerinin büyük çoğunluğu ŞEY'den haberdar olmaları için, "kişilerarası iletişim", "televizyon", muhtar tarafından bilgilendirme", "internet" ve "okul tarafından bilgilendirilmelerinin daha etkili olacağını ileri sürmektedirler.

ŞEY'in gerçek hak sahiplerine dağıtılabilmesi için, görüşmecilerin tamamına yakını yardımı alacakların çok iyi araştırılması gerektiği konusunda birleşmektedir. Bu süreçte okul yönetiminden, öğretmenlerden, muhtarlardan ve kaymakamlık çalışanlarından beklentileri daha fazladır. T.C. kimlik numarası ile yapılan sorgulamanın herkes tarafından bilindiği ve bu sorgulamaya güvenin yüksek olduğu belirlenmiştir.

Hak sahiplerinin büyük çoğunluğu ŞEY'e başvururken hiçbir güçlükle karşılaşmadığını, sürecin kolay olduğunu ve görevlilerin kendilerine çok yardımcı olduğunu ifade etmektedirler.

Hak sahipleri ŞEY'e başvururken sürecin zor olmadığını, yaşanan zorlukların hak sahiplerinin bir kısmının okuma-yazma bilmemeleri, derdini uygun ifade edememeleri gibi nedenlerle yaşadığını, bunların yardımı alan kişilerden kaynaklandığını belirtmektedirler.

Hak sahiplerinin tamamı, yardımların ulaşmasında hiçbir zorluk yaşamadıklarını, sadece paranın bazen geciktiğini belirtmektedirler.

Hak sahiplerinin çoğunluğu, görevlilerin kendilerine çok iyi davrandığını, belirtirken, yalnızca küçük bir kısmı, görevlilerin kendilerine birkaç kez kaba davrandıklarını ifade etmektedirler.

Hak sahiplerinin büyük bir çoğunluğu, ŞEY'in çocuklarının sağlık ocağına götürülmesi ve okul masraflarının karşılanmasında yeterli olmadığını, ancak yinede şükrettiklerini belirtmektedirler.

Hak sahiplerinin bir kısmı ŞEY olmasaydı çocuğunu okula göndermeyi düşünmediğini, ŞEY aldıktan sonra fikrinin değiştiğini belirtirken, büyük çoğunluk ise yardım olsa da olmasa da çocuklarını okula göndereceklerini belirtmektedirler.

Hak sahipleri, ŞEY'in iyi bir eğitim almak için yeterli olmadığını, daha sık ödeme yapılması gerektiğini belirtmektedirler.

Hak sahipleri ŞEY almalarına rağmen eğitime ilişkin daha pek çok ihtiyaçlarının olduğunu; bunların: giyecek, önlük, ayakkabı, kalem, defter, boya, çanta, kurs, dersane, bilgisayar, internet, okul gezileri olduğunu belirtmektedirler.

Hak sahiplerinin bir kısmı "çocuğunun okula devam etmemesi halinde ŞEY'in kesileceğini" bilmediğini, çocuğuyla bu konuda konuşmadığını, bazı hak sahipleri ise ŞEY ile çocuğun okula devam etmesi arasındaki bu ilişkiyi kendisinin bildiğini, ancak bu konuda çocuğuyla hiç konuşmadığını, çocuğun bu durumu bilmediğini ileri sürmektedir.

Hak sahipleri çocuklarının okula düzenli olarak devam edebilmesi için "kahvaltısını ihmal etme", "çocuğa eğitimin iyi olduğunu sürekli vurgulama", "düzenli uykusunu takip etme", "derslerini, ödevlerini izleme, yardım etme", "okulla sürekli temasta olma", "uyarma" ve "şiddet uygulama" içerisinde olduklarını belirtmektedirler.

Hak sahipleri "ŞEY'i, genellikle "evin mutfak masrafı", "çocuklara kahvaltı", "çocuklara ayakkabı, giysi", "kurtasiye", "ilaç" ve "internet" gibi ihtiyaçlara harcamaktadırlar.

Hak sahipleri ŞEY almadan önce sağlık sorunları yaşadıklarını, bu sorunlarının bir kısmının kronik özellikler taşıdığını belirtmektedirler

Hak sahiplerinin yarısı çocuklarının okula devamı konusunda ŞEY'in etkili olmadığını, çocuklarını zaten okula gönderdiklerini; diğer yarısı ise ŞEY'den alınan yardımlarla çocuklarının kahvaltı yapabildiğini, ceplerinde harçlıkları olduğunu, okula daha bir keyifle gidebildiklerini, okula devam konusunda sorun yaşamadıklarını ileri sürmektedirler.

Hak sahiplerinin büyük çoğunluğu ŞEY'in çocuğun okula karşı sevgisinde ya da okula gitmeyi isteyip istememesinde bir fark yaratmadığını belirtmektedirler.

Hak sahiplerinin yarısından fazlası ŞEY'in çocuklarının okul başarısına katkısının olduğunu ileri sürmektedirler.

Hak sahiplerinin tamamı, hangi şart altında olursa olsun kız çocuklarının okula gönderilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Bir kısım hak sahibi ŞEY ile kız çocuklarının okula gönderilmesi konusunda olumlu bir algıya sahip olduğunu belirtmektedir.

Hak sahiplerinin tamamı ŞEY yardımının anneye verilmesini doğru bulduğunu; Bunun nedeni olarak da, (babaların parayı kendi ihtiyaçları için hemen harcayabileceği ve babaların duyarsız olabileceğini; Hak sahiplerinin dörtte biri paranın harcanması konusunda kararı eşiyile birlikte verdiklerini belirtmektedirler.

Araştırmada görüşlerine başvuru alan annelere “ŞEY almadan önce dost, akraba ya da komşularınız size yardım ediyorlar mıydı? Siz ŞEY almaya başladıktan sonra da bu kişiler, size yardım etmeye devam ettiler mi, yoksa yardımlarını kestiler mi, açıklar mısınız?” sorusu yöneltmiştir.

Hak sahiplerinin büyük kısmı ŞEY almadan önce dost, akraba ya da komşulardan yardım gördüklerini, ŞEY aldıktan sonra bu yardımların yarı yarıya azaldığını ya da tamamen kesildiğini belirtmektedirler.

Hak sahiplerinin çok azı ŞEY öncesi ve sonrası hiç ekonomik nedenlerden dolayı tartışma ya da kavga yaşamadıklarını belirtirken, diğer tümü bu konuda evde hep tartışma ya da kavga olduğunu ancak ŞEY'den sonra evdeki şiddetin azaldığını belirtmektedirler.

Hak sahiplerinin tamamı çocuklarının; “bizim gibi olmasınlar”, kendilerini kurtarsınlar”, “kendi ayakları üstünde dursunlar” biçiminde görüş bildirmektedirler. Çocuklarının iyi bir meslek sahibi olmalarını istediklerini ifade edenlerin yanı sıra, topluma, millete, devlete yararlı olsunlar” gibi beklentilerinin olduğu; ŞEY öncesine göre fikirlerinde bir değişim olmadığını, ancak görüşlerinin ŞEY sayesinde daha da güçlendiğini belirtmektedirler.

Hak sahiplerinin küçük bir kısmı çocuklarının zaman zaman küçük işlerde çalıştığını ve para kazandığını belirtmektedirler.

Hak sahiplerinin bazıları daha fazla ücret karşılığı ŞEY'den vazgeçebileceğini ifade ederken, büyük çoğunluğu bu soruya hayır biçiminde cevap vermektedir. Hak sahiplerinin önemli bir bölümü çocuklarını okutmaya devam edeceklerini; ŞEY olmasa bile çocuğunu/larını okula gönderme konusunda ısrarlı olacaklarını ileri sürmektedirler.

7.2.2. Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Almayan Aile Bireyleri İçin Görüşme Sonuçları

Şartlı eğitim yardımı almayan aile bireylerinin büyük bir kısmı, ŞEY'in hak sahiplerinin ihtiyaçlarını karşıladığını, ancak hiç yoktan iyi olduğunu belirtmektedirler.

Şartlı eğitim yardımı almayan aile bireylerinin büyük çoğunluğu büyük çoğunluğu ŞEY'e başvururken hiçbir güçlükle karşılaşmadığını, herkesin yardımcı olduğunu, evrak ve mühür işinin çok olduğundan şikayet etmektedirler. ŞEY'e başvurduğu halde yardım alamayan bireylerin yardım almamalarına rağmen süreç hakkında olumsuz düşünmemektedirler.

Şartlı eğitim yardımı almayan aile bireylerinin büyük bir çoğunluğu yardımları almanın kolaylaştırılması için bir şey yapılmasına gerek olmadığı, sürecin zaten çok kolay olduğunu ileri sürmektedirler.

Şartlı eğitim yardımı almayan aile bireyleri, vatandaşları ŞEY'den haberdar etmek için "Muhtar tarafından bilgilendirme", "okul tarafından bilgilendirme", "öğretmen tarafından bilgilendirme", "kişiler arası iletişim", "televizyon, "internet" ve "mahalle aralarında gezici anons" ların yapılabilceğini ileri sürülmektedir.

Şartlı eğitim yardımı almayan aile bireylerin, ŞEY'in "fakirlere", "ihtiyaç sahiplerine", "öksüz ve yetimlere", "okumak isteyenlere, "annelerin hepsine" verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Görüşlerine başvuru alanların tamamına yakını yardımı alacakların çok iyi araştırılması gerektiği konusunda birleşmektedir.

Şartlı eğitim yardımı almayan aile bireylerinden annelerin hemen hemen tamamı kız çocuklarının "kesinlikle okula gönderilmesi gerektiğini" ifade etmektedir.

Şartlı eğitim yardımı almayan aile bireylerinin tamamı kız çocuklarını "okuyabildiği yere kadar okuturum" biçiminde görüş bildirmektedirler

Şartlı eğitim yardımı almayan aile bireylerinin ŞEY'e ihtiyaçları olduğunu, ŞEY'in olması durumunda hedefe daha kolay ulaşabileceklerini; ŞEY'in kız çocukların okula devam etmelerine olumlu bir etkisinin olduğunu ileri sürmektedirler.

Şartlı eğitim yardımı almayan aile bireylerinin tamamı ŞEY yardımının anneye verilmesini doğru bulduğunu; Bunun nedenini, babaların parayı kendi ihtiyaçları için hemen harcayabileceğini babaların duyarsız olabileceğini ileri sürmektedirler. Yardımın anneye verilmesinin, eşinin ona olan davranışlarını etkilediğini belirtmektedirler.

Şartlı eğitim yardımı almayan aile bireylerinin anneleri, ŞEY'i almaları halinde beslenme, giyecek, ayakkabı, kırtasiye, okul harçlığı, internet ve okulda istenen paralara harcama yapacağını belirtmektedirler.

7.2.3. Şarhlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Okul Müdürü Görüşme Sonuçları

ŞEY’de okul yöneticileri rollerini üç kategoriye ayırmaktadırlar. Bunlar; “üstlendikleri rollerinin önemli olduğunu daha da arttırılması gerektiğini”, “üstlendikleri rolün basit bürokratik roller olduğunu ve özellikle ihtiyaç sahibi çocukların belirlenmesin muhtarların daha aktif olmalarının gerektiğini”, “bu süreçte aktif yer almanın doğru olmadığını, önceliklerinin eğitim-öğretim etkinlikleri olduğu, ailelerin kendilerini para-yardım işlerine bakan çalışanlar olarak gördüklerini” belirterek bu durumdan rahatsız olduklarını belirtmektedirler.

Okul yöneticileri, ŞEY’den yapılan yardımların amacına ulaşmadığını, ulaşan kısmının çok az bir oranı oluşturduğunu belirtmektedirler.

Okul yöneticilerinin hemen hepsi bu yardımların öğrenciyi eğitime teşvik edeceği yönünde görüş bildirmektedirler. Bu teşviğin özellikle ortaöğretimde daha etkili olabileceğine ilişkin görüş bildirenlerin yanı sıra, öğrenciler arasında etkileşimden kaynaklı bir sürecin okula olan ilgiyi etkilediğini savunularda bulunmaktadır. Diğer taraftan bu yardımın geçici olduğu, çok da etkili olmadığını; Şey yardımın çok az olduğunu ileri sürmektedirler.

Araştırmaya katılan okul yöneticileri ŞEY alan öğrencilerin, ailelerinin okulla olan ilişkilerinde olumlu yönde değişim gözlediklerini, velilerin okula daha mutlu ve severek, en azından korkmadan geldiklerini, okulda daha rahat hareket edebildiklerini ve iletişimde daha saygılı olduklarını ifade etmektedirler.

Okul yöneticileri ŞEY yardımlarının “daha eskiye göre çok iyi çalıştığını” ifade ederken, bazı yöneticiler “istenilen formların-kırtasiyenin ve bürokratik sürecin gereksiz olduğunu, her şeyin online-bilgisayarla izlenebileceğini” belirtmektedirler.

Okul yöneticileri ŞEY yardımı alan öğrencilerin okul başarısı, motivasyonu ya da okula yönelik tutumlarında bir değişme olmadığı, kendilerinin böyle bir gözlemde bulunmadıklarını ifade etmektedirler.

Okul yöneticilerinin büyük çoğunluğu teorik olarak; kırsal kesim kökenli ve kent kökenli ayrımının çok doğru bir yaklaşım olmadığını, temel değişkenin yoksulluk ve parasızlık olduğunu ifade etmektedirler.

Okul yöneticilerinin yarısı ŞEY’in her hangi bir olumsuz yönü olmadığını, iyi bir uygulama olduğunu ifade etmektedirler. Okul yöneticilerinin bir kısmı ŞEY’in özellikle iki temel sorunu oluşturduğunu ifade etmektedirler. Bunlardan biri sürecin velilerin kendilerini ve dolayısıyla okulu “sanki bir yardım kuruluşuymuş” gibi algılamalarına, diğeri ise ailelerin çaba sarf etmeden hazır paraya ulaşıyor olmalarından doğan bir takım sıkıntılara yol açtığını belirtmektedirler.

Okul yöneticilerinin büyük bir çoğunluğu ŞEY’in gerçek hak sahiplerinin kullanıp kullanmadığından emin olamadıklarını ama sosyal yardımlaşma vakıflarının sıkı bir araştırma yaptığını umduklarını, söz konusu yardımın çocuk için kullanılıp kullanılmadığı konusunda daha fazla şüphe yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Okul yöneticilerinin çoğunluğu ŞEY'in kızların okula devamında etkisi olmadığına inandıklarını, kız çocuklarının okula devamında zamanın değiştiğini, ailelerin çok bilinçli olduğunu belirtmektedirler.

Okul yöneticilerine "Ailesi ŞEY yardımı alan öğrencileriniz, bu durumdan haberdar mı? Ailesinin ŞEY yardımı aldığını bilen ile bilmeyen öğrencilerin genel davranışları arasında bir farklılık ya da benzerlik gözlemliyor musunuz?" sorusu sorulmuştur.

Okul yöneticilerin yarısı ŞEY aldığını bilen ile bilmeyen öğrencilerin genel davranışları arasında farklılık gözlemlerken, çok azı davranışlar arasında bir fark olmadığını belirtmektedir.

Okul yöneticilerinin tamamı hiçbir bürokratik engelle karşılaşmadıklarını, yaptıkları işin rutin bir iş olduğunu ifade etmektedirler.

Okul yöneticilerin tamamı ailelerden her hangi bir baskı görmediklerini ifade etmektedirler.

Okul yöneticilerin tamamı ŞEY öğrencilerinin izlenmesi ya da ilgili kuruluşa bildirilmesi konusunda her hangi bir sıkıntı yaşamadıklarını ve bu durumun ciddi bir iş yükü getirmediğini ifade ediyorlar.

7.2.4. Şarhlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Öğretmen Görüşme Sonuçları

Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu ŞEY'i çok açık ve net olarak tanımlamaktadırlar.

Öğretmenlerin büyük bir kısmı ŞEY'in amaca ulaşmadığını, çok azının ise kişi "kısmen amaca hizmet ettiğini" ileri sürmektedirler.

Öğretmenler Sınıflarında ŞEY alan öğrencilerin; sosyo-ekonomik durumunun düşük, ebeveynlerinin mevsimlik işçi, boşanmış aile çocukları, maddi geliri hiç olmayan, göç etmiş aile çocukları, anne ya da babadan birinin ölmüş olduğu, anne ya da babanın hasta olduğu, bu çocukların evde şiddete maruz kaldıklarını belirtmektedirler.

Öğretmenler "ŞEY yardımı alan öğrencilerin performanslarında, bir iyileşme olduğunu, okul ve derslere karşı tutumlarında bir farklılaşma gözlemlendiğini, öğrencilerin okula devamlarında artış gözlediklerini ileri sürmektedirler.

Öğretmenlerin bir kısmı ŞEY yardımlarının doğrudan doğruya çocukların eğitimi için kullanılmadığını, yardımların eğitim harcamalarına dolaylı katkısı olduğunu ileri sürmektedirler.

Öğretmenlerin neredeyse tamamı ŞEY'in, "hak eden", gelir düzeyi düşük, "ihtiyaç sahibi", "muhtaç aileler" tanımlamasıyla ifade ettikleri aileleri hak ettiğini ve onlara verilmesi gerektiğini ifade etmektedirler.

Öğretmenlerin yarıdan fazlası ŞEY ile okul başarısı arasında doğrudan bir ilişkinin söz konusu olmadığını, ŞEY'in daha çok okula devamı etkilediğini; ŞEY alsaydı daha başarılı olabileceğine inandıkları öğrencilerin bulunduğu görülmektedir.

Öğretmenlere ŞEY yardımının miktarı ile okul ve eğitim masraflarının uyuşmadığını ve yetersiz olduğunu ileri sürmektedirler.

Öğretmenlerin yarıdan fazlası ŞEY ile okul başarısı arasında doğrudan bir ilişkinin söz konusu olmadığını, kız öğrencilerin daha fazla başarı yönelimli olduğunu ileri sürmektedirler.

Öğretmenler, “ŞEY uygulaması ile birlikte kızların okul devamında bir artış gözlemediklerini, ŞEY’in kızların okula devamında etkisi olabileceğini ileri sürmektedirler.

Öğretmenler ŞEY hakkında ihtiyacı olduğunu düşündükleri öğrencileri bilgilendirdiklerini, bu öğrencileri okul yönetimine yönlendirdiklerini, toplantılarda duyuru yaptıklarını belirtmektedirler.

7.2.5. Şarh Eğitim Yardımı (ŞEY) Muhtar Görüşme Sonuçları

Muhtarların büyük bir kısmı yardım talebinde bulunanların kendilerine başvurduğunu ancak kendilerinin ilgili yerlere yönlendirdiklerini belirtmektedirler.

Muhtarların büyük bir çoğunluğunun ŞEY’in amaçlarına ulaşip ulaşmadığı hakkında bir bilginin ve fikrinin olmadığını, yönündedir.

Muhtarların büyük bir çoğunluğu ŞEY için çoğunlukla kadınların başvuruda bulduklarını ileri sürmektedirler.

Muhtarların hemen hemen tamamı Vakıf personelinin zaman zaman kendilerini ziyaret ettiğini, başvuruda bulunanlar hakkında bilgi talebinde bulunduğunu ifade etmektedirler.

Muhtarlar ŞEY dağıtımında herhangi bir kayırmacılığın yapıldığını düşünmediklerini belirtmektedirler.

Muhtarların büyük bir çoğunluğu ŞEY sürecinde daha aktif rol almak istediklerini, kendilerine danışılması gerektiği, eğer bu süreçte kendilerine daha aktif rol verilirse daha isabetli kararlar alınabileceğini ifade etmektedirler.

Muhtarlar ŞEY’in ailelerin daha fazla çocuk sahibi olmalarına neden olamayacağını ifade etmektedirler.

7.2.6. Şarh Sağlık Yardımı (ŞSY) Sağlık Personeli Görüşme Sonuçları

Sağlık personelinin yaklaşık yarısı ŞSY’yi doğru tanımlamaktadır.

Sağlık personelinin üçte biri ŞSY’nin ailelere ve çocuklara etkisinin olup olmadığı konusunda bilgi sahibi olmadığını, üçte ikisi ise çocuklara ve ailelere etkisi olduğunu ileri sürmektedirler.

Sağlık personelinin yarısı ŞSY’nin gebelere etkisi olduğunu ileri sürmektedirler.

Sağlık personelinin büyük bir çoğunluğu gebelerin ŞSY'yi alması, bölgelerinde gebe sayısını etkilediğini ileri sürmektedirler.

Sağlık personelinin büyük bir çoğunluğu ŞSY'nin çocukların sağlık kuruluşuna getirilmesinde olumlu bir etkisinin olduğunu düşündükleri belirlenmiştir.

Sağlık personelinin büyük bir çoğunluğu ŞSY'nin yeterli olmadığını düşünmektedir.

Sağlık personelleri, ŞSY'nin genel sağlık düzeyine olumlu katkısının özellikle ailelerin sağlık konusunda bilinçlerinin artış göstermesi ve düzenli olarak doktora gitme alışkanlığı kazandırması boyutlarında olduğunu ortaya koymaktadır.

Sağlık personelin büyük bir çoğunluğuna göre ŞSY tamamen hak eden kişilere verilmektedir.

Sağlık personeli "ŞSY almayan fakat ŞSY'ye ihtiyacı olduğunu düşündüğünüz kişileri, genellikle bilgilendirmedikleri, bir kısmını kaymakamlığa ve sosyal yardımlaşmaya yönlendirdikleri, ilgili kişiye yönlendirdikleri anlaşılmaktadır.

Vakıf çalışanlarının bir kısmı ŞEY'i bilgisayar programı olarak algılarken, bir kısmının da yardım programı olarak algıladığı anlaşılmaktadır. Bilgisayar programı olarak algılayan vakıf çalışanları, bilgisayar programından son derece memnun gözükmektedirler. Vakıf çalışanları, yardım talebinde bulunanların hemen tüm özelliklerine, koşullarına net, doğru ve hızlı biçimde ulaşabildiklerini, çok farklı kurumdan sorgulama yapabildiklerini bu durumun da iş yüklerini hafiflettiğini ve karar vermede daha objektif olabildiklerini ifade etmektedirler.

ŞEY programı kavramından, ihtiyaç sahiplerine yönelik yardım programı olarak algılayan vakıf çalışanları, programın olumlu olduğunu, ŞEY'in çocukların okula devamında etkili olduğunu, pek çok çocuğun bu program sayesinde sokaktan kurtulduğunu ifade etmektedirler.

7.2.7. SYDV Personeli Görüşme Sonuçları

Vakıf çalışanlarının büyük çoğunluğu hiçbir sorun yaşamadıklarını, karşılaşmadıklarını ifade ederken, bir kısmı çeşitli problemlerle karşılaştıklarını ifade etmektedir. Karşılaşılan en önemli problemin vatandaşla iletişim, diğer kurumlarla iletişim, puanlama sistemi, personel eksikliği internet ve nitelikli personel eksikliğidir.

Vakıf çalışanlarının birçoğu ŞEY programının hiçbir zorluk ya da zarar doğurmadığını bir kısmı ise, ŞEY programının doğurduğu en ciddi zorluğun, ihtiyaç sahipleri olarak öğrenci fazlalığından kaynaklanan iş yükü olduğunu belirtmektedirler.

Vakıf çalışanlarına göre ŞEY programının üç bileşeninin önem sıralaması; eğitim yardımı, sağlık yardımı ve gebelik yardımınıdır.

Vakıf çalışanları söz konusu üç bileşeni en sorunludan en az sorunluğa göre gebelik, sağlık ve son olarak eğitim yardımı olarak sıralamışlardır.

Vakıf çalışanlarına göre en fazla destek Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, kaymakamlık, muhtarlık ve okullardan gelmektedir.

Vakıf çalışanlarının tamamı hiçbir kurumun kendilerine genel olarak zorluk çıkarmadığını, bunun nedenin de ihtiyaç sahibi mağdur olan ailelerin çocukları için çaba sarf etmiş olduklarını ifade etmektedirler. En önemli sorunlarının ya da kendilerini uğraştıranların yardım talebinde bulunan kişiler olduğunda birleşmektedirler. Bu kişilerle bazen iletişim sorunu yaşadıklarını ifade ederken bunun nedeni olarak da onların sosyo-ekonomik durumlarını göstermektedirler.

Vakıf çalışanlarına göre programın ilgililere ve yetkililere daha iyi duyurulması ve anlatılması için; muhtarlarla sık sık görüşme, yerel basın, kısa TV programları, seminer ve eğitimler, ulusal basın, ilgililerle resmi toplantılar, tanıtıcı broşür, resmi yazışma ve vatandaşlara yönelik toplantılar olabilir. Ayrıca, vakıf çalışanları muhtarlarla yapılacak daha sık görüşmelerin etkili olabileceğini belirtmişlerdir.

7.3. Özet Sonuç ve Öneriler

Hanede yaşayan ortalama kişi sayısı Türkiye genelinde deney grubunda 4.8179, kontrol grubunda ise 4.7556 olarak tahmin edilmiştir. TÜİK (2009) Hanehalkı Bütçe Araştırması'na göre hanede yaşayan ortalama kişi sayısı Türkiye geneli için 3.8'dir. Araştırmadan elde edilen tahminler TÜİK nüfus istatistikleri sonucu ile örtüşmektedir. Buna karşın, araştırmanın kapsamında yer alan ve yoksul olarak nitelendirilecek hanelerde ortalama hanede yaşayan kişi sayısı Türkiye genelinden azda olsa bir fazlalık göstermektedir.

Araştırmada Türkiye genelinde özürü kişi oranı deney grubunda %14.95 kontrol grubunda ise %14.32 olarak tahmin edilmiştir.

Sosyal güvenliğe sahip olmama ve ücretli olarak herhangi bir işte çalışmama oranları Türkiye genelinde hem deney hem de kontrol gruplarında oldukça yüksek seviyelerde tahmin edilmiştir. Bu durum araştırmanın kapsamında yer alan bireylerin yoksul ve genellikle anne olmasının doğal bir sonucudur.

Göç, çocuk istihdamı ve çalışma hayatına bakış ile ilgili parametre tahminleri Türkiye geneli için incelendiğinde, göç oranının deney grubunda beşte bir kontrol grubunda ise üçte bir olarak tahmin edilmiştir. Buna karşın, araştırmada 2010 yılında göç edenlerin oranı Türkiye geneli için ellide bir olarak bulunmuştur. TÜİK göç istatistiklerine göre 2009–2010 dönemi için Türkiye genelindeki göç oranı otuzüçte birdir. Bu rakam referans alındığında araştırma kapsamında yer alan bireyler için göç oranının daha düşük olduğu görülmüştür.

Araştırmada "18 Yaş Altı Çalışan Kişi Oranı" deney grubunda da kontrol grubunda da ellide bir olarak belirlenmiştir. TÜİK Çocuk İşgücü Araştırması 2006 raporuna göre 6–17 yaş arası çalışan nüfus oranı onbeşte birdir. Bu oran araştırmadan elde edilen tahmin sonuçları ile karşılaştırıldığında daha yüksek seviyededir. Çalışan çocuk oranının araştırmada daha düşük seviyede bulun-

masının nedeni, araştırma kapsamında yer alan bireylerin yardım almaları ya da yardım alma durumlarından dolayı çalışan çocuğun gizlenmesine bağlanabilir.

Türkiye genelinde araştırma bulgularına göre “Kadınların İş Hayatında Çalışmasını Destekleyenlerin Oranı”, “Kız Çocuklarının Okula Gitmesi Gerektiğini Düşünenlerin Oranı” ve “Erkek Çocuklarının Okula Gitmesi Gerektiğini Düşünenlerin Oranı” göstergelerinin hem deney hem de kontrol grubunda oldukça yüksek seviyelerde belirlendiği görülmüştür.

Deney ve kontrol grupları arasında Türkiye geneli için “Göç Oranı” ve “Kadınların İş Hayatında Çalışmasını Destekleyenlerin Oranı” ve “Erkek Çocuklarının Okula Gitmesi Gerektiğini Düşünenlerin Oranı” bakımından %5 anlamlılık düzeyinde istatistikî olarak bir farklılaşma olduğu sonucuna varılmıştır. Söz konusu oranlar deney grubunda daha düşük seviyede belirlenmiştir.

Kıracı oranları deney grubunda üçte bir iken bu oran kontrol grubunda beşte ikisinden fazla seviyesine çıkmaktadır. TÜİK konut istatistikleri 2000 yılı sonuçlarına göre Türkiye genelinde kiracı oranı beşte birdir. Bu rakam referans alındığında hem deney hem de kontrol grubu için kiracı oranının yüksek seviyede kaldığı söylenebilir.

Çalışma kapsamında yer alan bireylerden deney grubunda olanların otuz üçte biri kira yardımı almakta iken bu oran kontrol grubunda ellide bir seviyesine gerilemektedir. ŞNT Dışında SYDV’ye yardım başvurusu yapanların oranı deney grubunda %55.7 iken bu oran kontrol grubunda beşte üç seviyesine çıkmaktadır. Burada yer alan üç oran için de deney ve kontrol grupları arasında istatistikî olarak farklılaşma bulunması dikkati çekmektedir.

Araştırma sonuçları “ŞNT Yardımlarının Niçin Verildiğinin Bilinme Durumu” hariç farkındalığın ve adil davranma kanaatinin deney grubunda daha yüksek oranda olduğunu göstermektedir.

Türkiye geneli için aylık ortalama harcamalar incelendiğinde, ortalama olarak en yüksek seviyedeki harcama kalemleri hem deney hem de kontrol grubu için sırasıyla Gıda, Kira ve Sigara olarak tahmin edilmiştir. En düşük harcama kalemleri ise sırasıyla Haberleşme, Temizlik ve Sağlık şeklindedir. Türkiye genelinde aylık ortalama harcamalar bakımından deney ve kontrol grupları arasında istatistikî olarak farklılaşma tespit edilemeyen harcama kalemleri Giyim ve Haberleşme olarak belirlenmiştir.

Deney-Kontrol grubu için Kent-Kır ayırımında harcama kalemlerinin gelir esneklikleri incelendiğinde, “Mobilya, Ev Aletleri Ve Bakım Hizmetleri” harcama kalemi için gelir esnekliği 1.166 seviyesinde 1’den daha büyük olarak tahmin edilmiştir. Bu sonuç beklentilerimiz ile uyumludur.

Araştırma sonuçları, “ŞNT Eğitim Yardımı Olmasaydı Çocuklarımı Okula Göndermezdim” diyenlerin oranının Türkiye genelinde Erkek çocuklarda onbeşte bir iken bu oran Kız çocuklarda yirmi beşte bir seviyesinde olduğunu göstermektedir. Bu parametreler istatistikî olarak sıfırdan farklı bulunmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre, sağlık yardımı almadan önce çocuklarını sağlık kontrolüne götürenlerin oranı beşte üçüne yakın iken bu oran yardım parası alındıktan sonra üçte ikisinden fazla

seviyesine yükselmiştir. ŞNT programı öncesi ve sonrası, çocukların sağlık kontrolüne götürülme oranları arasındaki bu artış istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur. Elde edilen bu sonuç ŞNT sağlık yardımı programının etkili olduğunu göstermektedir.

Deney ve kontrol grubunun yaklaşık %23'ü büyük ölçüde ilçelerden öncelikle geçim sıkıntısı (%66'sı), iş bulma fırsatı yakalayabilmek ve evlilik nedeniyle şu an ikamet ettikleri yerlere göç etmiştir. İkamet edilen yerde bulunma süresi dikkate alındığında her iki grubun da yaklaşık %30'unun 21-30 yıl, %25'inin 31-40 yıl ve %11'inin 41-50 yıl arasında oturdukları yerde ikamet ettikleri gözlenmektedir. Göç yılları göç literatürüne uyumlu bir biçimde 1970'lerin başlarından itibaren artarak devam etmiştir. Sosyolojik açıdan değerlendirildiğinde her iki grubun önemli ölçüde ekonomik olarak varlıklarını sürdürebilmek amacıyla farklı dönemlerde göç ettikleri gözlenmektedir. Ancak 2001 yılı deney ve kontrol grubunda bir kırılma noktası olmuştur. Deney grubunun yaklaşık %46'sı ve kontrol grubunun %43'ü 2001 yılından sonra göç etmiştir. 2001 yılında yaşanan ekonomik ve mali kriz düşünüldüğünde, yoksulluğun 2001 yılı itibarıyla kentsel alanlarda geçmişte yaşanan göçlerden daha farklı dinamiklerde yeniden yapılandığı düşünülebilir. Bu dinamikleri oluşturan iki temel etmen vardır. Öncelikle göç dinamiğinde göç edilen yer köyden ilçeye kaymıştır. İkinci olarak ise geniş aileye özgü göç eden bireylere aynı destek mekanizması zayıflamıştır. Bu mekanizma yerini göçmenlerin göç ettikleri yerle bağlarının zayıfladığı kent tipi çekirdek aileye bırakmıştır. Hanelerin yaklaşık %31'lik kısmının dört, %23'lük kısmının beş kişiden oluşması bu yeni yapının aile büyüklükleri ve biçimleri açısından en önemli göstergesi olurken, araştırmanın hedef kitlesindeki her iki grupta yer alan hanelerin yaklaşık %96'sı memleketten, köyden, akrabalarından yardım almamaktadır. Bu bakımdan, ŞNT programı kentsel alanlarda yoksullukla mücadelede belirsizleşen geleneksel aile desteğine kurumsal bir telafi mekanizması oluşturmuştur.

Yardım alan ve yardım başvurusunda bulunan hanelerin sosyo-ekonomik özellikleri dikkate alındığında araştırma bulguları Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) programının %6'lık en yoksul kesime yönelik hedefleme mekanizmasının etkili işlediğini göstermektedir. Deney ve kontrol grubunda yer alan hanelerin demografik açıdan benzer özelliklere sahip olmaları ŞNT programının yoksulluğa ilişkin homojen bir yapıyı seçebildiğinin bir göstergesidir.

Yarımdan yararlananlar (a) hedef kitlenin hane tüketim giderleri, (b) gelir kaynakları, (c) istihdam nitelikleri, (d) göç durumuna bağlı olarak akrabalık ağlarından sağlanan aynı ya da nakdi gelir, (e) sahip olunan menkul ve gayrimenkuller ve (f) gelir yaratmaya dönük eğitim durumları açısından değerlendirildiğinde ŞNT programının hedefleme mekanizması doğrultusunda puanlama formülünün hedeflenen kitleyi seçebilmeyi mümkün kıldığı gözlenmiştir.

Eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde deney ve kontrol grubunun yaklaşık %22'sinin okuryazar olmadığı ve yaklaşık %53'nün ilkökul mezunu olduğu gözlenmiştir. ŞNT programının hedef kitlesinin eğitim düzeyinin düşük olması istihdama ilişkin sorunlar yaratmaktadır. Bu nedenle göçün en temel gerekçesi iş bulmak ve ekonomik sıkıntılar olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde kronik işsizlik sorunu karşısında toplumsal yapıda ailenin bir kurum olarak desteklenmesinde ŞNT programı ciddi bir destek sunmaktadır.

ŞNT programı kurumsal örgütlenmesi, hedefleme mekanizması, veriye dayalı seçim ve yönetim sistemiyle yoksullukla başa çıkmada ciddi bir destek sunarak toplumsal açıdan bir telafi mekanizması oluşturmuştur. Öte yandan yoksullukla başa çıkarken yoksulluğun sosyo-genetik bir faktör olarak nesiller arası geçişini önlemeye yönelik özgün bir sosyal politika alanı oluşturmuştur. Zira bu kesimlerin yoksulluğu bir kuşak içinde oluşmamış ve bir kuşakla sınırlı kalmamıştır. ŞNT programı kentsel alanlarda sosyal bir telafi mekanizması oluşturarak kentsel alanlarda en yoksul kesimle diğer kesimlerin arasında doğabilecek sosyal gerilimi azaltmaya yönelik proaktif bir yapı getirmiştir.

Yukarıda ana hatlarıyla açıklanan araştırma sonuçları kuramsal ve uygulamaya dönük önerilerle desteklenerek aşağıda başlıklar halinde sunulmuştur.

7.3.1. Demografik Yapı

- Araştırmada yer alan deneklerin büyük bir kısmı kentsel alanlarda yaşamaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde deney grubunun yaklaşık üçte ikisi il-ilçe merkezinde üçte biri köyde yaşarken, kontrol grubunda il-ilçe merkezinde yaşayanların oranı yaklaşık yüzde yetmiş beş köyde yaşayanların oranı yaklaşık yüzde yirmidir. Yaş dağılımı incelendiğinde her iki grupta da 26-45 yaş arası en büyük oranda temsil edilmektedir. Bu oran kontrol grubunda göreceli olarak daha yüksektir. Her iki grupta da deneklerin yüzde sekseni evli, eğitim durumu açısından sırasıyla yaklaşık ilkokul mezunu, okuma yazması olmayan ve okuryazar (ilköğretim terk) en büyük kategorileri oluşturmaktadır.
- Demografik olarak incelendiğinde araştırmanın katılımcılarının Türkiye'nin demografik yapısına paralel olarak daha çok genç bir nüfus yapısına sahip olduğu söylenebilir. Yine Türkiye'de kır ve kentte yaşayanların oranı dikkate alındığında benzer bir dağılımın varlığında söz edilebilir. Bulgular sosyolojik olarak kadınların eğitim medeni durumu ve eğitim durumu konusunda Türkiye'deki genel durumla örtüşmektedir.
- Hem deney hem de kontrol grubunun yaklaşık üçte ikisinden fazlası buldukları yere göçle gelmediklerini ve yaklaşık yüzde ellisi 21-40 yıldır aynı yerleşim yerinde yaşadıklarını belirtirken, göçle gelenlerin büyük kısmının 2001 yılı sonrası geçim sıkıntısı nedeniyle göç ettiklerini belirtmişlerdir. İstanbul gibi metropoller dışında göç olgusunun özellikle 1980'lerin ikinci yarısından sonra göreceli olarak hız kesmesi 1970'lerde tepe noktaya ulaşan köyden göçenlerin süreç içinde yerleşik kentliler olması sonucunu doğururken, ekonomik etkinliklerin düşük olduğu kentsel alanlarda özellikle düşük eğitim düzeyine sahip bu yeni kentli kuşağa yönelik işsizliğe bağlı bir yoksulluğu da beraberinde getirmiştir. Türkiye ekonomisinde 1994'te başlayan ve 2001'de en dramatik biçimini alan krizler bu işsiz yoksul kesimin bir kısmının göç yoluyla hareketliliğine neden olmuştur.
- Deney ve kontrol grubunun yaklaşık yüzde doksan beşi memleketten, köyden ya da akrabalarından yardım almadıkları, alanların ise daha çok aynı yardım aldıkları gözlenmiştir. Köyden kente göç sürecinde kenttekilerin köyle olan ekonomik bağlantısında iki dönemden bahsedilebilir. Birinci dönemde 1970'lerde köyden kente göç edenler 1990'ların ikinci yarısına köy olan ilişkisini kesmemiş, hasat (harman) zamanı izin alarak köyüne dönmüş, hasat kaldırıldıktan sonra kısmi nakdi kaynak sağlamış, bunun yanı sıra kışın kullanacağı temel gıda maddelerini (bulgur, nohut, un, zeytin, yağ, salça, turşu, tarhana, vb.) köyden temin ederek dön-

müştür. Bu aynı yardım çoğu marjinal sektörlerde ya da kayıt dışı ekonomide çalışan hanelere artı değer yaratarak kentte menkul ve gayri menkul edinmelerinde ek bir kaynak olarak fırsat sağlamıştır. İkinci dönem olarak tanımlanabilecek 1985 sonrası dönemde birinci kuşağın ve-fat etmesi ve arazilerin kardeşler arasında paylaşılması ve-veya ilk kuşak kentli neslin doğması ve köy yaşamına yabancılaşmasıyla birlikte köyle ağırlıklı aynı yardıma dayanan ekonomik bağlar zayıflamıştır. Bu dönemde özellikle ekonomik etkinlik açısından hareketli olmayan kentsel alanlarda yaşayan ilk kuşak ailelerin eğitim fırsatından yararlanamayan bireyleri ve köyde topraksız çiftçi olan ve sonradan kente gelen genç kuşak kentlerde kayıt dışı ekonomide ya da marjinal sektörde iş arayan yoksul kitleleri oluşturmuştur.

- Deney grubunun yaklaşık yüzde otuz beşi, kontrol grubunun yüzde otuzu kendi evinde oturmakta; deney ve kontrol grubunun yaklaşık yüzde otuzu kira ödemeksizin mülkü kullanmaktadır. Kira ödeyenler incelendiğinde deney grubunun yaklaşık yüzde otuz dördü, kontrol grubunun ise yaklaşık yüzde kırk üçü kiracı konumundadır. Her iki grupta da ödenen kira miktarı açısından 151-300 TL kira kategorisi içinde yüzde elliden fazla bir oranla en yüksek düzeyde temsil edilen kategoridir ve evlerin mülkiyeti her iki grupta da yaklaşık yüzde 70 oranında akrabalarından birine aittir. Her iki gruptaki katılımcıların yaklaşık yüzde doksan üçü vakıflardan lira yardımı almadığını belirtmiştir. Kiracı olan katılımcıların yaklaşık yüzde kırk dördü üç oda evlerde oturmaktadır.
- Göç sürecindeki bir başka olguda aile dayanışmasıdır. Köyden kente gelen aile bireylerinin köyle ekonomik bağları kesilse de aile bireyleri arasında bir dayanışmadan söz edilebilir. Yoksul kesim olarak nitelendirilen ve deney ve kontrol grubunda yer alan yaklaşık yüzde otuz-otuz beşlik bir oran kendi evlerinde, yüzde otuzluk bir oran ise akrabaların evlerinde kira ödemeksizin oturmaktadır. Köyden kente gelenler arasındaki mekanizmalardan biri de ekonomik dayanışma temelli 'aile havuzu' sistemidir. Kente gelen aile bireylerinden ekonomik olarak aktif olanlar çalışırlar belli bir süre aynı evi kullanarak ortak bir gelir ve gider havuzu oluştururlar. Bu havuzda biriken para önce anne ve babanın bir ev alınmasında daha sonra da diğer aile bireylerinin menkul ya da gayri menkul alınmasında kullanılır. Kentsel alanlarda ev sahibi olunduktan sonra her bir aile bireyi kendi mülküne taşınarak aileden ayrılır. Bunun yanı sıra gecekondulaşmanın yaygın olduğu kentsel bölgelerde göç hemşeri ve akraba dayanışmasına bağlı olarak yapılır ve akar. Kente ilk gelen ilk evini yapar, ekonomik açıdan daha iyi bir pozisyona taşındıktan sonra kentin daha iç bölgelerine doğru taşınma eğilimindedir. Çıktığı evi ise gelen akrabasına ya da hemşerisine düşük bir bedel karşılığında ya da ücretsiz olarak verir.
- Hane büyüklüğü ve özelliği açısından sırasıyla dört ve beş kişilik ailelerden en yüksek oranda temsil edilmekte, eğitim çağındaki çocuk sayısı açısından bir ve iki çocuk en yüksek oranda temsil edilmiştir. Aile büyüklüğü açısından deney ve kontrol grubunda İBBS Sınıflama Düzeyi Düzey-I dağılımı farklılık gösterse de Güneydoğu Anadolu Bölgesi ortalama beş kişiyle en fazla bireye sahip ailelerin bulunduğu bölgedir. Eğitim çağındaki çocuk sayısı açısından değerlendirildiğinde her iki grupta da bir ve iki çocuk her iki grupta da yaklaşık yüzde ellilik bir oranı teşkil etmektedir. Deney grubunda yüzde on, kontrol grubunda yüzde dokuz oranında hanelerde özürlü bireylere rastlanmıştır. Hem deney hem de kontrol grubunda araştırmaya katılanların yaklaşık yüzde doksanı eğitim çağında olup ta okula devam etmeyen birey olmadığını beyan ederken, deney grubunda yaklaşık yüzde dokuz oranında en fazla iki çocuğun okula devam edemediği, kontrol grubunda ise yaklaşık yüzde yedi oranında yine fazla iki çocuğun okula devam etmediği gözlenmiştir.

- Her iki grupta da on sekiz yaş altı çocukların yaklaşık yüzde biri çalışmaktadır. Her iki grupta da çocukların çalışması yerine okula gitmesi tercih edilmektedir (%98).
- Her iki grupta da kadınların iş hayatında çalışması (yaklaşık %90) ve kız çocukların okula gitmesi (%98) yönünde görüşler yer almaktadır. Yine her iki grupta da yüksek oranda kız ve erkek çocuklarının okuyabildikleri kadar okuması yönünde görüşler vardır.

7.3.2. Yardımlar

- Her iki grupta yaklaşık %40'lık bir oranla yardımların halka yeterince duyurulmadığını belirtilirken, deney grubunda yer alanların yaklaşık %68 yardımların belirlenmesinde adil davranıldığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Deney ve kontrol grubunda yer alan katılımcılardan adil davranılmadığına ilişkin görüş bildirenler sırasıyla gerçek ihtiyaç sahiplerinin yardım alamadığını, tanıdıkları olanların yardımı alabildiklerini ve maddi durumu iyi olanlarında yardım alabildikleri gerekçe göstermişlerdir.
- Formlarda yer alan soruları bazılarını anladım ve hiçbirini anlamadım diyenlerin oranı deney grubunda %72, kontrol grubunda %66'dır. Her iki grupta da başvuru ve seçim şartları hakkında bilgi sahibi olmayanların oranı yaklaşık %56'dır. Her iki gruptaki katılımcılarda ŞNT yardımına karar verenleri sırasıyla genel müdürlük, vakıflar ve muhtarlık olarak tanımlamıştır.
- Her iki grupta yaklaşık %50'nin üzerinde bir oranla sırasıyla komşuları ve akrabalarını çevrelerinde ŞNT yardımı alanlar olarak olduğunu belirtmişlerdir.
- ŞNT yardımını nereden duydukları soruya ilişkin olarak; deney grubunda yer alan katılımcılar komşuları (%38.5), akrabalarını (%17.9), ve vakıf personelini (%16.5) gösterirken; kontrol grubunda yer alan katılımcılar komşuları (%40.9), vakıf personelini (%15.8) ve okulu ve öğretmeni (%13.7) referans vermişlerdir.
- Her iki grup ta başvuru formunu sırasıyla vakıf personeli, muhtar ve okuldan-öğretmenden temin etmiştir.
- Her iki grubunda yaklaşık yüzde elli beşi formu nasıl dolduracağını anlayamadığından ve deney grubunun yüzde kırk ikisi ve kontrol grubunun yüzde otuz sekizi okuması yazması olmaması gerekçesiyle formları kendileri dolduramamışlardır. Formları bir başkasının yardımıyla dolduranların oranı deney grubunda %52, kontrol grubunda %44'tür. Her iki grupta da katılımcılar formları doldurmada vakıf personeli ve eşlerinden yardım almışlardır.
- Deney ve kontrol grubundakilerin yaklaşık %64'ü ŞNT yardımlarının niçin verildiği hakkında fikir sahibi olmadıklarını belirtirken, bilgi sahibi olanlar çocuk yardımı ya da ihtiyaçları olan insanlara yardım olarak amacını tanımlamışlardır. Yardımların kim tarafından verildiğine ilişkin olarak her iki grup ta sırasıyla devleti, kaymakamlıkları ve vakıfları göstermektedir.
- *Farkındalık:* Sahada gerçekleştirilen nitel araştırma bulguları ŞEY yardımı alanların büyük bir kısmının ŞEY hakkında bilgi sahibi olmadığını göstermektedir. Hane halkı genel olarak aldığı tüm yardımları 'Yoksulluk Yardımı' ya da 'Çocuk Yardımı' olarak tanımlamakta ve vakıflar aracılığıyla yapılan diğer yardımlarla karıştırmaktadır. Öte yandan yardım alanların büyük bir kısmının yardımın devamına ilişkin çocukları okula gönderme şartından haberdar oldukları da gözlenen bir diğer bulgudur.

Bu durum yardımı almaya yönelik teknik ön koşulların çeşitli yollar kanalıyla öğrenildiğini ancak amacına ilişkin yardım alanlarda bir farkındalık yaratmadığını göstermektedir. Yardım alanların

eğitim düzeylerinin düşük olması ve içinde buldukları sosyoekonomik koşulların şekillendirdiği yaşam beklentileri dikkate alındığında yardımın amacı ve önemine ilişkin yeterince farkındalık sahibi olmamaları orta ve uzun erimde programın etkililiği açısından olumsuz bir etki oluşturma riski yaratmaktadır.

Genel olarak ise hanede karar alıcı durumunda olan diğer yetişkinlere yardımların amaç ve önemine ilişkin farkındalık kazandırılmasının programın orta ve uzun erimde etkililiğin sağlanmasıyla olumlu bir etki yaratacağı düşünölmektedir.

Farkındalık süreçleri belli bir halkla ilişkiler politikasının entegre öğesi olarak yürütölmüştür. Bu bağlamda öncelikle bölgelerin sosyolojik özelliklerine göre küçük farklılıklar gösterebileceğini de dikkate alarak, bir halka ilişkiler projesine, bu projeye eşlik edecek ilke ve değerler, bir master programa ve daha küçük entegre operasyonel etkinliklere gereksinme vardır. Farkındalık yaratma süreci özelde, anne genelde hanedeki diğer karar alıcıları kapsamasa gerektiği gibi başta vakıf personeli olmak üzere yardımlarla ilişkili karar alma ve operasyonel düzeydeki diğer tüm paydaşları kapsamalıdır.

Farkındalık yaratma sürecinde;

- a. Resmi statüsü nedeniyle etki gücü yüksek aktörlerle (Örneğin kaymakamlar, belediye başkanları, muhtarlar, okul yöneticileri, öğretmenler ve vakıf personeli)
- b. İl ya da bölgede faaliyet gösteren ve program konusunda olumlu görüşe sahip sivil toplum örgütleri
- c. Etkili olabilecek toplumsal kanaat önderleriyle

işbirliği yapılmasının sürecin etkililiğine katkı sağlayabileceği düşünölmektedir.

Bu süreçteki yöntemler ise hedef kitlenin özellikleri, programı amaçları ve oluşturulacak politikaların niteliğine farklılık gösterebilir.

- *Programdan Yararlanmaya İlişkin Bilgi Edinme:* Sahada yapılan gözlemler ve özellikle süreçte aktif rol oynayan vakıf personeli ile yapılan görüşmelerin ortaya koyduğu temel verilerden biri de programdan yararlanmaya ilişkin bilgi sahibi olunması noktasında sosyal ağların (network) etkili olduğudur. Program hakkında belirlenmiş ve yürütölen bir tanıtım ve halka ilişkiler politika ve programının olmaması ve yardımı alan hanelerin sosyoekonomik düzeylerinin düşük olması yardımlardan haberdar olma ve yardıma ilişkin bilgi sahibi olunması noktasında ikinci düzey olarak tanımlanabilecek kişiler arası etkileşimi ön plana çıkarmaktadır.
- Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların sırasıyla %57.8'i ve %60.8'i şNT dışında SYD vakfına yardım için başvurduklarını belirtmişlerdir. İhtiyaç duyulan yardımların önceliklerine bakıldığında ise ilk sırayı nakit ve ikinci sırayı gıda almaktadır.
- Deney grubuna yönelik olarak alınan yardımın yeterliliği konusunda katılımcıların yaklaşık %73'ü alınan yardımları yeterli bulmazken, alınan yardım miktarı konusunda yaklaşık %60'ı 101-300 TL arasında yapılacak bir yardımın yeterli olacağını ve %96'sı yardımların ayda bir verilmesinin daha uygun olacağını belirtmişlerdir.

- Eğitim yardımının harcama alanı irdelendiğinde deney grubundaki katılımcıların yaklaşık %64'ü birinci sırada okul masraflarına harcadıklarını belirtirken, gıda yaklaşık %39 oranıyla ikinci sırada yer almıştır. Kontrol grubunda ise eğer eğitim yardımı alsaydınız öncelikle nereye harcardınız sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde deney grubuna benzer biçimde birinci sırayı yaklaşık %76 ile okul masrafları alırken, ikinci sırayı %41 ile yine gıda almaktadır.
- Deney grubundan eğitim yardımı alanların yaklaşık %69'u yardım alırken sorun yaşamadıklarını, sorun yaşayanların ise yine yaklaşık %69'unyardımları zamanında alamadıkları konusunda sorun yaşadıkları gözlenmiştir.
- Yine deney grubundan eğitim yardımı alanların yaklaşık %86'sı eğitim yardımının neden kesileceği konusunda bilgi sahibi değildir.
- Deney grubunda yer alan ve eğitim yardımı alan katılımcıların yaklaşık %92'si kız ve erkek çocuklarını yardım almasa da okula göndereceklerini ve yaklaşık %98'i çocuklarının okula gitmesini çalışmasından daha önemli bulduklarını belirtmişlerdir.
- Şartlı Sağlık Yardımı alan annelerin yardım almadan önce çocuklarını düzenli sağlık kontrolüne götürdüklerini söyleyenler %63.25 iken, yardım almaya başladıktan sonra bu durum %74.13'e çıkmıştır. Bu istatistiksel olarak önemli bir sonuç olarak bulunmuştur. Buna göre ŞNT annelerin çocuklarını sağlık kontrolüne götürme davranışına olumlu etki etmiş bir uygulamadır. Çocuk sağlığı dolayısı ile toplum sağlığı için çok önemli ve istenen bir davranış olan çocukları düzenli olarak sağlık kontrolüne götürme üzerine olumlu etki yapmış olması şartlı sağlık yardımının sürdürülmesi gerektiğini göstermektedir.
- Şartlı sağlık yardımı almalarına rağmen çocuklarını yinede sağlık kontrolüne götürmediğini söyleyen annelerin en önemli nedeni "götürmem gerektiğini bilmiyordum" olmuştur. Bu durum annelerin şartlı sağlık yardımı konusunda yeterince bilinçlendirilmediğini göstermektedir. Annelerin vakıf çalışanları ve sağlık personeli tarafından bu konuda bilinçlenmesini artırmak gerekir.
- Çocuklarını sağlık kontrolüne götürmedikleri için sağlık yardımı kesilen annelerin yardımın kesileceğini bilmemeleri ve kesilen yardımın gelip nedenini sormaları da, annelerin bu konuda yeterince eğitilmediklerini göstermektedir. Bu durumda annelerin bu konuda daha fazla eğitilmeleri gerektiğini göstermektedir.
- Aslında annelerin çocuklarını ŞNT ye bağlı olmadan da düzenli sağlık kontrolüne götürmesi beklenir. Herhangi bir ücret alınmadan verilen bir hizmet olan çocukların büyüme ve gelişmesinin izlenmesi, aşılarının yapılması, düzenli sağlık kontrolü hizmetlerinin yeterince kullanılmadığı bilinen bir sorundur. Bu durumun Türkiye genelinde yetersizliğin bir çok nedeni vardır. Sağlık hizmetinin sunumundan kaynaklanan sorular içerisinde özellikle kırsal kesimde yaşayanların hizmete ulaşmada yaşadığı olumsuzluklar önemlidir. Özellikle kırsal kesimde yaşayanlar ve yoksul kesim ekonomik nedenlerle hizmete ulaşmak istese de ekonomik nedenlerle hizmete ulaşamamaktadır.
- Yardım alan annelerin bir kısmı şartlı sağlık yardımının miktarını yetersiz görmektedir.
- Annelerin %20.7'si, kırsal kesimdeki annelerin ise %22.2'si sağlık hizmetine ulaşmada sorun yaşadıklarını söylemiştir.
- Annelerin %28.5 çocuklarını sağlık kontrolüne götürmelerine rağmen bir şeyin değişmediğini söylemeleri de dikkat çeken bir sonuçtur. Bu sağlık hizmetine olan güveni olumsuz etkileyecek bir kanıdır.
- Yapılan regresyon analizine göre yoksul kesimde gelir artışı sağlık harcamasını artırmaktadır.

- Sağlık yardımı alan annelerin %30 yardım alırken sorun yaşadıklarını belirtmekte ve en çokta yardımları zamanında alamamaktan şikâyet etmektedir.
- Araştırmanın bulgularına göre alınan sağlık yardımı öncelikle sağlığa harcanmaktadır.
- Türkiye de gebelerin gebelik sırasında düzenli sağlık muayenesine gitme sayısı ortalaması düşüktür. Şartlı gebelik yardımının sağlık kontrolü gitme sayısı üzerine etkisi ölçülemedi.
- Gebelik yardımı ŞNT'nin en sorunlu uygulamasıdır. Uygulama en az başvuru alan yardım türüdür. Kadınların bunu bilmemesi, öğrenenlerin ise başvuruları gecikmesi ve gebelik yardımının kısa süreli bir uygulama olması yardımlardan yararlanmayı azaltmaktadır. Gebelik yardımını hak kazananlarında yardım alması için düzenli sağlık kontrolüne gitmeyi aksatması uygulamanın sorunlarını artırmaktadır.
- Sağlık yardımı ve gebelik yardımı uygulaması devam ettirilmelidir. Özellikle sağlık yardımının Çocukların düzenli sağlık kontrolüne götürülmesini olumlu etkilediği ortaya çıkmıştır. Aslında gebelik konusunda beklenti bu yöndedir. Çocukların ve gebelerin düzenli sağlık kontrolüne götürülmesi sağlık açısından, toplum sağlığı açısından çok yararlı uygulamadır. Buna olumlu etkisi olacak her uygulama desteklenmelidir. Bu nedenle şartlı sağlık yardımı ve gebelik yardımı uygulaması devam ettirilmelidir.
- Yardımı bazı kesimler yetersiz görmektedir. Mümkünse artırılmasında fayda vardır.
- Özellikle gebelik yardımı konusunda halkın bilgi düzeyi yeterli değildir. Bu yardımın ve uygulamanın tanıtımı daha çok yapılmalıdır. Özellikle kırsal kesime ve yoksullara yönelik bilgilendirmeler artırılmalıdır.
- Sağlık personelinin de konuyla ilgili bilgisini artırmakta fayda vardır. Uygulamaların sağlık personeline sürekli tanıtılması gereklidir. Sağlık personelinin özellikle taşrada hareketliliğin fazla olması nedeniyle yardımların tanıtımı sürekli olmalıdır. Sağlık Bakanlığı da konuyla ilgili taraf olmalı, sağlık personeline bu uygulamanın görevlerinin bir parçası olduğunu hatırlatmalı, uygulamaya yardımcı olmalarını istemeli ve konuyu takip etmelidir.
- Yardım almaya hak kazananlara yardımın kesilme nedenleri vurgulanmalı, böylece yardımın kesilmesi gibi istenmedik durumların oluşması önlenmelidir.
- Sağlık hizmetine ulaşmada özellikle kırsal kesimlerde yaşayanlar sorun yaşamaktadır. Kırsal kesimde yaşayanların bu hizmetlere ulaşımı da kolaylaştırılmalıdır. Kırsal kesim için gezici sağlık hizmeti uygulaması yapılmalıdır. Kentsel yörede ise sağlık hizmetine gelmeyenler uyandırılmalı, gelmesi gerektiği hatırlatılmalıdır.
- Sağlık hizmeti almaya gelenlerle ilgili gebe çocuk izlem kayıtları standardize edilmelidir. Sadece geldi gelmedi şeklinde bir kayıt olmamalı. Gelenlere verilen hizmetler ve çocuk ile gebelerin sağlık durumları ile ilgili kayıtlar tutulmalıdır. Bu konuda annelere de yapılan işlemlerle ilgili bilgi verilmeli, uygulamanın yararları anlatılmalıdır.
- ŞNT'nin sağlık hizmetlerine etkisini göstermek için ayrı bir araştırma planlanmalıdır. Sağlık yardımı ve gebelik yardımı alan ve almayanlardan oluşacak gruplar karşılaştırılmalı, yardımların çocuk ve gebelerin sağlığı üzerine etkilerini ortaya koymak için daha uzun süreli izleme ve değerlendirmeler yapılmalıdır.
- Yardım sistemine ilişkin özellikle son iki yılda otomasyon sisteminin kuruluşla birlikte iyileşmelerin gerçekleştiği özellikle vakıf personeline kabul gören bir görüştür. Ancak araştırma bulguları özellikle;
  - Sistemdeki tanımlamaların (ŞNT-ŞEY) kavramlara ilişkin bir karmaşa yarattığı,
  - Vakıf çalışanlarının program segmentlerini farklı şekilde adlandırdıkları ve kavramsallaştırdıklarını,

- Vatandaşla olan iletişimin ve diğer kurumlarla olan işbirliğinde çıkan aksaklıkların vakıf personeline ciddi sorunlar olarak görüldüğünü,
- Yine vakıf personelinin iş yükünün fazla olduğunu,
- Puanlama sisteminde bazı sıkıntılar olduğunu göstermektedir.
- Sistemde sorunlar özellikle vakıf-vatandaş ekseninde kendini göstermekte ve her iki taraf içinde bir şikâyet konusu olmaktadır. Farkındalık, bilgilendirme ve yardım süreçlerinde yaşanan sorunlar programın etkililiğine yönelik olumsuz sonuçlar yaratmaktadır.
- SYGM tarafından uygulamaya konan yardım masası ve ücretsiz çağrı hattı önemli bir işleve sahiptir. Bununla birlikte, bu uygulamaların etkinliğini artırmak amacıyla karşılaşılan sorunların giderilmesine ve sistemin daha etkili şekilde yeniden yapılandırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.
- Yine benzer sosyal yardımlarda yaygın olarak kurulacak ücretsiz bilgilendirme ve çağrıya yönelik bir telefon hattı hem vakıf çalışanlarının iş yükünü kısmi olarak hafifletebilir hem de hedef kitleye özellikle bilgilendirme yardım konusunda katkı sağlayabilir.

7.4. Genel Politika Önerileri

7.4.1. Yardımların Hanelere Ulaştırılmasına İlişkin Politika Önerileri

- Saha araştırmalarında tespit edilen en önemli sorunlardan biri de yardımların zamanında alınamaması olarak tespit edilmiştir. Bu konu araştırıldığında takiplerin sistemden çekilmesi, ödeme listelerinin oluşturulması ve paranın yatırılmasına ilişkin bir yönerge olmadığı gözlenmiştir. Böyle bir yönergenin ilgili bakanlıklar arasında ödemeleri bir sisteme ve takvime bağlayarak sorunu ortadan kaldırayabileceği düşünülmektedir.
- ŞNT yardımlarının sunulması sürecinde hak sahiplerinin belirlenmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi süreçlerinde, bölgesel farklılıklar göz önüne alınarak, her bölgenin kendine özgü özellikleri açısından farklı politikalar belirlenmelidir.
- Araştırmanın sonuçları ŞNT yardımlarının niçin ödendiğine ilişkin hak sahiplerinin bilgi düzeyi, tanıtım, içerik, süreç ve organizasyon açısından yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir. Bu sorunların giderilmesi ve sürecin daha etkin yürütülebilmesi için ŞNT yardımlarının şartlı sağlık ve şartlı eğitim bağlamında ödendiğine ilişkin daha fazla bilgilendirici uygulamaların yapılması önemlidir.

7.4.2. Merkez Teşkilatına İlişkin Politika Önerileri

- Araştırmanın sonuçları hanehalklarının SYD Vakıflarından yardım alsınlar ya da almasınlar hak sahiplerini belirleme işlemlerinde adil davranıldığını düşündüklerini göstermektedir. Bu durum, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün kullandığı bilgi sistemlerinin gelişmişliğine, Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi Sistemi'ne, SYD Vakıflarında nitelikli işgücü istihdam etme çabalarına ve sosyal yardımların sağlanmasıyla ilgili tüm süreçlerde görev alan personelin etkili ve verimli çalışmasına bağlanabilir. Söz konusu bu olumlu gelişmelerin, hak sahiplerinin yardım alanların belirlenmesi sürecine ilişkin adalet ve güven duygularını güçlendirmelerine yardımcı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, sistemi geliştirmeye dönük farklı süreçlerin daha etkili sürdürülmesine yönelik çalışmalara devam edilmelidir.

- ŞNT programı dünyada farklı ülkelerde uygulanmasına karşın, ülke koşulları doğrultusunda sürekli güncellenmesi, hedefleme mekanizmalarının yapısı ve veri yönetim sistemiyle telif bir model özelliği kazanarak dünya literatüründe örnek modeller arasında yer almıştır. Ancak modelin hem uluslararası hem de milli düzeyde tanıtımına ilişkin belirlenmiş bir politika ya da benimsenen bir strateji yoktur. Bu bağlamda yurt içi ve yurt dışında (a) akademisyenler, (b) politik düzeyde karar alıcılar, (c) uygulayıcılar ve en önemlisi (d) sisteme dahil olabilecek diğer haneler (annelere) yönelik kurumsal bir iletişim politikasına gereksinme vardır. Bu politikanın hayata geçirilmesinde MEB ve Sağlık Bakanlığı ile işbirliği yapılması bir zorunluluk arz etmektedir. Stratejik düzeyde (a) başta programın çıktılarına ve tanınırlığına ilişkin bir web sayfası olmak üzere diğer dijital platformlar, (b) basılı materyaller, (c) iller düzeyinde sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimleri de kapsayan tanıtım toplantıları, (d) var olan çağrı merkezi uygulamalarının yeniden yapılandırılması, (e) UNESCO, UNICEF ve AB gibi uluslararası örgütlere tanıtımının yapılması ve (f) uluslararası ve ulusal bilimsel toplantılar düzenlenmesi bazı temel stratejiler olarak düşünülebilir.
- Saha araştırmasında illerdeki vakıf personeli ile bakanlık arasında kurumsal iletişime yönelik olarak vakıf personeli algılarına dayalı bazı sorunlar tanımlanmıştır. Bu sorunların temelinde vakıf personelinin kurumsal aidiyete ilişkin algıları yer almaktadır. Neticede sorun temel olarak bireysel algıya dönük olsa da, vakıf personelinin kurumsal aidiyetinin geliştirilmesi sistem işlerliği açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda bu konuya ilişkin belirlenecek politika çerçevesinde başta eğitim ve diğer boyutlarda farklı strateji ve faaliyetler gerçekleştirilebilir.
- Vakıfların fiziksel mekanlarının kurumsal kimliği yansıtacak biçimde ortak iç tasarım ilkeleri doğrultusunda inşa edilmesi ya da düzenlenmesi düşünülebilir.
- Araştırma sonuçları ŞNT yardımlarının en fazla Doğu ve Güneydoğu'da etkili olduğunu göstermektedir. Diğer bölgelerde ŞNT kapsamında sunulan yardımların neden etkisinin düşük olduğuna ilişkin detaylı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.
- ŞNT konusunda karar vericiler bu uygulamayı devam ettireceklerse, süreçteki tüm paydaşların etkili koordinasyonuna ve etkin katılımına daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. ŞNT'nin daha etkili uygulanmasında öğretmen, okul yöneticisi, muhtar, sağlık personeli ve vakıf çalışanları arasında etkili bir koordinasyon gerektiği gibi özellikle öğretmenlerin sürece daha etkin katılımını sağlayıcı maddi ve maddi olmayan özendiricilerin işe koşulması gerekmektedir.
- ŞNT yardımlarına yönelik eleştirilerin temelinde, ŞNT'nin hak sahiplerini tembelliğe ve hırcılığa ittiği yönündedir. Bu bağlamda, bir yandan Bakanlığın puanlama projesi, bütünleşik sosyal yardım sistemi ve ŞNT ilişkisi göz önünde bulundurulurken, diğer yandan da gerçek ihtiyaç sahiplerine sağlanan bu yardımların amacına uygun kullanımı ve hak sahiplerini üretime ve girişimciliğe yönlendirecek şekilde teşvik edici olması konusunda çalışmalar yapılmalıdır. Bu nedenle, ŞNT'nin kendine özgü amaçlarıyla birlikte süregelen kaygıları da azaltıcı özgün bir uygulama modeli üzerinde çalışılmalıdır.
- Proje kapsamında yapılan araştırmada elde edilen bulguların tüm paydaşlarla etkin paylaşımı önemli görülmektedir. Özellikle vakıflardaki yönetici ve diğer çalışanların ŞNT ile ilgili genel görüşlerinin yanında bu araştırma sonuçlarını değerlendirebilecekleri bir platformun oluşturulması, gerekirse on-line ortamda sonuçların tartışmaya açılması ve vakıf çalışanlarının görev ve uzmanlık alanlarına göre görüşlerinin alınarak uygulamaya dönük politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

- Ülke düzeyinde ŞNT uygulamalarının yalnızca etki düzeyinde değil, uygulamaların yaygınlaştırılması ve yerelleştirilmesi bakımından da farklılıklar söz konusudur. Bazı vakıfların uygulamada kendilerine özgü ve etkili sayılabilecek yöntemler geliştirdikleri, özellikle hak sahiplerine ilişkin doğrulama ve onay çalışmaları göz önüne alındığında, yerel düzeyde uygulayıcılara tanınacak inisiyatifin genişliğinin ve düzeyinin ne olacağı tartışılmalıdır. Bu çerçevede farklı ve iyi uygulamaların sunumunu ve tanıtımını sağlayacak bilgi ve deneyim paylaşımlarına ilişkin etkinlikler organize edilebilir.
- Vakıfların son dönemde farklı branş ve uzmanlık alanlardan çalışanları istihdam ettikleri düşünüldüğünde, Bakanlığın genel çalışmalarının ve özelde ŞNT yardımlarının vizyon, misyon ve değerler bağlamında bir bütünlük ve uyum sağlayıcı şekilde oryantasyon, bilgi ve tecrübe paylaşımı çalışmalarıyla desteklenmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir.
- Araştırmaların sonuçları ŞNT yardımlarının çocuk işçiliğini azalttığını ortaya koymaktadır. Bu bakımdan ŞNT'nin olumlu etkisi göz önüne alınarak özellikle hedef kitle kapsamındaki dar gelirli ailelerdeki eğitimin vazgeçme maliyetinin yüksekliği göz önünde bulundurulmalı ve ŞNT yardımlarının miktarını artıracak kaynaklar yaratılmalıdır.
- ŞEY ve ŞSY konusunda hak sahipleri bilgilendirilmeli, zaman zaman toplantılar yapılmalı, değişiklikler hakkında açıklama yapılmalı ve bilgiyi sürekli canlı tutacak dinamikler kullanılmalıdır.
- ŞEY ve ŞSY'nin oranları bölgelere göre, ailedeki birey sayısına göre ve enflasyon oranına göre sürekli güncellenmelidir.
- ŞEY ve ŞSY'nin duyurulmasında sosyal dayanışma örüntülerinden yararlanılabilir.
- Yardımların ihtiyacı olan her öğrenciye yapılması için tedbir alınmalı ve ek kaynak yaratılmalıdır.
- Muhtarlar, vakıf çalışanları, öğretmenler ve okul yöneticileri yardımlar hakkında detaylı bilgiye kavuşturulmalı, hak sahiplerine etkili ve verimli hizmet sunmaları için eğitimden geçirilmelidir. Bu eğitimler “iletişim”, “stres ve öfke yönetimi”, “problem çözme teknikleri”, “empati” vb. şeklinde olabileceği düşünülmektedir.
- Hak sahipleri belirlenirken çoklu veri kaynağı kullanılmalı, hak sahibinin yaşadığı yerleşim birimi, evi ve şartları ziyaretler yapılarak gözlenmelidir.
- Okuma-yazma bilmeyen, dil sorunu olan hak sahiplerine çoklu destek sağlanmalı bu amaçla vakıf çalışanları eğitimden geçirilmelidir.
- Çocukların okul başarıları ve okula devam oranlarının artırılması için çocuklar, ŞEY hakkında yetkililer tarafından bilgilendirilmelidir.
- Nakdi yardımların yanına aynı yardımlarda yapılmalıdır. Örneğin: kırtasiye, ayakkabı, bot, vb.
- Okul yöneticilerinin ŞEY'deki rolleri ve sorumlulukları artırılmalıdır.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kamu spotları yaptırarak/yaparak kitle iletişim araçları yoluyla ŞNT programı uygulamaları ve iyi örnekleri paylaşabilir.

7.4.3. Sunulan Şartlı Eğitim Yardımlarına İlişkin Politika Önerileri

- Araştırma bulguları yardım alanların ŞNT'ye ilişkin bilgi alma kaynağı olarak öğretmenleri görece olarak daha sonraki sıralarda tanımadıklarını göstermektedir. Bu bağlamda MEB personelinin ŞNT sistemine ilişkin (a) farkındalığının artırılması ve (b) konuya ilişkin hedef kitleye yönelik kurumsal bir iletişim stratejisinin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

- MEB, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na öğrencilerin devamsızlıkları konusunda veri sağlamaktadır. Bu veri ve bilgi akışı tek yönlüdür. Bakanlık özellikle yardım alan haneler ve hanelerin sosyo-ekonomik ve sosyo demografik özellikleri konusunda bilgi/veri sağlayarak MEB'in özellikle yoksul ailelerin çocuklarına yönelik üreteceği politikalara destek sağlayabilir. Böylece ŞNT başta olmak üzere birçok yardım politikasına ilişkin bütünlük bir politika üretmeye yönelik veriye dayalı bir arka plan hazırlanabilir.
- Türkiye'de tarım işçiliği özellikle bazı bölgelerimizde yaygın bir biçimde varlığını devam ettirmektedir. Tarım işçisi olarak başta Güneydoğu Anadolu bölgesi olmak üzere Ege ve diğer bölgelere giden tarım işçilerinin çocukları buldukları yerlerde okula kayıt yaptırmalarına rağmen geldikleri yerde devamsız olarak gözüktüklerinden alınan yardım kesilmek durumunda kalabilmektedir. Bu konuda MEB geldikleri yerde kayıt yaptıran tarım işçilerinin çocuklarının durumlarına ilişkin yeni bir düzenlemeye gidebilir. Böylece hem devamsızlık durumlarına ilişkin soruna hem de öğrencilerin buldukları yerde uyum ve tamamlama eğitimlerine yönelik sorunlar yerinde çözülebilir.
- Araştırmanın sonuçları Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) kapsamında sunulan Şartlı Eğitim Yardımlarının (ŞEY) çocukların okula devam düzeylerinin artması ve okul devamsızlığının azalması üzerinde anlamlı etkisinin olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte, çağdaş politikalara paralel olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın uyguladığı "Haydi Kızlar Okula", "Baba Beni Okula Gönder" ve "Eğitime %100 Destek" gibi ulusal projelerin amaçlarıyla bütünleştirilerek; kız çocuklarının ortaöğretim kurumlarına geçiş sürecinde daha fazla desteklenmesi için ŞNT kapsamında kız çocuklarına yönelik ödeme oranının daha da artırılması gerekmektedir.
- ŞNT ailelerin, çocuklarının ortaöğretim kurumlarına devam etme düzeylerinde farkındalık yarattığını ortaya koymuştur. Bu farkındalık, ailelerin çocuklarının ortaöğretime gönderme konusunda daha kararlı bir tutum içerisine girmesinde etkili olmuştur. Bununla birlikte, zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılmasıyla zaten öğrencilerin ortaöğretime zorunlu devam edecekleri göz önüne alındığında, ŞNT yardımları çocukların ortaöğretime devamı, örgün eğitimin desteklenmesi, çocuklarda okula aidiyet hissinin pekiştirilmesi, öğrencilerin okulda tutulması ve okul terklerinin azaltılması açısından önemlidir.

7.4.4. Şartlı Sağlık Yardımına İlişkin Politika Önerileri

- Şartlı Sağlık Yardımına ilişkin olarak yapılan saha araştırmalarında karşılaşılan en önemli sorun veriye erişim ve verilerin güncelliği ile ilgilidir. Konu araştırıldığında özel sağlık kurumları, aile hekimliği bilgi sistemi ve diğer bilgi/veri sistemleri arasında veri tasnifleme ve kullanılan değişkenler açısından farklılıklar bulunması nedeniyle sağlıklı ve güncel veri akışının sağlanamadığı gözlenmiştir. Bu konunun yanı sıra, ŞNT programında özel bir önem sahip engelli raporlarının sisteme bir veri olarak kaydında da benzer nedenlerden dolayı sorun yaşanmaktadır. Bu bağlamda konuya ilişkin ilgili bakanlıkla iletişim kurularak politikaların uygulama düzeyinde iyileştirilmesi sağlanabilir.
- Özellikle annelere yönelik sağlık konularında eğitimler verilmesi Sağlık Bakanlığı ile yapılacak bir protokolle sağlanabilir. Yapılacak protokolün işlerliği açısından gerekli alt yapının hazırlanması bir ön koşul niteliği taşımaktadır.
- Annelerin sağlık konusunda eğitiminde başta Sağlık Bakanlığı, MEB olmak üzere yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği yaparak uygulamada yayılımı artıracak politikalar tasarlanabilir.

KAYNAKLAR

- Adato, M. (2000). *The impact of PROGRESA on community social relationships*. Washington: International Food Policy Research Institute.
- Adato, M. (2004, April). *CCTs, Community participation and empowerment*. [PowerPoint slides]. Paper presented at the Second International Workshop on Conditional Cash Transfers, São Paulo, Brazil. Retrieved from http://siteresources.worldbank.org/SAFETYNETSANDTRANSFERS/Resources/281945-1131468287118/1876750-1140119752568/Adato_En.pdf
- Adato, M. (2008, October). *Integrating survey and ethnographic methods to evaluate conditional cash transfer programs*. International Food Policy Research Institute. (IFPRI Discussion Paper 00810). Washington, DC.
- Adato, M., & Hoddinott, J. (2007, October). *Conditional cash transfer programs: A magic bullet for reducing poverty?* International Food Policy Research Institute. (2020 Focus Brief on the World's Poor and Hungry People). Washington, DC.
- Adato, M., Roopnaraine, T., & Becker, E. (2011). Understanding use of health services in conditional cash transfer programs: Insights from qualitative research in Latin America and Turkey. *Social Science & Medicine*, 72(2), 1921-1929.
- Adema, W., & Ladaïque, M. (2009). *How expensive is the welfare state?* Gross and Net Indicators in the OECD Social Expenditure Database (SOCX). OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 92.
- Agostini, C. A., & Brown P. H. (2007). *Cash transfers and poverty reduction in Chile*. (ILADES- Georgetown University Working Papers No.187). Georgetown University, School of Economics and Business.
- Agüero, J. M., Carter, M. R., & Woolard, I. (2007, September). *The Impact of unconditional cash transfers on nutrition: The South African Child Support Grant*. International Poverty Centre. (Working Paper No. 39). New York.
- Ahmed, A. U. (2005b). *Comparing food and cash incentives for schooling in Bangladesh*. A study commissioned by the United Nations International Food Policy Research Institute, Washington, D.C.
- Ali, I. (2007). Inequality and the imperative for inclusive growth in Asia. *Asian Development Review*, 24(2), 1-16.
- Ana Britannica. (1990). İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Aran, M., & Hentschel, J. (2008). *Household level health expenditures and health insurance coverage of the poor in Turkey*. Mimeo. World Bank. Washington, D.C.
- Asian Development Bank. (2008). *Conditional Cash Transfer Program: Effective tool for poverty alleviation*. Manila: Asian Development Bank Policy Paper.
- Attanasio, O., & Mesnard, A. (2006). The impact of a conditional cash transfer programme on consumption in Colombia. *Fiscal Studies*, 27(4), 421-442.
- Attanasio, O., Battistin, E., Fitzsimmons, E., Mesnard, A., & Vera-Hernández, M. Institute for Fiscal Studies. (2005). *How effective are conditional cash transfers? Evidence from Colombia*. (Briefing Note No. 54). London.
- Attanasio, O., Fitzsimmons, E., & Gómez, A. (2005, March). *The impact of a conditional education subsidy on school enrollment in Colombia*. Institute for Fiscal Studies. (Report Summary Familias No.01). London.
- Attanasio, O., Fitzsimmons, E., Gómez, A., López, D., Meghir, C., & Mesnard A. (2006, September). *Child education and work choices in the presence of a conditional cash transfer programme in rural Colombia*. Institute for Fiscal Studies. (Working Paper No.W06/01). London.
- Attanasio, O., Gómez, L.G., Heredia, P., & Vera-Hernández, M. (2005, December). *The short-term impact of a conditional cash subsidy on child health and nutrition in Colombia*. Institute for Fiscal Studies. (Report Summary: Familias No. 03). London.
- Attanasio, O., & Lechene, V. (2002). Testing of income pooling in household decisions. *Review of Economic Dynamics*, 5(4), 720-748.

- Baird, S., McIntosh, C., & Özler, B. (2009, October). *Designing cost-effective cash transfer programs to boost schooling among young women in Sub-Saharan Africa*. World Bank (Policy Research Working Paper No. 5090). Washington, DC.
- Baird, S., McIntosh, C., & Özler, B. (2009, December). *The Short-term impacts of a schooling conditional cash transfer program on the sexual behavior of young women*. World Bank (Policy Research Working Paper No. 5089). Washington, DC.
- Barber, S. L., & Gertler, P. J. (2008). The impact of Mexico's conditional cash transfer programme, Oportunidades, on birthweight. *Trop Med Int Health*, 13(11), 1405–1414.
- Barber, S. L., & Gertler, P. J. (2009). Empowering women to obtain high quality care: Evidence from an evaluation of Mexico's conditional cash transfer programme. *Health Policy and Planning*, 24, 18–25.
- Barham, T. (2005). *The impact of the Mexican conditional cash transfer on immunization rates*. Draft, Berkeley, CA: Department of Agriculture and Resource Economics.
- Barham, T. (2011). A healthier start: The effect of conditional cash transfers on neonatal and infant mortality in rural Mexico. *Journal of Developmental Economics*, 94(1), 74–85.
- Barham, T., & Maluccio J.A. (2008). *Eradicating diseases: The effect of conditional cash transfers on vaccination coverage in rural Nicaragua* (Working paper) Boulder, CO: University of Colorado Department of Economics.
- Barrera-Osorio, F., Bertrand, M.L., Linden, L., & Perez-Calle, F. (2008, March). *Conditional cash transfers in education: Design features, peer and sibling effects evidence from a randomized experiment in Colombia*. World Bank (Policy Research Working Paper No. 4580). Washington, DC.
- Barrientos, A., & DeJong, J. (2004). *Child poverty and cash transfers*. UNICEF (CHIP Report No. 4).
- Bassett, L. (2008, October). *Can conditional cash transfer programs play a greater role in reducing child under nutrition*. World Bank (SP Discussion Paper No. 0835). Washington, DC.
- Behrman, J. R. (2007, December). *Policy-oriented research impact assessment (PORIA) case study on the International Food Policy Research Institute (IFPRI) and the Mexican PROGRESA Anti-poverty and Human Resource Investment Conditional Cash Transfer Program*. International Food Policy Research Institute. (Impact Assessment Discussion Paper No. 27). Washington, DC.
- Behrman, J. E., Gallardo-García, J., Parker, S. W., Todd, P. E., & Vélez-Grajales, V. (2012). Are conditional cash transfers effective in urban areas? Evidence from Mexico. *Economics of Education*, 20(3), 233–259.
- Behrman, J., & Hoddinott, J. (2005). *Programme Evaluation with Unobserved Heterogeneity and Selective Implementation: The Mexican PROGRESA Impact on Child Nutrition*. Oxford Bulletin of Economics and Statistics 67(4): 547–69.
- Behrman, J. R., Parker S. W., & Todd, P. R. (2005, October). *Long-Term impacts of the oportunidades conditional cash transfer program on rural youth in Mexico*. Ibero-America Institute for Economic Research. (Discussion Paper No.122). Göttingen, Germany.
- Behrman, J. R., Parker, S. W., & Todd, P. E. (2009). Schooling impacts of conditional cash transfers on young children: Evidence from Mexico. *Economic Development and Cultural Change*, 57(3), 439–477.
- Behrman, J. R., Parker, S. W., & Todd, P. E. (2012). Do conditional cash transfers for schooling generate lasting benefits? A five-year follow up of PROGRESA/Oportunidades. *Journal of Human Resources*, 46(1), 203–236.
- Behrman, J. R., Sengupta, P., & Todd, P. E. (2005). Progressing through PROGRESA: An impact assessment of a school subsidy experiment. *Economic Development and Cultural Change*, 54(1), 237–275.
- Betcherman, G., Pages, C., & Daysal, M. (2008). *Do employment subsidies work? Evidence from regionally targeted subsidies in Turkey*. IZA Discussion Paper No. 3508.
- Bobonis, G. J., Castro, R., & González-Brenes, M. (2007). *Public transfers and domestic violence*. Unpublished manuscript, Department of Economics, University of Toronto.

- Bobonis, G. J. (2009). Is the allocation of resources within the household efficient? New Evidence from a randomized experiment. *Journal of Political Economy*, 117(3), 453-503.
- Bonnet, G. (2002). Reflections in critical eye (1): On the goals of international assessment. Knowledge and skills for life: First results from PISA 2000. *Assessment in Education*, 9(3), 387-399.
- Borraz, F. & Gonzales, N. (2009). *Impact of Uruguayan Conditional Cash transfer program*. Cuadernos de Economía, 46 (134): 243- 271.
- Bourguignon, F., Ferreira, F. H. G., & Leite, P. G. (2003). Conditional cash transfers, schooling, and child labor: Micro-simulating Brazil's Bolsa Escola program. *The World Bank Economic Review*, 17(2), 229-254.
- Bourguignon, F., Ferreira, F. H. G., & Leite, P. G. (2002, September). *Ex-Ante Evaluation of Conditional Cash Transfer Programs: the Case of Bolsa Escola*. World Bank (Policy Research Working Paper Series No. 2916). Washington, DC.
- Bradshaw, J., & Barnes, H. (1999, October). *How do nations monitor the well-being of their Children?* Paper presented at the Lis Child Poverty Conference, Luxembourg.
- Briere, B., & Rawlings L. (2006, June). *Examining conditional cash transfer programs: A role for increased social inclusion?*. World Bank (Discussion Paper No.0603). Washington, DC.
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2005). *Poverty and social policy in contemporary Turkey*. Boğaziçi University. Social Policy Forum. Erişim Tarihi: 09.12.2009, Erişim <http://www.spf.boun.edu.tr/docs/WP-Bugra-Keyder.pdf>.
- Caldes, N., Coady, D., & Maluccio, J. (2006). The cost of poverty alleviation transfer programs: A comparative analysis of three programs in Latin America. *World Development*, 34(5), 818-837.
- Caminada, K., & Goudswaard, K. (2002). Income distribution and social Security in an OECD perspective. R. Sigg and C. Behrendt (Eds.). *Social security in global village*.
- Cardoso, E., & Souza, A. P. (2004). *The impact of cash transfers on child labor and school attendance in Brazil*. (Working paper 04-W07), Nashville, TN: Vanderbilt University, Department of Economics.
- Carrillo, P. E., & Ponce, J. (2008). Efficient delivery of subsidies to the poor: Improving the design of a cash transfer program in Ecuador. *Journal of Development Economics*, 90(2), 276-284.
- Charmaz, K. (1983). The grounded theory method: An explication and interpretation. In Emerson, R. M. (Ed.), *Contemporary field research: A book of readings* (pp. 109-126). Boston: Little, Brown.
- Chaudhury, N., & Parajuli, D. (2008, December). *Conditional cash transfers and female schooling: The Impact of the female school stipend program on public school enrollments in Punjab, Pakistan*. World Bank (Policy Research Working Paper No.4102). Washington, DC.
- Coady, D. (2001, July). *An evaluation of the distributional power of PROGRESA's cash transfers in Mexico*. International Food Policy Research Institute. (Discussion Paper No.117). Washington, DC.
- Coleman, J., Campbell, E., Hobson, C., McPartland, J., Mood, A., Weinfield, F., & York, R. (1966). *Equality of educational opportunity*. Washington, DC: US Department of Health, Education, and Welfare, Office of Education.
- Currie, J., & Gahvari, F. (2007, October). *Transfers in cash and in kind: Theory meets the data*. National Bureau of Economic Research (Working Paper No.13557). Cambridge, MA.
- Dahl, G., & Lochner, L. (2005). *The impact of family income on child achievement*. (Discussion Paper No. 1305-05) Madison, WI: University of Wisconsin-Madison.
- Das, J., Do, Q.T., & Özler, B. (2005). Reassessing conditional cash transfer programs. *World Bank Research Observer*, 20(1), 57-80.
- Dayıoğlu, M., Hoşgör, A. G. ve Levent, H. (2005). *Puanlama formülü revizyon çalışması*. Yayımlanmamış Komisyon Raporu.
- De Brauw, A., & Hoddinott, J. (2007, March). *Must conditional cash transfer programs be conditioned to be effective? The Impact of conditioning transfers on school enrollment in Mexico*. International Food Policy Research Institute (Discussion Paper No. 00757). Washington, DC.

- De Janvry, A., & Sadoulet, E. (2006). Making conditional cash transfer programs more efficient: Designing for maximum effect of the conditionality. *World Bank Economic Review*, 20(1), 1-29.
- De Janvry, A., Finan, F., Sadoulet, E., & Vakis, R. (2006). Can conditional cash transfer programs serve As safety nets in keeping children at school and from working when exposed to shocks? *Journal of Development Economics*, 79(2), 349–373.
- De Brauw, A., & Hoddinott, J. (2011). Must conditional cash transfer programs be conditioned to be effective? The impact of conditioning transfers on school enrolment in Mexico. *Journal of Development Economics*, 96(2), 359-370.
- Del Rey, E., & Estevan, F. (2011). *Conditional cash transfers and education quality in the presence of credit constraints* (Working Papers 1108E). University of Ottawa, Department of Economics.
- Desai, S., & Alva, S. (1998). Maternal education and child health: Is there a strong causal relationship? *Demography*, 35(1), 71–81.
- Dethier, J. J. (2007). *What can developing countries learn from developed countries?* 2020 Focus Brief on the World's Poor and Hungry People.
- Dey, I. (1999). *Grounding grounded theory: Guidelines for qualitative inquiry*. San Diego: Academic.
- DKAÖBP (2010). *Dicle kalkınma ajansı ön bölgesel gelişme planı 2010*.
- Dubois, P., de Janvry, A., & Sadoulet, E. (2012). Effects on school enrolment and performance of a conditional cash transfer program in Mexico. *Journal of Labor Economics*, 30(3), 555-589.
- Eardley, T., Bradshaw, J., Ditch, J., Gough, I., & Whiteford, P. (1996). *Social assistance in OECD countries*. Department of Social Security and Social Policy Research Unit.
- Edmonds, R. (1979). Effective schools for the urban poor. *Educational Leadership*, 37, 15-27.
- Fernald, L. C. H., Gertler, P. J., & Hou, X. (2008). Cash component of conditional cash transfer program is associated with higher body mass index and blood pressure in adults. *Journal of Nutrition*, 138(11), 2250-2257.
- Fernald, L., Gertler, P., & Neufeld, L. (2008). Role of cash in conditional cash transfer programmes for child health, growth, and development: An analysis of Mexico's oportunitades. *The Lancet*, 371(9615), 828–837.
- Fernald, L. C. H., Gertler, P. J., & Neufeld, L. M. (2009). The importance of cash in conditional cash transfer programs for child health. *Growth and Development*.
- Ferreira, F. H. G., Deon, F., & Schady, N. (2009, July). *Own and sibling effects of conditional cash transfer programs: Theory and evidence from Cambodia*. World Bank (Policy Research Working Paper No. 5001). Washington, DC:
- Fields, G., Duval, R., Freije, S., & Puerta, M.L.S. (2007). Intragenerational income mobility in Latin America. *Economía*, 7(2), 101-154.
- Filmer, D. & Schady, N. (2009, July). *Are there diminishing returns to transfer size in conditional cash transfers?* World Bank (Policy Research Working Paper No. 4999). Washington, DC.
- Filmer, D., & Schady, N. (2011). Does more cash in conditional cash transfer programs always lead to larger impacts on school attendance? *Journal of Development Economics*, 9(1), 150-157.
- Fiszbein, A., Schady, N., Ferreira, F., Grosh, M., Kelleher, N., Olinto, P., & Skoufias, E. (2009). *Conditional cash transfers: Reducing present and future poverty*. Washington D.C.: World Bank.
- Forde, I., Chandola, T., Gracia, S., Marmot, M. G., & Attanasio, O. (2012). The impact of cash transfers to poor women in Colombia on BMI and obesity: Prospective cohort study. *International Journal of Obesity*, 36(9), 1209-1214.
- Freeland, N. (2007). Superfluous, pernicious, atrocious and abominable? The case against conditional cash transfers. *IDS Bulletin*, 38(3), 75–78.
- Fuchs, T. & Wossman, L. (2006). What accounts for international differences in student performance? A re-examination of PISA data. *Empirical Economics*, 32, 433-464.

- Gertler, P. (2004). Do conditional cash transfers improve child health? Evidence from PROGRESA's control randomized experiment. *American Economic Review*, 94(2), 336-341.
- Gertler, P., Martínez, S., & Rubio-Codina, M. (2006, February). *Investing cash transfers to raise long-term living standards*. World Bank (Policy Research Working Paper No. 3994). Washington, DC.
- Glewwe, P. (1999). *The economics of school quality investments in developing countries: An empirical study of Ghana*. London: Macmillan.
- Glewwe, P., & Kassouf, A. L. (2012). The impact of the Bolsa Escola/Familia conditional cash transfer program on enrollment, dropout rates and grade promotion in Brazil. *Journal of Development Economics*, 97(2), 505-517.
- Glewwe, P., & Olinto, P. (2004). *Evaluating the impact of conditional cash transfers on schooling: An experimental analysis of Honduras*. Unpublished manuscript, Minneapolis: University of Minnesota.
- Gómez Rojas, A. (2005). *Evaluación de impacto de Familias en Acción*. Bogotá: Departamento Nacional de Planeación (DNP).
- Grantham-McGregor, S. M., Y. B. Cheung, S. Cueto, P. Glewwe, L. Richter, B. Strupp, & the International Child Development Steering Group. (2007). *Developmental Potential in the First 5 Years for Children in Developing Countries*. *Lancet* 369: 60-70.
- Gruber, J. (2004). Is making divorce easier bad for children? The long run implications of unilateral divorce. *Journal of Labor Economics*, 22(4), 799-833.
- Haddad, L., H. Alderman, S. Appleton, L. Song, & Yohannes, Y. (2003). *Reducing Child Malnutrition: How Far Does Income Growth Take Us?* World Bank Economic Review 17(1): 107-131.
- Heinrich, C. J. (2007). Demand and supply-side determinants of conditional cash transfer program effectiveness. *World Development* 35(1), 121-143.
- Heyneman, S.P., & Ransom, A. W. (1990). Using examinations and testing to improve educational quality. *Educational Policy* 4(3), 177-192.
- Hoddinott, J., & Bassett, L. (2009, April). *Conditional cash transfer programs and nutrition in Latin America: Assessment of impacts and strategies for improvement*. International Food Policy Research Institute. (Working Papers). Washington DC.
- IEG (Independent Evaluation Group). (2011). *Evidence and lessons learned from impact evaluations on social safety nets*. Washington D.C.: Independent Evaluation Group, World Bank.
- Jones, N., Vargas, R., & Villar, E. (2007). Conditional cash transfers in Peru: Tackling the multi-dimensionality of poverty and vulnerability. In A. Minujin (Ed.), *Social protection initiatives for families, women and children: An analysis of recent experiences*. New York: New School & United Nations Children's Fund.
- Jones, N., Vargas, R., & Villar, E. (2008). *Conditional Cash Transfers in Peru: Tackling the Multi-Dimensionality of Poverty and Vulnerability*.
- Kolher, H. P., & Thornton, R. L. (2010). *Conditional cash transfers and HIV/AIDS prevention: Unconditionally promising?* (BREAD Working Paper No. 283).
- Kornhaber, M. L. (2004). Appropriate and inappropriate forms of testing, assessment, and accountability. *Educational Policy*, 18(1), 45-70.
- Lagarde, M., Haines, A., & Palmer, N. (2007). Conditional cash transfers for improving uptake of health interventions in low- and middle-income countries: A systematic review. *Journal of the American Medical Association*, 298(16), 1900-1910.
- Leroy, J. L., Gadsden, P., Rodri' guez-Rami' rez, S., & Cossio, T. G. (2010). Cash and in-kind transfers in poor rural communities in Mexico increase household fruit, vegetable, and micronutrient consumption but also lead to excess energy consumption. *The Journal of Nutrition Community and International Nutrition*, 140, 612-617.

- Levy, S. (2006). Progress against Poverty: Sustaining Mexico's Progres-a-Oportunidades Program. Washington DC: Brookings Institution.
- Linderth, K. (2008). Brazil: Bolsa Familia Program-Scaling-up Cash Transfers for the Poor. In *MfDR Principles in Action: Sourcebook on Emerging Good Practices*.
- Lim, S. S., Dandona, L., Hoisington J. A., James, L. S., Hogan, M. C., Gakidou, E. (2009). India's Janani Suraksha Yojana, A conditional cash transfer programme to increase births in health facilities: An impact evaluation. *Lancet*, 375, 2009-23.
- Lund, F., Noble, M., Barnes, H., & Wright, G. (2008). *Is there a rationale for conditional cash transfers for children in South Africa?* (Working Paper No. 53), Oxford: University of Oxford.
- Macours, K., Schady, N., & Vakis, R. (2008, April). *Cash transfers, behavioral changes, and the cognitive development of young children: Evidence from a randomized experiment*. World Bank (Policy Research Working Paper No.4759), Washington, DC.
- Maluccio, J.A. (2007, June). *The impact of conditional cash transfers in Nicaragua on consumption, productive investments, and labor allocation*. Food and Agriculture Organization of the United Nations. ESA Working Paper No. 07-11.
- Maluccio, J.A., & Flores, R. (2005). *Impact evaluation of a conditional cash transfer program: The Nicaraguan Red de Protección Social*. International Food Policy Research Institute. (Research Report No. 141). Washington, DC.
- Maluccio, J.A., Murphy, A., & Regalia, F. (2009). *Does supply matter? Initial supply conditions and the effectiveness of conditional cash transfers for grade progression in Nicaragua*. (Discussion Paper No. 0908) Middlebury Vermont: Middlebury College Economics.
- Martinelli, C., & Parker, S. W. (2003). Should transfer to poor families be conditional on school attendance? A household bargaining perspective. *International Economic Review*, 44(2), 523-544.
- Medlin, C., & De Walque, D. (2008, July). *Potential applications of conditional cash transfers for prevention of sexually transmitted infections and HIV in Sub-Saharan Africa*. World Bank (Policy Research Working Paper No. 4673). Washington, DC.
- Miller, C., & Ricco, J. (2011). *Toward reducing poverty across generations: Early findings from New York City's conditional cash transfer program* (Society for Research on Educational Effectiveness Working Paper, ED517881).
- Molyneaux, M. (2007). Two cheers for CCTs. *IDS Bulletin*, 38(3), 69-74.
- Mont, D. (2006, June). *Disability in conditional cash transfer programs: Drawing on experience in LAC*. Report prepared for the Third International Conference on Conditional Cash Transfers, Istanbul, Turkey.
- Nielsen, M.E., & Olinto, P. (2007). *Do conditional cash transfers crowd out private transfers? Evidence from randomized trials in Honduras and Nicaragua*. Unpublished manuscript. Princeton, NJ: Princeton University.
- Nolan, A. (2009). Social protection in the context of HIV and AIDS. In *Promoting pro-poor growth: Social protection*. Paris: OECD.
- OECD (2007). *Reviews of national policies of education: Basic education in Turkey*. Paris: OECD Publishing. Retrieved on 21 October, 2009, from <http://browse.oecdbookshop.org/oecd/pdfs/browseit/9107011E.PDF>.
- Oosterbeek, H., Ponce, J., & Schady, N. (2008, June). *The impact of unconditional cash transfers on school enrollment: Evidence from Ecuador*. World Bank (Policy Research Working Paper No. 4645). Washington, DC.
- Ozer, E. J., Fernald, L. C. H., Manley, J. G., & Gertler, P. J. (2009). Effects of a conditional cash transfer program on children's behavior problems. *Pediatrics*, 123.
- Özcan, Y. Z., Ayata, S. ve Ayata, A. (2001). *Income and consumption in Turkey*. Yayınlanmamış Komisyon Raporu. DOI:10.1542/peds.2008-2882
- Paes-Sousa, R., Santos, L. M. P., & Miazaki, É. S. (2011). Effects of a conditional cash transfer programme on child nutrition in Brazil. *Bulletin of the World Health Organization*, 89(7), 496-503.

- Parker, S. W, Rubalcava, L., & Teruel, G. (2008). Evaluating conditional schooling and health programs. *Handbook of Development Economics*, 4, 3963-4035.
- Parker, S. W., & Skoufias, E. (2000). *El impacto de ProgresA sobre el trabajo, el ocio y el uso del tiempo*. Washington D.C.: International Food Policy Research Institute (IFPRI). PROGRESA Report: 2000.
- Paxson, C., & Schady, N. (2007, May). *Does money matter? The effects of cash transfers on child health and development in Rural Ecuador*. World Bank (Policy Research Working Paper No. 4226). Washington, DC.
- Ranganathan, M., & Lagarde, M. (2012). Promoting healthy behaviours and improving health outcomes in low and middle income countries: A review of the impact of conditional cash transfer programmes. *Preventive Medicine*, 55(1), 95-105.
- Ravallion, M. (2005, June). *Evaluating anti-poverty programs*. World Bank (Policy Research Working Paper No. 3625). Washington, DC.
- Rawlings, L., & Rubio, G. (2005). Evaluating the impact of conditional cash transfer programs. *The World Bank Research Observer*, 20(1), 29-55.
- Reimers, F., da Silva, C. D., & Trevino, E. (2006). *Where is the education in conditional cash transfers in education?* (UNESCO Institute for Statistics, Montreal, QC, Working Paper, 4). http://www.uis.unesco.org/TEMPLATE/pdf/EducGeneral/WP4_Reimers.pdf.
- Rivera, J. A., Sotres-Alvarez, D., Habicht, J.P., Shamah, T. & Villalpando, S. (2004). *Impact of the Mexican program for education, health, and nutrition (ProgresA) on rates of growth and anemia in infants and young children: a randomized effectiveness study*. *JAMA*. Jun 2; 291(21):2563-70.
- Ruel, M. & Hoddinott, J., (2008). *Investing in early childhood nutrition*, Policy briefs 8, International Food Policy Research Institute (IFPRI).
- Sağlık Bakanlığı. (2004). *Ana Çocuk Sağlığı Ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Sosyal Riski Azaltma Projesi Kapsamında Şartlı Nakit Transferi Uygulaması Genelgesi 2004/64*.
- Sağlık İstatistikleri Yıllığı (2011). *T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2011*.
- SBSİY. (2010). *Sağlık Bakanlığı sağlık istatistikleri yılığı 2010*. <http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-13438/saglik-istatistikleri-yilligi-2010.html>
- Sammons, P., Thomas, S., & Mortimore, P. (1997). *Forging links: Effective schools and effective departments*. London, UK: Paul Chapman.
- Sauma, P. (2008). *Child labour and conditional cash transfer programmes in Latin America*. International Labour Office - Geneva: ILO, 22 p.
- Schady, N., & Araujo, M.J. (2008). Cash transfers, conditions, and school enrollment, and child work: Evidence from a randomized experiment in Ecuador. *Economía*, 8(2), 43–70.
- Schady, N., & Rosero, J. (2007, July). *Are cash transfers made to women spent like other sources of income?* World Bank (Policy Research Working Paper No. 4282). Washington, DC.
- Schwartz, A., & Abreu, G. (2007). Conditional cash transfer programs for vulnerable youth: Brazil's Youth Agent and Youth Action programs. *Journal of International Cooperation in Education*, 10, 115–133.
- Shalberg, P. (2007). Education policies for raising student learning: The Finnish approach. *Journal of Education Policy*, 22(2), 147-171.
- Shibuya, K. (2008). Conditional cash transfer: a magic bullet for health? *The Lancet*, 371(9615), 789–791.
- Silva, S. O. M. (1998, September). *The minimum income as a public policy for increasing child education in Brazil*. Paper presented in the 7th International Congress on Basic Income, Amsterdam.
- Silva, S. O. M. (2000, October). *The minimum income: a monetary transfer to poor families with children in school age in Brazil*. Paper presented on the 8th BIEN Congress, Berlin.
- Skoufias, E., & Maro, V. (2006, August). *Conditional cash transfers, adult work incentives, and poverty*. World Bank (Policy Research Working Paper No. 3973). Washington, DC.
- Skoufias, E., & Parker, S. W. (2001). Conditional cash transfers and their impact on child work and schooling: Evidence from the PROGRESA Program in Mexico. *Economía*, 2(1), 45–96.

- Skoufias, E., Unar, M., & Gonzales-Tossio, T. (2008, November). *The impacts of cash and in-kind transfers on consumption and labor supply: experimental evidence from rural Mexico*. World Bank. (Policy Research Working Paper No. 4778). Washington, DC.
- Son, H. H (2008, July). *Conditional cash transfer programs: An effective tool for poverty alleviation?* Asian Development Bank. Economics and Research Development Brief No. 51.
- Sosa-Rubí, S. G., Walker, D., Serván, E., & Bautista-Arredondo, S. (2011). Learning effect of a conditional cash transfer programme on poor rural women's selection of delivery care in Mexico. *Health Policy Plan*, 26(6), 496-507.
- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü [SYGM]. (2009, Aralık). <http://www.sygm.gov.tr>
- SYGM. (2010). Şartlı nakit transferi. www.sygm.gov.tr/tr/html/265/Sartli+Nakit+Transferi.
- SYGM. (2011). *T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü 2011 Yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu*. www.sosyalyardimlar.gov.tr/upload/mce/2011/.../kurumsal_mali_durum.doc adresinden 20.12.2012 tarihinde alınmıştır.
- SYGM. (2012). Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni (SYİB). (2012, Haziran). T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni.
- Stecklov, G., Winters, P., Todd, J., & Regalia, F. (2006). *Demographic externalities from poverty programs in developing countries: Experimental evidence from Latin America* (Working Paper Series No. 2006-01). Washington: American University, Department of Economics.
- Tabatabai, H. (2010). *Conditional cash transfers and child labour: Experiences and opportunities*. ILO.
- Taşçı, F. (tarihsiz). *Yoksulluğa ve yoksullara dönük ahlak yaklaşımları*. İstanbul Üniversitesi **İktisat Fakültesi**.
- TES-İŞ. (2007). Yoksulluk ve sosyal dışlanma Tes-İş Dergisi, Haziran 2007.
- Tezcan, S. (1992). *Epidemiyoloji*. Ankara: Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı.
- Thomas, R. (2012). Conditional cash transfers to improve education and health: An ex ante evaluation of red de protección social, Nicaragua. *Health Economics*, 21(10), 1136-1154.
- TÜİK (2009). *TÜİK hanehalkı bütçe araştırması: Tüketim harcamaları*. www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=33 adresinden 20.12.2012 tarihinde alınmıştır.
- TÜİK. (2011a). Yoksulluk Çalışması, 2011. *TÜİK Haber Bülteni*, Sayı: 10952, Tarih: 04.12.2012 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10952> adresinden 20.12.2012 tarihinde alınmıştır.
- TÜİK. (2011b). Hanehalkı Tüketim Harcaması, 2011. *TÜİK Haber Bülteni*, Sayı: 10875, Tarih: 13.08.2012 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10875> adresinden 20.12.2012 tarihinde alınmıştır.
- UNDP. (2003). *Human development report*. New York: Oxford University Press.
- Vorkink, A. (2006, Haziran). Açılış konuşması. **Şartlı Nakit Transferi Konulu Küresel Konferans. İstanbul, Türkiye**.
- World Bank (2006). *Social safety nets in OECD countries*. Social Safety Nets Primer Notes, No.25, World Bank.
- World Bank. (2009). *Conditional cash transfers: A World Bank policy research report*.
- Yap, Y., Sedlacek G., & Orazem, P. (2001). *Limiting child labour through behavior-based income transfers: An experimental evaluation of the PETI programme in rural Brazil*. Washington, D.C.: The World Bank.
- Yılmaz, H. B. (2009). *Turkish students' scientific literacy scores: A multilevel analysis of data from program for international student assessment*. Unpublished doctoral dissertation, The Ohio State University, Ohio, USA.
- Zabcı, F. (2002). *Sosyal riski azaltma projesi: yoksulluğu azaltmak mı, zengini yoksuldan korumak mı?* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Gelişme ve Toplum Araştırmaları Merkezi, Tartışma Metinleri, 2002, Sayı 51.
- <http://www.politics.ankara.edu.tr/WP> http://www.politics.ankara.edu.tr/tartisma_metinleri.php